

ΟΝΤΙ

Περίοδος Β', τεύχος 203, Παρασκευή 16 Απριλίου 1982

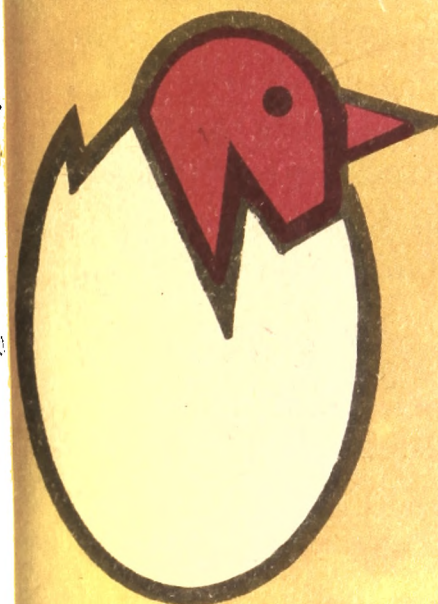
Δρχ. 40

ΚΚΕ
ΝΔ

Έρχα τής
δεκτατορίας και
ήμέρες του 67

Η Διαφήμιση
όσον ζύγιο

Η γάω-
ρα τής
λέβου

ΜΕΝΗ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑ
Η Μαχαρεία τής
μεχάνης Παρασκευής

Η

Προβήκε
περί γέφυρας

ΑΝΤΩΝΗΣ ΛΙΒΑΝΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ»

Σόλωνος 94, τηλ. 36.10.589 — 36.00.398

*Συγκλονιστικό,
αποκαλυπτικό,
χρήσιμο*

το βιβλίο του Ιταλού Κοινωνιολόγου Γκουίντο Μπλουμίρ

Η Ρ Ω Ι Ν Η

Ιστορία και Επιστημονική αλήθεια - Εγχειρίδιο αυτοάμυνας

- *Τι είναι η ηρωίνη και ποιά η ιστορία-της*
- *Γιατί η ηρωίνη σκοτώνει;*

Ακόμη μορφές αγώνα και αυτοάμυνας, μέσα από το σχολείο, τη συνοικία, τις προοδευτικές οργανώσεις.

Κυκλοφορεί

Η Ρ Ω Ι Ν Η

Ιστορία και Επιστημονική αλήθεια - Εγχειρίδιο αυτοάμυνας

Νέα Υόρκη 1970: Χίλια τετρακόσια πτώματα στο Ινστιτούτο Ιατροδικαστικής: αιτία θανάτου ΗΡΩΙΝΗ. Ιταλία φθινόπωρο 1974: πεθαίνει από ηρωίνη στην πόλη Ούντινε ένας νέος 21 ετών. Είναι ο πρώτος. Ιούνιος 1975: τους τελευταίους εννιά μήνες οι νεκροί φτάνουν τους 10. Φθινόπωρο: οι νεκροί τριπλασιάζονται: 10 σε τρεις μήνες. 10.000 καταναλωτές που ο αριθμός-τους αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο, ενώ πριν λίγα χρόνια η ηρωίνη ήταν εξαιρετικά δυσεύρετη. Τι συνέβη; Γιατί η ηρωίνη σκοτώνει; Τι είναι η ηρωίνη και ποιά η ιστορία-της; Αυτές τις ερωτήσεις θέτουν αυθόρμητα εκατομμύρια Ιταλοί (και Έλληνες τώρα πια) διαβάζοντας καθημερινά δραματικές ειδήσεις στην πρώτη σελίδα των εφημερίδων και σε αυτές της ερωτήσεις απαντά το βιβλίο κάνοντας ταυτόχρονα πλήρη ενημέρωση γύρω από την ηρωίνη με βάση τις πιο πρόσφατες διεθνείς έρευνες.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου είναι αποκλειστικά αφιερωμένο στις μορφές αγώνα και αυτοάμυνας που είναι δυνατό να αναπτυχθούν. Άλλωστε είναι και ο μόνος τρόπος άμεσης επέμβασης κάθε συνοικίας, σχολείου και προοδευτικής οργάνωσης σε αυτό που ονομάστηκε «όπλο του καπιταλισμού ενάντια στους νέους».

Πληροφορίες - Παραγγελίες:

Αντώνης Λιβάνης «Νέα Σύνορα» ● Σόλωνος 94, τηλ. 36.10.589, 36.00.398

Πληροφορίες - Παραγγελίες:

Αντώνης Λιβάνης «Νέα Σύνορα»

Σόλωνος 94, Τηλ. 36.10.589 - 36.00.398

Περίοδος Β'
Χρόνος 9ος
Τεύχος 203

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 7232.713 - 7232.819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΑΝΤΗΝΩΡ:

Οικονομία, Δεξιά και «μπαλάκι»...	4
ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ...	6
Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ: Ο Ευρωπαίος...	9
ΑΝΤΕΙΑΣ ΦΡΑΝΤΖΗ: Έργα της δικτατορίας και οι μέρες του '67...	10
ΣΤΕΛΙΟΥ ΚΟΥΛΟΓΛΟΥ: ΚΚΕ, Συνέδριο, Αλλαγή και νέα κατανομή...	15
ΡΕΠΟΡΤΕΡ:	
Ν.Δ. — Η αποσύνθεση προχωρεί...	18
ΘΡΑΣΥΜΑΧΟΥ:	
Ταυτότητα της κρίσης...	19
ΝΙΚΟΥ ΚΥΡΙΑΖΙΔΗ: Πόση είναι η διαφήμιση στις εφημερίδες...	22
ΚΩΣΤΑ ΠΕΤΡΑΚΗ: Αστική κυκλοφορία και ατμοσφαιρική ρύπανση...	25
ΗΛΙΑ ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΥ: Το νέφος και η λαϊκή συμμετοχή...	28
ΜΕΝΗ ΚΟΥΜΑΝΤΑΡΕΑ: Η μαγγανεία της Μεγάλης Παρασκευής...	32
FRED HALLIDAY:	
Μόσχα και Μέση Ανατολή...	38
ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ ΡΑΥΤΟΠΟΥΛΟΥ:	
Το «Μείζον Ισραήλ»...	40
ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ:	
Η σάτιρα της Λέσβου...	42
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ...	48
ΓΙΑΝΝΗ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ: Βουλευτικές εκλογές '81 κι ένα σωρό άλλα...	49
ΔΙΟΝΥΣΗ Α. ΖΗΒΑ:	
Θουκυδίδης Βαλεντής (1908 - 1928).	52
ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΓΚΡΙΤΣΗ-ΜΙΛΛΙΕΞ:	
Ελάχιστα για τον Δημήτρη Δούκαρη (1925-1982)...	53
ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΕΛΤΣΟΥ: «Αρκετά με τη ζωγραφική ριζολαγνεία»...	54
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ...	54
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ (Τατιάνα Γκριτση-Μιλλιέξ, Ολυμπία Παπαδούκα)...	56
ΔΙΑΛΟΓΟΣ...	58

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Νίκου Σιδέρη, εξαιρετικά αφιερωμένο στους μπατζανάκηδες.

ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Στο τχ. 202, στο άρθρο της Ράνιας Κλουτσινιώτη, Ένα ειδικό φαινόμενο μεγάλης αστικής συγκέντρωσης και στη σελ. 29 έγινε, από λάθος, αντιμετάθεση στις δύο λεζάντες που συνοδεύουν τα δύο συγκριτικά διαγράμματα. Συγκεκριμένα θα πρέπει να διαβαστούν: Το διάγραμμά, κάτω αριστερά, με τη λεζάντα «Μεταβολή των πυκνοτήτων κατοίκησης...» και το διάγραμμα, πάνω δεξιά, με τη λεζάντα «Μεταβολή του πληθυσμού της χώρας...».

Το άρθρο της Τώνιας Μωροπούλου: Η δεξιά συσκότιση του Νέφους και ο δημοκρατικός εξορκισμός-του, δεν δημοσιεύεται σ' αυτό το τεύχος, όπως είχαμε προαναγγείλει, για τεχνικούς λόγους. Η δημοσίευσή-του θα γίνει στο επόμενο τεύχος.

ΑΛΛΑΓΗΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ στη Βουλή για τον προϋπολογισμό δεν ήταν φέτος μια τυπική συνεδρίαση. Απ' τη μια μεριά, για πρώτη φορά από τη μεταπολίτευση είχαμε μια τίμια, σαφή και συγκεκριμένη παρουσίαση τόσο των οικονομικών μεγεθών όσο και των κοινωνικών σκοπιμοτήτων που προτίθεται να υπηρετήσει η οικονομική πολιτική της Κυβέρνησης. Αυτό τιμά την Κυβέρνηση και την τιμά διπλά: όχι μόνο γιατί δεν εξωράισε την πολιτική-της, αλλά γιατί αναγνώρισε — και μάλιστα δια στόματος του ίδιου του πρωθυπουργού — ότι ο προϋπολογισμός είναι σκληρός και για το λαό. Αυτή λοιπόν η καθαρή στάση της Κυβέρνησης είναι ένα μεγάλο κέρδος και ένα θετικό δείγμα μιας νέου τύπου σχέσης με το λαό — όχι φόβου και αντιπαλότητας αλλά εμπιστοσύνης και συνεργασίας.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΗ μεριά τώρα η συζήτηση του προϋπολογισμού δικαίωσε τις εκτιμήσεις ότι η Δεξιά ανιχνεύει αντιπολιτευτικές πρακτικές που έντονα θυμίζουν την καταστροφολογική τακτική του '65-'67. Η αποκάλυψη του κ. Παπανδρέου ότι παράγοντες της «Νέας Δημοκρατίας» υποσκάπτουν τη δανειοληπτική φερεγγυότητα της Ελλάδας στο εξωτερικό, με σκοπό να «γονατίσουν» την οικονομική πολιτική της Κυβέρνησης, στην πραγματικότητα δεν εξέπληξαν ιδιαίτερα. Είναι γνωστό, πως ορισμένοι νεοδημοκράτες αισθάνονταν «ιδιόκτητες» της εξουσίας. Απ' τη στιγμή που τους αφαιρέθηκε λοιπόν δεν έχουν κανένα δισταγμό και αναστολή στην επιστράτευση οποιουδήποτε μέσου εκτιμούν ότι θα επιταχύνει την επάνοδό-τους σ' αυτήν. Και βέβαια ορισμένοι δεν θα παραλείπουν να συμβουλευόνται ή να καθοδηγούνται απ' τους υπερατλαντικούς εταίρους-μας — προστάτες του «ελεύθερου» κόσμου.

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ποιές σκοπιμότητες συγκράτησαν τον κ. Παπανδρέου από την αποκάλυψη των σχετικών ονομάτων στη Βουλή. Παρόλο που μπορούμε να εικάσουμε τη σοβαρότητα ορισμένων αναστολών και τη σκοπιμότητα κάποιων εκτιμήσεων, φρονούμε ότι προτιμότερο για όλους και όλα θα ήταν η καταγγελία του κ. Παπανδρέου να συνοδευόταν και από τον ονοματισμό των άμεσα υπεύθυνων. Μια τέτοια ενέργεια θα ολοκλήρωνε την ανοιχτή στάση του ΠΑΣΟΚ απέναντι στο λαό, θα υποχρέωνε δε τη «ΝΔ» να τοποθετηθεί απέναντι στα συγκεκριμένα στελέχη-της υπό το όμμα και τον έλεγχο όλου του ελληνικού λαού. Είναι χαρακτηριστικό ότι η προσφορά του κ. Παπανδρέου για ιδιαίτερη ενημέρωση του κ. Αβέρωφ μεταβλήθηκε σε διαδικαστικό έρεισμα για την μη αντιμετώπιση του θέματος από τη «ΝΔ».

ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ως που μπορεί να φτάσει η «Νέα Δημοκρατία». Είμαστε βέβαιοι όμως ότι δεν θα φτάσει ποτέ στους στόχους-της. Γιατί αυτό που συμβαίνει σ' αυτή την ιστορική περίοδο είναι πως για πρώτη φορά υπάρχει μια τόσο έντονη και συγκροτημένη λαϊκή βούληση για να επιχειρηθεί το καινούριο. Για πρώτη φορά υπάρχει ένα πολύπλευρο ξεπέρασμα όλων των παραδοσιακών σχημάτων της πολιτικής ζωής σε όλο-της το φάσμα — ακόμα και στη «Νέα Δημοκρατία» — εξ ου ίσως και η κρίση-της.

ΑΥΤΟ ΠΟΥ προκύπτει δηλαδή είναι η διαπίστωση πως το αίτημα της «Αλλαγής» δεν υπήρξε ένα επιτυχές εκλογικό σλόγκαν αλλά μια σχηματοποίηση κοινωνικών συνθηκών και λαϊκής ωριμότητας.

ΑΠ' ΑΥΤΗ τη σκοπιά η όποια πολιτική της Δεξιάς δεν έχει περιθώρια να ευδοκιμήσει. Οι κύριες δυσκολίες της Αλλαγής θα προκύψουν από τους κόλπους-της — από την Κυβέρνηση και το κυβερνών κόμμα μέχρι το σύνολο των δυνάμεων της Αριστεράς αλλά και του τελευταίου κοινωνικού οργανισμού. Θα προκύψουν όχι τόσο από την τόλμη-και την πρωτοβουλία όσο από το δισταγμό και την υποχωρητικότητα, την έλλειψη φαντασίας και την αδυναμία ενεργοποίησης του λαϊκού παράγοντα.

ΤΟ ΛΑΪΚΟ κεφάλαιο της Αλλαγής είναι αστείρευτο. Ας γίνουν οι σωστές επενδύσεις.

αντί

Οικονομία, Δεξιά και «μπαλάκι»

ΟΙ ΡΟΜΑΝΤΙΚΟΙ θυμήθηκαν, την εβδομάδα αυτή, τη «Μάνα του Χριστού» — κάποιους ηλιοπάτητους δρόμους και γύρω μπαξέδες... Ο κ. Ι. Μπούτος, πρώην υπουργός Συντονισμού και νυν αρχηγός ομάδας στελεχών της Νέας Δημοκρατίας (Γ. Παλαιοκρασάς, Γ. Παναγιωτόπουλος, Γ. Σουφλιάς, Στ. Ταταρίδης, κ.ά.), σκέφθηκε πως έπρεπε — Μεγάλη Δευτέρα — να καλέσει, στη «Μ. Βρετανία», μερικούς φίλους-του δημοσιογράφους, για να τους εξηγήσει «τί μας περιμένει» από την παραμονή του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία και πόσο επιτακτική είναι «η στράτευση όλων-μας, για την επικράτηση των πραγματικών δημοκρατικών ιδεών». Η οικονομία-μας — είπε — διέρχεται την Εβδομάδα των Παθών και δεν προβλέπεται Ανάσταση πολύ σύντομα...

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά-της η κ. Ελένη Βλάχου, μας διαμήνυσε, την περασμένη Κυριακή, πως δεν υπάρχουν, στις γραμμές της Νέας Δημοκρατίας, σαμποτέρ της εθνικής οικονομικής πολιτικής και πως αυτό που «προφανώς» έγινε, ήταν «κάποιες ελληνικές προσωπικότητες, που ανήκουν στην αντιπολίτευση, μιλώντας σε ξένους για την οικονομική κατάσταση που επικρατεί στην Ελλάδα, δεν παρουσίασαν τα πράγματα ρόδινα!» Συνεπώς, όλος αυτός ο θόρυβος που προκλήθηκε από την καταγγελία του πρωθυπουργού στη Βουλή, ότι στελέχη της Νέας Δημοκρατίας επιχείρησαν να υπονομεύσουν τη δανειοδότηση της χώρας από το εξωτερικό, κτλ., δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια «δήθεν βόμβα», με σκοπό «να μεταφέρει το ενδιαφέρον του Σώματος και του Τύπου, από τις σοβαρές αμαρτίες του Προϋπολογισμού, στις ασημαντες αταξίες της Νέας Δημοκρατίας»...

«Αυτό το κράτος που έχει φτιάξει το ΠΑΣΟΚ»...

ΣΥΡΡΟΗ, ωστόσο, από περιστατικά, πείθει ότι οι «αταξίες» της Νέας Δημοκρατίας κάθε άλλο παρά είναι «ασημαντες». Ότι, αντίθετα, αποτελούν μέρος ενός γενικότερου σχεδίου της Δεξιάς, με στόχο την υπονόμευση όχι μόνο της οικονομίας, αλλά και κάθε προσπάθειας για την ανέλιξη της Αλλαγής.

ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ δεν λείπουν: Η απεργία των επενδύσεων, από μέρους των μεγαλοβιομηχανών, συνεχίζεται επί έξι ολόκληρους μήνες... Η κινδυνολογία, ο αντικομμουνισμός, η «εθνικοφροσύνη», γνωρίζουν νέα έξαρση. Και η δημιουργία κλίματος αναταραχής, έγινε ο μόνιμος στόχος ενός κόσμου φθοράς και αναξιοπιστίας...

Η ΕΠΙΔΙΩΞΗ αυτή, φάνηκε καθαρά και από τη στάση που κράτησε η Δεξιά κατά τη συζήτηση του προϋπολογισμού, στη Βουλή. Το σύνθημα δόθηκε από τον ίδιο τον κ. Ευ. Αβέρωφ: «Το αστικό-μας καθεστώς καταρρέει! Τα ιερά και αόσια του έθνους διακυβεύονται! Η φορολογική πολιτική του ΠΑΣΟΚ είναι «εξοντωτική» για όλους και, προπαντός, για τους νοικοκυραίους... Όσο για το συνδικαλιστικό νομοσχέδιο, που επιτρέπει ακόμη και τις πολιτικές απεργίες, αναβιώνει την πάλη των τάξεων — αυτήν που κατήργησε ο «ημέτερος» κ. Λάσκαρης. Συμπέρασμα: Αφού το σύστημα και το έθνος κινδυνεύουν, έπεται πως η Νέα Δημοκρατία δεν μπορεί πλέον να δώσει άλλη πίστωση χρόνου στην κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ... Έπεται πως η Δεξιά έχει χρέος ν' ανατρέψει την κυβέρνηση της Αλλαγής. «Αυτό το κράτος που έχει φτιάξει το ΠΑΣΟΚ και που δεν είναι κράτος των Ελλήνων — δήλωσε ο κ. Αβέρωφ — είμαστε υποχρεωμένοι να το πολεμήσουμε». Για να ξαναφέρουμε στη ζωή

το «κράτος των Ελλήνων», ένα κράτος όπου η ολιγαρχία και οι ξένοι θα έχουν και πάλι το πάνω χέρι...

Το «μπαλάκι» και ο λαός

ΑΛΛΑ ΟΤΑΝ αυτοί είναι οι στόχοι της Δεξιάς, να έχει, άραγε, ιδιαίτερη σημασία το ότι βρέθηκαν ανώτερα στελέχη της Νέας Δημοκρατίας που επιδίωξαν — και εδώ, και στο εξωτερικό — να υπονομεύσουν τη δανειοληπτική ικανότητα της χώρας; Έχει και παραέχει, θ' απαντήσουν κάποιοι «ακραιφνείς» του ΠΑΣΟΚ. Αλλά αν έχει, τότε η ενημέρωση για το τι, ακριβώς, έγινε, στην Ελλάδα ή στις Ηνωμένες Πολιτείες ή στη Βόννη, δεν μπορεί να ενδιαφέρει μόνον τον κ. Αβέρωφ, αλλά ολόκληρο το λαό. Που, ομολογουμένως, αδυνατεί να παρακολουθήσει αυτόν τον κοινοβουλευτικό «καθωσπρεπισμό», με τον πρωθυπουργό πρόθυμο να ενημερώσει αποκλειστικά τον αρχηγό της Νέας Δημοκρατίας και με τον αρχηγό αρνούμενο να ενημερωθεί!

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ έχει, φυσικά, μian άποψη: Υποστηρίζει ότι η δημόσια ανακοίνωση ονομάτων (των προσώπων που είχαν ανάμιξη στην υπονόμευση αυτή), είναι υπόθεση της Νέας Δημοκρατίας και, ειδικότερα, του αρχηγού-της. Έσπευσε, μάλιστα, να διευκρινίσει ότι η ίδια δεν έχει καμιά σχέση με ονόματα (Μ. Έμπερτ, Ι. Παλαιοκρασάς, Ε. Χριστοδούλου, κτλ.) ή πληροφορίες, που δημοσιεύθηκαν στον Τύπο, με ευθύνη των εφημερίδων. Από την πλευρά-του ο κ. Αβέρωφ υποστηρίζει ότι δεν είναι υποχρεωμένος να συναντηθεί με τον Α. Παπανδρέου και ότι αν κάποιος πρέπει να λύσει τη σιωπή-του — και «να παρουσιάσει τα χαρτιά-του» — αυτός δεν μπορεί να είναι άλλος από τον ίδιο τον πρωθυπουργό. Αποτέλεσμα! Το «μπαλάκι» να κινείται ανάμεσα σε δυο μόνο παίκτες, ενώ ο λαός — την ενημέρωση του οποίου είχε υποσχεθεί ρητά το ΠΑΣΟΚ... — να παραμένει στο έρεβος.

Μερικά άλλα γεγονότα

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ του προϋπολογισμού στη Βουλή, συνέπεσε, όμως, και με μερικά άλλα γεγονότα: Με την ολοένα εντεινόμενη κρίση στην «ενδοχώρα» της Νέας Δημοκρατίας, με το ταξίδι του προέδρου της Δημοκρατίας στη Ρώμη, με την (ουσιαστικά) ανακίνηση θέματος «τουρκικής μειονότητας Δ. Θράκης», από μέρους της Άγκυρας, κ.ά.

ΚΑΙ ΩΣ ΠΡΟΣ τη στάση της Άγκυρας, που απειλεί τώρα «να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας της τουρκικής μειονότητας στη Βόρεια Ελλάδα», δεν υπάρχει τίποτε το εκπληκτικό. Τα μέτρα, καθώς και οι προειδοποιήσεις-της ότι θα δημεύσει τα περιουσιακά στοιχεία των 4.000 Ελλήνων της Πόλης, εντάσσονται στον ίδιο «πόλεμο νεύρων» που διεξάγει ενάντια στην κυβέρνηση της Αλλαγής, προκειμένου να κάμψει το φρόνημά-της και, φυσικά, το φρόνημα και τη συναναπνοή των Ελλήνων.

Η ΕΚΠΛΗΞΗ, για όσους δεν παρακολουθούν από πολύ κοντά τα γεγονότα, ήταν το πόσο «ατλαντική» εμφανίστηκε η ιταλική κυβέρνηση — η κυβέρνηση του Τζιοβάνι Σπαντολίνι — απέναντι στον πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Καραμανλή και τον Υπουργό Εξωτερικών Ι. Χαραλαμπίοπουλο. Ο ατλαντισμός αυτός, δεν είχε έντονη προβολή. Ως ένα βαθμό, μάλιστα,

καλύφθηκε κάτω από ωραιές διατυπώσεις περί ελληνο-ιταλικής φιλίας, ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, κ.ά. Στην πραγματικότητα όμως, η Ρώμη διατύπωσε, με πολλή σαφήνεια, τις θέσεις-της: Η ένταση στο Αιγαίο δεν οφείλεται έτσι στις *απαράδεκτες αξιώσεις* ή στις *επικίνδυνες προκλήσεις* της Αγκυρας, όπως ανέφερε ο κ. Καραμανλής, αλλά σε κάποιες «*παρεξηγήσεις*» που εμφιλοχώρησαν ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία. Χρέος, συνεπώς, της ελληνικής πλευράς είναι να «*αξιοποιήσει τις ευκαιρίες συνεργασίας*» — που της προσφέρουν οι ατλαντικοί-της σύμμαχοι — και να βρει, μαζί με τη σύμμαχο Τουρκία, «*κοινούς διαλογισμούς*»! Όσο για το Κυπριακό, η Ελλάδα δεν πρέπει απλώς ν' αναζητεί λύση που να εξασφαλίζει την «*ευημερία και ανάπτυξη της ελληνοκυπριακής κοινότητας*» — όπως έκανε, ως τώρα... — αλλά να σκέπτεται «*τις ανάγκες και της άλλης κοινότητας*» (της τουρκικής), με στόχο «*την επαναφορά της ειρήνης*»! (Περί Αττίλα, περί κατοχής του 37% του κυπριακού εδάφους, περί επιστροφής των προσφύγων στις εστίες-τους, δεν ανέφεραν λέξη οι επίσημοι συνομιλητές του προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας).

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ πήγαν ελαφρώς καλύτερα, στις συνομιλίες Χαραλαμπίδου-Κολόμπο, όπου η ιταλική κυβέρνηση, επειδή έχει και εκείνη μεσογειακά αγροτικά προϊόντα και υφίσταται και εκείνη την πίεση του ευρωπαϊκού Βορρά, υποσχέθηκε να εξετάσει «*με κατανόηση και καλή θέληση*» το ελληνικό υπόμνημα προς την επιτροπή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Οι ουτοπίες ενός αρχηγού

ΑΠΟΜΕΝΕΙ η συνεχιζόμενη, και εντεινόμενη, κρίση στους κόλπους της Νέας Δημοκρατίας. Οι «*ομάδες*»-της, τα καπετανάτα, πληθαίνουν: Ομάδα Αβέρωφ, ομάδα Παπακωνσταντινίου, ομάδα Στράτου, ομάδα Μπούτου, ομάδα Στεφανόπουλου — όλες-τους αλληλοϋποβλεπόμενες, αν όχι αλληλομισούμενες. Και, πέραν από τις ομάδες, η έρπουσα αμφισβήτηση των ικανοτήτων ενός αρχηγού που, αντί να δώσει νεύρο, ζωή, πρόγραμμα και περιεχόμενο στην άλλοτε κυβερνητική παράταξη, το μόνο που πέτυχε είναι την «*μπακλαβοποίηση*»-της.

ΣΤΗΝ ΠΟΛΥΔΙΑΣΠΑΣΗ και στην αμφισβήτηση αυτή, οφείλονται, ως ένα βαθμό, και οι σημερινές ουτοπίες του κ. Αβέρωφ, που πιστεύει ότι, κλιμακώνοντας την επίθεσή-του κατά του ΠΑΣΟΚ, προωθώντας, κυρίως, την οξύτητα, θα προκαλέσει — στους προσεχείς, ας πούμε, έξι μήνες... — την πτώση του Α. Παπανδρέου! «*Τον Ανδρέα — λέει — θα τον ρίξουν οι νοικοκυρές, όπως έρριξαν και τον Αλλέντε*»... Φυσικά, πίσω από τις χονδροειδείς αυτές ανοήσιες, βρίσκεται η απλή γνώση ότι, όσο περνά ο καιρός, τόσο δυσχερέστερα θα μπορεί η Δεξιά να χρησιμοποιεί τα δυναμικά ερείσματά-της στον κρατικό μηχανισμό, για τη δημιουργία καταστάσεων. Τόσο θ' αλλάζει, σε βάρος-της, ο συσχετισμός δυνάμεων. Και, τόσο περισσότερο, θ' απομονώνεται από τα ευρύτερα στρώματα του λαού.

ΑΛΛΑ Ο ΛΑΟΣ ήδη περιβάλλει τη Δεξιά με την ανυπολυσία-του. Και η παραπέρα καταδίκη-της, είναι, όπως θα έλεγε ο ποιητής, γραφή...

ΑΝΤΗΝΩΡ

Εξόρμηση

ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΗ
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Προς τους φίλους του «ΑΝΤΙ»

Σχετικά με τη βιβλιοδεσία των τευχών του περιοδικού-μας, σας πληροφορούμε ότι:

● Τα παραδιδόμενα για βιβλιοδεσία τεύχη θα πρέπει να αντιστοιχούν προς τους ζητούμενους τόμους, δηλαδή ο αναγνώστης-μας που θέλει να ανταλλάξει τα τεύχη-του με τον Α' τόμο π.χ., θα πρέπει να μας φέρει τα τεύχη από 1-9.

Για τον Β' τόμο τεύχη από	10-22
Γ'	23-35
Δ'	36-48
Ε'	49-61
ΣΤ'	62-74
Ζ'	75-89
Η'	90-102
Θ'	103-115
Ι'	116-128
ΙΑ'	129-141
ΙΒ'	142-154
ΙΓ'	155-167
ΙΔ'	168-180
ΙΕ'	181-195

● Εξυπακούεται ότι τα τεύχη που θα μας παραδίδονται θα πρέπει να είναι σε πολύ καλή κατάσταση (χωρίς γραψίματα, σχισίματα, κτλ.), πως άψογοι είναι οι παραδιδόμενοι τόμοι. Θεωρήσαμε απαραίτητη αυτή την ενημέρωση των αναγνωστών-μας, ελπίζοντας στην κατανόηση και την αγάπη-τους για το «ΑΝΤΙ», γιατί ήδη αντιμετωπίζουμε πρόβλημα επάρκειας των παλιών τευχών και, ιδιαίτερα, εκείνων που αφορούν τους τόμους Α' μέχρι και Ζ'.

- ΤΙΜΗ ΚΑΘΕ ΤΟΜΟΥ: 600 δρχ.
- ΙΕ' ΤΟΜΟΣ 650 δρχ.
- ΤΙΜΗ ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑΣ: (με παράδοση των αντιστοιχών τευχών): 300 δρχ.
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 60 δρχ.

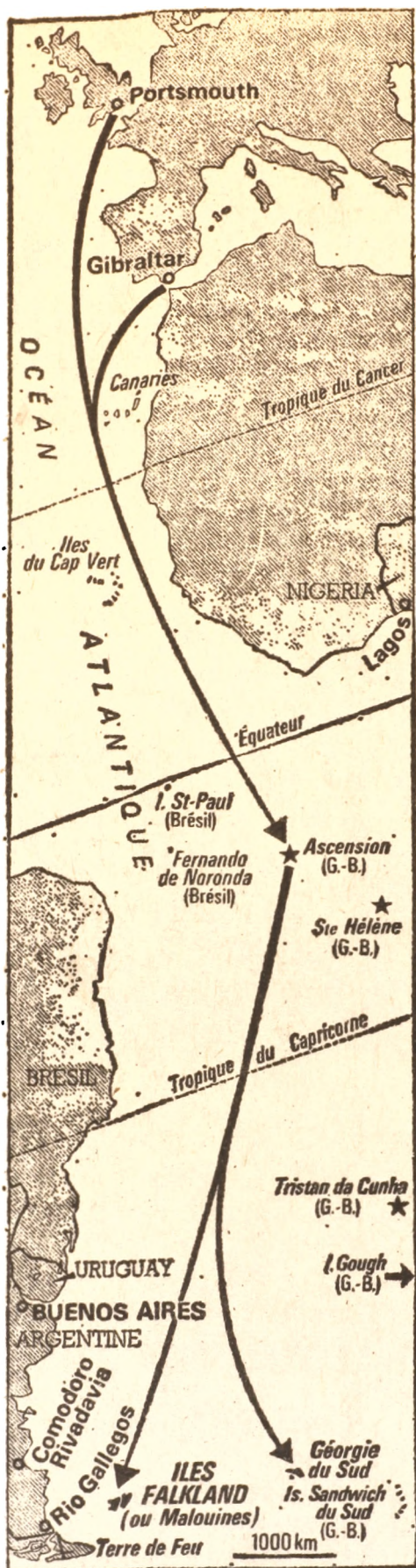
Κυβέρνα Βρετανία...

Μόνο από ανία δεν πρόκειται να πεθάνουμε σ' αυτό τον κόσμο. Μέχρι και αποικιακό πόλεμο ρετρό μας έμελε να δούμε. Ήδη στο Νότιο Ατλαντικό, η διεθνής πολιτική έχει πάρει το δρόμο της συνέχισης της με άλλα μέσα. Το λόγο έχουν αεροπλανοφόρα και υποβρύχια με διάφορα ζωτικά ονόματα όπως «Αήττητος», «Υπέροχος», κτλ.

Πολλά λέγονται, περι υποθαλάσσιων κοιτασμάτων πετρελαίου μεγάλης περιεκτικότητας, περί του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης των αγγλόφωνων εποίκων των Φάλκλαντ, περί της ανάγκης δυο σχετικά αποδυναμωμένων κυβερνήσεων να στρέψουν την προσοχή των εργαζομένων των χωρών-τους προς εξωτερικά προβλήματα. Ακόμη και από ποδοσφαιρική σκοπιά εξετάζεται το θέμα: τι θα γίνει με τους Αργεντινούς παίκτες που αγωνίζονται στην Αγγλία; Θα δεχτούν, άραγε, οι εθνικές ομάδες της Βρετανίας να παίξουν με την Αργεντινή στο Μούντιאל της Ισπανίας;

Όπως σ' όλες τις περιπτώσεις μεγάλων θεαμάτων, έτσι κι εδώ ένα σωρό κανονικότητες διαταράσσονται: πλήθη ανέργων κατεβαίνουν στους δρόμους του Μπουένος Άιρες για να εκφράσουν υποστήριξη προς ένα από τα πιο μισητά και αιματοβαμμένα καθεστώτα της εποχής-μας (τι να σκέφτονται τάχα, οι μανάδες των «εξαφανισμένων»);

Ο Περέζ Εσκιβέλ, κάτοχος του βραβείου Νόμπελ Ειρήνης για το 1980, στο πλευρό του Γκαλτιέρι. Άλλα πλήθη ανέργων (από τα 3 εκατ. που υπάρχουν αυτή τη στιγμή στην Βρετανία) συρρέουν στις αποβάθρες του Πόρτσμουθ για να επευφημήσουν τα πληρώματα του Βασιλικού Ναυτικού, (σ' αυτό υπηρετεί και ο πρίγκηπας Ανδρέας, επισημαίνουμε) που ξεκινάνε για το πεδίο της τιμής. Άλλωστε, το κόμμα των ανέργων, το Εργατικό, ορύεται ενάντια στην «εθνική μειοδοσία» των συντηρητικών και κατ' επέκταση... της αστικής τάξης. Φοβερά πράγματα! Η Βουλή των Κοινοτήτων συνήλθε Σάββατο ενώ η Θάτσερ αποποιήθηκε (δεν είμαστε καλά!) πρόταση της Αυτής Μεγαλειότητας να διανυκτερεύσει στον Πύργο του Ουίνδσορ. Τι βάσανα κι αυτή η Θάτσερ από τότε που ανέλαβε την πρωθυπουργία. Τις προάλλες πάλι εκείνος ο άχρηστος ο γυιός-της έχασε

το δρόμο στη Σαχάρα και τραβιόντουσαν μια βδομάδα να τον βρουν.

Ας είναι. Συμβαίνουν αυτά. Κι εμείς εδώ, στο νότιο άκρο της Βαλκανικής, με τα χρόνια, έχουμε μάθει να γνωρίζουμε απ' την καλή κι απ' την ανάποδη τις πατριωτικές ευαισθησίες των Εγγλέζων. Κι όταν θυμόμαστε πως ακόμα κρατάνε στην Κύπρο της βάσεις της Δεκέλειας και του Ακρωτηρίου, κι ότι από κει κάλυψαν αεροπορικά τον Αττίλα κι ότι στις 10 Μαΐου κλείνουν 26 χρόνια από τον απαγχονισμό του Καραολή και του Δημητρίου στις φυλακές της Λευκωσίας, σίγουρα δεν έχουμε το «ρεαλισμό» και την «ψυχραιμία» που θα χρειαζόταν για να μην επιχαίρουμε για την ταπείνωση του Λονδί-

ΤΥΠΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΣΤΟΝ ΤΥΠΟ

Είναι κάτι ανιαρότερο από γλαύκα στην Αθήνα να αναφέρεσαι στα νοσηρά φαινόμενα που συνοδεύουν τη λειτουργία του Τύπου στην Ελλάδα.

Η «τέταρτη εξουσία» έχει αυτοπαραχωρηθεί σε όλες τις υπολοιπες εξουσίες, διατηρώντας ένα μικρό χώρο αυτονομίας για την καθημερινή αναπαραγωγή-της. Η ευθύνη βέβαια γι' αυτό είναι περίπλοκη και ποικίλη. Εκκινεί από τη βασική αντινομία να λειτουργεί ο Τύπος ως καπιταλιστική επιχείρηση υπό την πατρωνεία του κράτους και φτάνει ως το κοινό, που, πολλές φορές, φτωχώνει τις εφημερίδες στα μέτρα των περιστασιακών γούστων-του.

Δέν είναι άμοιροι ευθυνών όμως και οι δημοσιογράφοι, όπως τουλάχιστον τους εκφράζει η ΕΣΗΕΑ και η παρούσα διοίκηση-της. Με ένα πρωτοφανές καθεστώς όπου τα νέα μέλη περνάνε από χίλια κόσκινα αλλά κρίνονται ως ενεργά μέλη και οι συνταξιούχοι, με μέλη πολυθεσίτες στην υπηρεσία πολυποικίλων κρατικών μηχανισμών, με αργόμισθους μεν επαγγελματικά, ενεργούς όμως — κατά περίπτωση — συνδικαλιστικά συντάκτες, μια πλειοψηφία τεχνητή ως προς το σύνολο του κλάδου διαιωνίζει την κακοδαιμονία του Τύπου και από πλευράς δημοσιογράφων.

Η παρούσα διοίκηση, τέκνο αυτής της γαστέρας ετοιμάζει νέα εξωμήτριο κύηση, με σκοπό να διαιωνίσει το απαράδεκτο καθεστώς-της. Καθώς με το νέο νόμο περί συνδικαλιστικών ελευθεριών καθιερώνεται η απλή αναλογική, καθώς φαίνεται ότι η ΕΣΗΕΑ θα υπαχθεί στη ΓΣΕΕ και θα απαγορευτεί επίσης νομοθετικά η συμμετοχή συνταξιούχων στο σωματείο, η διοίκηση του κ. Αναστασόπουλου προσφεύγει σε πρόωρες εκλογές με μια μεθόδευση απαράδεκτη επί της ουσίας, με ένα μικρό πραξικόπημα εναντίον του πνεύματος της κυβερνητικής πολιτικής.

Δεν είναι βέβαια καθόλου τυχαίο ότι τις αγνές συνδικαλιστικές προθέσεις του κ. Αναστασόπουλου τις καλύπτει πολιτικά μια ενορχηστρωμένη εκστρατεία αρθρογραφίας του συνόλου των εφημερίδων της Δεξιάς. Και είναι κωμικοτραγικό να βλέπει κανείς τους ίδιους που διώκαν πειθαρχικά τον Γιώργο Βότση το '79 γιατί «δημόσια» ασκούσε κριτική στα της ΕΣΗΕΑ, να επινεύουν και να υποδαυλίζουν μια όχι μόνο δημόσια, αλλά στενοκομματική αρθρογραφία υπέρ των θέσεών-τους.

Η Διοίκηση λοιπόν που εγγράφει ως μέλος της ΕΣΗΕΑ τον κ. Κ. Παπαγεωργίου «την χρυσή πέννα» του Σαμψών, την ώρα που οι Κύπριοι συνάδελφοί-του τον έχουν διαγράψει απ' την Ένωση-τους. Η Ένωση που δεν εγγράφει ως μέλος-της τον Πέτρο Μανταίο διότι δεν έχει «λευκό» ποινικό Μητρώο (είχε καταδικαστεί για αντιστασιακή δράση επί χούντας), αυτή η Διοίκηση πρέπει να αλλάξει και η Ένωση επίσης.

Οριμάζουν οι προϋποθέσεις για να επέμβουν οι δημοσιογράφοι με νέου τύπου συνδικαλιστική πρακτική που θα προστατεύει κυρίως την πολιτική αυτονομία του λειτουργήματός-τους, την κοινωνική-του δυναμική και την επαγγελματική και προσωπική αξιοπρέπεια του κάθε δημοσιογράφου.

Απ' αυτή τη σκοπιά περιμένουμε η εκλογική σύγκρουση με τον κ. Αναστασόπουλο, να ξεφύγει από τη συντεχνιακή διαμάχη και να μιλήσει τη γλώσσα της αυτονομίας του Τύπου, τη γλώσσα των θεσμών, τη γλώσσα μιας άλλης λογικής για τα συνδικαλιστικά και τα δημόσια πράγματα.

Αυτός είναι και ο μόνος σίγουρος δρόμος για την περιθωριοποίηση όχι μόνο της σημερινής διοίκησης, αλλά και της λογικής που την αναπαράγει.

Φαντάζομαι πως στα γκέτο των Καθολικών του Όλστερ θα αισθάνονται κάπως ανάλογα, πιθανότατα με μεγαλύτερη ένταση.

«Κυβέρνα Βρετανία τα κύματα» λοιπόν! Ισχύει όσο και το «πας μη Έλλην, βάρβαρος». Όμως, άλλο να το ξέρεις κι άλλο να το ζεις. Σε πρώτη προσέγγιση, αυτή η υπόθεση των

Μαλουίνων Νήσων υπόσχεται πολλά, και πρώτα απ' όλα νεκρούς και πένθη υπερ πατρίδος. Από την άλλη μεριά, ωστόσο, ίσως επισπεύσει την ανατροπή αντιλαϊκών κυβερνήσεων τόσο στο βόρειο όσο και στο νότιο ημισφαίριο. Κάτι τέτοιο θα είναι το μόνο θετικό εξαγόμενο της «παλιομοδιτικής» αυτής σύγκρουσης.

ΕΚΛΟΓΕΣ - ΠΑΝΣΠΟΥΔΑΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ - ΚΑΙ ΜΕΤΑ;

Οι εκλογές στους φοιτητικούς συλλόγους αποδεικνύουν ότι αποτελούν θεσμό ισχυρό στο φοιτητικό χώρο, εμόνιμα χαρακτηριστικά που πιστοποιούν τη βαρύτητα της εκλογικής διαδικασίας αλλά και ό,τι αυτή συνεπάγεται από το θέαμα μέχρι το μάρκετινγκ, σε βάρος όμως της ουσίας της πραγματικής πολιτικής παρέμβασης, αλλά και των πολιτιστικών δραστηριοτήτων του φοιτητικού κινήματος. Το φ.κ. φάνηκε μάλλον απροετοίμαστο να αντιμετωπίσει τη μετεκλογική κατάσταση. Εξακολουθεί να δαείζεται στοιχεία από την άμεση και έμμεση εμπειρία του παρελθόντος διαμέσου των οποίων επιδιώκει να παρέμβει με αντίστοιχο τρόπο, όπως και στο παρελθόν. Το γεγονός αυτό και όχι από μόνο-του εκφράζει και την αδυναμία των κυρίαρχων συνδικαλιστικών παρατάξεων αλλά και της μέχρι τώρα εκφρασμένης αμφισβήτησης στο φοιτητικό χώρο να δώσουν στοιχεία διαφορετικής κατεύθυνσης στο φ.κ. και να προσδιορίσουν τον πολιτικό-του ρόλο στις τωρινές συνθήκες. Τα εκλογικά αποτελέσματα έφεραν πάντως ενισχυμένο το «Δημοκρατικό Αγώνα» που επωφελήθηκε της πτώσης των Συσπειρώσεων και της διαμαρτυρίας μερίδας φοιτητών στην πολιτική της ΠΑΣΠ, η οποία είναι πια η κυβερνητική παράταξη στις σχολές.

Η κατάσταση αυτή που εκφράζεται και στο Πανσπουδαστικό Συνέδριο, το πρώτο μετά την ήττα της Δεξιάς στις εκλογές, προσδιορίζει και την τελική κατάληξη των εργασιών-του. Με καθοριστική τη θέση των κομμάτων, που σηματοδοτούν τις παρατάξεις, όπως διαμορφώθηκε μέχρι τώρα, σαν στάση και γραμμή απέναντι στην κυβέρνηση ΠΑΣΟΚ, οι διαδικασίες του Συνεδρίου καθορίζονται στα επί μέρους θέματα από αυτή τη στάση και όχι τη δυνατότητα συζήτησης για τον πολιτικό ρόλο του φ.κ. στη νέα κατάσταση. Πράγμα που αφαιρεί όλα τα στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για μια αυτόνομη παρέμβαση του φ.κ. στις πανεπιστημιακές αλλά και πολιτικές εξελίξεις.

Οι σωστές, αλλά μόνο επί της διαδικασίας, προτάσεις του Δ.Α. και των Συσπειρώσεων, για σύγκληση έκτακτου Συνεδρίου για να συζητήσει επί της ουσίας το νέο Νόμο-Πλαίσιο, δείχνει το πόσο κρίσιμο είναι να αντιμετωπισθούν τα στοιχεία που συνθέτουν την οργανική κρίση στο φοιτητικό κίνημα. Θέμα όμως που δεν καθορίζεται με το αν έχει τη δυνατότητα να «περάσει» μια παράταξη μια γραμμή, ούτε με το να προβάλλει μια άλλη παράταξη μια θέση για να κερδίσει ενδεχόμενα από εκφράσεις διαμαρτυρίας. Γιατί και πάλι τα ουσιαστικά προβλήματα παραπέμπονται. Τα μετά είναι γνωστά. Καλοκαίρι, διακοπές, φεστιβάλ, νέα ακαδημαϊκή χρονιά, εκλογές. Εκτός εάν...

ΜΠΑΛΛΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΓΥΡΙΖΕΙ

Τα ποδοσφαιροπολιτικά γεγονότα που συνόδευσαν το θέμα «Μπουμπλή» θα ήταν ιλαρά αν δεν υπέκρυπταν πολύ ανησυχητικές πλευρές. Από καιρό άνθρωποι με κοινωνική διορατικότητα και ευαισθησία είχαν προειδοποιήσει ότι στο χώρο του ποδοσφαίρου διαμορφώνονται οι όροι μιας κοινωνικής τερατογένεσης: οι «χούλιγκανς», τέκνα της αποσύνθεσης του κοινωνικού ιστού, εργαλεία ποικίλων χρήσεων στα χέρια των ποδοσφαιροπατέρων.

Αλήθεια, πόσοι έχουμε προσέξει ότι στο σύγχρονο επαγγελματικό ποδόσφαιρο, για πρώτη φορά μια καπιταλιστική επιχείρηση έχει τόσο τεράστιο λαϊκό έρεισμα για την προώθηση των συμφερόντων-της; Μπορεί κανείς για παράδειγμα να φανταστεί τον Μποδοσάκη να καλούσε τους εργάτες-του σε συμπάραστασή-του; Οι εφοπλιστές όμως — κεφαλαιοκράτες του ποδοσφαί-

Προς τους φίλους
συνδρομητές

Επειδή πολλοί συνδρομητές του περιοδικού-μας καθυστερούν την ανανέωση της συνδρομής-τους τους παρακαλούμε να τακτοποιηθούν ταμειακά εμβάζοντας το ισόποσο της αξίας-της.

ΤΟ «ΑΝΤΙ»

Κυκλοφορούν

ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

Η Δομική
άντιπολίτευση

Πολιτική
Κυβέρνηση
Δίκαιο

Σε όλα τα βιβλιοπωλεία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΖΩΔΙΟΣ ΠΗΓΗΣ 17,
36-39 980

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΛΗΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΗ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΛΩΝ
ΤΩΝ ΑΝΤΙΕΞΕΣΙΑΣΤΙ-
ΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
"Ελεύθερος Τύπος"

ρου — το μπορούν. Και εξαπολύουν τους «φιλάθλους» κατά βούληση, εναντίον όλων των αντιπάλων της αυθαιρεσίας-τους.

Δεν ανήκει σε ένα σχόλιο η διερεύνηση του φαινομένου των μαινομένων φιλάθλων. Δεν ξέρουμε αν πρόκειται για αναβίωση παραθρησκευτικών φαινομένων (π.χ. το εκπληκτικό σύνθημα «η ΑΕΚ είναι θρησκεία»), ή για αναβίωση βυζαντινού τύπου πολιτικής συνείδησης (π.χ. εκπληκτικό πανώ στη Λεωφόρο: «Κε Πρωθυπουργέ ο ΠΑΟ δεν είναι πολιτική — είναι ιστορία»).

Αυτό που ξέρουμε όμως είναι πως μια αλλαγή στον αθλητισμό είναι αναγκαία — δηλαδή ότι πρέπει ο αθλητισμός να ξαναγίνει αθλητισμός. Αυτό σημαίνει να σταματήσει η αθλητική βιομηχανία τόσο από πλευράς κράτους, όσο και από την ευγενή «ιδιωτική πρωτοβουλία». Ο αθλητισμός στους φιλάθλους και όχι στους εμπόρους-του, αυτό θά 'πρεπε νά 'ναι το κατευθυντήριο νήμα της κυβερνητικής πολιτικής και η επιδίωξη κάθε ανθρώπου που αγαπά και εκφράζεται μέσα από οποιοδήποτε άθλημα.

Ίσως μια τέτοια πρόταση να μην έχει αντικειμενικά «ωριμάσει». Κάποιος όμως πρέπει να τη σπείρει. Κι αν ο λαός υποτίθεται ότι δεν θέλει, μιά κυβέρνηση αλλαγής υποτίθεται ότι πρέπει να θέλει και να μπορεί να πείθει.

ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΣ: ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΒΗΜΑ

Είναι αναμφισβήτητα θετικότατο το Νομοσχέδιο για τις Συνδικαλιστικές ελευθερίες των εργαζόμενων, που έδωσε προ ημερών στη δημοσιότητα ο Υπουργός Εργασίας κ. Κακλαμάνης.

Η κατάργηση των απαράδεκτων διατάξεων του Ν. 330/76, η με αναδρομική ισχύ άρση των πάμπολλων αντεργατικών ενεργειών που διεπράχθησαν στηριγμένες σ' αυτό το νόμο, αλλά και η θέσπιση μιας σειράς μέτρων που προστατεύουν τους συνδικαλιστικούς αγώνες της εργατικής τάξης, δίνουν στο Σχέδιο Νόμου μια πολιτική σημασία και μια ιστορική διάσταση.

Δεν θα επιχειρήσουμε εδώ μια ανάλυση των επί μέρους διατάξεων-του. Θέλουμε όμως να υπογραμμίσουμε δύο σοβαρά πολιτικά στοιχεία.

Πρώτα απ' όλα ότι είναι από τις ελάχιστες φορές στην ελληνική πολιτική ιστορία που κατατίθεται Νομοσχέδιο — σχετιζόμενο με τόσο σοβαρά θέματα όπως ο συνδικαλισμός των εργαζόμενων — και βρίσκει την ομόθυμη υποστήριξη όλων των ενδιαφερόμενων, συνδικαλιστικών ενώσεων, παρατάξεων, στελεχών αλλά και πολιτικών κομμάτων, πλην, φυσικά, των Λακεδαιμονίων. Απ' αυτή την άποψη η δεξιά παράταξη πρέπει — αν διαθέτει ελάχιστη ακόμα πολιτική όραση — να διδαχθεί. Γιατί όσο κι αν ορύεται ότι βαδίζουμε προς τον όλεθρο δεν έχει να επιδείξει, παρά τη μακρά-της παραμονή στην εξουσία, ποτέ σχεδόν ένα αντίστοιχο προηγούμενο κοινωνικής συναίνεσης και πολιτικής συμφωνίας. Το αντίθετο μάλιστα.

Δεύτερο, πρόκειται για κυβερνητική ενέργεια, που στο περιεχόμενο και τις προθέσεις-της, εναρμονίζεται απόλυτα με τις προεκλογικές εξαγγελίες του ΠΑΣΟΚ. Γεγονός που δεν αυξάνει

μόνο την εμπιστοσύνη των οπαδών προς το κόμμα-τους, αλλά και του συνόλου του ελληνικού λαού προς την πολιτική και τους δημοκρατικούς θεσμούς γενικότερα.

Δεν έλειψαν βέβαια οι κριτικές για παραλείψεις ή κάποια αμφιλεγόμενα σημεία του Σχεδίου Νόμου, από πλευρές που υποστήριξαν και την αρχή και τα βασικά σημεία-του. Εναπόκειται σε κάποιον αυτοτελές, δημοκρατικό εργατικό κίνημα — που οι διατάξεις του Νομοσχεδίου δίνουν τη δυνατότητα ν' αναπτυχθεί — να διορθώσει ατέλειες που αναμφισβήτητα υπάρχουν, να προωθήσει τον παραπέρα εκδημοκρατισμό του συνδικαλισμού, αλλά και να βοηθήσει στην εφαρμογή του Νόμου, όταν πια ψηφιστεί. Γιατί δεν χρειάζεται να υπογραμμιστεί ότι η ψήφιση κάποιων νόμων δεν αρκεί, όταν μάλιστα οι κύκλοι της — καλομαθημένης στην ασυδοσία τόσα χρόνια — εργοδοσίας έσπευσαν να εκδηλώσουν τη βαθιά-τους αντίθεση και «ανησυχία».

ΦΟΒΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

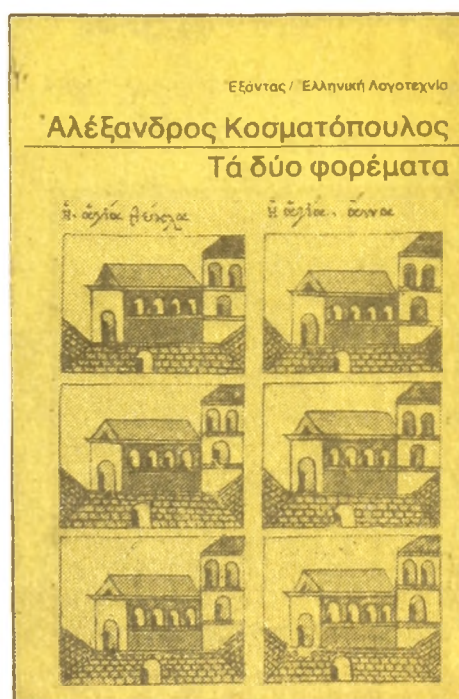
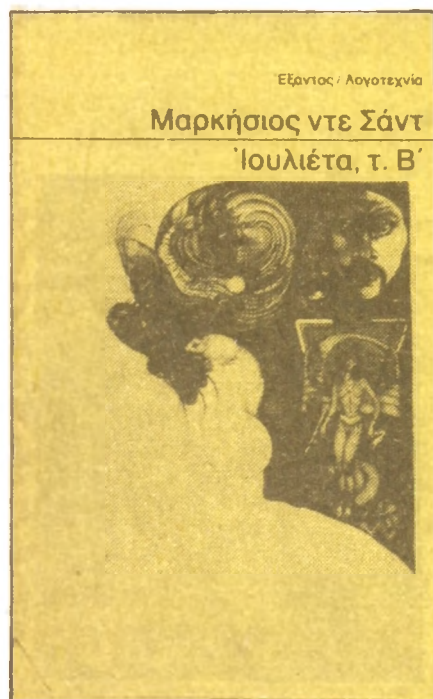
Η περίφημη πρωταπριλιάτικη εκπομπή της ΕΡΤ απασχολεί ακόμα με τις επιπτώσεις-της. Έτσι, ενώ οι υπεύθυνοι της εκπομπής αντιμετωπίζουν το Τριμελές Πλημμελειοδικείο, πολλές και ουσιαστικές πλευρές του θέματος παραμένουν ακόμα εκκρεμείς.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το «εύρημα» της εκπομπής δεν ήταν επιτυχές. Δεν ήταν επιτυχές με τον ίδιο τρόπο που δεν είναι αστείο να ρίχνεις μια κροτίδα δίπλα σε ένα καρδιακό. Στην πραγματικότητα, η ευθύνη των δημιουργών της εκπομπής είναι η αντίθετη απ' αυτή που οι ίδιοι επικαλούνται και άλλοι τους καταμαρτυρούν: δεν «αφύπνισαν» δηλαδή τους εφησυχάζοντες, αλλά πανικόβαλαν τους ήδη τρομαγμένους. Με λίγα λόγια το πρόβλημα του νέφους είναι ήδη κοινή συνείδηση των κατοίκων του λεκανοπεδίου. Δεν χρειάζονται «αφύπνιση» αλλά γνώση και δυνατότητα δράσης. Και αυτό δεν κατάλαβαν οι υπεύθυνοι της εκπομπής και κατά τούτο είναι μεμπτοί: όχι για κακογουστιά αλλά για έλλειψη ευαισθησίας.

Αλλά νιώθει κανείς συμπάθεια και οδηγείται σε πλήρη απαλλαγή των «τριών» της εκπομπής, όταν αναλογιστεί τον παχυδεμισμό, την υποκρισία και τον κανιβαλισμό που εξαπολύθηκε εναντίον-τους απ' όλες τις πλευρές.

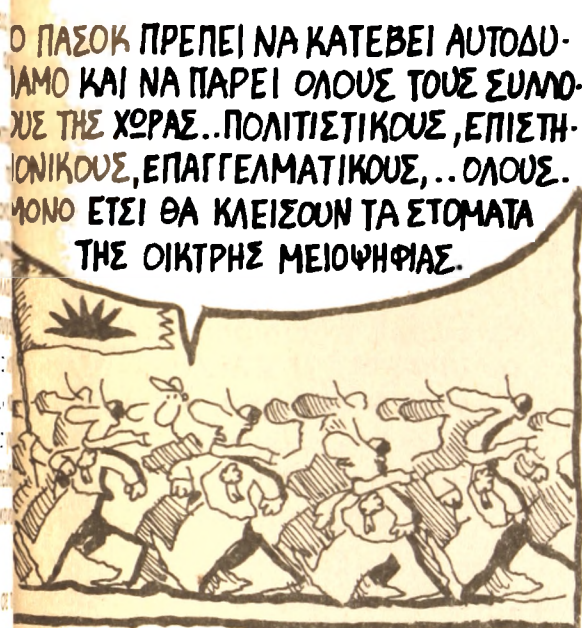
Ο μεν Τύπος της Δεξιάς ανεπίτρεπτα και δόλια μετέβαλε σε πολιτικό θέμα ένα πρόβλημα που δεν επιδεχόταν πολιτική εκμετάλλευση. Η κυβέρνηση και η Διοίκηση της ΕΡΤ εξίσου ανεπίτρεπτα υπέκυψαν στον πολιτικό εκβιασμό των «προστατών του λαού». Και ο Τύπος της Δεξιάς — και όχι μόνον αυτός — αλλά και η Διοίκηση της ΕΡΤ είναι έκθετοι για τον βαθύτατα αντιδεοντολογικό τρόπο που αντιμετώπισαν τους τρεις «υπεύθυνους» συναδέλφους και την κανιβαλική στάση Σαλώμης που εφάρμοσαν ζητώντας — και έχοντας — τας κεφαλές-των επί πίνακι.

Κι όλ' αυτά γιατί; Αντί πινακίου φακής... Θυσιάζοντας πρόσωπα για να μη σταθούμε πρόσωπο με πρόσωπο στην αλήθεια...

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΞΑΝΤΑΣ

Κεντρική διάθεση: Κωλέττη 11 τηλ. 36.04.885

Έργα της δικτατορίας και οι μέρες του '67

της Άντειας Φραντζή

Η δικτατορία της 21ης Απριλίου ήρθε και ανάστειλε όχι μόνο την πολιτική-μας ελευθερία, αλλά και την αυθεντικότητα του καθημερινού-μας βίου. Στους ακυρωμένους πατεράδες του εμφύλιου, προστέθηκαν οι ακυρωμένοι έφηβοι του 1-1-4 και του 15%. Οι μανάδες, με τη γνώση των πανάρχαιων ρόλων, φτιάχνουν πακέτα για τους κρατούμενους γιούς και κόρες.

Οι λογοκρινόμενες εφημερίδες μας διαβίβαζαν καθημερινά την πλαστή εικόνα της ζωής που οι τύραννοι θέλαν να παρουσιάσουν.

Μάθαμε να διαβάζουμε ανάμεσα απ' τις αράδες τα διάστιχα γέμιζαν πληροφορίες που μας φτάναν καθημερινά από

άγνωστους καινούριους συντρόφους. Η επικοινωνία-μας έγινε θερμή, ερωτική, με όλους όσους επέμεναν ακόμη για αλήθεια και λευτεριά.

Έτσι, αντιμετωπίσαμε τη «θλίψη» εκείνων των ημερών. Άνοιξη και Πασχαλιά σαν τότε, πριν δεκαπέντε χρόνια.

Αυτή η μικρή συναγωγή αποσπασμάτων απ' τις εφημερίδες του πρώτου τριμήνου κι η φωτογραφική διήγηση, άλλο σκοπό δεν έχουν παρά να μεταδώσουν, όσο γίνεται, το κλίμα εκείνων των ημερών για μας που το ζήσαμε, αλλά περισσότερο για όσους — βρέφη, σχεδόν, ανέγνωμα — βρέθηκαν σε στάδια και παρελάσεις, κουνώντας σημαιάκια και «πα-νηγυρίζοντας» την ελληνική ντροπή.

«Λόγω της δημιουργηθείσης εκρύθμου καταστάσεως από του μεσονυκτίου ο στρατός ανέλαβε την διακυβέρνησιν της χώρας. Τίθεται εν ισχύ ο ΔΕΘ' 1912, περί καταστάσεως πολιορκίας...»
ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΙ Α'-Β' Προβολής:
Ο Ρίγκο και το χρυσό πιστόλι, Μια σφαίρα για τον αρχηγό, Ο Χριστός ξανασταυρώνεται, Κοντσέρτο για πολυβόλα...

«Τότε θα πρέπει να κοιμηθή η Δημοκρατία επί μερικούς μήνας...»
είχε προβλέψει ο Σάββας

Κωνσταντόπουλος από τον Ιούλιο του 1965.

Το χρηματιστήριο και οι τράπεζες λειτουργούν κανονικώς από χθές³. Τα θέατρα αργούν λόγω Μεγάλης Εβδομάδος⁴. Σύνθημα: Ενημερία του συνόλου εντός των πλαισίων της νομισματικής σταθερότητας⁵. Δέκα Αθηναϊκά θέατρα διέκοψαν οριστικώς τās παραστάσεις-των⁶. Εκ του Υπουργείου Εσωτερικών ανακοινώθη ότι η κυκλοφορία των πολιτών ως και των αυτοκινήτων αρχίζει από τας 5.30 π.μ. και λήγει την 1ην μετά μεσονύκτιον ώρα⁷. Συγχαρητήρια εις τον βασιλέα και την Κυβέρνησιν απέστειλε η ΓΣΕΕ, τα εργατικά κέντρα Αθηνών, Πειραιώς και επαρχιών και άλλα σωματεία⁸.

Ο Στρατός επενέβη προς αποσόβησιν αιματηρών ταραχών εις Θεσσαλονίκην που θα εξεδηλούντο κατά την χθεσινήν συγκέντρωσιν της Ενωσ. Κέντρου. Εσχεδιάζοντο υπό ομάδων κρούσεως του ΚΚΕ και Κεντροαριστερών⁹.

Παρέρχεται η όψις του κόσμου τούτου...

Ένας κόσμος έφυγεν, όντως, χθες.

Ούτε δάκρυα τον συνώδευσαν. Ούτε η ελαχίστη νοσταλγία τον αποζητεί. Δεν αρεσκομέθα δε εις την πτωματολογία. Ούτε θεωρούμεν γενναίαν, τώρα, την αναψηλάφησιν ευθυνών εις βα-

Το νέον Γουδί εγεννήθη. Ανέλπιστος στροφή — και ανύψωσις — εις τα κοινὰς τύχας συνετελέσθη, εντός ολίγων ωρών, δι' ἐργείας, ἡ οποία, ὡς σύλληψις, ἐκτέλεσις, ἀκαριαία ἐπιβολή, ταρισταῖα πρότυπον.

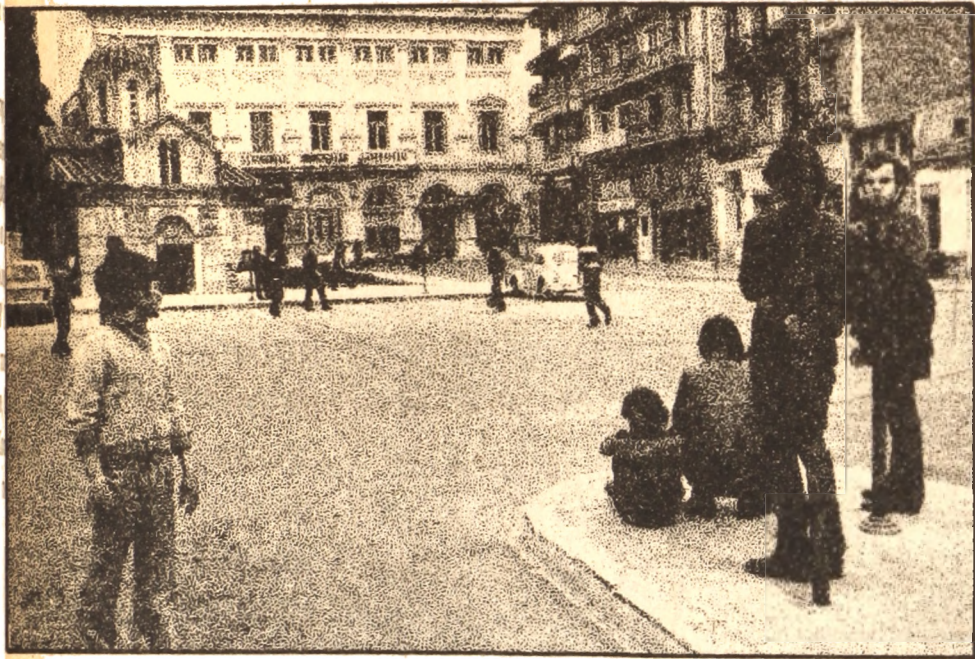
Ἰδιαιτέραι χεῖρες ἐδράξαν ἀποτόμως, τα ἡνία.

Και οἱ νέοι, ἐδῶ, ἀξιωματικοὶ ἤνοιξαν εἰς τὴν φαντασίαν τῆς πωνίας φυλῆς μεγάλα ὄνειρα¹⁰.

Δέκα ἡμέραι ἐλείψαν δια να συμπέσουν τα συμβάντα με τὴν Ἀνάστασιν, εορτὴν γνησίως ἐθνικὴν-μας, ἡ οποία συμβολίζει τα τεπρωμένα του Ἑλληνισμοῦ, τὴν νικηφόρον ἀνόρθωσιν του Ἑα-ρος ἀπὸ βαρείας πλάκας τάφων.

Το Ἑλληνικὸν Ἑαρ καταλάμπει καὶ πάλιν τὴν ἐθνικὴν ἱστορίαν. Ὁ στρατὸς περνάει... Το χακὶ προχωρεῖ¹¹.

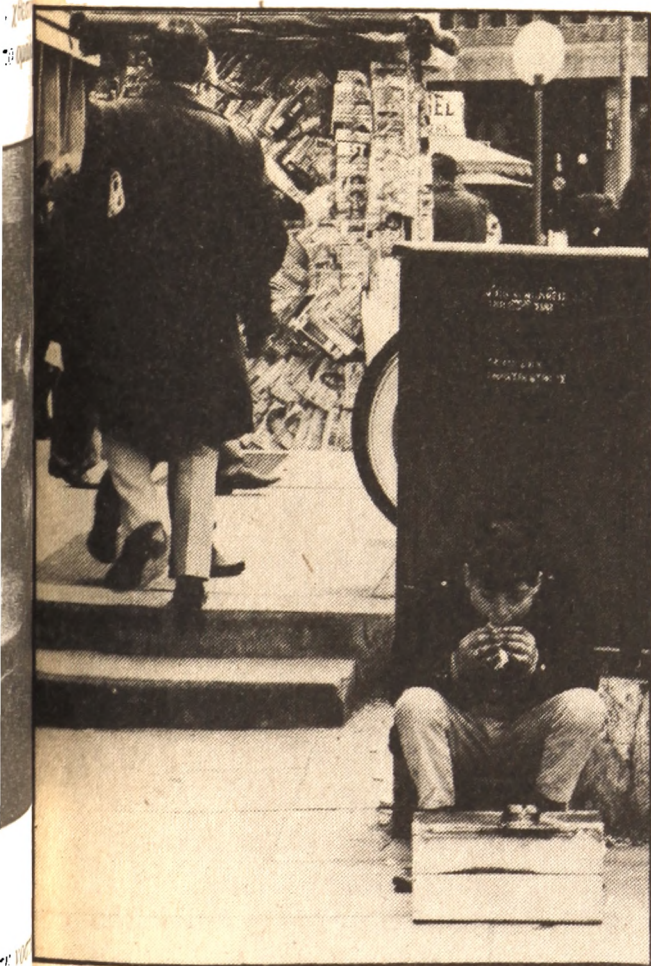
Μεγάλῃ Πέμπτῃ: Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου...¹². Ἀπηγορεύθησαν οἱ ποδοσφαιρικοὶ ἀγῶνες καὶ ἡ χρήσις τῶν κροτιδῶν¹³.

Ἀρίστη εἶναι ἡ διαβίωσις τῶν πολιτικῶν κρατουμένων. Συνελήφθησαν 6.509 άτομα¹⁴. Συνεκροτήθησαν 4 «Δικαστικαὶ ἐπιτροπαὶ» δια κρατουμένους Γυάρου.

Συσσίτιο· Δευτέρα: φασόλια σούπα 140 γραμ., ρέγγα 200 γραμ., χόρτα ραδίκια ἢ κουνουπίδι 400 γραμ., ἐληές 50 γραμ.

Τρίτη: Κιμὰς κατεψυγμένος 120 γραμ., μακαρόνια 85 γραμ., 2 αυγά, τυρὶ κεφαλίσιο 60 γραμ.

Τετάρτη: ρύζι σούπα 80 γραμ., συκῶτι κατεψυγμένο 80 γραμ., τυρὶ φέτα 50 γραμ.
Πέμπτη: φασολάκια κονσέρβα 300 γραμ., σαρδέλες παστὲς 50 γραμ., χαλβὰς 100 γραμ.
Παρασκευὴ: φακὲς σούπα 140 γραμ., ἐληές 50 γραμ., πατάτες βραστὲς 400 γραμ., 1 λεμόνι.
Σάββατο: μπάμιες κονσέρβα 300 γραμ., μορταδέλα 150 γραμ., φυτικὸ βούτυρο 1/2 πακέτο, κομπόστα 200 γραμ.
Κυριακὴ: κρέας βραστό 150 γραμ., μακαρόνια 85 γραμ., δυο αυγά,

τε ἐκ γάλακτος συμπεπυκνωμένου ἢ εβαπορέ¹⁵.

Στ. Πατακκός: «Οἱ επικίνδυνοὶ κομμουνισταὶ θα ἀπολυθοῦν μόνον ὅταν θα γίνουν Ἕλληνες...»¹⁶.

ΤΑ ΝΕΑ

Μὲ συμμετοχὴν τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως

ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΣ ΕΩΡΤΑΣΑΝ ΕΝ ΕΘΝΙΚῃ ΕΞΑΡΣΕΙ ΤΟ ΠΑΣΧΑ

Ἡ ΑΜΕΡΙΚΗ ΔΙΣΤΑΖΕΙ
Εἰς τὸ ἐμπορικὸν τὸς
ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥΣ

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΕΡΙΣΚΟΠΙΟ

ΟΙ ΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥ
ΟΙ ΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥ
ΟΙ ΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥ

Βαθεῖα ἀπήχησις ἐκ τοῦ μηνύματος
τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Κωνστ. Κόλλια

Διαλύονται: ΕΔΑ, ΕΔΗΝ,
«Λαμπράκηδες» καὶ ΕΡΕΝ
«ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ»

Στρατὸς καὶ λαὸς εώρτασαν ἐν ἐθνικῇ ἐξάρσει τὸ Πάσχα...²⁴.

Το νέον «Μουσεῖον» στο πεδίο του Ἀρεῶς θα ἔχει «σπειροειδῆ» μορφήν. Οἱ ἐπισκέπται θα ἔχουν τοιοῦτοτρόπως τὴν ευκαιρίαν να βλέπουν ἀνετα ὅλες τὶς ποικιλίες τριανταφύλλων²⁵.

Ἀπεφασίσθη διάλυσις τῆς ΕΔΑ καὶ τῆς «νεολαίας Λαμπράκη». Καταργοῦνται ΕΔΗΝ καὶ ΕΡΕΝ¹⁷. Οἱ κομματικαὶ Νεολαίαι πρέπει να διαλυθοῦσιν ἵνα ἐπανέλθῃ ἡ νεότης εἰς τὴν φυσικὴν τροχίαν-τῆς ἀπὸ τὴν ὁποίαν δια λόγους κομματικῶς εἶχεν ἐκτραπεί¹⁸.

Διαλύονται 280 Σύλλογοι, ὁργανώσεις, σωματεία. Κατάσχονται τα ἀρχεῖα καὶ αἱ περιουσίαι-των.

1. Ἑλληνικὴ Ἐπιτροπὴ δια τὴν Διεθνή Ὑφεσιν καὶ Εἰρήνην, Αθήναι, Πατησίων 21... Ἀπεφασίσταμεν καὶ διατάσσομεν, Ὁδυσσεὺς Ἀγγελῆς¹⁹.

Ἀντετάχθημεν εἰς
τὴν ἀπώλειαν
πρὸς τὴν ὁποίαν
ὠδηγεῖτο ἡ
Ἑλληνικὴ Νεότης,
τὸ μέλλον καὶ ἡ
ἐλπίς του γένους-
μας. Εθῆσαμεν ὡς
σκοπὸν τὴν
δημιουργίαν τῆς
Νέας Ἑλληνικῆς
Πολιτείας²⁰.

ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ

ΕΙΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΕΙΑΣ
ΕΓΙΝΕ ΧΘΕΣ ΤΟ ΠΡΩΙ Η ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ ΤΟΥ Κ. ΚΟΤΣΩΝΗ

Ο νέος Αρχιεπίσκοπος
θα δώσει εθρουν
ένωπιον του Βασιλέως
της «Οικουμενικῆς»

Τὴν Τετάρτην ἡ τελετὴ
τῆς ἐνθρονισμοῦ του

• ΒΑΣΙΛΕΥΣ 2^η ΣΕΛΙΔΑ

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΛΕΙ
ΤΑΞ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΤΩΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΝ
ΕΙΣ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ
ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΘΥΣ

Εἰς μνήμην τῶν περὸντων τῶν ΛΟΚ

ΑΠΕΒΕΒΗΚΑΝ
ΕΙΣ ΤΟ ΒΑΛΤΕΤΙ
ΤΗΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗΝ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΩΝ
ΟΙ ΜΕΤΑΒΑΝΤΕΣ
ΕΚΕΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΑΙ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΛΑΟΥ

ΕΦΟΜΕΥΝΗΣΑΝ
ΑΥΤΟ ΜΑΘΗΤΑΙ
ΑΠΟ ΦΟΡΤΗΓΩΝ

ΕΞΕΛΕΓΗΣΑΝ ΔΙ Π ΕΠΙΚΡΑΤΕΣΤΕΡΑΙ ΤΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ «ΣΤΑΡ ΕΛΛΑΣ 1967»

Η πρώτη σελίδα της ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗΣ της 15/5/67.

Παιδεία Ελληνική — Αρετή Χριστιανική³⁸.

Κεντρικός Ραδιοφωνικός Σταθμός Ενόπλων Δυνάμεων: Πρωινή γυμναστική • Δελτίο ειδήσεων • Ευχάριστο πρωινό • Δημοτικά τραγούδια • Καλημέρα σε όλους με τραγούδια για όλους • Καλημέρα παιδάκια(!)

Δημοτικά τραγούδια • Τραγούδια του Μωριά και της Ρούμελης • Ένα διάλειμμα με τραγούδια • Ελληνικά τραγούδια • Χρυσοί δισκοί • Αναζητήσεις του ΕΕΣ • Ακούτε και σημειώνετε • Μουσικοί πίνακες • Εμείς και οι ακροατές-μας • Τραγούδια που αρέσουν • Δημοτικά τραγούδια • Ό,τι ζητούν οι ακροαταί • Από χτες στο σήμερα • Νησιώτικοι σκοποί • Ό,τι αρέσει στον καθένα • Αθλητικά χρονικά • Τραγούδια που αρέσουν • Τραγούδια του Νίκου Γούναρη • Ελληνικά τραγούδια • Ελαφρά τραγούδια • Σύντομο δελτίο ειδήσεων • Κάτι για όλους. Παλιές ελληνικές επιτυχίες • Αστυνομικές ιστορίες • Μελωδίες και τραγούδια • Μουσικά πορτραίτα • Ελαφρά μουσική και τραγούδια²¹.

Επετράπη το κινήγι εις ὅλην τὴν χώραν²².

1ον. Μόλις ἐπραγματοποιήθῃ εἰς τὴν χώραν-μας ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς 21ης Ἀπριλίου, ἤρχισαν εἰς ὠρισμένας ευρωπαϊκὰς χώρας κινητοποιήσεις ἐναντίον τοῦ νέου καθεστώτος. Διαδηλώσεις, διαμαρτυρίαι, ψηφίσματα, ἀπειλαὶ καὶ ἄλλα παρόμοια.

2ον. Προχθὲς ἐπεσκέφθη τὸν ὑπουργὸν Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεων, συνταγματάρχην Γ. Παπαδόπουλον, ἐκπρόσωπος γερμανικοῦ ομίλου κεφαλαιούχων με πρότασιν δια τουριστικὰ ἔργα Ρόδου 375 εκατ. δρχ.

Σημασία: Τὸ ἓνα γεγονός ἐξουδετερώνει τὸ ἄλλο. Θα κτίσωμεν, θα κατασκευάσωμεν, θα βελτιώσωμεν τὴν ζωὴν-μας καὶ θα στερεώσωμεν με τὸν μόχθον-μας, τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν-μας. Οἱ κομμουνισταὶ, ἐν τῷ μεταξύ, ἀς φωνάζουν. Ποίος ἔχει καιρὸν νὰ τοὺς προσέξῃ; Καὶ οἱ ξένοι θα μας φέρουν τὰ κεφάλαιά-των. Εἰς αὐτοὺς θα φερθῶμεν ὅπως τοὺς ηξίζει. Διότι ἐξ ἀντικειμένου εἶναι σύμμαχοι τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ οἱ θορυβούντες κομμουνισταὶ καὶ ἡ πελατεία-των εἶναι δεδηλωμένοι ἐχθροὶ τοῦ ἔθνους-μας²³.

ΠΑΤΡΙΣ: Λ.Ο.Κ.
ΘΡΗΣΚΕΙΑ: Κοτσώνης
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ: Καλλιστεία

...26. Ο συνδικαλισμός περιμένει την σειράν-του...²⁷.

Με την κατηγορίαν της εσχάτης προδοσίας προεφυλακίσθει ο Ανδρέας Παπανδρέου. Ο Ιταλικός Τύπος χαρακτηρίζει κομμουνιστήν τον Ανδρέα και Βουλγάρα την Μάργκαρετ...³³.

Προγραφάς δι' εκτελέσεις είχε καταρτίσει το ΚΚΕ...³⁴. Μόνον οι κομμουνισταί φωνασκούν δια την μεταβολήν εις την Ελλάδα³⁵.

Αποτελούν ένα ασφαλή δείκτην των διαθέσεων της κοινής γνώμης έναντι της Εθνικής Κυβερνήσεως αι ενθουσιώδεις εκδηλώσεις με τας οποίας υπεδέχθησαν ένα εκπρόσωπόν-των, τον υπουργόν εσωτερικών κ. Παττακόν, οι θεαταί του προχθεσινού αγώνος εις το γήπεδον του Παναθηναϊκού. 15.000 άτομα πάσης τάξεως, ηλικίας και πολιτικής τοποθετήσεως³⁶.

ΣΤΡΑΤΟΣ — ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ 2-1

Η νικήτρια παίζει στον τελικό με το ΛΙΜΕΝΙΚΟ³⁷.

Μεγάλους Εκδοτικούς Οίκους εχρηματοδοτεί η ΕΔΑ δια την Κομμουνιστικήν προπαγάνδαν. Αι εκδόσεις «Θεμέλιο» και «Μέλισσα» ελειτουργούν δια λογαριασμό-της. Ολόκληρος «χορός εκατομμυρίων» δια την «διαφώτισιν» του ελληνικού λαού²⁸. Χιλιάδες εντύπων και δηλητηριωδών βιβλίων. Το όπιον της αναρχίας...²⁹. Φέτος το καλοκαίρι θα δούμε: έξι κωμωδίες, ένα κωμειδύλλιο και τρεις επιθεωρήσεις³⁰. Κινηματογραφική προβολή στην Ελληνοαμερικανική Ένωση: Ο Λευκός οίκος: παρελθόν και παρόν, Η αρχαία Αγορά³¹. Γ. Παπαδόπουλος: «Είμεθα εκκαθαρισται της κόπρου του Αυγείου και όχι σκανδαλοθήραι»³².

«Τό σχολείο οφείλει να μεριμνά δια την ευπρεπή εμφάνιση και την κοσμίαν συμπεριφοράν των μαθητών εντός και εκτός αυτού. Η εκκεντρική κόμμωσις κι ενδυμασία δια τα θήλεα, η μακρά και ατημέλητος κόμη και η ουχί ευπρεπής ενδυμασία δια τους άρρενας είναι απαράδεκτα. Θεωρούμεν σκόπιμον να καθιερώσουν τα σχολεία διακριτικόν μαθητικόν σήμα, έν είδος κονκάρδας φερούσης την γλαύκα και το όνομα του σχολείου.

Το σήμα τούτο δέον να φέρουν πάντοτε εντός και εκτός του σχολείου οι μαθηταί εις την κομβιοθήκην και αι μαθήτριά εις το δεξιόν του στήθους. Το σχολειόν οφείλει να παρακολουθεί και εφορά την εξωσχολικήν ζωήν και συμπεριφοράν των μαθητών-του. Είναι αδιανόητος η κυκλοφορία μαθητών και μαθητριών τας νυκτερινάς ώρας, η παραμονή αυτών εις καφενεία, και άλλα ύποπτα και θορυβώδη κέντρα, εις σφαιριστήρια και διάφορα κλαμπ, αποτελούντα διαφθορεία δια τας ψυχάς των νέων, όπως επίσης απαράδεκτος είναι και η φοίτησις εις κινηματογράφους όπου προβάλλονται έργα ακατάλληλα ή διαβρωτικά της ανωρίμου ψυχής των νέων.

Οφείλομεν εξ άλλου να υπομνήσωμεν ότι ποικίλαι οργανώσεις αντεθνικών και αντικοινωνικών επιδιώξεων ενεφανίσθησαν τα τελευταία έτη υπό αθώους και συγκινητικούς τίτλους και προσεπάθησαν να παρασύρουν την μαθητιώσαν νεότητα π.χ. εξωραϊστικοί και εκδρομικοί σύλλογοι, συντονιστικάί επιτροπαί εργαζομένων μαθητών κ.ά. Η ευθύνη του σχολείου δια την συμμετοχήν μαθητών εις οργανώσεις και επιτροπάς είναι τεραστία. Εις ουδεμίαν οργάνωσιν επιτρέπεται να μετέχουν οι μαθηταί πλην του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων, του Ελληνικού Ερυ-

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΓΟΥΝΤΥ ΑΛΛΕΝ
Χωρίς Φτερά

ΓΟΥΝΤΥ ΑΛΛΕΝ
Παρενέργειες

ΓΟΥΝΤΥ ΑΛΛΕΝ
Πάτσι

ΑΛΜΠΕΡΤΟ
ΜΟΡΑΒΙΑ
Άγκοστίνο

ΙΤΑΛΟ ΚΑΛΒΙΝΟ
Ο διχασμένος
υποκόμης

ΤΖΕΙΜΣ
ΜΠΟΛΑΝΤΟΥΙΝ
Μιά άλλη χώρα

ΤΣΑΡΑΣ
ΜΠΟΥΚΟΦΣΚΙ
Έρωτικές ιστορίες
καθημερινής τρέλας

ΤΣΑΡΑΣ
ΜΠΟΥΚΟΦΣΚΙ
"Ανθρωπος
για όλες τις δουλειές

ΤΣΑΡΑΣ
ΜΠΟΥΚΟΦΣΚΙ
Ταχυδρομείο

ΤΣΑΡΑΣ
ΜΠΟΥΚΟΦΣΚΙ
Ιστορίες μις θαμμένης ζωής

ΜΑΡΙΟ
ΜΠΕΝΕΝΤΕΤΙ
Η άνακωχή

Μάριο Μπενεντέτι Η ΑΝΑΚΩΧΗ

Το ημερολόγιο ενός υπαλλήλου, όπου διαφαίνεται η μοίρα του αντιήρωα, του συνηθισμένου ανθρώπου και οι λεπτομέρειες μιας μονότονης ζωής που συνθέτουν την τραγική ματαιότητα της καθημερινότητάς-του.

Αγκουστίν Γκομέζ Άρκος ΤΟ ΣΑΡΚΟΒΟΡΟ ΑΡΝΙ

Το ανήσυχο και συμβολικό πρόσωπο της Ισπανίας του Φράνκο μέσα από το πορτρέτο μιας παράξενης δημοκρατικής οικογένειας.

Γιάν Βάις ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΤΑ ΧΙΛΙΑ ΠΑΤΩΜΑΤΑ

Η εικόνα μιας παράξενης μελλοντικής κοινωνίας μέσα από ένα προφητικό μυθιστόρημα, που γράφτηκε στη διάρκεια του πρώτου παγκοσμίου πολέμου και επαληθεύτηκε στα χρόνια πριν και μετά το δεύτερο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

ΣΟΛΩΝΟΣ 116 - ΑΘΗΝΑ - ΤΗΛ. 36.19.724

θρού Σταυρού Νεότητος και της φοιτήσεως εις τα Κατηχητικά σχολεία.

Το μέλλον της Ελλάδος είναι οι νέοι, και οι νέοι ευρίσκονται εις το σχολείον, το δε σχολείον εισθε σεις, οι εκπαιδευτικοί. Από σας λοιπόν εξαρτάται το Εθνικόν μέλλον, η μάχη της νεότητος, η μάχη του μέλλοντος η οποία πρέπει να κερδηθή και θα κερδηθή³⁹.

Ουδείς εις την Ελλάδα θεωρεί δικτατοριαν την νέαν κυβέρνησιν⁴².

«Μυστικός φάκελλος ελληνικής επαναστάσεως»: 10.000 Συμμοριται εις τα σύνορα τας παραμονάς της 21ης Απριλίου. Προήρχοντο εξ ανατολικών χωρών⁴⁰.

Στόχος των κομμουνιστών υπήρξεν η Πρωτεύουσα⁴¹. Οι αποτελεσματικώτεροι βοηθοί των κομμουνιστών είναι οι κρυπτοκομμουνισταί, οι συνοδοιπόροι και οι αφελείς (απληροφόρητοι, ρομαντικοί και επιπόλαιοι)⁴³.

Η «Ιδανική γυναίκα 1967». Στην τελετή στο Χίλτον αναδείχθησαν επίσης: η καλύτερη νοικοκυρά, η ικανώτερη στην κουζίνα, η πλέον καλλιεργημένη, η πλέον δραστήρια επαγγελματικά και η πλέον κομψή⁴⁴.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Το Βήμα, 23.4.67	Κόσμος, 5.5.67
2. Ελεύθερος Κόσμος, 23.4.67	24. Τα Νέα, 2.5.67
3. Ακρόπολις, 23.4.67	25. Το Βήμα, 4.5.67
4. Τα Νέα, 24.4.67	26. Ελεύθερος Κόσμος, 31.5.67
5. Το Βήμα, 23.4.67	27. ο.π.
6. Η Βραδυνή, 24.4.67	28. Απογευματινή, 9.5.67
7. Η Βραδυνή, 24.4.67	29. Τα Νέα, 9.5.67
8. Απογευματινή, 24.4.67	30. ο.π.
9. Απογευματινή, 24.4.67	31. ο.π.
10. Άρθρο του Νικ. Αντ. Βεντήρη: Η Βραδυνή, 27.4.67	32. Τα Νέα, 5.5.67
11. ο.π.	33. Τα Νέα, 11.5.67
12. Η Βραδυνή, 27.4.67	34. Απογευματινή, 24.5.67
13. ο.π.	35. Το Βήμα, 13.5.67
14. Το Βήμα, 29.4.67	36. Ελεύθερος Κόσμος, 12.5.67
15. Έθνος, 11.5.67	37. Τα Νέα, 25.5.67
16. Τα Νέα, 5.5.67	38. Σπαντιδάκης: Το Βήμα, 22.6.67
17. Ελεύθερος Κόσμος, 30.4.67	39. Καλαμποκιάς: Ελεύθερος Κόσμος, 13.5.67
18. Το Βήμα, 3.5.67	40. Τα Νέα, 2.6.67
19. Το Βήμα, 5.5.67	41. Ελεύθερος Κόσμος, 4.6.67
20. Στ. Παττακός: Τα Νέα, 2.5.67	42. Τα Νέα, 6.6.67
21. 3.5.67	43. Σ. Κωνσταντόπουλος: Ελεύθερος Κόσμος, 14.6.67
22. Τα Νέα, 5.5.67	44. Το Βήμα, 14.6.67
23. Σ. Κωνσταντόπουλος: Ελεύθερος	

Αλλαγή και νέα κατανομή

ΣΤ. ΚΟΥΛΟΥΛΟΥ

«Κάτι κινείται» μέσα στο ΚΚΕ; Η αποτυχία του 17%, η σχετική στασιμότητα των στρατολογίων στο ΚΚΕ και την ΚΝΕ, η διατήρηση — στις πρόσφατες εκλογές — των δυνάμεων της «Πανσπουδαστικής» στα ίδια επίπεδα, ασφαλώς προβληματίζουν και την ηγεσία αλλά ιδιαίτερα τη βάση και τα μεσαία στελέχη του κόμματος. Πολλοί απ' αυτούς φαίνεται ότι προσπάθησαν να βρουν απαντήσεις στο πρόσφατο βιβλίο του Τ. Δήμου, εξ ου και η εκπληκτική κυκλοφοριακή επιτυχία-του. Παρ' ότι πηγές μέσα στο ΚΚΕ διατυπώνουν επιφυλάξεις για μερικά από τα πολιτικά συμπεράσματα στα οποία ο Τ. Δήμου καταλήγει ή για την ακρίβεια ορισμένων από τα γεγονότα που αναφέρει και — κυρίως από πλευράς ηγεσίας — διατυπώνονται ερωτηματικά για τις «προθέσεις» του συγγραφέα, όλοι παραδέχονται ότι στο βιβλίο, καταγράφεται με επάρκεια το κλίμα που επικρατεί μέσα στο ΚΚΕ.

Το εκλογικό αποτέλεσμα του ΚΚΕ ήταν η αφορμή για την ανάπτυξη του προβληματισμού στη βάση αλλά και στα μεσαία στελέχη του κόμματος, ενώ οι εξηγήσεις της Κεντρικής Επιτροπής (ΚΕ) πολλαπλασίασαν μάλλον παρά έδωσαν απάντηση στα σχετικά ερωτήματα.

Η ΚΕ επικαλέστηκε τους προεκλογικούς λόγους, ιδιαίτερα του Χ. Φλωράκη, στους οποίους — όπως είπε — ποτέ δεν δηλώθηκε ότι είχαμε «το 17% στην τσέπη». Παρ' ότι κάτι τέτοιο τυπικά δεν απέχει από την αλήθεια, δεν μπορεί να κρύψει το αναντίρρητο γεγονός ότι ο στόχος της δεύτερης κατανομής προπαγανδίστηκε σε όλους τους τόνους όχι μόνο σαν εφικτός, αλλά πολλές φορές και σαν σίγουρος, από τον «Ριζοσπάστη» και κομματικά στελέχη που θέλησαν να πλειοδοτήσουν σε κομματικό «πατριωτισμό».

Ένα ακόμη επιχείρημα ήταν ότι ναι μεν η ηγεσία αντελήφθη αρκετό καιρό πριν τις εκλογές την «πλημμυρίδα υπέρ του ΠΑΣΟΚ», αλλά δεν θέλησε να βάλει ξανά σε συζήτηση ή να τροποποιήσει τον εκλογικό στόχο, στο βαθμό που η μεγάλη μερίδα των κομματικών δυνάμεων τον είχε «αφομοιώσει» και είχε ήδη κινητοποιηθεί για την επίτευξή-του.

Ιδιαίτερα η τελευταία εξήγηση, μεγάλωσε τα ερωτηματικά για το αν η ηγεσία δεν συνεχίζει — επιβάλλοντας ουσιαστικά μια γραμμή χωρίς προηγούμενη συζήτηση — να αποκρύβει στοιχεία ή να «υποτιμάει» τη βάση και τελικά να τη «χρησιμοποιεί», χωρίς τα ίδια τα μέλη να έχουν κάθε στιγμή γνώση της πραγματικής κατάστασης και των δυνατοτήτων του κόμματος και να μπορούν να συμβάλλουν — «να βοηθούνται για να συμβάλλουν» — στη διαμόρφωση της πολιτικής-του.

Έτσι η απουσία μιας ουσιαστικής αυτοκριτικής οδήγησε για πρώτη φορά στην τήρηση από πλευράς κομματικής βάσης μιας αισθητής επιφύλαξης, στις εξηγήσεις της ηγεσίας για το εκλογικό αποτέλεσμα. Γεγονός σημαντικό αν παρθεί υπόψη ότι μέχρι τώρα οι εσωτερικές «ζυμώσεις»

στο ΚΚΕ, χαρακτηρίζονταν πάντα από την απόλυτη και χωρίς αντιρρήσεις ομοφωνία στις κάθε φορά εισηγήσεις των «ανώτερων βαθμίδων προς τις κατώτερες».

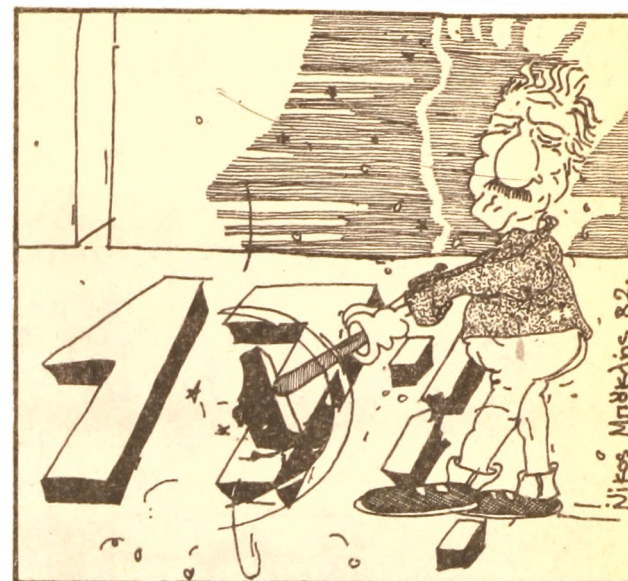
Είναι χαρακτηριστικό ότι η τελευταία ολομέλεια της ΚΕ του ΚΚΕ, παρ' ότι πραγματοποιείται 6 σχεδόν μήνες μετά τις εκλογές, επανέρχεται στο ζήτημα, προσπαθώντας να επιβεβαιώσει — έστω και εκ των υστέρων — την ορθότητα του 17% και τονίζοντας ότι αν το ΚΚΕ είχε περάσει στη β' κατανομή θα ήταν πολύ πιο δύσκολα πραγματοποιήσιμες οι «υπαναχωρήσεις» του ΠΑΣΟΚ. Επιχείρημα τρωτό μιας και τα ουσιαστικά ερωτήματα δεν αφορούσαν καθόλου τη «θεωρητική» αξία του στόχου, αλλά τη δυνατότητα κατάκτησής-του και την πιθανά εσφαλμένη εκτίμηση της ΚΕ.

Το επιχείρημα γίνεται ακόμα πιο ασθενές, αν συνυπολογιστεί ότι από πολλά στελέχη ο στόχος του 17% θεωρήθηκε λαθεμένος, γιατί στηρίζονταν σε μια στενή κομματική αναγκαιότητα, χωρίς να παίρνεται υπόψη η υποχώρηση των μαζικών κινημάτων τα τελευταία 2-3 χρόνια (εργατικό, φοιτητικό κτλ.), που θα αποτελούσαν για το ΚΚΕ προνομιακούς χώρους άντλησης δυνάμεων και ψήφων.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ...

Πίσω όμως, απ' αυτές τις επιφυλάξεις φανερώνεται από πολλούς προβληματισμένους αγωνιστές μια βαθύτερη — και ίσως ουσιαστικότερη — ανησυχία: Αν δηλαδή το ΚΚΕ θα καταφέρει να εξελιχθεί σε ένα κόμμα που να μπορεί να επηρεάζει αποφασιστικά τις πολιτικές εξελίξεις ή θα διατηρήσει μια μικρή σχετικά πολιτική εμβέλεια και ένα αντίστοιχο εκλογικό ποσοστό που — ακόμα κι αν αυξάνεται κατά μία ή δύο εκατοστιαίες μονάδες σε κάθε εκλογική αναμέτρηση — θα του εξασφαλίζει μια μικρή κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, αλλά όχι ένα πρωτοποριακό ρόλο στα πολιτικά πράγματα του τόπου.

Το τελευταίο ερώτημα απασχολεί μια μερίδα μεσαιών, κυρίως, στελεχών, νέων

σχετικά σε ηλικία, αναδειγμένων μέσα από μαζικά κινήματα, που πρωτοστάτησαν στην πάλη του ΚΚΕ κατά της δικτατορίας αλλά και στην ανασυγκρότηση και τον κομμουνιστικό προσανατολισμό των κομματικών δυνάμεων μετά τη μεταπολίτευση. Τα στελέχη αυτά, επισημαίνουν ότι πίσω από τις επίσημες θριαμβολογίες, παρατηρείται ουσιαστικά μια «σχετική στασιμότητα» στις στρατολογίες του ΚΚΕ και της ΚΝΕ και στις πωλήσεις του «Ριζοσπάστη». Έχοντας, λιγότερα ή μη διαθέτοντας καθόλου κατεστημένα συμφέροντα, θεωρούν ότι η επανάπαυση της ηγεσίας συντελεί μεν στη διατήρηση — και πηγάζει από την ανάγκη προάσπισης — των κερκτημένων-της, αλλά αναστέλει την παραπέρα κομματική ανάπτυξη, παρ' ότι η σημερινή πολιτική συγκυρία δίνει από μια άποψη περισσότερες δυνατότητες για την εξάπλωση της επιρροής του ΚΚΕ.

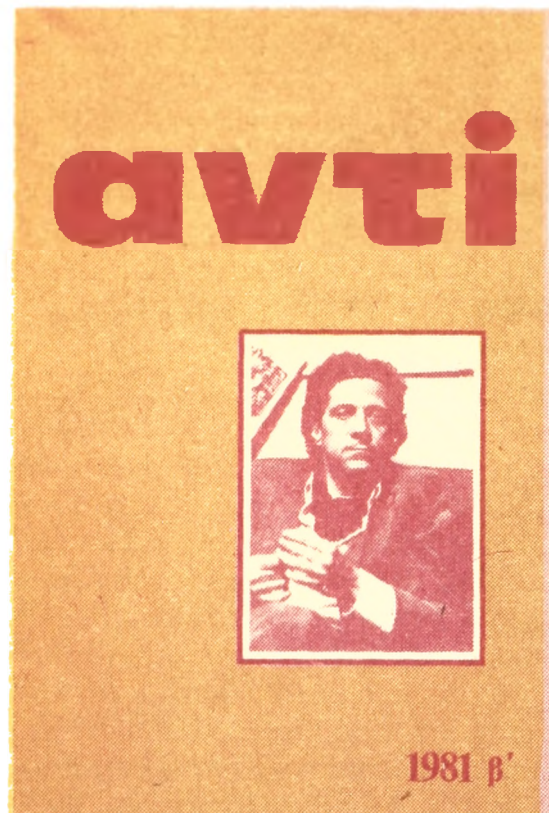
Τα πολωνικά αποτέλεσαν επίσης έναν παράγοντα ανησυχίας και προβληματισμού. Στις διατυπώσεις αμφιβολιών για το αν η πολωνική κρίση αποτελεί ένα «στημένο παιχνίδι του ιμπεριαλισμού», η ΚΕ παραδέχτηκε ότι κύριος υπεύθυνος είναι η ηγεσία του Κόμματος Εργασίας της Πολωνίας (ΠΕΕΚ), που έδωσε την ευκαιρία στους ιμπεριαλιστικούς κύκλους να εκμεταλλευτούν «τη δυσφορία του πολωνικού λαού από τις παραμορφώσεις στην σοσιαλιστική οικοδόμηση». Οι συνέπειες απ' αυτή την παραδοχή, που οδηγούν μαθηματικά στην εξέταση της κατάστασης των χώρων του «υπαρκτού σοσιαλισμού» δεν μπόρεσαν βέβαια να συζητηθούν. Τουλάχιστον αυτή την περίοδο κάτι τέτοιο αποτελεί για τα δεδομένα του ΚΚΕ «θέμα ταμπού» και η έκφραση σχετικών απόψεων — παρ' ότι υπάρχουν — θα οδηγούσε στην απομόνωση και ίσως τη διαγραφή των φορέων-τους.

«ΣΚΛΗΡΟΙ» ΚΑΙ «ΜΑΛΑΚΟΙ» ΣΤΗΝ ΗΓΕΣΙΑ ΤΟΥ ΚΚΕ

Πραγματικά η εξασφάλιση μιας στοιχειώδους εσωκομματικής δημοκρατίας,

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

ο 15ος τόμος του **ΑΝΤΙ**
Β' εξάμηνο 1981
(τεύχη 181 - 195)

Σε 780 σελίδες αποτυπώνεται η πολιτική και πολιτιστική-μας ζωή.

Στον τόμο περιλαμβάνονται τα τεύχη - αφιερώματα για τον Ν. Πουλαντζά και τον Δ. Χατζή, ντοκουμέντα για το ΕΑΜ και ντοκουμέντα για την Πολωνία, επισκόπηση των εκλογών του '81 και το ειδικό - γελοιογραφικό τεύχος.

Ζητείστε-τον στα γραφεία του περιοδικού «ΑΝΤΙ»:

Δημοχάρους 60 (Τ.Τ. 601)

Τηλ. 732.713 και 732.819

Ακόμη μπορείτε να βρείτε τους παλιότερους τόμους του περιοδικού, με εξαίρεση τους Α' και Β' που έχουν ήδη εξαντληθεί.

Το «ΑΝΤΙ» παραμένει σταθερά ένα πλούσιο ενημερωτικό περιοδικό που με τους τόμους, σας προσφέρει μια άμεση πρόσβαση στο πλούσιο υλικό της πρόσφατης ελληνικής ιστορίας.

που όχι να «υποκινεί», αλλά τουλάχιστον να ανέχεται τον προβληματισμό και τον διάλογο, γύρω από τα σημαντικά προβλήματα που απασχολούν το ΚΚΕ και την Αριστερά, αποτελεί βασικότατο ζήτημα και προϋπόθεση για τις όποιες προσπάθειες «ανανέωσης» του κόμματος.

Η καταγραφή του επικρατούντος κλίματος στο βιβλίο του Τ. Δήμου είναι απ' αυτή την άποψη χαρακτηριστική. Ο περιορισμός της δραστηριότητας των κομματικών οργανώσεων στην αποδοχή και την πρακτική εφαρμογή των «κεντρικών κατευθυντήριων», η α priori καταδίκη της κάθε διαφορετικής άποψης σαν εχθρικής προς την ηγεσία (και κατά συνέπεια προς το κόμμα και την εργατική τάξη) είναι μερικά μόνο από τα στοιχεία που συνθέτουν ένα ασφυκτικό πλαίσιο λειτουργίας, που με τη σειρά-του περιορίζει κάθε προσπάθεια ουσιαστικού διάλογου, ακόμα κι αν προέρχεται από στελέχη που διακρίνονται και για την τιμιότητα και την αφοσίωσή-τους.

Την ευθύνη για την κατάσταση αυτή, έχει η ηγεσία του ΚΚΕ στο σύνολό-της. Στο βιβλίο-του ο Τ. Δήμου επισημαίνει την ύπαρξη ενός «παρακομματικού μηχανισμού» που κυριαρχεί στο ΚΚΕ και διευθύνεται από τους «σκληρούς» της ΚΕ (Κ. Τσολάκης, Γρ. Φαράκος, Μίνα Γιάννου, Ρούλα Κουκούλου, Δ. Γόντικας, Στρ. Τσαμπής, Τ. Μαμάτσης και Δ. Σάρλης). Στελέχη του ΚΚΕ παρατηρούσαν ότι στους «σκληρούς» δεν αναφέρονται άλλα μέλη της ηγεσίας που διακρίνονται επίσης για το δογματισμό και την απολυταρχική-τους συμπεριφορά, (όπως π.χ. η Λούλα Λογαρά τακτικό μέλος του Πολιτικού Γραφείου) που ανήκει όπως και οι περισσότεροι από τους παραπάνω στην «παλιά φρουρά» του ΚΚΕ (η οποία έχει δώσει δείγματα ανάλογης συμπεριφοράς σε κρίσιμες περιόδους του κόμματος — 1956 ή το 1968). Από την άλλη πλευρά ο ίδιος κατάλογος, συγκαταλέγει μεταξύ των άλλων και ένα μέλος της ηγεσίας, που παρ' ότι δεν διακρίνεται για τις ηγετικές-του ικανότητες και την πολιτική-του διορατικότητα, εν τούτοις δεν έχει δώσει οριστικά δείγματα αρτηριοσκλήρωσης, ίσως και για λόγους ηλικίας.

Για τον Γρ. Φαράκο δε, τα ίδια στελέχη παρατηρούσαν, ότι διαμορφώνει την πράγματι «σκληρή»-του στάση στηριγμένος σε κάποιο πολιτικοϊδεολογικό πλαίσιο αναφοράς, αντίθετα με τους υπόλοιπους που αρέσκονται να αναμασούν τις λέξεις κόμμα, μαρξισμός - λενινισμός κτλ., στερούμενοι κάποιου σοβαρού υπόβαθρου.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στους «σκληρούς» δεν συμπεριλαμβάνεται ο γεν. γραμματέας του ΚΚΕ. Στην καθημερινή κομματική πρακτική όπως π.χ. στη συμπεριφορά απέναντι σε μέλη ή στελέχη, οι διαφορές μεταξύ του Χ. Φλωράκη και πολλών «δογματικών» στελεχών είναι εμφανείς. Επίσης στο επίπεδο του ηγετικού κλιμάκιου του ΚΚΕ, διαφάνηκαν στην πρόσφατη προεκλογική περίοδο, ορισμένες — εξαιρετικά βέβαια λεπτές — διαφορο-

ποιήσεις. Έτσι π.χ. ο μεν Φλωράκης μίλησε, πέρα από το αίτημα της αποχώρησης από το ΝΑΤΟ, και για τη διατήρηση της Ελλάδας «έξω από τους στρατιωτικούς συνασπισμούς», ή τόνισε την ανάγκη «αυτοτέλειας των μαζικών κινήσεων» αντίθετα με άλλους που απέφυγαν τέτοιες διατυπώσεις.

Πρόκειται επομένως για πολιτικοϊδεολογικές διαφορές στους κόλπους της ηγεσίας του ΚΚΕ; Πολλοί εξηγούν το φαινόμενο με το — συνειδητό από πλευράς ηγετικών στελεχών — καταμερισμό των ρόλων σε «καλούς» και «κακούς», που να διασκεδάζει τις ανησυχίες και να αφήνει ελπίδες στην προβληματιζόμενη μερίδα του ΚΚΕ. Μια τέτοια εκδοχή δεν στερείται βάσης, αφού η ηγεσία του ΚΚΕ «κάπου τα βρίσκει», και μάλιστα στα κρίσιμα θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής του κόμματος.

Άλλα στελέχη νομίζουν ότι μια τέτοια εκτίμηση είναι «μηχανιστική» και στις υπάρχουσες διαφορές — που συμφωνούν ότι είναι μικρές — διαβλέπουν τα σπέρματα των διαφοροποιήσεων που συντελούνται στο παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα, ανάμεσα σε «δογματικές» και «ανανεωτικές» τάσεις. Θεωρούν λοιπόν, ότι τέτοια φαινόμενα μπορούν να εμφανιστούν και στο ΚΚΕ, αν — αναγκασμένο από τα πράγματα — προσπαθήσει να προσαρμοστεί στη σύγχρονη πραγματικότητα και να μελετήσει τα νέα δεδομένα.

«ΤΙ ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ»

ΜΕ ΤΟ ΠΑΣΟΚ;

Ορισμένες απαντήσεις στα προηγούμενα ερωτήματα, ίσως δώσει το επερχόμενο Συνέδριο του ΚΚΕ. Σύμφωνα με το καταστατικό, το II Συνέδριο έπρεπε να πραγματοποιηθεί το Μάρτη της φετινής χρονιάς, αλλά μετατέθηκε για τα τέλη του '82, εξαιτίας των πρόσφατων βουλευτικών και των επερχόμενων δημοτικών εκλογών.

Παρ' ότι οι προσυνεδριακές θέσεις δεν έχουν ακόμα εκπονηθεί, στελέχη του ΚΚΕ έκφραζαν την ελπίδα ότι το Συνέδριο δεν θα ασχοληθεί αυτή τη φορά με το αν η ΕΣΣΔ οικοδομεί το παλλαϊκό κράτος. Αντίθετα τόνιζαν την ανάγκη εξέτασης της νέας πραγματικότητας όπως διαμορφώθηκε με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, τους συσχετισμούς δυνάμεων που πρόκυψαν μετεκλογικά στην Αριστερά, αλλά και τις σχέσεις ΚΚΕ — μαζικών κινήσεων. (Πρέπει να σημειωθεί ότι στελέχη, μετά τη στασιμότητα που εμφάνισαν οι μετωπικές οργανώσεις στις εκλογές στα ΑΕΙ και επισημονικούς συλλόγους, πρότειναν το άνοιγμα της συζήτησης γύρω από τον κοινωνικό χαρακτήρα αυτών των κοινωνικών κατηγοριών και την εξήγηση μ' αυτό τον τρόπο της εντυπωσιακής ανόδου του ΠΑΣΟΚ, αλλά πήραν την απάντηση ότι αυτά θα συζητηθούν στο Συνέδριο).

Ασφαλώς η στάση του ΚΚΕ απέναντι στη νέα κυβέρνηση, θ' αποτελέσει ένα από τα κεντρικά θέματα. Όπως είναι γνωστό, σύμφωνα με το πρόγραμμα που ψηφίστηκε στο προηγούμενο Συνέδριο, η «εγκαθίδρυση του σοσιαλισμού» θα πραγματοποιηθεί μέσα από ένα «ενιαίο επανα-

στατικό προτσές» που περιλαμβάνει δύο στάδια, της «Νέας Δημοκρατίας» και του σοσιαλιστικού μετασχηματισμού της κοινωνίας».

Πάντα σύμφωνα με τις ίδιες προγραμματικές θέσεις, στη διάρκεια του πρώτου σταδίου θα λαμβάνονταν μέτρα «εκδημοκρατισμού» και «περιορισμού της ασυδοσίας των μονοπωλίων». Πολλά όμως απ' αυτά, (κατάργηση 330, αναγνώριση εθνικής αντίστασης κτλ.) έχουν ήδη εφαρμοστεί ή πρόκειται να τεθούν σε εφαρμογή από τη νέα κυβέρνηση, και συνεπώς προκύπτει η ανάγκη αναθεώρησης των σχετικών θέσεων «στρατηγικής» του ΚΚΕ. Διαδικασία που με τη σειρά-της απαιτεί και μια ολοκληρωμένη ανάλυση της φύσης και του χαρακτήρα του «φαινομένου ΠΑΣΟΚ», αντί των γενικοτήτων και των αφορισμών που χαρακτηρίζουν τις τωρινές αναλύσεις του ΚΚΕ.

Ακόμα πιο σύνθετο είναι το πρόβλημα της «χάραξης τακτικής» απέναντι στην κυβερνητική πολιτική. Από τις ενδείξεις που υπάρχουν μέχρι σήμερα, φαίνεται ότι η ηγεσία του ΚΚΕ προσανατολίζεται σε μια, για σχετικά, αντιπολιτευτική στάση, που χωρίς να απομονώνει το κόμμα από την ε-κλογική βάση και την πολιτική επιρροή του ΠΑΣΟΚ, δίνει τα περιθώρια ανώδυνων μεταμορφώσεων-της, προς το ηπιότερον ή — κυρίως — το σκληρότερον, ανάλογα με την πορεία του κυβερνητικού έργου (Η με-τάθεση του Συνεδρίου για μετά τις δημο-φιλικές εκλογές, οφείλεται ασφαλώς σε με-γάλο βαθμό σε μια πρώτη ευκαιρία που δι-

νεται για την ανίχνευση των τάσεων που διαμορφώνονται στο εκλογικό σώμα).

Στελέχη του ΚΚΕ παρατηρούσαν ότι η υιοθέτηση μιας τέτοιας λογικής και επιφανειακή και μικροκομματική είναι. Ασφα-λώς απαιτείται μια πίεση προς το ΠΑΣΟΚ η οποία όμως δεν πρέπει να καθορίζεται κυρίως από το πόσο «γρήγορα» ή «αργά» πραγματοποιούνται οι όποιες αλλαγές ου-τε από τη μηχανιστική σύγκριση των προ-εκλογικών διακηρύξεων του ΠΑΣΟΚ με τη σημερινή-του πρακτική. Μια τέτοια αντί-ληψη «καταγγελίας», τόνιζαν οι ίδιοι κύ-κλοι, δεν εξυπηρετεί την υπόθεση της αλ-λαγής και καταδικάζει το ΚΚΕ σε μια περι-θωριακή θέση, ακόμα κι αν επιτευχθεί η προσέλευση μέρους των δυσαρεστημέ-νων από το ΠΑΣΟΚ ψηφοφόρων.

Αντιπροτείνουν δηλαδή, τη χάραξη μιας επεξεργασμένης πολιτικής, που α-παιτεί βαθιά ανάλυση και συζήτηση της κατάστασης από το σύνολο των κομματι-κών δυνάμεων με προθέσεις όχι στενής μικροκομματικής εκμετάλλευσης, αλλά ε-νίσχυσης μιας σοσιαλιστικής κατεύθυν-σης, μέσα από την ανάπτυξη των μαζικών κινημάτων.

Αντίστοιχα τοποθετείται και το πρόβλη-μα της πολιτικής του ΚΚΕ απέναντι στο ΚΚΕ εσωτ., μ' ευκαιρία το επερχόμενο Συ-νέδριο του τελευταίου. Όπως είναι γνω-στό η στάση αναθεματισμού του άλλου κομμουνιστικού κόμματος, δεν έχει αλλά-ξει μετά τις εκλογές. Μόνο τελευταία ο «Ριζοσπάστης» στα ρεπορτάζ-του από το ευρωκοινοβούλιο αναφέρει σαν ομιλητή

τον Λ. Κύρκο.

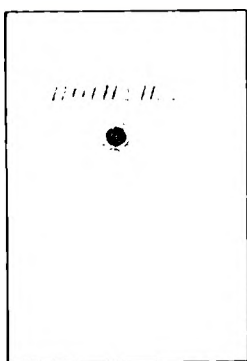
Αλλαγή αξιοσημείωτη — αν παρθεί υ-πόψη ότι μέχρι πρόσφατα, για την εφημε-ρίδα του ΚΚΕ, το ΚΚΕ εσωτ. δεν υπήρχε, παρά σαν στόχος αμειλικτής κριτικής του «αναθεωρητισμού» — αλλαγή όμως που εξηγείται περισσότερο από τα πρόσφατα «ανοίγματα» του Λ. Κύρκου προς τους «συντρόφους της άλλης πλευράς» κι όχι το αντίστροφο.

Οι προοπτικές ενός ουσιαστικού διάλο-γου με το ΚΚΕ εσωτ. — ή τουλάχιστον με μια πτέρυγά-του που το επιζητεί από την πλευρά-της — πράγμα που απαιτεί την παραδοχή τουλάχιστον της ύπαρξής-του, δεν ανιχνεύονται από την ηγετική ομάδα του ΚΚΕ, παρά τις αντίθετες προτάσεις που συχνά διατυπώνονται στο εσωτερικό-του, και παρά τις συμμαχίες ανάμεσα σε μετωπικούς φορείς των δύο κομμάτων σε μαζικούς χώρους.

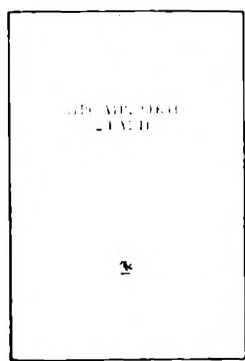
Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο πρόκειται ν' αρχίσει η προσυνεδριακή συζήτηση. Α-σφαλώς η πορεία των πολιτικών πραγμά-των — και ιδιαίτερα της κυβέρνησης ΠΑ-ΣΟΚ — θα επιδράσουν στις αποφάσεις και τους συσχετισμούς που θα προκύ-ψουν από το Συνέδριο. Για το αν θα υπάρ-ξει ανανέωση της ηγεσίας και πλαισιώ-σής-της από νέους ανθρώπους που εκ-φράζουν σύγχρονες αντιλήψεις είναι δύ-σκολο να υπάρξει από τώρα απάντηση. Έ-να το σίγουρο: κάτι τέτοιο απαιτεί μεταξύ των άλλων δυνατότητα για δημοκρατική ζύμωση και ανταλλαγή απόψεων. Δηλαδή..

τά βιβλία τής «γνώσης»

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Δ. Π. ΠΑΠΑΔΙΤΣΑΣ
Ποίηση, 2

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ
Προαιρετική Στάση

ΜΑΝΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ
Τά όρια του μύθου

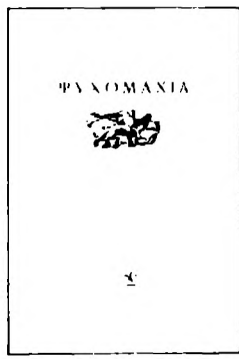
ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ
Φόρος τιμής στον
GIORGIO DE CHIRICO

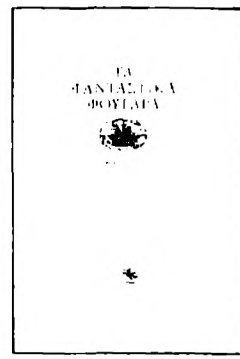
Κ. Χ. ΜΥΡΗΣ
Αμήχανον τέχνημα
και παράβαση

ΝΤΙΝΟΣ ΣΙΩΤΗΣ
Καιρικές συνθήκες

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΟΖΑΝΗΣ
Ψυχομαχία

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ
Τά φανταστικά φουγάρα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ, ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879-7786441

Η ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ ΠΡΟΧΩΡΕΙ

Μια θεαματική ενεργεια κορυφής καθόρισε τις εξελίξεις στο χώρο της Δεξιάς μετά τις εκλογές της 18ης Οκτωβρίου. Η απομάκρυνση του κ. Γ. Ράλλη από την αρχηγία του κόμματος και η αντικατάστασή-του από τον κ. Ε. Αβέρωφ - Τσοίτσα. Η πράξη αυτή, παρ' όλο το θεαματικό του χαρακτήρα-της, δεν μπόρεσε να λύσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το πρώην κυβερνητικό κόμμα στη μετεκλογική περίοδο. Ήταν περισσότερο μια ενέργεια με χαρακτήρα εκτόνωσης της κατάστασης που διαμορφώθηκε στη ΝΔ μετά τις εκλογές, παρά μια πράξη πολιτικής τομής. Πέντε μήνες όμως μετά την εκλογή Αβέρωφ, η κρίση συνεχίζεται και οξύνεται ακόμη περισσότερο, ενώ δεν φαίνεται βιώσιμη και αποτελεσματική λύση η οποία να είναι ικανή να αναλάβει την ευθύνη εκσυγχρονισμού της παράταξης και προσαρμογής της πολιτικής-της στις συνθήκες που δημιούργησε το εκλογικό αποτέλεσμα.

Η περίοδος μετά την εκλογή Αβέρωφ είναι μεταβατική με έντονα τα στοιχεία των ζυμώσεων μέσα και έξω από το κόμμα. Η ηγεσία της ΝΔ σ' αυτή τη φάση δεν έχει κατορθώσει ακόμα να προσδιορίσει τον πολιτικό ρόλο της παράταξης της Δεξιάς και τη θέση-της σαν αντιπολίτευση απέναντι στην Κυβέρνηση. Η ΝΔ έξω από την κυβέρνηση μοιάζει σαν το ψάρι έξω από το νερό. Κινδυνολογεί άκριτα και διαμαρτύρεται για πράξεις της κυβέρνησης που και τα ίδια τα στελέχη-της αναγνωρίζουν την αναγκαιότητά-τους.

Εκτός όμως από την αδυναμία της ΝΔ να ασκήσει πειστική και σοβαρή αντιπολίτευση, πράγμα που θα συνέβαλε θετικά στην εξύψωση της πολιτικής ζωής και θα έδινε άλλο ήθος στις πολιτικές συγκρούσεις, βρίσκεται και σε αδυναμία να λύσει παλιά και νέα οργανικά προβλήματα που συνθέτουν την τωρινή κρίση. Η ίδρυση της ΝΔ το 1974 συνέπεσε με μια ιστορική συγκυρία που εκτός από το στοιχείο της αποδοχής του κ. Καραμανλή από συμπολίτευση και αντιπολίτευση τότε, περιείχε και το στοιχείο της υποταγής της ιδεολογίας και των πολιτικών θέσεων του κόμματος, σε ανάγκες που υπαγορεύονταν από τον ιδιαίτερο ρόλο του κ. Καραμανλή στις πολιτικές εξελίξεις. Είναι ενδεικτικό ότι πρώτος απ' όλους ο ιδρυτής της ΝΔ έκανε προσπάθειες να προσδώσει νέα ιδεολογικά και πολιτικά στοιχεία στο κόμμα-του αμέσως μετά τη σταθεροποίησή-του στην εξουσία. Η προεδροποίησή-του όμως αφαιρέσε ταυτόχρονα ένα από τα βασικά στοιχεία συγκρότησης και συνοχής του κόμματος. Η ήττα στις εκλογές δεν αφαιρέσε απλά και μόνο την κυβέρνηση αλλά κατ' επέκταση, στέρησε τους παραδοσιακούς μηχανισμούς εξάρτησης διαμέσου της κρατικής μηχανής και των υπηρεσιών του κράτους.

Όλα αυτά αποδείχθηκαν καθοριστικά και ίσως μοιραία για το κόμμα της ΝΔ μετά τις εκλογές. Γιατί ούτε αρχηγός τύπου Καραμανλή στις σημερινές συνθήκες υπάρχει, αλλά ταυτόχρονα δεν υπάρχει και η δομή που θα δημιουργήσει τις δυνατότητες να ανταπεξέλθει το κόμμα στις σημερινές ανάγκες, χω-

ρίς χαρισματικό ηγέτη. Επομένως αφού η ΝΔ στερείται του κρατικού μηχανισμού που μέσα από εκεί διαμόρφωνε κύρια τις σχέσεις κόμματος - ψηφοφόρων, είναι αναγκασμένη να αντιμετωπίσει πρόσωπο με πρόσωπο το πρόβλημα της δόμησης του κόμματος. Πρώτα απ' όλα όμως αυτό σημαίνει διαμόρφωση θέσεων, απόψεων, ιδεολογίας και πολιτικής γραμμής.

Η περίοδος από την προεδροποίηση Καραμανλή μέχρι σήμερα έδειξε και τις τάσεις οι οποίες τείνουν να διαμορφωθούν, χωρίς όμως να αποσαφηνισθούν και να ολοκληρωθούν κάποιες σταθερές απόψεις, που να προδικάζουν από τώρα σοβαρές αλλαγές ή τομές. Ιδιαίτερα μετά την εκλογή Αβέρωφ το χαρακτηριστικό της περιόδου είναι η ένταση των ζυμώσεων σε επίπεδο κορυφής, αλλά και μεσαίων στελεχών. Η υπό τον κ. Αβέρωφ τάση, διαφοροποιώντας έμμεσα, αλλά με σαφήνεια, την τακτική-της απέναντι στο ΠΑΣΟΚ, από τον κ. Γ. Ράλλη πριν τις εκλογές ακόμη, κέρδισε τη «μάχη» μετά τις 18 Οκτώβρη. Με γραμμή τη στροφή στα δεξιά, σήμερα βρίσκεται σε αδυναμία να προσαρμοσθεί στη νέα πραγματικότητα και να προσδιορίσει τον πολιτικό ρόλο της ΝΔ ως κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης. Το κρίσιμο σημείο για τον κ. Αβέρωφ και τους άμεσους συνεργάτες-του είναι οι δημοτικές εκλογές. Αν υπάρξει μια επιτυχία στις δημοτικές εκλογές θα έχουν τα επιχειρήματα για να πείσουν ότι είναι ικανοί να κερδίσουν και στις βουλευτικές εκλογές. Αν αποτύχουν, οι σημερινές αντιθέσεις θα εκφρασθούν πιο οξύμενες και τα προβλήματα θα τεθούν πιο ανοιχτά. Ο κ. Γ. Μπούτος καταγράφηκε σαν ο εκφραστής της αντίθετης τάσης. Παρά το ότι όμως αναγνωρίζεται η κεντροδεξιά κατεύθυνση των απόψεων του κ. Μπούτου η πλειοψηφία των στελεχών της ΝΔ δεν βλέπει στο πρόσωπό-του εκείνες τις ικανότητες που θα του επιτρέψουν να αντιπαρατεθεί στο ΠΑΣΟΚ και στον κ. Α. Παπανδρέου. Οι ψήφοι, βέβαια, που συγκέντρωσε στην ΚΟ δεν σημαίνει ότι εκφράζουν ανάλογα και τις διαθέσεις ή απόψεις στελεχών του Κόμματος. Ο κ. Κ. Στεφανόπουλος καταγραμμένος σαν «δεξιός» συγκεντρώνει την εμπιστοσύνη αρκετών στελεχών που θεωρούνται ότι εκφράζουν «ανανεωτικές» απόψεις. Από αρκετά στελέχη θεωρείται πιο ικανός από τον κ. Μπούτο για αρχηγός και αρκετοί από τους υποστηρικτές του κ. Ράλλη τον αποδέχονται. Πάντως και ο κ. Στεφανόπουλος και ο κ. Μπούτος είναι αποδεκτοί από στελέχη με «ανανεωτικές» απόψεις, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι θεωρούνται και σαν οι απόλυτα ενδεδειγμένοι για μια τέτοια λύση. Ο κ. Μ. Έμπερτ με τη σειρά-του προβάλλει τον εαυτό-του σαν τον καθαρόαιμο εκφραστή της Δεξιάς, και κινείται περισσότερο σε μια κατεύθυνση «κατασκευής» στελεχών η οποία βρίσκει αντίθετους πολλούς που τη θεωρούν «ελιτιστική» και χωρίς προοπτική, μιας και δεν αντιμετωπίζει τα σοβαρά προβλήματα του κόμματος. Μια κατηγορία στελεχών με προσανατολισμό τον εκσυγχρονισμό του κόμματος

γύρω από το ΚΠΕΕ, που εκδίδει το περιοδικό ΕΠΙΚΕΝΤΡΑ, αλλά και ευρύτερα, πιστεύει ότι το κόμμα πρέπει να προσαρμοσθεί στις νέες συνθήκες και παράλληλα να προετοιμασθεί να αντιμετωπίσει τη φθορά του ΠΑΣΟΚ ως διάδοχη κατάσταση. Προτείνουν το νεοφιλελευθερισμό ως ιδεολογία, αλλά και ως πολιτική θέση, προβάλλοντας την άποψη ότι πρέπει να προτείνουν λύσεις και θέσεις και όχι να αυτοπροσδιορίζεται το κόμμα ως αντικομμουνιστικό ή αντισοσιαλιστικό, με σαφείς αποστάσεις από την άκρα δεξιά και τη μαρξιστική αριστερά. Παράλληλα, υποστηρίζουν την ανάγκη οργάνωσης του Κόμματος σε αντιδιαστολή με τη μέχρι τώρα παραδοσιακή οργάνωση των δεξιών κομμάτων στην Ελλάδα, για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες, και τη λειτουργία θεσμών που θα επιτρέψουν την ομαλή πολιτική εξέλιξη. Τέλος, αρκετά από τα εξωκοινοβουλευτικά στελέχη τάσσονται υπέρ του εκσυγχρονισμού, της ανανέωσης και της προσαρμογής στις μετεκλογικές συνθήκες, τονίζοντας ιδιαίτερα τη σημασία της ανανέωσης των στελεχών και της αδυναμίας των παραδοσιακών ηγετικών παραγόντων να αντιμετωπίσουν τα νέα προβλήματα. Όλα αυτά ωστόσο πρέπει να ιδωθούν και κάτω από το πρίσμα του αδυσώπητου προσωπικού παραγοντισμού και των συνεπειών-του καταστάσεις άλλωστε που είναι γνωστές σε κόμματα που έχουν δομηθεί όπως η ΝΔ. Εντούτοις αυτές οι αντιθέσεις και οι ζυμώσεις δείχνουν ότι η κατάσταση στη ΝΔ δεν ακολουθεί τη μανιχαϊστική εικόνα που παρουσιάζει ο Τύπος.

Τα προβλήματα της ΝΔ είναι πιο βαθιά, περισσότερο σοβαρά και δεν έχουν να κάνουν μόνο με τις γνωστές αντιθέσεις των ηγετικών προσωπικοτήτων. Πίσω απ' αυτά υπάρχουν ευρύτερες διαφωνίες, εκφράζοντας διαφορετικές απόψεις και θέσεις σε σχέση με τη στάση και τις επιλογές της αστικής τάξης απέναντι στη νέα κατάσταση που διαμόρφωσε η νίκη του ΠΑΣΟΚ στις εκλογές. Το ποιές απόψεις, ποιές θέσεις και ποιό πολιτικό ρόλο θα διαμορφώσει η ΝΔ εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Το αν πάλι θα κατορθώσει να ξεπεράσει τη σημερινή κρίση ή αν η κρίση οδηγήσει στη διάσπαση και τη δημιουργία νέων πολιτικών οργανισμών έχει να κάνει με την επιλογή μακροπρόθεσμων στόχων. Για ό,τι, όμως, συμβεί καθοριστικό θα είναι το πως θα διαμορφωθούν οι σημερινές τάσεις μέσα στη ΝΔ, και ποιές επιλογές θα ηγεμονεύσουν. Αυτό όμως σήμερα ούτε ορατό είναι, ούτε μπορεί να προεξοφληθεί.

Το κείμενο που φιλοξενεί σήμερα το ANTI προέρχεται από στέλεχος της ΝΔ. Είναι ενδεικτικό τόσο της κρίσης την οποία αντιμετωπίζει η ΝΔ, όσο και της αδυναμίας να σταθεί με σοβαρούς πολιτικούς όρους απέναντι στο ΠΑΣΟΚ. Παράλληλα, είναι χαρακτηριστικό των προβληματισμών και των ζυμώσεων στο χώρο της Δεξιάς, αλλά και της στάσης μιας μερίδας στελεχών στις μετεκλογικές εξελίξεις στο χώρο της Νέας Δημοκρατίας.

Η ταυτότητα της κρίσης

Λόγος πικρός

Η «ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» αμέσως μετά τις εκλογές μπήκε πλησίον στο τούνελ μιας σοβαρής ενδοκομματικής κρίσης. Η ένταση της δοκιμασίας αυτής πολλαπλασιάστηκε μετά την (εντελώς ανορθόδοξη σαν πολιτική συμπεριφορά) μισοπαράτηση - μισοκατάργηση του Γ. Ράλλη από την αρχηγία του κόμματος και την πανηγυρική εκλογή ως αρχηγού του λαχανιασμένου από την κούρσα ενάμιση έτους Ευάγγελου Αβέρωφ. Ο νέος αρχηγός συγκέντρωσε μεγάλη πλειοψηφία χάρη στους πιο συντηρητικούς από τους ραλλικούς βουλευτές, καθώς και με τη συμπάρασταση μιας ομάδας νέων (και νεοεκλεγέντων) βουλευτών με συντηρητικές αποκλίσεις που του αναγνώρισαν, χωρίς όμως ιδιαίτερη προθυμία, τα πρεσβεία στη διαδοχή.

ΜΕΤΑ από τρεις μήνες αρχηγίας του κ. Αβέρωφ, ο οποίος περιτοιχίζεται και επηρεάζεται αποφασιστικά από τα πιο συντηρητικά και τα πιο ασύγχρονα στοιχεία της Δεξιάς (μεταξύ των οποίων και πολλοί από τους πιο φανατικούς εκπροσώπους παλαιοδεξιών αντιλήψεων και μεθόδων) καθώς και από φίλους της έκπτωτης βασιλικής δυναστείας, η κατάσταση που επικρατεί σήμερα στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης μπορεί να χαρακτηριστεί σαν απελπιστική. Αισθητή κρίση ηγεσίας και κρίση ιδεολογικής ταυτότητας έχουν οδηγήσει σε μια οργανική απονεύρωση και σε μια βαθιά πολιτική αμηχανία. Η αμηχανία αυτή και η άτονη και αβέβαιη αντιπολιτευτική παρουσία απογοητεύει καθημερινά όλο και περισσότερο κόσμο από την κομματική βάση. Παράλληλα οδηγεί σε παροπλισμό ή σε σκέψεις απελπισίας διαρκώς και περισσότερα κομματικά στελέχη και οπαδούς. Από την αλλοτρίωση αυτή μαζών και στελεχών απέναντι στο επίσημο κόμμα — με ειδικότερο αποδέκτη της αποδοκιμασίας το στενό ηγετικό κύκλο — ενισχύονται φυγόκεντρες τάσεις την εκτροπή των οποίων μέχρι στιγμής ανακόπτει η μακρά παράδοση νομιμοφροσύνης στην εκάστοτε επίσημη ηγεσία της Δεξιάς, η έλλειψη για την ώρα ενός *Casus Belli* (μιας επαρκούς με άλλα λόγια αφορμής) καθώς και η αδυναμία να προεξοφληθεί η γνώμη του σημερινού Προέδρου της Δημοκρατίας που εξακολουθεί πάντοτε ανεπίσημα (και υποσυνείδητα ακόμη) να είναι ο πραγματικός αρχηγός της Δεξιάς. Και τούτο παρά το ρεύμα αμφισβήτησης προς το πρόσωπό-του και τη μεταπολιτευτική πολιτεία-του, το οποίο, εκπορευόμενο από το άκρον δεξιό, διατρέχει όλη την παράταξη.

Εκφράσεις της κρίσης. Ερωτήματα και διαπιστώσεις

Η ΕΝΔΟΚΟΜΜΑΤΙΚΗ κρίση έχει ήδη πάρει σε πρώτη εκτίμηση τη μορφή μιας εμφανούς πλέον σύγκρουσης μεταξύ του παρωχημένου πολιτικά και αποστεωμένου ιδεολογικά παλαιοσυντηρητισμού (που είναι συνυφασμένος με τον παλαιοκομματισμό και μια ισχυρή δόση γεροντοκρατίας) και ενός ρεβιζιονιστικού δεξιισμού που ευρίσκεται σε φάση κάποιων αναζητήσεων. Οι αναζητήσεις όμως αυτές είναι περιορισμένες σε έκταση και σε βάθος. Στην ου-

σία τις ενοποιεί και παράλληλα τις ρηχαίνει η απελπισμένη αναζήτηση ενός νέου αρχηγού που θα συγκεντρώνει τις ιδιότητες του πάτρωνα και τα χαρακτηριστικά του μεσσία. Αυτή είναι η μόνη γνήσια και ουσιαστική αναζήτηση στη σημερινή Νέα Δημοκρατία. Σαν παρασυνέπεια της αντικειμενικής αδυναμίας να ικανοποιηθεί αυτή η κομματική ανάγκη — που γίνεται εντονότερη από το γεγονός ότι επικεφαλής της σημερινής κυβέρνησης βρίσκεται ηγέτης χαρισματικού τύπου — μπορεί να θεωρηθεί η ενδοκομματική κρίση που σωβεί. Την κρίση αυτή θα ήταν ακριβέστερο να την περιγράφαμε σαν σύγκρουση μεταξύ της άρχουσας ομάδας των υπερσυντηρητικών και των περασμένης ηλικίας φεουδαρχών και των φορέων ενός φυσιολογικού — μετά από οκτώ χρόνια εξουσίας και μια μεγάλη εκλογική αποτυχία — βιολογικού ανανεωτισμού. Ο ανανεωτισμός αυτός εκφράζει μια ανασφάλεια των νεότερων απ' τη μια και απ' την άλλη την αμφισβήτηση προσώπων και «ονομάτων» από χρόνια καθιερωμένων που θεωρούνται από τους νεότερους υπεύθυνα και υπόλογα για την (ατελέσφορη εκλογικά) χρήση της εξουσίας. Αυτή η σύγκρουση συνιστά σήμερα την κρίση στη ΝΔ.

ΜΕΤΑ τον στοιχειώδη εντοπισμό του ζητήματος ανακύπτει μια σειρά ερωτημάτων που αφορούν τη γνησιότητα και τις απώτερες βλέψεις της αμφισβήτησης, την ιδεολογική-της πνοή, καθώς και την ενδοκομματική δυνατότητα, ο ανανεωτισμός που παρατηρείται να επικρατήσει, να ευδοκιμήσει μέσα στα κομματικά πλαίσια και να οδηγήσει σε ουσιαστικό ποιοτικό μετασχηματισμό του φορέα εντός του οποίου εκδηλώνεται.

ΚΑΤ' ΑΡΧΗΝ φορείς αυτής της ανανεωτικής διάθεσης και της αμφισβήτησης είναι οι νέοι στην ηλικία βουλευτές καθώς και οι βουλευτές εκείνοι που εκλέχτηκαν για πρώτη φορά τον περασμένο Οκτώβρη. Πράγμα άλλωστε εύλογο και φυσιολογικό.

ΠΟΛΥ ριζοσπαστικότεροι από τους βουλευτές είναι τα περισσότερα εξωκοινοβουλευτικά στελέχη τα οποία είναι απαλλαγμένα από εξαρτήσεις και φοβίες που καλλιεργούνται μέσα στην Κοινοβουλευτική Ομάδα.

ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ οι δυνάμεις της αμφισβήτησης και της ανανέωσης είναι συντριπτικά περισσότερες. Όλες οι τάξεις-της από κοινού στρέφονται εναντίον ενός πολύ περιορισμένου πυρήνα κοινοβουλευτικών με καθιερωμένα ονόματα και με πολύχρονη και στείρα υπουργική θητεία καθώς και εναντίον των ευνοουμένων-τους. Ο πυρήνας αυτός συνιστά την κομματική ολιγαρχία της οποίας η ενδοκομματική δύναμη είναι *ασύμμετρα* μεγαλύτερη από την πραγματική-της ισχύ και κυρίως από τη γενικότερη αυτή τη στιγμή πολιτική επιρροή και ακτινοβολία-της. Φυσιολογικά άλλωστε τέτοια επιρροή και ακτινοβολία δεν είναι δυνατό να διαθέτουν εκείνοι που πρόσφατα αποδοκιμάστηκαν (και από πολλούς μάλιστα οπαδούς της ΝΔ) και που επί μίαν οκταετία ήσαν οι ασυμπαθείς νομείς μιας απόλυτης δοτής εξουσίας.

ΠΑΡ' ΟΛΗ όμως την ευνοϊκή για τους αμφισβητιές και τους ανανεωτικούς ποσοτική και ηθική κατανομή των δυνάμεων — διότι βέβαια και το σύνολο του νεοδημοκρατικού κόσμου ταυτίζεται ψυχικά με τους φορείς του ανανεωτισμού — η ενδοκομματική θέση των ανανεωτικών και των αμφισβητιών δεν είναι καθόλου ενθαρρυντική και αισιόδοξη.

● ΚΑΤ' ΑΡΧΗΝ υπάρχει στη Δεξιά μια παράδοση υποταγής και νομιμοφροσύνης — όπως ειπώθηκε πρωτίτερα — που εμποδίζει ανανεωτικές μειοψηφίες να ασκήσουν όλη την κλίμακα των μέσων για μια εκβιαστική απόκτηση επιρροής. Επειδή επιπρόσθετα άλλη γλώσσα πειθούς στους κόλπους της Δεξιάς δεν παρουσιάζει πιθανότητες τελεσφόρησης η νοοτροπία της πειθαρχίας και της υποταγής αποδυναμώνει τις αμφισβητησιακές τάσεις με αποτέλεσμα οι κατεστημένοι να καθίστανται δυνατότεροι απ' ό,τι στην πραγματικότητα είναι.

● ΔΕΥΤΕΡΟ: οι ιδεολογικές ζυμώσεις στο μέχρι σήμερα χώρο

όχι όλα για τὸ παιδί...
υπάρχει καὶ ἡ μητέρα

Ελαῖν Χέφνερ

Γιὰ μιὰ νέα μητέρα

Ελαῖν Χέφνερ

Ἡ μητέρα τοῦ σήμερα, ἡ μητέρα τοῦ αύριο, ἡ ώριμη μητέρα. Ἐνα καινούργιο πρότυπο ποὺ ξαναδίνει στὴ μητρότητα τὴν οντότητα καὶ τὴ μοναδικότητα ποὺ τῆς ανήκει.

«Αγαπητές μητέρες, κρατεῖστε ὅσα σὰς χάρισε τὸ γυναικεῖο κίνημα καὶ ταυτόχρονα γευτεῖτε τὶς χαρὲς τῆς μητρότητας».

Μὲ βαθιὰ ενόραση καὶ σοφία ἡ Ελαῖν Χέφνερ καταπιάνεται μ' ἓνα ἐξαιρετικά λεπτὸ θέμα καὶ κατορθώνει μὲ τὸ πρωτοποριακὸ βιβλίο τῆς νὰ δώσει μιὰ ολοκληρωτικὰ νέα διάσταση στὴ μέχρι σήμερα φιλολογία γιὰ τὴ σχέση ἀνάμεσα στὴ μητέρα καὶ τὸ παιδί.

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 141 • ΤΗΛ 36 18 457

τῆς μονολιθικῆς καὶ ιδεολογικὰ ἀπροβληματιστῆς Δεξιᾶς ἦσαν πράγμα ἀχρηστο, ἀδιανόητο καὶ ἀπαγορευμένο. Ἡ ἐπιδίωξη καιροῦ χειρισμὸς τῆς ἐξουσίας δὲν βασίστηκε ποτὲ σὲ ιδεολογικὴ ἐπιχειρηματολογία καὶ πειστικὴ ἀφ' ἐαυτῆς-τῆς ιδεολογικῆς πλατφόρμας. Ἡ ιδεολογικὴ ἐπίφαση ἄλλωστε τοῦ κλασσικοῦ ἀπλοϊκοῦ ἀντικομμουνισμοῦ δὲν χρειάστηκε ποτὲ τὶς λεπτὲς διακρίσεις γύρω ἀπὸ τὶς ιδεολογικὲς τάσεις καὶ τὶς ἀποχρώσεις-τους. Ἐτσι τὸ πλήρωμα τοῦ νεοδημοκρατικοῦ σκάφους μετὰ τὶς ἀποτυχημένες ἀποπειρὲς τῆς περιόδου 74-80 εἶναι σήμερα ἀμύχανο μπροστὰ σὲ ιδεολογικὰ ζητήματα, ἀνέτοιμο καὶ ἀγύμναστο στὸ χειρισμὸ-τους καὶ ἀνίκανο νὰ στεγανοποιήσῃ τὰ ρήγματα ποὺ ἐμφανίστηκαν στὴ μέχρι πρὶν ἀπὸ λίγο ἀρραγὴ στὴν ἀπλοϊκότητά-της ιδεολογικῆς τοῦ δομῆς.

● ΤΡΙΤΟΝ: ἡ πελατειακὴ ἐξάρτηση καὶ τῶν ἰδίων τῶν βουλευτῶν ἀπὸ τὴν ὀλιγαρχία τῆς ηγεσίας ἔχει ευνουχίσει τοὺς βουλευτὲς καὶ τοὺς ἔχει καταστήσει ἀπρόθυμους γιὰ κάθε μορφή ἀρθρώσεως ἀντιρρήσεων καὶ διατύπωσης διαφορετικῆς καὶ μὴ ἀρεστῆς γνώμης. Φυσικὸ ὡς ἐκ τούτου εἶναι τὰ ἀναστήματα αὐτοῦ τοῦ προστατευτικοῦ κλίματος νὰ πανικοβάλλονται στὴ σκέψη ὅτι ἡ ἀρθρωση ἀνεξάρτητης γνώμης μπορεῖ νὰ ἔχει σαν κόστος τὴν ἀπώλεια τῆς εὐνοίας ἢ καὶ τὴν ἐκπαραθύρωσή-τους στὸ πέλαγος τοῦ ανοιχτοῦ μείζονα πολιτικοῦ χώρου ὅπου ἐπιζοῦν μόνον οἱ πολιτικὰ αὐτοδύναμοι ἐκφραστὲς ζωντανῶν ιδεῶν. Ἡ πολιτικὴ-τους οντότητα εἶναι συνάρτηση κάποιας υψηλῆς προστασίας.

ΜΕ ΒΑΣΗ αὐτὰ τὰ δυστυχῶς ἀμετάβλητα ἐνδοκομματικὰ δεδομένα οἱ σημερινὲς ἀνανεωτικὲς δυνάμεις τῆς ΝΔ εἶναι ὑποταγμένες σὲ σημεῖο ποὺ ἡ ἀμφισβητησιακὴ-τους πίεση νὰ ἐνοχλεῖ ἴσως ἀλλὰ νὰ μὴν ἀπειλεῖ καὶ, πολὺ περισσότερο, νὰ μὴν ἀνατρέπει. Ἀντιμετωπίζουν ἓναν σκληρὸ παλαιοδεξιὸ πυρήνα μὲ ρίζες καὶ μὲ δεξιότητα καὶ ἐμπειρία στὴν κατασταλτικὴ χρῆση τῆς τέχνης τοῦ «διαίρει καὶ βασιλεύει». Ἡ αὐτοδύναμη προσπέλαση τῶν ἀνανεωτικῶν στὶς μάζες εἶναι ἐκ προοιμίου περιορισμένη. Κανεὶς δὲν διανοεῖται νὰ προσφύγει ἀπ' εὐθείας σ' αὐτὲς ἵνα τὴ δικαίωση τῶν ἀπόψεών-του παρ' ὅλο ποὺ οἱ θέσεις-τους ἀνταποκρίνονται στὸ γενικότερο αἶσθημα καὶ αἶτημα. Ἡ πολιτικὴ - κομματικὴ ιδεολογικὴ ἀγωγή-τους καὶ ἡ ἐνδοκομματικὴ-τους βραχυκύκλωση δὲν τοὺς ἐπιτρέπει νὰ γίνουν οἱ τολμηροί, γνήσιοι, ἀγωνιστικοὶ καὶ αὐτοδύναμοι ἐκφραστὲς νέων θέσεων καὶ νέων ιδεῶν. Οἱ τολμηρότεροι θὰ διακυνδύνευαν τὴν εὐνοία κάποιου προστάτη ἀλλὰ καὶ τὴ θέση-τους στὸ συνδυασμὸ — καὶ αὐτὸ στὸν κόσμον τῆς πολιτευόμενης Δεξιᾶς εἶναι τὸ μείζον ἀγαθόν.

Οἱ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ἐπιλογῆς υποψηφίων καὶ πριμοδότησης τῶν ευνουμένων ἔχουν κρατήσει τὸ κόμμα στὸν ἐλεγχὸ τῆς ὀλιγαρχίας. Ἡ προώθηση τῶν ἀκίνδυνων γιὰ τὴν ἴδια καὶ ἡ ἀπομόνωση τῶν ἐπικίνδυνων γιὰ τὸ κύρος τῆς αὐθεντίας τῶν ἐνδοκομματικῶν φεουδαρχῶν ἦταν πάντοτε ἡ πρώτη μέριμνα τῆς ηγετικῆς ὀλιγαρχίας τῆς Δεξιᾶς. Ἐτσι, σήμερα ποὺ ἡ τύχη δὲν τὰ ἔφερε δεξιὰ καὶ ποὺ ἡ ἐκλογικὴ ἀποτυχία ὁδήγησε τὸ κόμμα σὲ μιὰ δύσκολη καὶ ἀνοίκεια θέση, ὅπου μόνον οἱ πλάτες τῶν «ἀτίθασων» καὶ τῶν «ἐνοχλητικῶν» θὰ μπορούσαν νὰ ἀνταπεξέλθουν στὸ βάρος τῶν ἀντιπολιτευτικῶν εὐθυνῶν, ἡ ΝΔ πνέει τὰ λoίσθια μέσα σὲ μιὰ ιδεολογικὴ καὶ ἠθικὴ ἀποτελμάτωση. Γιατὶ ἀπὸ τὴν πρώτη-τῆς γραμμὴ λείπει κραυγαλέα ἡ εὐκρινὴς καὶ γόνιμη ἀνησυχία, ἡ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὸ ἀγχος τῆς ἐπανεκλογῆς, τὸ θάρρος τῆς δημόσιας γνώμης, ὁ πνευματικὸς δυναμισμὸς, ἡ πολιτικὴ νηφαλιότητα καὶ ἡ πολιτικὴ ἐπάρκεια, τὸ σθένος τέλος καὶ ἡ τόλμη ποὺ θὰ ξανακινούσαν πάλι ἓνα ἀναμορφωμένο κόμμα πρὸς τὰ ἐμπρός. Ἡ ἐκλεκτικὴ πολιτικὴ γενοκτονία καὶ ἡ ἐπιλογή τῶν ἀκίνδυνων καὶ τῶν κατοικίδιων ἔχει ὑπονομεύσει τὸ μέλλον τῆς ΝΔ ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ αὐτὴ ἦταν παντοδύναμη κυβέρνηση. Ἡ ἴδια ἡ πολιτικὴ-τῆς παντοδυναμία στὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς-τῆς (74-77) καὶ ἡ ἀπολυταρχία ἐκείνης τῆς περιόδου, ποὺ στηριζόταν στὸ μοιραῖο καὶ πολιτικὰ περιττὸ ἀριθμὸ τῶν 214 βουλευτῶν τῆς πρώτης μεταπολιτευτικῆς Βουλῆς, αὐτὴ στραγγάλισε τὸ ζωοποιὸ πνεῦμα τοῦ '74. Ἐτσι σήμερα ἐλάχιστοι ἐκφραστὲς-τοῦ ἐπιζοῦν ἐνεργοὶ μέσα στὴν ἴδια τὴ ΝΔ.

ΘΑ ΚΥΡΙΟΛΕΚΤΟΥΣΕ κανεὶς ἀν διατύπωνε τὴ σύγκρουση παλαιοκομματικῆς - παλαιοδεξιᾶς ὀλιγαρχίας μὲ τοὺς (υποτιθέμενους) ἀνανεωτικοὺς σαν μιὰ σύγκρουση πολιτικῶν ἡλικιῶν μάλλον καὶ πολιτικῶν σειρῶν (μὲ τὴν ἐννοία τῆς στρατολογικῆς κλάσεως) παρὰ σαν οὐσιαστικότερη ἀμφισβήτηση ποὺ θὰ περιέκλειε καὶ μιὰ σύγκρουση ιδεῶν.

ΥΠΑΡΧΕΙ βέβαια ένας περιορισμένος πυρήνας στελεχών (τα περισσότερα εκ των οποίων εξωκοινοβουλευτικά) που δεν είναι απλά ανανεωτικός αλλά ουσιαστικά προοδευτικός και ριζοσπαστικός. Οι εκπρόσωποί-του είναι φορείς ανοιχτού πνεύματος, νέων ιδεών, αφανάτιστης μετριοπάθειας, απαλλαγμένοι προκαταλήψεων και κυρίως γόνιμα συμβιβασμένοι με τη μαρξιστική μέθοδο ανάλυσης. Δεν φοβούνται το μαρξισμό γιατί τον διαχωρίζουν από τον κομμουνισμό και μπορούν να τον αξιοποιήσουν αποτελεσματικά ενάντια στον υπαρκτό σοσιαλισμό και τα ενεργούμενά-του. Δεν βλέπουν στο πρόσωπο του κάθε μαρξιστή τον εχθρό του κοινωνικού καθεστώτος αλλά συχνά τον εποικοδομητικό-του κριτικό, και δεν θεωρούν την προσωινυμία του μαρξιστή σαν ατιμωτική ύβρη και πολιτικό στίγμα. Χωρίς να είναι σοσιαλιστές είναι διαλεκτικοί και δεν αναζητούν μεθόδους εξολόθρευσης των αντιπάλων αλλά νέες μορφές πολιτικής συνεργασίας με απώτερο σκοπό την ολοκλήρωση της ελληνικής κοινωνίας. Ο πυρήνας όμως αυτός είναι σχετικά περιορισμένος, χαλαρός και πολιτικά ελαχιστοποιημένος. Αποδυναμώνεται μάλιστα περισσότερο από το γεγονός ότι αρκετοί εκπρόσωποί-του, στην επιθυμία-τους να συντελέσουν στο ξεπέρασμα της ιδεολογικής αμηχανίας του χώρου και να πλασάρουν μέσα στο κόμμα μια εναλλακτική, απέναντι στην ήδη χρεωκοπημένη, ιδεολογική εκδοχή έχουν αβασάνιστα υιοθετήσει τις οικονομικοϊδεολογικές δοξασίες του αγγλοσαξωνικής έμπνευσης νεοφιλελευθερισμού. Με την προσπάθειά-τους αυτή επιδιώκουν να προσδώσουν και κάποιο συγκεκριμένο περιεχόμενο στον από γεννησιμιού-του ταλαίπωρο «ριζοσπαστικό φιλελευθερισμό».

Ποιοτικός μετασχηματισμός ή διάσπαση

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ κρίση της ΝΔ είναι στην πραγματικότητα νόθη και δεν πιθανολογείται ότι θα οδηγήσει σε ποιοτικούς μετασχηματισμούς που θα εξασφάλιζαν την πολιτική επαναξίωση της ΝΔ ακέραιη στο πολιτικό προσκήνιο. Οι δυνάμεις του ποιοτικού μετασχηματισμού είναι ασθενείς, οι δε ζυμώσεις αβαθείς και προσωποπαγείς. Απ' αυτόν τον τύπο ζυμώσεων δεν μπορούν να αναμένονται ποιοτικές αλλαγές και νέες πλατφόρμες ενότητας και πολιτικής δραστηριοποίησης. Ο χώρος έχει παθολογικές αδυναμίες εκ κατασκευής και οι πανίσχυροι μηχανισμοί επιλογής προσώπων έχουν διασφαλίσει προδιαγεγραμμένο μέλλον φθοράς. Δεν θα έπρεπε τέλος να αποσιωπάται ότι το πρόσωπο του σημερινού Προέδρου της Δημοκρατίας και η πεποίθηση για τη συνεχιζόμενη επικυριαρχία-του στο κόμμα, εξακολουθεί να ασκεί μια υπνωτιστική επιρροή που εξασθενεί τις ζυμώσεις. Παρ' όλο που οι ζυμώσεις αυτές τελικά θα οδηγούσαν σε μια νέα πανηγυρική επαναδιατύπωση του ιδεολογικού καραμανλισμού του 1974-77 ο οποίος σήμερα έχει δικαιωθεί από τα διδάγματα δύο εκλογικών αποτελεσμάτων.

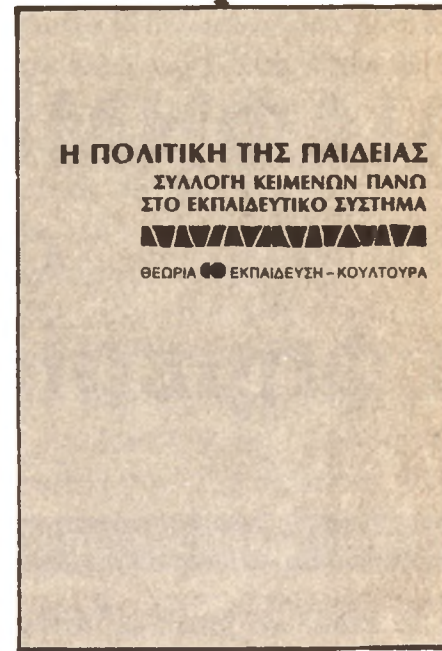
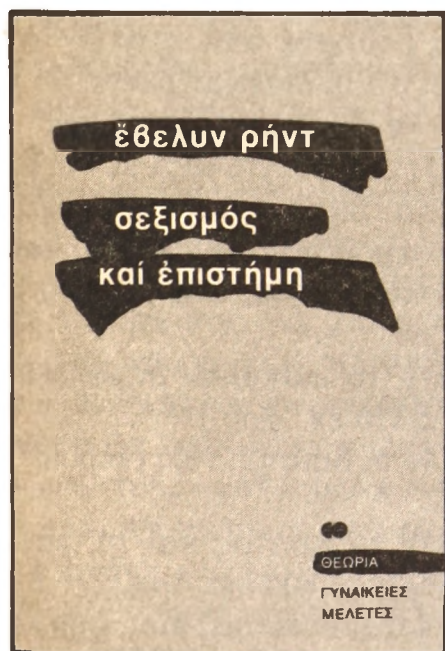
ΕΑΝ η σημερινή κατάσταση οδηγήσει σύντομα σε εκδήλωση αποφασιστικών διασπαστικών τάσεων — πράγμα που δεν πρέπει να αποκλείεται — η εκδήλωσή-τους δεν θα γίνει με βάση ποιοτικά ή ιδεολογικά κριτήρια. Αν ήταν έτσι, αυτοί που θα έμεναν θα εξασφάλιζαν την επιθυμητή και αναγκαία ομοιογένεια κι αυτοί που θα έφευγαν θα αναλάμβαναν τις ευθύνες των προοδευτικότερων θέσεων-τους. Στην πραγματικότητα η διάσπαση θα γίνει με προσωπικά κριτήρια, φραξιονιστικά ή βραχυπρόθεσμα. Θα πρόκειται για θρυμματισμό, όχι για διάσπαση σε ιδεολογική και προγραμματική βάση, η οποία θα εξυπηρετούσε, αν συνέβαινε, και τις ανάγκες του πολιτικού συστήματος. Οι σκέψεις αυτές σίγουρα είναι που αποτρέπουν για τον ειλικρινή ανανεωτικό και οπαδό του ποιοτικού μετασχηματισμού κ. Μπούτο από την ανάληψη οποιασδήποτε φυγόκεντρης πρωτοβουλίας που θα οδηγούσε ενδεχομένως σε διάσπαση με νοθευμένη εκ προοιμίου τη φυσιογνωμία της ομάδας που θα συσπειρωνόταν γύρω από το άφθαρτο και ελπιδοφόρο μέχρι στιγμής πρόσωπό-του.

Η ΚΡΙΣΗ στη ΝΔ είναι σε μεγάλο ποσοστό το σοκ από την πτώση από τα κράσπεδα της εξουσίας. Ουσιαστικά έχει εκδηλωθεί όμως από το 1979, όταν πλησίαζε ο χρόνος εκλογής νέου Προέδρου Δημοκρατίας και κατ' ακολουθίαν νέου αρχηγού. Η πτώση του νεοδημοκρατικού ηγετικού κατεστημένου από την εξουσία μπορεί να χαρακτηριστεί σαν *έκπτωση* με τη βιβλική σημασία της λέξης. Πτώση κάτω απ' το βάρος ανομημάτων. Το βασικό ανόμημα ήταν η προδοσία του πνεύματος του '74. Εκείνο όμως που απειλεί να οδηγήσει σε τραγικές συνέπειες στο κόμμα της αδέξιας σήμερα δεξιάς αντιπολίτευσης είναι ότι δεν παρατηρούνται εξιλεωτικά ίχνη ηθικής συντριβής στους υπεύθυνους της κραιπάλης. Οι υπεύθυνοι της αποτυχίας συνεχίζουν να διεκδικούν προκλητικά και αμετανόητα τον πρώτο ρόλο που κανείς δεν είναι σε θέση να τους αμφισβητήσει. Έτσι η ενδοκομματική αμφισβήτηση παραμένει σε επίπεδα μουρμούρας με περιορισμένο συνειδησιακό βάθος και συνέπειες.

ΕΙΠΑΜΕ ότι οι δυνάμεις του ποιοτικού μετασχηματισμού είναι αδύναμες και πολιτικά ελάχιστες. Εγκλωβισμένες στο κόμμα εξουδετερώνονται. Έξω όμως απ' αυτό, με το σημερινό εκλογικό σύστημα είναι καταδικασμένες σε μια ακίνδυνη ελιτιστική παρουσία. Θα ήσαν καταδικασμένες να γίνουν οι σύντροφοι της μοναξιάς του ΚΟΔΗΣΟ. Μόνο μέσα σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, με μια γενικότερη απεγκλωβιστική λειτουργία, θα μπορούσαν να λειτουργήσουν γόνιμα για τον τόπο.

ΕΙΝΑΙ κοινή και πλατιά η πεποίθηση ότι η ΝΔ, χωρίς μια ανανεωτική σε δυναμικό και ιδέες προσπάθεια δεν θα μπορέσει να ανταπεξέλθει στις προσκλήσεις του παρόντος και του μέλλοντος, στις απαιτήσεις του ρόλου και στις υποχρεώσεις απέναντι του λαού που εξακολουθεί να πιστεύει στις αρχές-της — είτε την εψήφισε — είτε όχι. Εδώ ο αγώνας και η αγωνία. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 17, ΑΘΗΝΑ

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΔΑΠΑΝΗ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
(σε δραχμές)

	ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΜΙΚΡΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΕ ΠΛΑΙΣΙΑ	ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ	ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΙ	ΛΟΙΠΑΙ	ΣΥΝΟΛΟ
ΝΕΑ	305.096.864	146.797.310	54.950.376	13.479.015	10.493.745	1.239.484	7.923.664	539.980.458
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	111.089.696	130.953.750	11.435.588	68.387.640	11.616.000	8.054.788	18.255.920	359.793.382
ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ	213.459.645	63.059.776	14.326.457	16.794.300	6.337.560	731.931	5.142.639	319.852.398
ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ	60.807.708	3.291.540	6.682.024	105.383.462	1.340.600	91.448.336	7.186.632	276.141.302
ΕΛΛΗΝ. ΒΟΡΡΑΣ	68.404.319	31.463.850	30.766.026	62.366.814	3.881.700	32.829.136	5.705.674	235.417.519
ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ	120.126.052	25.649.400	4.362.123	29.282.396	4.259.100	9.662.810	6.062.551	199.404.432
ΒΗΜΑ	117.551.355	1.464.640	2.238.954	38.453.790	10.452.393	19.034.732	6.473.400	195.669.264
ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ	75.769.484	778.080	757.869	43.281.884	5.214.051	27.061.274	2.822.231	155.684.873
ΒΡΑΔΥΝΗ	57.838.599	8.305.000	2.092.393	46.058.346	5.757.650	31.053.898	2.508.613	153.614.499
ΕΧΡΕΣ	53.951.929	2.190.600	4.440.473	35.933.809	218.600	54.853.727	819.903	152.409.041
ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ	30.060.662	10.662.150	6.227.400	36.147.059	1.100.000	61.528.006	1.237.506	146.962.783
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	67.564.235	21.772.000	1.783.834	31.936.311	3.282.000	5.110.350	6.329.862	137.778.592
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	51.281.006	1.236.640	1.144.027	38.703.515	6.557.184	31.311.137	3.649.497	133.883.006
ΕΛ. ΚΟΣΜΟΣ	14.840.642	631.200	239.199	24.383.622	1.513.815	41.141.216	466.049	83.217.743
ΕΣΤΙΑ	6.471.357	1.672.600	170.178	14.976.166	7.846.500	48.491.192	1.219.358	80.847.351
ΚΥΡ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ	51.860.166	449.400	459.126	4.787.910	261.400	86.112	1.115.730	62.019.844
ΑΥΓΗ	5.809.391	66.120	65.448	13.328.280	523.900	29.491.218	1.157.773	50.442.130
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ	19.983.351	780.920	2.847.081	9.525.773	902.250	12.428.928	1.331.380	47.799.683
ΕΘΝΟΣ	43.926.945	—	—	—	—	—	—	43.926.945
ΑΥΡΙΑΝΗ	34.449.867	—	—	—	—	—	—	34.449.867
ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ	31.497.565	—	—	—	—	—	—	31.497.565
ΚΥΡ. ΑΥΡΙΑΝΗ	18.165.554	—	—	—	—	—	—	18.165.554
ΑΘΛΗΤ. ΦΩΝΗ	10.699.796	—	—	—	—	—	—	10.699.796
ΕΓΝΑΤΙΑ	10.108.601	—	—	—	—	—	—	10.108.601
ΕΞΟΡΜΗΣΗ	9.404.921	—	—	—	—	—	—	9.404.921
ΗΜΕΡΗΣΙΑ	7.968.205	105.000	—	—	19.200	—	—	8.092.405
ΦΩΣ ΤΩΝ ΣΠΟΡ	7.648.923	—	—	—	—	—	—	7.648.923
ΕΛΕΥΘ. ΩΡΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ	6.435.660	—	—	—	—	—	—	6.435.660
ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ	6.368.902	—	—	—	—	—	—	6.368.902
DAILY POST	3.946.476	—	—	—	—	—	—	3.946.476
ATHENS NEWS	3.571.500	—	—	—	—	—	—	3.571.500
ΕΜΠΡΟΣ	3.285.814	—	—	—	—	—	—	3.285.814
ΕΦΗΜ. ΠΑΝΤΟΠ.	1.107.609	—	—	—	—	—	—	1.107.609
ΦΩΝΗ ΠΑΝΤΟΠ.	774.638	—	—	—	—	—	—	774.638
ΣΥΝΟΛΟ	1.634.327.437	451.329.976	144.989.576	633.212.092	81.577.738	505.558.275	79.408.382	3.530.403.476

Στον πίνακα αυτό οι εφημερίδες είναι καταταγμένες με βάση τη σειρά που καθορίζει το ύψος του συνόλου των ακαθάριστων εισπράξεών-τους από διαφήμιση (όγδοη στήλη). Στις άλλες επτά στήλες αναφέρονται, κατά σειρά, οι ακαθάριστες εισπράξεις-τους κατά πηγή: Εμπορικές αγγελίες, μικρές αγγελίες, κτλ.

ΠΟΣΗ είναι η ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ στις εφημερίδες

του Νίκου Ι. Κυριαζίδη

Δύο είναι οι βασικές πηγές εσόδων που έχουν οι εφημερίδες: Η πώληση των φύλλων-τους και η διαφήμιση. Για όσες, βέβαια, δεν καλύπτουν έτσι τις δαπά-

νες-τους, υπάρχουν και οι τρίτες — οι ανορθόδοξες.

Από μια έρευνα που έχω κάνει για τις αθηναϊκές εφημερίδες σαν σύνολο, περίπου τα 60% των εσόδων-τους προέρχονται από την κυκλοφορία και τα 40% από τη διαφήμιση.

Απόλυτα ακριβή στοιχεία για τη διαφήμιση στις εφημερίδες, δυστυχώς δεν μπορούμε να έχουμε γιατί ούτε όλες δημοσιεύουν ισολογισμό, ούτε είναι υποχρεωμένες να αναφέρουν το ποσό αυτό, όταν δημοσιεύουν.

Υπάρχουν, όμως, οι μηνιαίοι υπολογισμοί για τη διαφημιστική δαπάνη που δημοσιεύει η Nielsen Marketing Research, και την οποία δέχεται γενικά σαν οδηγό η αγορά, κυρίως οι διαφημιστές.

Οι υπολογισμοί αυτοί της Nielsen στηρίζονται στα στοιχεία από τη μέτρηση του μεγέθους της ρεκλάμας (εκατοστά επί στήλες) σε κάθε έντυπο.

Το ποσό αυτό πολλαπλασιάζεται με την τιμή που προβλέπει ο επίσημος διαφημιστικός τιμοκατάλογος κάθε εντύ-

που, συν τις επιβαρύνσεις που ορίζει ο νόμος (αγγελιόσημο, χαρτόσημο κτλ.).

Αθροίζοντας τους δώδεκα πίνακες που ετοίμασε με τη μέθοδο αυτή η Nielsen για το 1981, έφτιαξα τρεις πίνακες για την περσινή χρονιά που δημοσιεύονται στις σελίδες αυτές.

Από τα στοιχεία των πινάκων αυτών προκύπτει ότι οι διαφημιζόμενοι θα πρέπει πέρσι να διαθέσαν κάπου τρισημίσις δρχ. (3.530.403.476 δρχ. με την ακρίβεια) για να διαφημιστούν ή ναβάλουν κάποια ανακοίνωση στις εφημερίδες.

Από το ποσό αυτό, υποτίθεται ότι χοντρικά:

- Το 62% το εισπάξαν οι εφημερίδες (περίπου 2.170 εκ. δρχ.)
- Το 15% οι διαφημιστές (περίπου 525 εκ. δρχ.)
- Το 23% το κράτος και τα διάφορα ταμεία (περίπου 800 εκ. δρχ.)

Τόσο, όμως, οι εφημερίδες, όσο και οι διαφημιστές πρέπει να εισπράξαν αρκετά μικρότερα ποσά, αφού — όπως είναι πολύ γνωστό — ιδιαίτερα οι πιο αδύνα-

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ
ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ
ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ

	ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΜΙΚΡΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΕ ΠΛΑΙΣΙΑ	ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ	ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΙ	ΛΟΙΠΑΙ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΝΕΑ	56,5	27,2	10,2	2,5	1,9	0,2	1,5	100%
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	30,9	36,4	3,2	19,0	3,2	2,2	5,1	100%
ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ	66,7	19,7	4,5	5,3	2,0	0,2	1,6	100%
ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ	22,0	1,2	2,4	38,2	0,5	33,1	2,6	100%
ΕΛΛΗΝ. ΒΟΡΡΑΣ	29,1	13,4	13,1	26,5	1,6	13,9	2,4	100%
ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ	60,2	12,9	2,2	14,7	2,1	4,9	3,0	100%
ΒΗΜΑ	60,2	0,8	1,2	19,7	5,3	9,7	3,3	100%
ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ	48,7	0,5	0,5	27,8	3,3	17,4	1,8	100%
ΒΡΑΔΥΝΗ	37,7	5,4	1,4	30,0	3,7	20,2	1,6	100%
EXPRESS	35,4	1,4	2,9	23,6	0,2	36,0	0,5	100%
ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ	20,5	7,3	4,2	24,6	0,7	41,9	0,8	100%
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	49,0	15,8	1,3	23,2	2,4	3,7	4,6	100%
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	38,3	0,9	0,9	28,9	4,9	23,4	2,7	100%
ΕΛ. ΚΟΣΜΟΣ	17,8	0,9	0,4	29,3	1,5	49,5	0,6	100%
ΕΣΤΙΑ	8,0	2,1	0,2	18,5	9,7	60,0	1,5	100%
ΚΥΡ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ	88,5	0,7	0,8	7,7	0,4	0,1	1,8	100%
ΑΥΓΗ	11,5	0,1	0,1	26,4	1,1	58,5	2,3	100%
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ	41,8	1,6	6,0	19,9	1,9	26,0	2,8	100%
ΕΘΝΟΣ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΑΥΡΙΑΝΗ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΚΥΡ. ΑΥΡΙΑΝΗ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΑΘΛΗΤ. ΦΩΝΗ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΕΓΝΑΤΙΑ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΕΞΟΡΜΗΣΗ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΗΜΕΡΗΣΙΑ	98,5	1,3	—	—	0,2	—	—	100%
ΦΩΣ ΤΩΝ ΣΠΟΡ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΕΛΕΥΘ. ΩΡΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
DAILY POST	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ATHENS NEWS	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΕΜΠΡΟΣ	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΕΦΗΜ. ΠΑΝΤΟΠ.	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΦΩΝΗ ΠΑΝΤΟΠ.	100,0	—	—	—	—	—	—	100%
ΣΥΝΟΛΟ	46,3	12,8	4,1	18,0	2,3	14,3	2,2	100%

Στον πίνακα αυτό εμφανίζεται η ποσοστιαία συμμετοχή κάθε εφημερίδας σε κάθε πηγή διαφήμισης.

	ΕΜΠΟΡΙΚΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΜΙΚΡΕΣ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΑΓΓΕΛΙΕΣ ΣΕ ΠΛΑΙΣΙΑ	ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ	ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ	ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΙ	ΛΟΙΠΑΙ ΑΓΓΕΛΙΕΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΝΕΑ	18,7	32,5	38,0	2,1	12,9	0,3	10,0	15,2
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	6,8	29,0	7,8	10,8	14,2	1,6	23,0	10,1
ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ	13,1	14,0	9,9	2,7	7,8	0,1	6,5	9,0
ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ	3,7	0,7	4,6	16,6	1,6	18,1	9,0	7,8
ΕΛΛΗΝ. ΒΟΡΡΑΣ	4,2	6,9	21,2	9,9	4,8	6,5	7,2	6,6
ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ	7,4	5,7	3,0	4,6	5,2	1,9	7,6	5,6
ΒΗΜΑ	7,2	0,3	1,6	6,0	12,8	3,8	8,2	5,4
ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ	4,6	0,2	0,5	6,8	6,4	5,4	3,6	4,3
ΒΡΑΔΥΝΗ	3,5	1,8	1,4	7,3	7,1	6,1	3,2	4,3
EXPRESS	3,3	0,4	3,1	5,7	0,3	10,9	1,0	4,3
ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ	1,8	2,4	4,3	5,7	1,4	12,1	1,6	4,1
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	4,1	4,8	1,2	5,1	4,0	1,0	7,7	3,9
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ	3,1	0,3	0,8	6,1	8,0	6,2	4,6	3,7
ΕΛ. ΚΟΣΜΟΣ	0,9	0,1	0,2	3,8	1,9	8,1	0,6	2,5
ΕΣΤΙΑ	0,4	0,4	0,1	2,4	9,6	9,6	1,5	2,2
ΚΥΡ. ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ	3,4	0,1	0,3	0,8	0,3	—	1,5	1,6
ΑΥΓΗ	0,4	—	—	2,1	0,6	5,8	1,5	1,4
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ	1,2	0,2	2,0	1,5	1,1	2,5	1,7	1,3
ΕΘΝΟΣ	2,7	—	—	—	—	—	—	1,2
ΑΥΡΙΑΝΗ	2,1	—	—	—	—	—	—	0,9
ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ	1,9	—	—	—	—	—	—	0,8
ΚΥΡ. ΑΥΡΙΑΝΗ	1,1	—	—	—	—	—	—	0,5
ΑΘΛΗΤ. ΦΩΝΗ	0,7	—	—	—	—	—	—	0,3
ΕΓΝΑΤΙΑ	0,6	—	—	—	—	—	—	0,2
ΕΞΟΡΜΗΣΗ	0,6	—	—	—	—	—	—	0,2
ΗΜΕΡΗΣΙΑ	0,5	0,2	—	—	—	—	—	0,2
ΦΩΣ ΤΩΝ ΣΠΟΡ	0,5	—	—	—	—	—	—	2,1
ΕΛΕΥΘ. ΩΡΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ	0,4	—	—	—	—	—	—	0,1
ΝΕΑ ΠΟΡΕΙΑ	0,4	—	—	—	—	—	—	0,1
DAILY POST	0,2	—	—	—	—	—	—	0,1
ATHENS NEWS	0,2	—	—	—	—	—	—	0,1
ΕΜΠΡΟΣ	0,2	—	—	—	—	—	—	0,1
ΕΦΗΜ. ΠΑΝΤΟΠ.	0,1	—	—	—	—	—	—	—
ΦΩΝΗ ΠΑΝΤΟΠ.	—	—	—	—	—	—	—	—
ΣΥΝΟΛΟ	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Στον πίνακα αυτό εμφανίζεται η ποσοστιαία συμβολή κάθε πηγής διαφήμισης στα ακαθάριστα έσοδα από τη διαφήμιση, κάθε εφημερίδας.

τες επιχειρήσεις προσφέρουν απλόχερα εκπτώσεις.

Το μόνο, λοιπόν, απολύτως βέβαιο είναι ότι το κράτος και τα ταμεία δημιούργησαν δικαιώματα για να εισπράξουν 800 εκ. δρχ. Και το ποσό αυτό δε φαλκιδεύεται από τις τυχόν εκπτώσεις των εφημερίδων ή διαφημιστών.

Άσχετο, βέβαια αν πολλές επιχειρήσεις κατακρατούν τα λεφτά αυτά που έχουν εισπράξει και καθυστερούν να τα αποδώσουν στα ταμεία.

Από την άλλη μεριά η έμμεση διαφήμιση (άρθρα π.χ. για μια ορισμένη επιχείρηση) που είναι η πιο ακριβοπληρωμένη, δεν μπορεί να μετρηθεί. Και είναι γνωστό ότι ορισμένες φορές οι εισπράξεις από τους «άδηλους» αυτούς πόρους δεν περνάνε καθόλου από το ταμείο της επιχείρησης, αλλά πάνε, κατευθείαν, στην τσέπη του επιχειρηματία — 100% αφορολόγητες.

Τα ποσά αυτά μπορεί να είναι πάρα πολύ μεγάλα, εφόσον στην Ελλάδα υπάρχουν επιχειρήσεις με τόσο τεράστια

κέρδη ή με τέτοια φορολογική ασυδοσία όπως π.χ. οι εφοπλιστές.

Παρένθεση: Θα έπρεπε ακόμη εδώ να επισημάνουμε ότι η Nielsen:

1. Τις μόνες επαρχιακές εφημερίδες που παίρνει υπόψη-της είναι οι εφημερίδες της Θεσσαλονίκης.

2. Κατά κάποιο περιεργο τρόπο συμπεριλαμβάνει στον κατάλογό-της και δυο εφημερίδες... των παντοπωλών!

Κλείνει η παρένθεση.

Παρόλες αυτές τις αδυναμίες, οι πληροφορίες-μου λένε ότι οι υπολογισμοί της Nielsen δίνουν, με ορισμένες αποκλίσεις, σωστούς «αριθμούς τάξης» για τη διαφημιστική δαπάνη.

Και πάντως, επειδή οι αριθμοί είναι πολύ μεγάλοι, οι αποκλήσεις δεν μπορεί να είναι τόσο σημαντικές ώστε να εμποδίζουν την εξαγωγή γενικότερων συμπερασμάτων.

Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι μας δίνουν μια γενική ιδέα με αρκετό ποσοστό αλήθειας για το τι συμβαίνει με τη δια-

φήμιση στις ελληνικές εφημερίδες.

Κατά τους υπολογισμούς της Nielsen κι όπως φαίνεται από τους πίνακές-μας, από τη συνολική διαφημιστική δαπάνη των τρισήμισι δις δρχ:

- Το 46% προέρχεται από την εμπορική διαφήμιση («διαφημίσεις από 10 εκατοστά και άνω») δηλαδή περίπου 1.634 εκ. δρχ.

- Το 13% από τις μικρές αγγελίες δηλαδή περίπου 451 εκ. δρχ.

- Το 4% από τις αγγελίες σε πλαίσια δηλαδή περίπου 145 εκ. δρχ.

- Το 14% από τους ισολογισμούς δηλαδή περίπου 506 εκ. δρχ.

- Το 18% από τις ανακοινώσεις («διακηρύξεις, προκηρύξεις, προσκλήσεις, συνελεύσεις») δηλαδή περίπου 633 εκ. δρχ.

- Το 2% από τα κοινωνικά («γάμοι, κηδείες, πένθη, κτλ.») δηλαδή περίπου 82 εκ. δρχ.

- Και το 2% από «τα λοιπά» («διαφημίσεις που είναι κάτω από 10 εκατοστά») δηλαδή περίπου 79 εκ. δρχ.

Δυστυχώς, δεν υπάρχει κανένας υπολογισμός που να αναφέρει τι ποσά διαθέτει έμμεσα το κράτος ώστε να επηρεάζει με τη διαφήμιση την ύπαρξη ή τα κέρδη των εφημερίδων.

Όμως, ένα πολύ σημαντικό μέρος από τις ανακοινώσεις («διακηρύξεις, προκηρύξεις, κτλ.») που φτάνουν τα 633 εκ. δρχ. προέρχεται από κρατικές υπηρεσίες ή κρατοκρατούμενους οργανισμούς και μπορεί να πάρουν την άγουσα που θέλει κάθε κυβέρνηση. Το ίδιο ισχύει για τους ισολογισμούς ή την εμπορική διαφήμιση. («Ολυμπιακή», Τράπεζες, κτλ.)

Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι ο όγκος της διαφήμισης που δίνεται σε μια εφημερίδα, δε συνδέεται αναγκαστικά με το ύψος της κυκλοφορίας-της. Διαφημιστές και διαφημιζόμενοι, ιδιαίτερα στην κατανομή της εμπορικής διαφήμισης, υπολογίζουν σαν αποφασιστικό παράγοντα την «αναγνωστικότητα» του κάθε έντυπου με βάση τις έρευνες των μέσων ενημέρωσης (media research) που κάνουν διάφορες εταιρείες. Π.χ. ένα ακριβό προϊόν δεν έχει λόγο να διαφημισθεί σε ένα λαϊκό έντυπο, όση κι αν είναι η κυκλοφορία-του. Ή ένα γυναικείο προϊόν σε ένα έντυπο που δε διαβάζουν γυναίκες.

Την περισσότερη διαφήμιση, όπως όλοι λίγο-πολύ ξέρουμε, τη μαζεύουν ΤΑ

ΝΕΑ (540 εκ. δρχ. ή 15% του συνόλου της διαφημιστικής δαπάνης). Το εκπληκτικό όμως, είναι ότι δεύτερη έρχεται η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (360 εκ. δρχ. ή 10% του συνόλου) και ότι η ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ είναι τρίτη (320 εκ. δρχ. ή 9% του συνόλου). Μια ακόμη έκπληξη μεγάλη, είναι το γεγονός ότι τέταρτη στις συνολικές εισπράξεις της διαφήμισης έρχεται η ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ (276 εκ. δρχ. ή 8% του συνόλου) — μια εφημερίδα με πολύ χαμηλή κυκλοφορία. Τα έσοδα, όμως, της εφημερίδας αυτής προέρχονται κυρίως από τις ανακοινώσεις και τους ισολογισμούς και όχι από την εμπορική διαφήμιση. Δηλαδή από δύο πηγές στις οποίες: πρώτο, η εκάστοτε κυβέρνηση μπορεί, αν θέλει, να παίξει αποφασιστικό ρόλο. Και δεύτερο, ορισμένες εφημερίδες προσφέρουν μεγάλες εκπτώσεις για να προσελκύσουν αυτού του τύπου τη διαφήμιση.

Εντυπωσιακός είναι και ο αριθμός του ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΟΡΡΑ (235 εκ. δρχ. ή 7% του συνόλου) που έρχεται πέμπτος και δείχνει κι αυτός, ότι στη Θεσσαλονίκη υπάρχει μια πολύ μεγάλη αγορά.

Οι δυο μεγάλες οικονομικές εφημερίδες EXPRESS και ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ συγκεντρώνουν 152 εκ. δρχ. η μια και 147 εκ. δρχ. η άλλη.

Η ΑΥΓΗ εμφανίζεται να εισπράττει περισσότερα χρήματα από το ΡΙΖΟ-

ΣΠΑΣΤΗ (50 εκ. δρχ. με 48 εκ. δρχ.).

Ο χουντικός ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΚΟΣΜΟΣ φτάνει τα 83 εκ. δρχ. (κυρίως από ισολογισμούς) και η επίσης χουντική ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΩΡΑ τα 31 εκ. δρχ.

Στην εμπορική αγγελία, όπου η επιλογή των εντύπων γίνεται τις περισσότερες φορές με αυστηρά εμπορικά κριτήρια απόδοσης, ΤΑ ΝΕΑ πάλι έχουν την πρώτη θέση (19% του συνόλου) και δεύτερη έρχεται η ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ (13%) σε αρκετή απόσταση από την τρίτη, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ (7%).

ΤΟ ΒΗΜΑ που πλησιάζει την ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, είναι η μόνη πρωινή εφημερίδα που βρίσκεται κοντά στις απογευματινές, κυρίως χάρη στην κυριακάτικη έκδοσή-της.

Στις μικρές αγγελίες και τις αγγελίες σε πλαίσιο υπερέχουν συντριπτικά ΤΑ ΝΕΑ (33% και 38% του συνόλου, αντίστοιχα). Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ έχει το 29% και 8% του συνόλου. Και η ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ το 14% και 21%.

Στις ανακοινώσεις και τους ισολογισμούς βασιλεύει η ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗ με 17% και 18% του συνόλου, αντίστοιχα.

Σε όλες τις καθημερινές εφημερίδες, η εμπορική διαφήμιση είναι η κύρια πηγή εσόδων, εκτός από τις πιο αδύνατες που κύριο έσοδό-τους είναι η εισπράξεις από τη δημοσίευση των ισολογισμών και ανακοινώσεων. □

τά βιβλία τής «γνώσης»

ANDRE JAQUES

ΧΙΛΗ: ΑΡΠΙΓΙΕΡΑΣ

ΕΝΑΣ ΛΑΟΣ ΚΕΝΤΑ
ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ

Ένα λεύκωμα με μία επιλογή από τις εκπληκτικής όμορφιάς και δύναμης κεντητά χαλιά — γνωστά σαν ΑΡΠΙΓΙΕΡΑΣ. Στο βιβλίο υπάρχουν, εκτός από αντιπροσωπευτικά δείγματα Άρπιγιέρας, συνεντεύξεις από τις γυναίκες δημιουργούς (φυλακισμένες ή γυναίκες ανέργων) και πληροφοριακά στοιχεία για αυτή την πράξη επιβίωσης που τελικά γίνεται καλλιτεχνικό έργο.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ,
ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879-7786441

ΑΣΤΙΚΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΚΑΙ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΗ ΡΥΠΑΝΣΗ

του Κώστα Πετράκη

Το άρθρο αυτό δεν προορίζεται να δώσει την πολυπόθητη εξήγηση για την ενοχή της κυκλοφορίας στο σχηματισμό του «νέφους» ούτε να φορτώσει τους αναγνώστες με μαθηματικούς τύπους έκφρασης της παραγωγής καυσαερίων από κακορρυθμισμένους κινητήρες. Είναι μόνο η προβληματική και μερικές απόψεις ενός συγκοινωνιολόγου πάνω στην ουσία του φαινομένου «ρύπανση», στο μέτρο που αυτό είναι δυνατό από τις εμπειρίες και την οπτική γωνία της δουλειάς του. Πρόθεση, η συμβολή στον προβληματισμό που προκλήθηκε και θα συνεχίσει να προκαλείται πάνω στο «νέφος», στο περίφημο «κυκλοφοριακό» της Αθήνας και στις επεμβάσεις που ανακοινώθηκαν ή θα επακολουθήσουν με την επίλυση των 2 (κ)αυτών θεμάτων.

Είναι απαραίτητο να σημειωθεί πως κακώς θεωρούμε ότι τα προβλήματα είναι πολλά· πολλαπλές είναι οι μορφές του Προβλήματος, που μπορεί να περιγραφεί απλά σαν «σήψη της πρωτεύουσας». Το «νέφος», το «κυκλοφοριακό» κτλ. είναι οι εκδηλώσεις που προβάλλονται πιο έντονα γιατί μας επηρεάζουν δυσμενέστερα.

Συσχετισμοί κυκλοφορίας και ρύπανσης

Για να μετακινηθούν άνθρωποι και εμπορεύματα απαιτείται πάντα κατανάλωση ενέργειας. Στον παρακάτω πίνακα περιέχεται ο αριθμός των επιβατών που μετακινούνται σε 1 μίλι με την ισοδύναμη ενέργεια που αντιστοιχεί στην καύση ενός γαλονιού βενζίνης:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

μοτοσυκλέτα	70	
ΙΧ*	33	* με 1,4 επιβάτες κατά μέσο όρο
λεωφορείο**	100	** 60 θέσεων, 50% γεμάτο
αεροπλάνο	20	
τρόλεϋ	90	
ΜΕΤΡΟ	100	

Πηγή:

G. BOULADON: "Les économies d'énergie possibles dans les transports Colloque SSES, Neuchatel (CH), 14.10.77

Πρέπει να σημειωθεί ότι στις αναγραφόμενες τιμές συμπεριλαμβάνεται και η ενέργεια που απαιτήθηκε για την κατασκευή κάθε μέσου, όπως επίσης και το ότι στα τέσσερα πρώτα μέσα μεταφοράς η κατανάλωση της ενέργειας γίνεται κυρίως πάνω στο ίδιο το μέσο, ενώ στα δύο τελευταία η ενέργεια παράγεται σε σταθμούς παραγωγής έξω από την πόλη.

Εξάλλου πρόσφατες μετρήσεις — πηγή (1) — ανεβάζουν σε 62% την κατανάλωση ενέργειας από τα ΙΧ στο σύνολο των μεταφορών κάθε είδους στην Ευρώπη, ενώ το 34% από αυτό το ποσοστό απορροφούν οι αστικές μόνο μετακινήσεις. Αντίστοιχα τα λεωφορεία καταναλώνουν το 2,5%, το σύνολο των σιδηροδρόμων 8% και τα αεροπλάνα 10%.

Από τα παραπάνω, λοιπόν, μπορούμε να συμπεραίνουμε ότι: α. Η αστική ρύπανση που οφείλεται στις μεταφορές είναι ανάλογη της ενέργειας που καταναλώνεται και προκαλείται κατά κύριο λόγο από τα μέσα εκείνα που μετέφεραν μαζί-τους το σύστημα παραγωγής ενέργειας και που διαχέουν τους ρύπους κατά τη διάρκεια των μετακινήσεων. β. Στο εσωτερικό αυτής της κατηγορίας μέσων κυριαρχεί κυριολεκτικά το ΙΧ.

Δεν πρέπει πάντως να ξεχνάμε ότι και τα άλλα μέσα ρυπαίνουν έμμεσα το περιβάλλον, μόνο που στην περίπτωση αυτή η ρύπανση προκαλείται από τους σταθμούς παραγωγής ενέργειας ή τα εργοστάσια κατασκευής οχημάτων που βρίσκονται μακριά από την πόλη και συχνά έξω από τη χώρα-μας.

Η ατμοσφαιρική ρύπανση από την κυκλοφορία εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων που μπορούν να ομαδοποιηθούν σε 3 κα-

τηγορίες:

α. Το πλήθος των μέσων που κυκλοφορούν (φόρτος και σύνθεση κυκλοφορίας): η ρύπανση αυξάνει ανάλογα με την αύξηση των φόρτων.

β. Οι συνθήκες στις οποίες τα μέσα αυτά κυκλοφορούν (Ι) ταχύτητα κυκλοφορίας (ΙΙ) διάρκεια φάσεων της κίνησης του μέσου όπως επιτάχυνση/επιβράδυνση, 1η-2η κτλ. ταχύτητα (ΙΙΙ) μήκος μετακίνησης (ΙV) ποιότητα οδικής υποδομής όπως λ.χ. συντήρηση οδοστρωμάτων, ανηφόρες, στενοί δρόμοι (V) σηματοδότηση οδικού δικτύου κ.ά.). Η ρύπανση αυξάνει όσο δυσμενέστερες είναι οι κυκλοφοριακές συνθήκες, λ.χ. η συμφόρηση, οι στάσεις κτλ.

γ. Το είδος κάθε οχήματος και το κινητήριο σύστημά-του (Ι) κατάσταση οχήματος (ΙΙ) ρύθμιση κινητήρα (ΙΙΙ) ιπποδύναμη (ΙV) είδος και ποιότητα καυσίμου) οι συσχετισμοί εδώ είναι πολύπλοκοι, γιατί κάθε παράμετρος της ομάδας σχετίζεται με διάφορους ρύπους και με ποικίλλες σχέσεις.

Οι βασικές ρυπάνσεις που προέρχονται από την κυκλοφορία είναι:

α. Τα προϊόντα καύσης του καυσίμου: από τη βενζίνη προκαλούνται κυρίως μονοξείδιο του άνθρακα (CO), υδρογονάνθρακες (HC) οξείδια του αζώτου (NO) x και μόλυβδος. Από το πετρέλαιο: (NO) x, HC, διοξείδιο του θείου (SO₂), CO και σωματίδια που συνθέτουν τον καπνό.

β. Τα προϊόντα τριβής μεταξύ τροχών και ασφάλτου, ή μεταξύ διαφόρων εξαρτημάτων του οχήματος, και τα προϊόντα καύσης των λιπαντικών ουσιών που χρησιμοποιούνται στο αμάξωμα και τον κινητήρα. Όλα αυτά ανάγονται στην κατηγορία των σωματιδίων.

γ. Τα σωματίδια που διαχέονται στον αέρα από τα οδοστρώματα λόγω της κυκλοφορίας (σκόνη, θέρμανση ασφάλτου...) ή διαφεύγουν από τα οχήματα που μεταφέρουν υλικά. Κατατάσσονται και αυτά στην κατηγορία των σωματιδίων.

Τι συμβαίνει στην Αθήνα σήμερα

Αν παρατηρήσουμε τους προσωρινούς χάρτες των αρμόδιων κρατικών φορέων — που για τους γνωστούς «τεχνικούς λόγους» δεν είναι δυνατό να συνοδεύουν το άρθρο — θα διαπιστώσουμε ότι η κατανομή των μέσων τιμών ρύπανσης αντικατοπτρίζει σαφέστατα τη λειτουργία της πόλης:

Η ρύπανση εξαπλώνεται κηλιδωτά γύρω από τις δυτικά του κέντρου περιοχές. Το κέντρο βάρους είναι, χονδρικά, μια γεωμετρική έλλειψη κατά μήκος του διαδρόμου Κηφισού - Γραμμών ΟΣΕ με κέντρο την περιοχή Ρουφ - Ρέντη. Από κει και πέρα, η κη-

λίδα έχει σαν σκελετό το γνωστό «οχταπόδι», που σχηματίζουν οι ακτινικοί δρόμοι που, στο σύνολό-τους, συγκλίνουν προς το τρίγωνο του κέντρου. Όσο απομακρυνόμαστε, η ρύπανση μειώνεται προοδευτικά, με τοπικές εξάρσεις στις πυκνοκατοικημένες γειτονιές (Κυψέλη, Γαλάτσι, Αιγάλεω, Παγκράτι, κτλ.).

Πώς εξηγείται το παραπάνω σχήμα; Αυτό θα επιχειρήσουμε να εξηγήσουμε στις παραγράφους που ακολουθούν:

Συμμετοχή της κυκλοφορίας στην συνολική ρύπανση του Λεκανοπεδίου

Είδαμε προηγουμένως ότι η ρύπανση συνδέεται με σχέση αναλογίας με την ενέργεια που καταναλώνεται. Για να πάρουμε μια πρώτη ιδέα για τη συμμετοχή της κυκλοφορίας, ας δούμε τον παρακάτω πίνακα 2, που παριστάνει ποιο ποσοστό ενέργειας κατανάλωσαν συνολικά οι διάφορες δραστηριότητες στις χώρες της ΕΟΚ κατά το 1973.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Δραστηριότητα	% κατανάλωσης ενέργειας
Μεταφορές	18-20%
Βιομηχανία	24-30%
Θέρμανση, κλιματισμός και ζεστό νερό	40-46%
Ηλεκτρ. ρεύμα (φωτισμός κτλ.)	5-11%

Πηγή: "La consommation d'énergie des moyens de transport" etude pour le CEE - TNC rapport No 03-2-1004, Juin 1974

Στην Ελλάδα, το ποσοστό κατανάλωσης ενέργειας των μεταφορών το 1978 ήταν 27%. Στον παρακάτω πίνακα 3 φαίνεται και η κατανομή αυτού του ποσοστού:

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Σύνολο μεταφορών 27%	δηλ. 8% και 19%	για μεταφορές εξωτερικού για μεταφορές εσωτερικού
Μεταφ. εσωτερικού	19%, 9% και 6% και 4%	δηλ: για μεταφ. εμπορευμάτων γενικά για υπεραστικές μεταφ. επιβατών για αστικές μεταφ. επιβατών
Αστικές μετ. επιβατών	4% 2,6% και 1,4%	δηλ. στην Αθήνα(!) στην Επαρχία
Αστικ. μετ. επιβ. Αθήνας	2,6% 2,1% και 0,4%	δηλ. με ΙΧ για μετ. έργο 52%(!) και 0,4% για Δημ. Συγκ. για μετ. έργο 45%(!)

1. (Μεταφορικό έργο) = (μεταφερθέντες επιβάτες) × (χιλιόμετρα μεταφοράς).

Πηγή:

Σύλλογος Ελλήνων Συγκοινωνιολόγων «Πρακτικά ημερίδας για Μεταφορές και Ενέργεια, 6.12.79», Αθήνα, Απρ. 1980

Όσο για τη συμμετοχή στη ρύπανση του Λεκανοπεδίου τα μόνα διαθέσιμα στοιχεία υπάρχουν από το ΠΕΡΠΑ, οι ειδικοί του οποίου υπολόγισαν τη συνολική έκλυση ρύπων για το 1975² που φαίνεται στον παρακάτω πίνακα 4:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

	SO ₂	σωματίδια	NO _x	HC	CO	Άλλοι ³
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	300	77	40	12	12	
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΘΕΡΜ.	47	6	22	0	2	0
ΚΥΚΛΟ- Βενζινοκίν.	7	3	29	52	600	0
ΦΟΡΙΑ Πετρελαιοκ.	15	16	33	20	9	0
ΣΥΝΟΛΟ	369	102	124	84	623	579

Πηγή:

ΠΕΡΠΑ: Προκαταρκτικές εκθέσεις για την ατμοσφαιρική ρύπανση στην Αθήνα

1. (Μεταφορικό έργο) = (μεταφερθέντες επιβάτες) × (χιλιόμετρα μεταφοράς).

2. Οι τιμές έχουν εξαχθεί βάσει απ' ευθείας παραγωγής στην πηγή, με βάση δηλ. την κατανάλωση καυσίμου και τα χαρακτηριστικά καύσης σαν κύρια παράμετρο μορφοποίησης. Τα χαρακτηριστικά αυτά διαφέρουν για

Οι αριθμοί παριστάνουν τη μέση ημερήσια τιμή⁴ παραγωγής ρύπων σε τόνους/ημέρα. Στον παραπάνω πίνακα πρέπει να παρατηρήσουμε τα ακόλουθα:

α. Ως προς το βασικό βιομηχανικό ρύπο, που είναι το SO₂, το ΠΕΡΠΑ εκτιμά σε ποσοστό 19% την ποσότητα που προέρχεται από βιομηχανίες διάσπαρτες μέσα στις περιοχές του Λεκανοπεδίου και σε 14% από σημαντικές βιομηχανικές μονάδες, συγκεντρωμένες στη βιομηχανική ζώνη του διαδρόμου Κηφισού - Γραμμής ΟΣΕ. Τα υπόλοιπα φορτία καθώς και η πλειοψηφία των άλλων ρύπων προέρχονται από τις βιομηχανικές ζώνες του Κερατσινίου, του Ασπρόπυργου και της Ελευσίνας και, κατά τους ισχυρισμούς του ΠΕΡΠΑ, επηρεάζουν ελάχιστα τη ρύπανση του αστικού ιστού του Λεκανοπεδίου, για λόγους που θα δούμε παρακάτω.

β. Οι υπολογισμοί για την κυκλοφορία είναι οπωσδήποτε μετριοπαθείς γιατί δεν παίρνουν υπόψη τις χρονικές διακυμάνσεις της κυκλοφορίας, οι οποίες είναι σημαντικότερες από αυτές των άλλων 2 λειτουργιών, που κατανέμονται σχετικά ομοιόμορφα στις διάφορες μέρες του χρόνου. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία η συνηθισμένη αιχμή λειτουργίας στους αστικούς δρόμους, στη διάρκεια ενός χρόνου, είναι κατά 1,2 ως 1,4 φορές μεγαλύτερη από την μέση ημερήσια τιμή. Έτσι, οι τιμές που αναγράφονται στον πίνακα θα έπρεπε κατ' αρχάς να πολλαπλασιασθούν επί 1,3 τουλάχιστον, για να βρεθεί μία ρεαλιστική απεικόνιση της κατάστασης. Παραπέρα, τις μέρες που εκδηλώνονται αυτές οι αιχμές επιδεινώνονται και τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά της κυκλοφορίας (ταχύτητες, επιταχύνσεις/επιβραδύνσεις, φρεναρίσματα κτλ.), οπότε θα πρέπει να αυξάνεται και ο βαθμός ρύπανσης, όπως είδαμε παραπάνω κατά κάποιον συντελεστή, τουλάχιστον ίσο με 1,3. Άρα για να πάρουμε μια ιδέα του τι συμβαίνει εκείνες τις 10 ως 30 μέρες αιχμής της κυκλοφορίας κάθε χρόνο, θα έπρεπε να πολλαπλασιάσουμε τα νούμερα των 2 τελευταίων γραμμών του πίνακα επί (1,3) × (1,3) = 1,7 περίπου. Τότε θα είχαμε την ακόλουθη κατάσταση:

ΠΙΝΑΚΑΣ 4'

	SO ₂	σωματίδια	NO _x	HC	CO
ΚΥΚΛΟ- Βενζινοκίν.	12	5	49	88	1020
ΦΟΡΙΑ Πετρελαιοκ.	26	27	56	34	15
ΣΥΝΟΛΟ	385	115	167	134	1049

Αν, δε, λάβουμε υπόψη και την παρατήρηση (α), στο μέτρο που λ.χ. συμπίπτουν χρονικά οι μέρες αιχμής κυκλοφορίας και ευνοϊκών μετεωρολογικών συνθηκών για τη βιομηχανία, τότε ο συσχετισμός αλλάζει ακόμα δυσμενέστερα για την κυκλοφορία εφόσον η γραμμή της βιομηχανίας θα έπρεπε να πολλαπλασιασθεί επί ένα συντελεστή ίσο περίπου με 0,33 ή λίγο μεγαλύτερο.

Ακολουθεί μία στοιχειώδης εξήγηση του διαγράμματος κατανομής τιμών της ρύπανσης που περιγράφηκε προηγουμένως.

α. Το κέντρο βάρους της γεωμετρικής έλλειψης που απεικονίζει τις μέγιστες μέσες τιμές ρύπανσης οφείλεται τόσο στη μεγάλη βιομηχανική ζώνη του διαδρόμου Κηφισού - Γραμμών ΟΣΕ, όσο και στις μεγάλες κυκλοφοριακές φορτίσεις και συμφορήσεις, που είναι γραμμικές (όπως και το βασικό οδικό δίκτυο του διαδρόμου, λ.χ. λεωφ. Κηφισού, Κωνσταντινουπόλεως, Αγ. Άννης κτλ., η κατάσταση του οποίου είναι πολύ άσχημη).

β. Το διάγραμμα του κυκλοφοριακού φόρτου της Αθήνας είναι φυσικά ακτινικό, ενώ σε κάθε άξονα ο φόρτος αυξάνει όσο πλησιάζουμε προς το κέντρο. Πρέπει να σημειώσουμε ότι τα πλάτη των δρόμων που στον χάρτη είναι όμοια κατά μήκος των περισσότερων, στην πράξη μειώνονται ως το ελάχιστο δυνατό όσο πλησιάζουμε στο κέντρο, εξαιτίας των πολυάριθμων σταθμευμένων αυτοκινήτων και των πυκνότερων στάσεων λεωφορείων, ενώ, παράλληλα, αυξάνεται το πλήθος των διασταυρώσεων και των φαναριών. Συνεπώς οι ταχύτητες κίνησης μειώνονται προοδευτικά

κάθε λειτουργία. Επίσης σε κάθε λειτουργία υπεισέρχονται κι άλλες ιδιαίτερες παράμετροι μορφοποίησης.

3. Όπως φθόριο, υδρόθειο αλδεΐδες, υδροχλώριο κλπ.

4. Η τιμή αυτή προκύπτει από τη διαίρεση του ετήσιου συνόλου δια των ημερών λειτουργίας (365 για την κυκλοφορία, 300 για τη βιομηχανία και 150 για τις κεντρικές θερμάνσεις).

και δραστικά⁵ και αυξάνουν οι τόποι (τμήματα και σημεία) συμφόρησης ή και κορεσμού, οπότε ο βαθμός ρύπανσης αυξάνεται τουλάχιστον γραμμικά, αν όχι γεωμετρικά⁶. Παράλληλα, η πυκνότητα κτιρίων είναι μεγάλη μεν, αλλά πρακτικά σταθερή στη μεγαλύτερη έκταση του κέντρου, οπότε ανάλογο είναι και το επίπεδο ρύπανσης από τις κεντρικές θερμάνσεις.

γ. Όσο φτάνουμε τις περί το κέντρο γειτονιές και πιο έξω, όλο και μεγαλύτερη έκταση καταλαμβάνεται από συνοικιακούς δρόμους μικρής κυκλοφορίας ενώ, παράλληλα, βελτιώνονται οι συνθήκες κυκλοφορίας στους δρόμους με υπερτοπική σημασία⁷ βλέπουμε όμως, ότι ανάλογα πέφτουν και οι τιμές ρύπανσης. Οι τοπικές εξάρσεις που παρατηρούνται (στις περιοχές με τις μεγαλύτερες πυκνότητες πληθυσμού και δραστηριοτήτων) και είναι υπολογίσιμες νομίζω ότι οφείλονται τόσο στο μεγαλύτερο πλήθος κεντρικών θερμάνσεων και μικρής κλίμακας βιομηχανιών, όσο και στην αυξημένη τοπική κυκλοφορία: η ιδιοκτησία ΙΧ στη Αθήνα τείνει προς ομοιόμορφη κατανομή (για το 90% του πληθυσμού το 1980 αντιστοιχούσαν 0,35 ως 0,45 ΙΧ ανά νοικοκυριό) οπότε μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι η τοπική κυκλοφορία αυξάνει γενικά με την πυκνότητα πληθυσμού.

Σε άλλα άρθρα της σειράς αυτής αναλύονται οι αιτίες των πολεοδομικών προβλημάτων που γεννούν τη ρύπανση (υπερβολική συγκέντρωση δραστηριοτήτων στο κέντρο, διασπορά βιομηχανικών μονάδων στις περιοχές κατοικίας, ψηλές πυκνότητες κατοικίας κτλ.). Θα ήταν έκπληξη αν οι νόσοι των λειτουργιών του συστήματος δεν αντικατοπτρίζονταν και στα χαρακτηριστικά της κυκλοφορίας και του συστήματος μεταφορών σε τρόπο ώστε να επιτείνονται τα αρχικά ερεθίσματα. Έτσι, το πρόβλημα ρύπανσης οξύνεται από αιτίες ιδιαίτερες του συστήματος μεταφορών: κατάχρηση του ΙΧ, υπερβολικό μήκος μετακινήσεων, κακή κατάσταση του οδικού δικτύου και του συστήματος σηματοδότησης, χαμηλή ποιότητα και νοθεία καυσίμων, κακή κατάσταση οχημάτων. Οι αιτίες αυτές, με τη σειρά τους, είναι απόρροια όχι μόνο των ατελειών της κρατικής παρέμβασης, στα έργα και στον προγραμματισμό, αλλά και της ανορθόδοξα διαμορφωμένης συμπεριφοράς και κοινωνικοοικονομικής στάσης των ιδίων των πολιτών απέναντι στη χρησιμοποίηση της πόλης-τους⁷. Με τα δεδομένα αυτά μια ορθή στρατηγική καταπολέμησης της ρύπανσης παίρνει μεν υπόψη τις διαθέσεις των πολιτών, αλλά θά'πρεπε να στοχεύει και στη διαμόρφωση μιας διαφορετικής συνείδησης και καθημερινής πρακτικής, τόσο με υλικές παροχές (σωστές Δημόσιες Συγκοινωνίες, ενεργή αποκέντρωση...) όσο και με την κατάλληλη πληροφόρηση και ενεργοποίηση των πολιτών στις διαδικασίες του σχεδιασμού.

Προβληματική γύρω από την καταπολέμηση της ρύπανσης

Μια ολοκληρωμένη στρατηγική καταπολέμησης της αστικής ρύπανσης συνήθως στοχεύει σε 3 πεδία:

Πεδίο Α, στην απάλυνση των επιπτώσεων στους δέκτες.

Πεδίο Β, στην αναίρεση, μερική ή ολική των πραγματικών αιτιών που προκαλούν τα φαινόμενα.

Πεδίο Γ, στο βρόντο. (Μέτρα για τα μέτρα ή για δημιουργία εντυπώσεων).

Και εφαρμόζεται και στις 3 ρυπαίνουσες αστικές λειτουργίες. Την μερίδα του λέοντος αναλαμβάνει συνήθως η κυκλοφορία τόσο σαν κύριος ένοχος⁸ όσο και λόγω των δυσκολιών επέμβασης στους άλλους δύο τομείς.

Στην πράξη, τα μέτρα αντιρρύπανσης έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικά αν έχουν ληφθεί συστηματικά και οργανωμένα: στην Μπεζανσόν της Γαλλίας, μετά την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης πολιτικής μεταφορών, η μείωση της κυκλοφορίας στο κέντρο κατά 65-80% επέφερε μείωση των τιμών του CO κατά 68-87%

5. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία, η μέση ταχύτητα στο κέντρο δεν ξεπερνά τα 7 χλμ/ώρα.

6. Σύμφωνα με μετρήσεις στη Γαλλία — πηγή(2) — πτώση της ταχύτητας από 30 σε 20 και 10 χλμ/ώρα προκαλεί, ανά 1 μέτρο λωρίδας αστικού δρόμου, αύξηση της έκλυσης CO από 0,3 σε 0,6 και 1.1 γραμμάρια ανά λεπτό σε συνθήκες αιχμής γεγονός που συνηθέστατο στους Αθηναίους δρόμους.

7. Χωρίς αυτό να σημαίνει ευθύνη μόνο της βόας, αλλά και των μηχανισμών που τη «διοικούν» και που έχουν επιβληθεί από τις ομάδες εξουσίας.

8. Με παραπέρα επεξεργασία του πίνακα 4, φαίνεται ότι η κυκλοφορία εί-

Τέτοια παραδείγματα υπάρχουν αρκετά σε όλον τον κόσμο.

Τέτοια αποτελέσματα όμως θά 'ναι δύσκολο να επιτευχθούν στην Αθήνα σήμερα εφόσον μια ανάλογη πολιτική μεταφορών⁹ χρειάζεται τουλάχιστον 12 μήνες για να μελετηθεί και 1-3 χρόνια για να αρχίσει να αποδίδει καρπούς. Οι λόγοι γι' αυτό: η λανθασμένη, κατά τη γνώμη-μου φιλοσοφία σχεδιασμού που κυριάρχησε στον τόπο από καταβολής σύγχρονου ελληνικού κράτους και που χαρακτηρίζεται από την ιδέα του «μεγαλόπνοου έργου», του «μακροχρόνιου οραματισμού». Κάθε μελέτη που έχει γίνει (Smith, Μετρό, Ρυθμιστικό σχέδιο) συγκέντρωνε τα στοιχεία-της με βάση όχι το «σήμερα» και τα προβλήματά-του, αλλά το «μεθαύριο» (που στην πράξη πάντα ταυτιζόταν με το γνωστό λαϊκό απόφθεγμα «από Δευτέρα»). Φτάνουμε λοιπόν σήμερα οι μηχανικοί να έχουμε ανάγκη από πάρα πολλά στοιχεία, ώστε να ανταπεξέλθουμε στην ανάγκη μιας επιστημονικής αντιμετώπισης και αυτά δεν υπάρχουν.

Όμως το νέφος τείνει να εγκατασταθεί μόνιμα στην Αθήνα. Έτσι απομένουν προς το παρόν μόνο δύο δρόμοι για αντιμετώπιση του προβλήματος: α. ο πειραματισμός, και β. η αστυνομικής μορφής επέμβαση. Παρατηρούμε ότι τα πρόσφατα μέτρα που αναγγέλθηκαν από την κυβέρνηση (16.1.82) στην πλειοψηφία-τους ακολουθούν το δεύτερο δρόμο. (Ομολογουμένως, ο πρώτος δρόμος, αν και πιο αποδοτικός και διδακτικός, απαιτεί μια οργάνωση του κρατικού ή κοινωνικού μηχανισμού που δεν έχουμε ακόμα στον τόπο-μας, οπότε η εφαρμογή πειραματισμών θά 'πρεπε να αντιμετωπίζεται στις επόμενες φάσεις, αν κατευθυνθεί εκεί και η πολιτική πρακτική). Είναι λοιπόν αστυνομικά τα μέτρα και θίγουν κατά κύριο λόγο την κυκλοφορία.

Δεν είναι αυτό παράλογο: η μεν βιομηχανία έχει το προνόμιο να καθορίζει ζωτικά την οικονομική ζωή της Αθήνας, οπότε θεωρείται ανέγγιχτη, ενώ η κεντρική θέρμανση — που λειτουργεί ούτως ή άλλως, του 5 κύριους μήνες του χρόνου — χρησιμοποιείται σαν αντίδοτο για να κάνει πιο άνετη τη διαβίωση των πολιτών που κλείνονται στα σπίτια-τους μετά τους περιορισμούς των μετακινήσεών-τους. Πρέπει οπωσδήποτε να δεχθούμε ότι οι περιορισμοί στην ελευθερία μετακινήσεων και την εκλογή μέσου μεταφοράς έχουν λιγότερες συνέπειες στο κύκλωμα της οικονομίας, απ' ό,τι οι ζωτικοί τομείς και εξάλλου θεωρώ διογκωμένες τις ψυχολογικές αντιδράσεις, που λειτουργούν μάλλον σαν αναστάτωση ενός διαμορφωμένου *modus vivendi*, που όλοι αναγνωρίζουμε σαν υπερβολικά προσκολλημένο στα ΙΧ — όταν φυσικά πρόκειται για το ΙΧ του γείτονα.

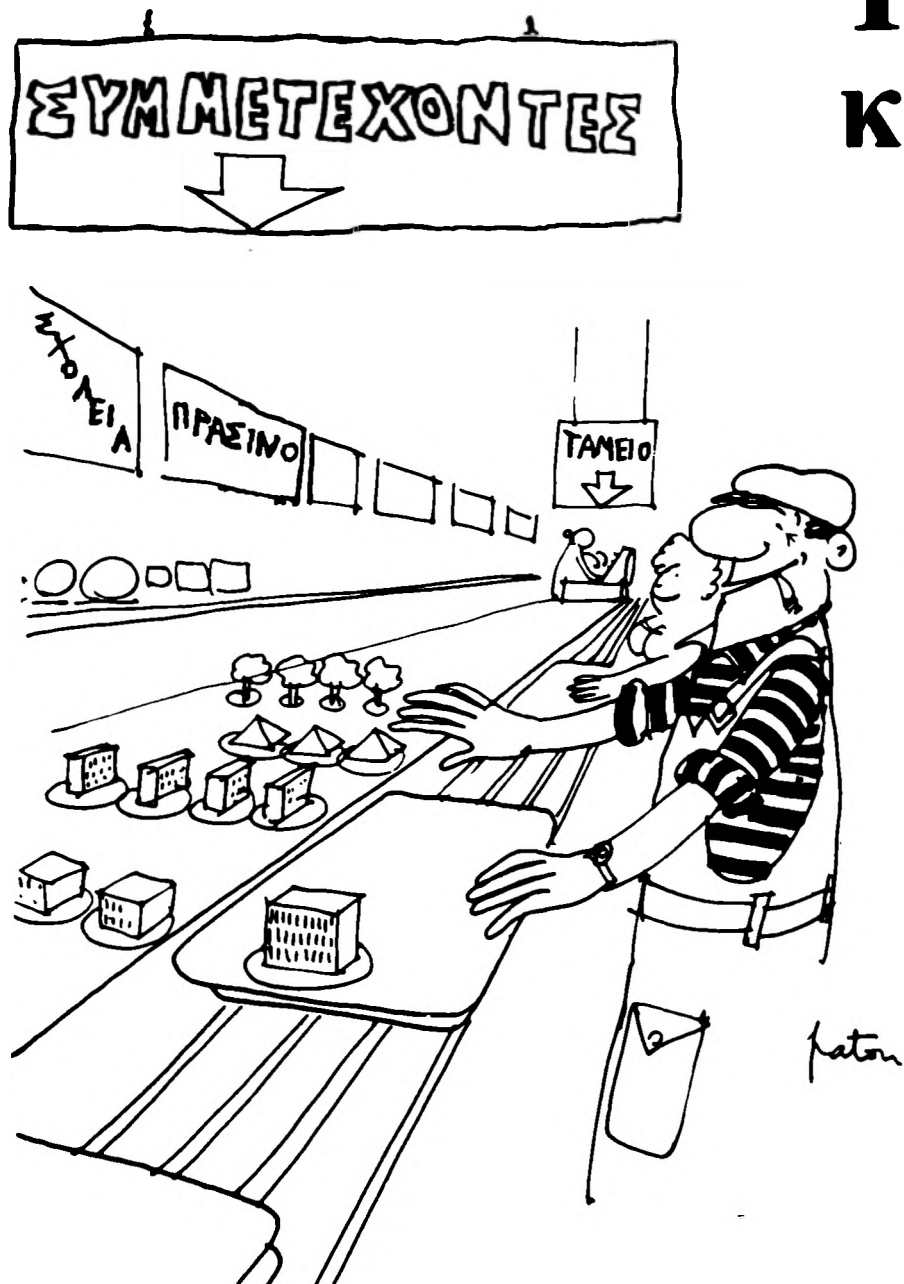
Οι δύο δέσμες μέτρων έκτακτης ανάγκης είδαμε να **συναρτιόνται** από δύο επίπεδα ρύπανσης που το καθένα αποτελείται από ένα δοσμένο συνδυασμό τιμών διαφόρων ρύπων (SO₂, καπνός, CO, NO₂), πιθανότατα καθορισμένο με βάση τις επιδράσεις-τους στον ανθρώπινο οργανισμό. Χωρίς βέβαια να υπάρχουν ακόμα ενδείξεις για την επίδραση των μετεωρολογικών φαινομένων (άνεμοι, θερμοκρασία) στο σχηματισμό αυτών των τιμών, θά 'πρεπε να έχει εντοπισθεί ο νέος συσχετισμός επιπέδων κυκλοφορίας και ρύπανσης κατά τις μέρες εφαρμογής των μέτρων: είδαμε τις νέες

ναι υπεύθυνη για την παραγωγή SO₂ κατά 10%, σωματιδίων κατά 28% NO_x, κατά 62%, HC κατά 91% και CO κατά 98%!!

9. Γίνεται λόγος για μέτρα, ρυθμίσεις και έργα άμεσης εφαρμογής σε αντιδιαστολή με τα απώτερης χρονικής εμβέλειας προγράμματα όπως το ΜΕΤΡΟ, τα περιφερειακά κέντρα κλπ.

10. Πολύ πρόσφατες μετρήσεις στο Κολωνάκι έδειξαν ότι η πραγματική μείωση των κυκλοφοριακών φόρτων κυμάνθηκε μεταξύ 25 και 35%, αντί του αναμενόμενου περ.45% από το μέτρο των «μονών - ζυγών», με εξαιρέσεις.

Το Νέφος, η Πολιτική και η λαϊκή συμμετοχή

ΤΟ ΝΕΦΟΣ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟ

ΤΟ ΝΕΦΟΣ είναι πρόβλημα πολιτικό. Αυτό σημαίνει ότι δεν αντιμετωπίζεται με την προσφυγή σε κάποια θαυματουργή τεχνολογία, ούτε η εξέλιξή-του αναχαιτίζεται με τις τυμπανοκρουσίες των κυβερνητικών αποφάσεων. Πρόβλημα πολιτικό σημαίνει αναζήτηση των συγκεκριμένων (και το εννοώ) οικονομικών, κοινωνικών, ιστορικών, ακόμη και πολιτιστικών προϋποθέσεων που βρίσκονται στη βάση των παρενεργειών που προκάλεσε η πολυώνυμη αλλά πάντως στρεβλή και υδροκέφαλη ανάπτυξη της πρωτεύουσας. Πρόβλημα πολιτικό σημαίνει επίσης πως χρειάζεται και άρα χαράζεται μια στρατηγική αντιμετώπιση, μακροπρόθεσμη και απαιτητική που να αναφέρεται από την αλλαγή των δομών ως την αλλαγή της νοοτροπίας που επί δεκαετίες καλλιέργησε ένα εισαγόμενο και ανεξέλεγκτο πρότυπο παραγωγής και κατανάλωσης. Ανεξέλεγκτο όχι με την έννοια της μειωμένης κρατικής παρέμβασης — πράγμα που παραπέμπει στην ιδέα μιας λίγο - πολύ κατευθυνόμενης οικονομίας — αλλά με την έννοια της απουσίας μηχανισμών αυτορρύθμισης.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ χρόνια, όταν άρχισε να συνειδητοποιείται η πολιτική διάσταση του προβλήματος της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, οδηγηθήκαμε πολλές φορές σε μια επικίνδυνη απλούστευση: ο καπιταλισμός θυσιάζοντας το περιβάλλον στο άνομο κέρδος-του, μας κληροδότησε το νέφος. Η ενσάρκωση δε της ιδέας του άκαρδου καπιταλισμού ήταν η κακή βιομηχανία, που προνομιακά τοποθετημένη στο χώρο από τη «φαύλη» Δεξιά και χωρίς προδιαγραφές λειτουργίας εξαιτίας ενός, άλλοτε ανύπαρκτου και άλλοτε ελαστικού νομοθετικού καθεστώτος, τροφοδοτούσε την αστική ζώνη με τα επικίνδυνα αέρια, στερεά ή υδατικά-της απόβλητα.

Η ΑΠΛΟΥΣΤΕΥΣΗ αυτή — που σ' ένα μεγάλο βαθμό συνεχίζεται και σήμερα — αρνούνταν να δει το ενιαίο, αλληλοσυμ-

«Να κατακτήσουμε και να διαμορφώσουμε όλοι μαζί το χώρο μέσα στον οποίο θέλουμε να ζήσουμε. Να απαιτήσουμε η πόλη να είναι το αποτέλεσμα μιας δημοκρατικής δημιουργικότητας. Να ανακτήσουμε το κέντρο της πόλης που το 'χουν καταλάβει οι αστοί, μετά οι τράπεζες και σήμερα τ' αυτοκίνητα. Να απαιτήσουμε το κέντρο της πόλης να γίνει τόπος συναντήσεων και ευχαρίστησης που θα πλουτίζει την κοινωνική ζωή. Να αποσπάσουμε την πόλη από τους δυνάστες κάθε είδους: τους τραπεζίτες και τους κερδοσκόπους, τους αρχιτέκτονες ή τους πολεοδόμους, τους πολιτικούς που τη διαμορφώνουν με μοναδικό γνώμονα την επανεκλογή-τους... και να την αποδώσουμε σ' αυτούς που την κατοικούν».

(Από το Βιβλίο των ENTMON MER - ΚΛΟΝΤ ΠΕΡΙΝΙΟΝ, «Ο δρόμος για την αυτοδιαχείριση» εκδόσεις ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ)

πληρούμενο και συνένοχο σχήμα που συνέθεταν το οικιστικό, κυκλοφοριακό, εμπορικό, διοικητικό και βιομηχανικό σύμπλεγμα, που η κάθε-του συνιστώσα ήταν προϋπόθεση και αποτέλεσμα της ύπαρξης και της ανάπτυξης των τεσσάρων άλλων. Την ευθύνη αναλάμβανε ως αποδιοπομπαίος τράγος η βιομηχανία.

ΤΗΝ βιομηχανία όμως αυτή — άρα και τα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης που συνεπείγε — κανείς δεν την αμφισβητούσε, ούτε και την αμφισβητεί στη βάση-της. Οι απαιτήσεις περιορίζονταν σε μια άλλη χωροταξική κατανομή ή στην καθιέρωση ενός αυστηρότερου θεσμικού πλαισίου που θα περιόριζε την αυθαιρεσία των βιομηχάνων, ουδέποτε όμως ετέθη συγκεκριμένα το ίδιο το θέμα της παραγωγής. Διότι στην ουσία την παραγωγή την αποφασίζουν:

- στην ελεύθερη οικονομία, οι βιομήχανοι με βάση τις τάσεις της αγοράς και σε συνάρτηση με τα κίνητρα του κράτους,
- στην κατευθυνόμενη οικονομία, μία αυταρχική κεντρική εξουσία με βάση τις γενικότερες πολιτικο-στρατιωτικές-της επιδιώξεις, και
- στην αυτοδιαχειριζόμενη σοσιαλιστική κοινωνία, οι ίδιοι οι πολίτες και οι παραγωγοί με βάση τις ανάγκες-τους και τις κοινωνικές σχέσεις που επιθυμούν να διαμορφώσουν.

ΟΤΑΝ λοιπόν οι αρχές αυτές δεν διατυπώνονται (η αόριστη αναφορά στους αναπτυξιακούς στόχους του προγράμματος δεν πείθει), δεν ξέρουμε πώς η κυβέρνηση της αλλαγής σκοπεύει να τοποθετηθεί στα ζητήματα του περιβάλλοντος αφού δεν έχει κατά τα φαινόμενα διαμορφώσει κριτήρια για την ποιοτική αξιολόγηση της βιομηχανικής παραγωγής. Μήπως πιστεύει ότι το ζήτημα είναι απλά τεχνικό, όπως άφησε να εννοηθεί σε λόγο-του ο πρωθυπουργός, όταν ανέφερε τα φίλτρα ως παράδειγμα των επεμβάσεων προστασίας;

Η ΕΜΒΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΡΩΝ

ΠΑΡ' ΟΛΑ αυτά η σημερινή κυβέρνηση, καθώς έρχεται αντιμέτωπη με την πραγματικότητα, αναγκάζεται να εγκαταλείψει τις βολικές θέσεις που υιοθετούσε τον καιρό της αντιπολίτευσης, ομολογεί ότι τα οποιαδήποτε μέτρα δεν μπορούν να θίξουν προνομιακά έναν μόνο τομέα δραστηριότητας χωρίς να επηρεάσουν τη λειτουργία των άλλων και αναγνωρίζει ότι παρά τις κατά καιρούς διακηρύξεις, η μεταφορά βιομηχανικών μονάδων είναι θέμα που απαιτεί μελέτη και χρόνο.

ΑΛΛΩΣΤΕ τίποτε δεν αποδεικνύει την καθοριστική συμμετοχή της βιομηχανίας στο σημερινό κακό και ούτε είναι δυνατό να υπολογιστεί με τα σημερινά δεδομένα, το αναμενόμενο όφελος από τη μια μεριά και το οικονομικό και κοινωνικό κό-

στος από την άλλη, σαν αποτέλεσμα μιας αποφασιστικής και μονομερούς ρύθμισης.

ΚΑΙ ΕΠΕΙΔΗ αναφερόμαστε στη βιομηχανία, ούτε τα προσωρινά και έκτακτα μέτρα είναι δυνατό να έχουν εξασφαλισμένη αποτελεσματικότητα, αφού λείπει τελείως το θεσμικό πλαίσιο που θα μπορούσε να ιεραρχήσει τους τρόπους επιβολής-τους, να ελέγξει τα αποτελέσματα και να επιβάλλει κυρώσεις. Στην ουσία η ανταπόκριση στις απαγορεύσεις της κυβέρνησης επαφίεται στον πατριωτισμό των βιομηχάνων.

ΤΑ ΙΔΙΑ περίπου ισχύουν και για τις κεντρικές θερμάνσεις, όπου η πρόθεση του επίθετου αυστηρός, στον «έλεγχο της κατάστασης και της λειτουργίας των καυστήρων», δεν αποτελεί προφανώς τη μαγική λέξη που θα καταστήσει αίφνης νομοταγείς τους όσους εκ των διαχειριστών πολυκατοικίας διαθέτουν ελαστική συνείδηση.

MENEI λοιπόν ο τομέας των μεταφορών και μια και μιλάμε για την Αθήνα, το κυκλοφοριακό και μια και η βελτίωση των δημόσιων μεταφορικών μέσων είναι μακροπρόθεσμος στόχος, τα πρώτα μέτρα θα θίξουν κατά προτεραιότητα το ιδιωτικό αυτοκίνητο. Έτσι το σύνθημα «κάτω τα χέρια από τα ΙΧ» που τροφοδότησε τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων ή τις ανακοινώσεις του ΠΑΚΟΕ για τον ταξικό χαρακτήρα του νέφους, στους καιρούς της αντιπολίτευσης εγκαταλείπεται εν ονόματι του τακτικού ρεαλισμού: ας κάνουμε τουλάχιστον αυτό που μπορούμε.

ΟΙ ΓΡΑΜΜΕΣ αυτές γράφονται λίγες μέρες μετά την οριστικοποίηση και εξαγγελία της πρώτης «δέσμης» μέτρων που σφράγισαν και νομιμοποίησαν την πρώτη φάση επεμβάσεων. Αν και νωρίς θα διακινδυνεύσουμε μια πρόβλεψη: εφόσον η υιοθέτησή-τους αναφέρεται όχι στη σφαίρα του επιθυμητού, αλλά στη σφαίρα του εφικτού και στη θεωρία του αναγκαιού κακού, κινδυνεύουν να αχρηστευθούν σταδιακά στην πράξη,

- εφόσον δεν ενταχθούν μέσα σ' ένα σχέδιο προοδευτικής απεμπλοκής-τους από τους μηχανισμούς επιβολής της δημόσιας τάξης,

- εφόσον δεν αναζητηθούν και δεν επιχειρηθούν διαδικασίες πληροφόρησης και συμμετοχής γι' αυτούς που πρόκειται να τα εφαρμόσουν,

- εφόσον η ομαδική ψύχωση — ο καθένας κι από ένα ΙΧ, ο καθένας κι από ένα αυθαίρετο — που διαμόρφωσε η μικροαστική αυταπάτη περί ευτυχίας δια της εξασφάλισης του ιδιωτικού και αποκλειστικού, δεν δώσει τη θέση-της σε μια οικολογική στάση για τη ζωή, το περιβάλλον και τις ανθρώπινες σχέσεις.

ΑΝ ΥΠΑΡΞΟΥΝ αυτές οι προϋποθέσεις, τότε μέτρα που σήμερα μπορεί να φαίνονται αυταρχικά, που μπορεί να θεωρηθούν ως περιορίζοντα τις προσωπικές ελευθερίες ή θίγοντα την ιερή και απαραβίαστη ιδιοκτησία, είναι δυνατό να υιοθετηθούν από το κοινωνικό σύνολο, πρωτοβουλιακά ή μέσα από διαδικασίες διαπαιδαγώγησης, αφού αυτό πεισθεί ότι οι προτεινόμενες «θυσιές» δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένας οικονομικότερος κύκλος παραγωγής και οργάνωσης του χρόνου και όχι η αναβίωση της στέρησης.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΒΕΒΑΙΑ στο δελτίο Τύπου της 15 Ιανουαρίου 1982 με το οποίο κοινοποιείται η πολιτική της κυβέρνησης στα θέματα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, υπάρχει ένα τελευταίο κεφάλαιο όπου τονίζεται πως «η εφαρμογή των οποιονδήποτε μέτρων θα εξαρτηθεί από την ενεργοποίηση και τη βούληση των ιδίων των πολιτών». Στην ανακοίνωση προστίθεται ακόμη ότι «θα γίνει εγχώρηση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση και τους μαζικούς φορείς του ουσιαστικού μέρους της ευθύνης και των μέσων για την προστασία και την ποιοτική βελτίωση του περιβάλλοντος και τον εν γένει πολεοδομικό σχεδιασμό». Σαν αναγκαίο επίσης βήμα για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων προτείνεται «η δημιουρ-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Αλεξ. Αργυρίου

«Η ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ»

από τη σειρά
«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ»

Ζητήστε-το στα βιβλιοπωλεία

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΟΚΟΛΗ
Γραβιάς 10-12, τηλ:36.05.520

TAIR

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΚΙΘΑΡΑΣ

Για πρώτη φορά στην Ελλάδα

**Ενα περιοδικό
για όλους
τους κιθαριστές**

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΤΗΝ 1η ΜΑΪΟΥ

Έκδότης – διευθυντής
ΝΟΤΗΣ ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

ΧΡΗΣΙΜΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ
ΜΕΛΕΤΕΣ • ΕΡΕΥΝΕΣ • ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΣΠΑΡΤΑΚΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗΣ - ΛΕΝΙΝΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

**ΑΡΙΣΤΕΡΗ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗ
του ΚΚΕ**

Κείμενα 1928

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΘΥΤΘΠΙΑ**

Νικηταρά 8-10, Α' όροφος,
ΑΘΗΝΑ, τηλ. 36.38.696

για Γραφείων Επιχειρήσεων Αντιρύπανσης (ΓΕΑ), στους δήμους και τις κοινότητες, στα εργοστασιακά και τα άλλα σωματεία των εργαζομένων στις πηγές ρύπανσης ή στους φορείς που σχετίζονται με την αντιμετώπιση του προβλήματος».

ΟΠΩΣΔΗΠΟΤΕ είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι, έστω και στο επίπεδο των προθέσεων, εγκαινιάζεται για πρώτη φορά, ύστερα από δεκαετίες αντιδημοκρατικής λειτουργίας του κράτους, ο θεσμός της λαϊκής συμμετοχής. Όμως σχεδόν αυτόματα γεννιέται και η ανάγκη για μια επισήμανση των παραλείψεων ή των αποσιωπήσεων που εισάγουν οι διατυπώσεις και οι συνοδεύοντες αυτές, χειρισμοί.

1 Ο οξύς χαρακτήρας ρύπανσης δεν δικαιολογεί το προϋπόθετο των ιεραρχήσεων: προηγείται η κυβερνητική πολιτική, εξαγγέλλονται τα μέτρα και στη συνέχεια αιτείται η λαϊκή συναίνεση ή αναζητούνται τα σχήματα υποστήριξης. Γιατί αυτό δεν συνιστά πολιτική δημοκρατικού διαλόγου, μια και δεν διαφαίνεται πουθενά το ενδεχόμενο δικαίωμα της ανακλητότητας των αποφάσεων. Άλλωστε η ίδια η κυβέρνηση παραδέχεται την αβεβαιότητα γύρω από τη γνώση του θέματος, και επομένως την πιθανοθεωρητική αποτελεσματικότητα των μέτρων. Όσο για το επείγον του προβλήματος, είναι σε όλους γνωστό — κι αν δεν είναι θα πρέπει να γίνει — πως το νέφος αποτελεί μόνο το ορατό μέρος του παγόβουνου της ρύπανσης.

Ίσως λοιπόν, θα ήταν πολύ περισσότερο μέσα στο πνεύμα της λαϊκής εντολής της 18ης του Οκτώβρη μια πιο ψύχραιμη αντιμετώπιση, που αντί να ανακαλεί από τη θρησκευτική μυθοπλασία τον Άγιο Γεώργιο ο οποίος θα κατατροπώσει το τέρας τις 100 πρώτες μέρες, θα βάζει τις βάσεις για μια ουσιαστική πολιτική περιβάλλοντος μέσα από πραγματικά δημοκρατικές διαδικασίες.

2 Από την κυβερνητική ανακοίνωση δεν προκύπτει πόσο καθοριστικός θα είναι ο ρόλος των μαζικών φορέων ούτε και το επίπεδο στο οποίο θα πραγματοποιείται άσκηση της νέας πολιτικής. Η αναφορά που υπάρχει στο κείμενο ότι «η Τοπική Αυτοδιοίκηση θα πάρει σταδιακά το βάρος για την προστασία του περιβάλλοντος» αποτελεί στην καλύτερη περίπτωση υπεκφυγή και στη χειρότερη σκόπιμη ασάφεια. Δεδομένου ότι το κύριο πρόβλημα δεν είναι η εν γένει προστασία του περιβάλ-

λοντος — που θα μπορούσε να είναι και καταστατικός σκοπός φυσιολατρικού ομίλου — αλλά η απαγόρευση της ρύπανσης, η κοινωνική κατανομή του κόστους από την απαγόρευση και η θέσπιση μηχανισμών ελέγχου. Έτσι χωρίς να υπερβάλλουμε και χωρίς αυταπάτες για τα όρια της θεσμοθέτησης των διαδικασιών, θα συμφωνήσουμε με τον πρόεδρο των αρχιτεκτόνων Σ. Β. Παπαδόπουλο που έγραφε στο ΒΗΜΑ της 1.1.82 ότι «ο όρος της συμμετοχής δεν μπορεί να είναι ούτε συμπληρωματικός ούτε δυνητικός. Πρέπει να αποτελεί δομικό στοιχείο της χωροταξικής, πολεοδομικής, οικιστικής ή όποιας άλλης πολιτικής, να εμπεριέχεται μέσα στον πυρήνα της σύλληψής-της. Κάθε μέτρο, κάθε επέμβαση, κάθε πρόταση για να είναι δημοκρατική και ταυτόχρονα αποτελεσματική πρέπει να εμπλέκεται με μια ταυτόχρονη διαδικασία δημοκρατικών σχεδιασμών και εφαρμογής και να θεσμοθετείται έτσι συνολικά, σαν μια άρρηκτη διαλεκτική ενότητα, σαν μια ενιαία πολιτική και κοινωνική απόφαση».

3 Η συμμετοχή, είτε σαν πολιτική διεκδίκηση είτε σαν προσφορά της πολιτείας δεν μπορεί να είναι μερική και αποσπασματική, γιατί τότε παύει να εξυπηρετεί το θεμέλιο στόχο: να γίνει τρόπος λειτουργίας και πράξη αυτοκαθορισμού της κοινωνίας των πολιτών. Εξηγούμαστε: Το διεκδικητικό κίνημα απ' τη μια μεριά, δεν θα πρέπει να περιορίζει τις επιδιώξεις του μόνο στους χώρους όπου διαμορφώνεται η συνδικαλιστική έκφραση ή όπου αυτό διαπραγματεύεται τα συμφέροντα των επαγγελματικών κλάδων. Η συνδιοίκηση των επιχειρήσεων ως αποτελέσει τον ελάχιστο πρωταρχικό και ρεαλιστικό στόχο, ο οποίος όμως συνεχώς διευρυνόμενος θα πρέπει κάποτε να καταλήξει, διαμέσου του κοινωνικού ελέγχου στα μέσα και τους τρόπους παραγωγής, στην αυτοδιαχείριση του χρόνου, της ποιότητας ζωής, του περιβάλλοντος.

Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ διοίκηση από την άλλη θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι η πραγματοποίηση μιας πολιτικής αλλαγών εξασθενίζει, όταν επικαλείται τη λαϊκή παρέμβαση όχι συνολικά σε όλο το φάσμα των κοινωνικών δραστηριοτήτων, αλλά εκλεκτικά όπου χρειάζεται κάποιος για να βγάλει τα κάστανα από τη φωτιά. Πότε άραγε θα συζητήσουμε για τη συμμετοχή του πολίτη στα θέματα δημόσιας τάξης για παράδειγμα;

ΛΑΪΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Παλιά είναι η διαπίστωση, ότι οι όποιες διαδικασίες ανάπτυξης, κινούνται μακριά και ερήμην των πολιτών, μέσω τεχνοκρατικών γραφειοκρατικών μηχανισμών, υπό τον άμεσο κυβερνητικό έλεγχο και έμμεσα με την επίδραση άλλων εξωκρατικών δυναμικών οικονομικών κέντρων, χωρίς τη συμμετοχή των ενδιαφερομένων πολιτών και επομένως, χωρίς να λογαριάζονται τα δικά-τους συμφέροντα και ενδιαφέροντα.

Όμως τον τελευταίο καιρό επισημαίνεται και αναγνωρίζεται ότι χωρίς τη συμβολή, τη συμβουλή και τη συμμετοχή, των ενδιαφερομένων, κοινωνικών ομάδων, πληθυσμών, δημοτών και των αιρετών-τους εκπροσώπων και οργανώσεων, δεν είναι δυνατό να σχεδιασθεί και να εφαρμοσθεί, μια αποτελεσματική πολιτική, τοπικής περιφερειακής και εθνικής ανάπτυξης.

Έτσι έχει περάσει στο προσκήνιο της σημερινής προβληματικής η έννοια και η λειτουργία της λαϊκής συμμετοχής.

Τοπική Αυτοδιοίκηση και Συμμετοχή

Από την ίδια τη φύση η Τοπική Αυτοδιοίκηση, σαν πρωτογενής λαϊκή εξουσία, είναι αξεδιάλυτα δεμένη, με τη λαϊκή συμμετοχή, γιατί αλλιώς χάνει το χαρακτήρα-της, σαν Αυτοδιοίκηση και καταλήγει, σε βαθμίδα διοίκησης της Κεντρικής Εξουσίας.

Όμως ανεξάρτητα από την καθ' αυτό λαϊκή συμμετοχή του καθ' έκαστα δημότη και ο ίδιος ο θεσμός, οι ίδιοι οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης λειτουργούν, έναντι της Κεντρικής εξουσίας, με τις διαδικασίες και τις μορφές παρέμβασης συμμετοχής και διεκδίκησης της άσκησης εξουσίας και με όλες τις λειτουργίες της συμμετοχής για τις οποίες θα μιλήσουμε πιο κάτω.

Οι λειτουργίες της συμμετοχής

1. Αποτελεσματικότητα

Με τη συμμετοχή, αξιοποιείται το κοινωνικό δυναμικό, καταπολεμούνται οι συγκεντρωτικές και γραφειοκρατικές μορφές διοίκησης, με αποτέλεσμα να γίνεται η διοίκηση, αποδοτικότερη και λειτουργικότερη.

2. Έλεγχος

Στη διαδικασία της συμμετοχής αναπτύσ-

του Παναγιώτη Παπαγιάννη

σεται από τα πράγματα ο λειτουργικός έλεγχος και αναιρείται, ο υπαλληλικός και τεχνοκρατικός εφησυχασμός.

3. Συναίνεση - αμφοσβήτηση

Στις διαδικασίες της συμμετοχής κατά περίπτωση καταχτιέται η λαϊκή συναίνεση ή αναπτύσσεται η λαϊκή αμφοσβήτηση, στο συγκεκριμένο κέντρο άσκησης εξουσίας, στη διαλεκτική σύγκρουση του συμμετέχοντος με το κοινό πρόβλημα που αντιμετωπίζεται από τον ίδιο.

4. Αναπτύσσεται η πολιτική συνείδηση

Στη σύγκρουση με τα προβλήματα, από την πραχτική της διοίκησης και την κοινωνική ποιότητα της εξουσίας, αναπτύσσεται η πολιτική και κοινωνική συνείδηση, όχι προς την πλαστή πολλές φορές κομματική πολιτική διαίρεση της κοινωνίας σε αριστερούς, κεντρώους και δεξιούς, αλλά με την ανεύρεση της κοινωνικής ταυτότητας του συμμετέχοντος, ανάλογα με την ταξική και κοινωνική κατηγορία-του και τα κοινά συμφέροντα και ο οποίος τελικά συνειδητοποιεί ότι αυτός ο ίδιος είναι το υποκείμενο της ιστορίας και αναλαμβάνει την προσωπική και κοινωνική-του ευθύνη για τις τύχες της κοινωνίας-του.

ΚΑΙ Ι ΙΑ να ζαναγουρισουμε στη ρύπανση, δεν αποτελεί άραγε αποπροσανατολισμό, η απομόνωση και ο υπερτονισμός του νέφους — κωδικού συμβόλου της καταστροφής του περιβάλλοντος — τη στιγμή που χιλιάδες άλλοι κίνδυνοι ορατοί και αόρατοι υπονομεύουν όχι μόνο την υγεία των κατοίκων αυτής της πόλης αλλά και τις επερχόμενες γενιές των νεοελλήνων; Ποιός σήμερα μιλάει επίσημα για τα φυτοφάρμακα, τα αυξητικά στις καλλιέργειες, τα συντηρητικά στις τροφές, τον αμιασμό στα εργοστάσια, το πετρέλαιο στα ψάρια, το φθόριο στους βιότοπους, τα απορρυπαντικά στα νερά, τα δηλητηριώδη χρώματα στα παιχνίδια των παιδιών, για τα ύποπτα πλαστικά και τις χρωστικές στις καραμέλλες; Ποιός δηλαδή μιλάει για τη γενικευμένη ρύπανση;

ΛΑΪΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ Η ΑΥΤΑΠΑΤΗ;

ΚΑΠΟΤΕ όμως θα πρέπει ν' αρχίσουμε να αναρωτιόμαστε αν όροι κλασικοί, γεννημένοι σε άλλες εποχές και για διαφορετικά ανθρώπινα συστήματα, μπορούν να ισχύσουν και στις περιπτώσεις των μεγαλουπόλεων όπως η Αθήνα, στις οποίες ο παράγοντας κλίμακα εισάγει νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά. Όχι τόσο εξαιτίας του μεγέθους, αλλά κυρίως εξαιτίας μιας εκρηκτικής συσσώρευσης ανθρώπων, κεφαλαίων δραστηριότητας, σ' ένα χώρο που δεν ήταν προετοιμασμένος ν' αντέξει σε μια τέτοια δοκιμασία και με μια τέτοια πληθυσμιακή σύνθεση που παρά τη συστηματική έκθεση στα πεδία της μαζικής αναψυχής και της εξαγορασμένης κουλτούρας, δεν μπόρεσε να αποβάλλει τον αποκηρυγμένο επαρχιωτισμό και να δημιουργήσει το νέο αστικό χώρο, τη νέα αστική συνείδηση.

ΜΠΟΡΟΥΜΕ λοιπόν σήμερα στην Αθήνα σ' αυτό το στρατόπεδο των τεσσάρων εκατομμυρίων προσφύγων να αναφερόμαστε ακόμη στους όρους πολίτης, κοινοτική ζωή, συλλογικό συμφέρον; Μπορούμε ακόμη να υποθέσουμε πως η τοπική αυτοδιοίκηση δεν είναι ένας ακόμη κεντρικός θεσμός στα πλαίσια του κράτους της πρωτεύουσας, αλλά ένα όργανο άμεσης λαϊκής εκπροσώπησης και διαμεσολαβητής των δημοτικών συμφερόντων, όπως αυτά παράγονται στη γειτονιά, στην πολυκατοικία, στο πανεπιστήμιο, στο εργοστάσιο, στο εμπορικό κέντρο ή στους χώρους κατανάλωσης; Και αν αυτά έχουν μια

κάποια αξιοπιστία και μια κάποια ακόμη δυνατότητα σε ό,τι αφορά στους περιφερειακούς δήμους, υπάρχει κανείς που να φαντάζεται και να πιστεύει πως αύριο, μέσα στο κλίμα που δημιουργήσε η ευφορία της αλλαγής, θα γεννηθούν οι πρωτοβάθμιες και δευτεροβάθμιες επιτροπές των δημοτών, που από τη μικροκλίμακα του άμεσου και ζωτικού-τους χώρου θα μεταφέρουν τα προβλήματα στο κεντρικό όργανο, ενώ συγχρόνως θα συνιστούν και τις δομές που θα υποστηρίξουν τη λύση-τους; Γιατι ας μη γελιόμαστε. Σ' όλη την προηγούμενη περίοδο, η μόνη μορφή λαϊκής συμμετοχής, η μόνη περίπτωση επαφής του πολίτη με τη δημοτική αρχή της Αθήνας ήταν οι εκλογές. Αλλά αν είναι έτσι τα πράγματα, τότε τι νόημα έχει η εγχώρηση δικαιωμάτων και προνομίων στο Δήμο προκειμένου να αναλάβει αυτό την ευθύνη της διαχείρισης του αθηναϊκού περιβάλλοντος;

ΠΕΡΑ βέβαια από όλα αυτά, υπάρχει και η αυτόνομη κοινωνική παρέμβαση. Με τον όρο αυτό εννοούμε τις διάφορες μορφές που μπορεί να πάρει το οικολογικό κίνημα, που κατά κανόνα κινείται έξω, ή το πολύ - πολύ στην περιφέρεια των πολιτικών σχηματισμών, δεν έχει συγκεκριμένη ταξική σύνθεση, δεν εντάσσεται στις κρατικές δομές, τείνει να αναπτύξει ιδεολογία που αντιπαρατίθεται στην κυρίαρχη, αμφισβητεί τους κατεστημένους τρόπους ζωής και υιοθετεί πρακτικές που εξαντικειμένου συνιστούν παράγοντα πίεσης. Με την έννοια αυτή και παρά την ευνοϊκή συγκυρία που δημιούργησε η ραγδαία υποβάθμιση του περιβάλλοντος της Αθήνας, ένα τέτοιο κίνημα δεν αναπτύχθηκε. Πράγμα που σημαίνει είτε πως τα όρια ανοχής δεν ξεπεράστηκαν παρά τη γενικευμένη δυσφορία, είτε πως οι συνθήκες δεν έχουν ακόμη ωριμάσει μιας και το οικολογικό κίνημα αποτελεί ένα είδος δευτεροταγούς πολιτικής δράσης και συνείδησης, όπως επίσης απαιτεί και μια καινούρια θεωρία. Τώρα το να μεμψιμοιρούμε γύρω από μια τέτοια απουσία, θα ήταν τουλάχιστον ασέβεια απέναντι στους νόμους της ιστορικότητας των φαινομένων, της κοινωνιολογίας και της πολιτικής οικονομίας.

ΠΑΝΤΩΣ είτε έτσι είτε αλλιώς, το όραμα της εισαγωγής — μια πόλη αυτοδιαχειριζόμενη, μια πόλη στα μέτρα αυτών που την κατοικούν — παραμένει μακρινό κι απλησίαστο.

Από την εισήγηση στο συνέδριο για την Ανάπτυξη που οργάνωσε το ΤΕΕ

Η συμμετοχή από την ταξική θεώρηση

Με δεδομένη την πολυσήμαντη λειτουργία της συμμετοχής, η ταξική αντιμετώπισή-της, εξαρτιέται:

α. Από τη θέση της συγκεκριμένης τάξης, στην άσκηση της εξουσίας και από την αμφισβήτηση ή όχι της εξουσίας-της, αλλά και από την ιστορική στιγμή και κοινωνικοπολιτικούς συσχετισμούς.

β. Από την ίδια την αντίληψη, της συγκεκριμένης τάξης για την άσκηση της εξουσίας, με την έννοια της κοινωνικής ηγεμονίας και όλα αυτά σε συνδυασμό με τον αν η συγκεκριμένη τάξη ασκεί την εξουσία η στοχεύει σ' αυτή.

Για τη δεύτερη, την ανερχόμενη προς την εξουσία τάξη, ένα πρόσθετο στοιχείο, είναι ο δρόμος που επιλέγει για να φθάσει στην εξουσία και η ποιότητα (μοντέλο) της εξουσίας και κοινωνίας που οραματίζεται.

Ανάλογες είναι και οι θέσεις των κομματικών σχηματισμών των τάξεων.

Έτσι, μ' αυτές τις διακρίσεις και τους κατά περίπτωση συσχετισμούς, στα συγκεκριμένα κέντρα άσκησης εξουσίας η συμμετοχή αντιμετωπίζεται:

1. Με την κατεύθυνση ενσωμάτωσης (αποδοχής) του συστήματος, στη διαδικασία διασφάλισης της κοινωνικής συναίνεσης (consensus).

2. Με την κατεύθυνση της αμφισβήτησης άρνησης του συστήματος και παρέμβασης για την αλλαγή-του.

3. Με την άρνηση της συμμετοχής ή την προώθηση της ψευδοσυμμετοχής ή με την επιβολή και επιβολή ανωδύνων μορφών και λειτουργιών συμμετοχής.

Κατά τη δική-μας αντίληψη η λαϊκή συμμετοχή πρέπει να αντιμετωπίζεται, πολυσήμαντα και σε διαλεκτική σύνθεση και σαν αποφασιστικό δυναμικό στοιχείο, τόσο, στη διαδικασία της παρέμβασης στη σημερινή κοινωνία και σύστημα, όσο και στις διαδικασίες, των θεσμικών διαρθρωτικών αλλαγών για την ανοικοδόμηση μιας κοινωνίας, αντισυγκεντρωτικής, αυτοδιοικουμένης και αυτοδιαχειριζόμενης, πλούσιας σε μορφές δημοκρατικής συμμετοχής, στηριγμένης στη συναίνεση και τον πολιτικό πλουραλισμό.

Έτσι η λαϊκή συμμετοχή δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται σαν σύνθημα ή σαν προσπάθεια καλύτερης λειτουργικότητας κάποιου κέντρου εξουσίας ή διοίκησης, αλλά σαν μια διαδικασία δημιουργίας ενός χώρου ευθύνης

ενός χώρου ο οποίος δεν μπορεί να είναι ούτε χώρος ενσωμάτωσης με το σύστημα ούτε χώρος απλής αμφισβήτησης - άρνησης, αλλά χώρος όπου με την ανάδειξη των κύριων αντιθέσεων στη βάση των υπαρκτών προβλημάτων, θα αναπτύσσεται η δυναμική σχέση της κοινωνικής δραστηριότητας - ενεργού συμμετοχής και κοινωνικής βελτίωσης.

Συμμετοχή και πληροφόρηση

Κλείνοντας το κεφάλαιό-μας για τη συμμετοχή είναι ανάγκη να τονισθεί με έμφαση, ότι στοιχείο εκ των ων ουκ άνευ, είναι η πληροφόρηση του συμμετέχοντος υποκειμένου.

Χωρίς τις πρόσφατες μορφές, αντικειμενικής πληροφόρησης και γνώσης των προβλημάτων που αντιμετωπίζονται αποδυναμώνεται και γίνεται ανενεργός η συμμετοχή.

Ένα δεύτερο στοιχείο που πρέπει να τονισθεί είναι η ποιότητα της πληροφόρησης, η οποία πρέπει να είναι προϊόν, επιστημονικής έρευνας, χωρίς να υποτάσσεται εκ των προτέρων σε πολιτικές σκοπιμότητες και επιλογές.

Αντίθετα, με βάση, την επιστημονική έρευνα και την αντικειμενική πληροφόρηση αποχτά και η πολιτική επιλογή τη δυναμική-της και την κοινωνική αποτελεσματικότητα.

Του Μένη
Κουμανταρέα

Η ΜΑΓΓΑΝΕΙΑ της Μεγάλης Παρασκευής

ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ η Μεγαλοβδομάδα λέρωνε με χεριά τα καλά-μας ρούχα κι οι φαλμωδίες ηχούσαν στ' αυτιά-μας το ίδιο ακατάληπτες όσο κι οι συζητήσεις των μεγάλων. Μας τάζαν ταχινόσουπες, σκαλτσούνια, σιγόβρεχε, οι μανάδες-μας πήγαιναν στην περιφορά με μαύρα, ενώ εμείς απορούσαμε προς τι τόσο μυστήριο και πένθος.

Στην εφηβεία, το μυστήριο αντί να διαλυθεί πυκνώνει, κι ενώ η παράδοση ήθελε εκείνες τις μέρες σκυθρωπές, οι πασχαλιές ευωδιαζαν κι η φύση γύρω-μας, αλλά και πάνω-μας, αφηνιάζε. Ήταν σαρανταοκτώ με σαρανταενιά, ο πόλεμος είχε τελειώσει, μαίνονταν μόνο κάτι μάχες σε απρόσιτα χιονισμένα βουνά. Μόλις άρχιζα να παρατηρώ το σώμα του Χριστού πάνω στο σταυρό, λογοκριμένο από ένα ύφασμα που του σκέπαζε τα κρυφά μέλη. Κάπως έτσι οι οικογένειες, λογόκριναν κι εμάς, κι η φράση «σταυρώσων αυτόν», απηχούσε πια άμεσα, μας προειδεάζε για τα δικά-μας πάθη. «Σπούδασε», «υπάκουσε», «προσευχήσου», έδιναν κι έπαιρναν οι προστακτικές. Κι ως έσφυζε στα μέλη-μας ο παλμός μιας άνοιξης που την αισθανόμασταν συνομιλήκη-μας.

Εκείνη την εποχή, γύρω στο πενήντα, αποχωριζόμουν τις σχολικές παρέες χωρίς να έχω βρει νέες. Τα βλοσυρά κοράσια της Φιλοσοφικής στην οποία είχα γραφτεί, έμοιαζαν με τις εικονίτσες που μας μοίραζαν στο κατηχητικό. Γρήγορα, εγκατέλειπα αυτές και το Πανεπιστήμιο. Ξεσπούσα στα βιβλία και τη μουσική.

Ξόδευα το χαρτζηλίκι-μου σε ρώσικη λογοτεχνία και σκανδιναβικό θέατρο που αγόραζα από του Γκοβόστη στην οδό Πεσματζόγλου. Μ' εξυπηρετούσε η ίδια πάντα καστανή κυρία μεσαιού αναστήματος μ' ένα μπεζ παλτό και αφηρημένα μάτια. Ποτέ δεν έμαθα τ' όνομά-της. Νά 'ταν αυτή η κυρία Γκοβόστη ή κάποια από τις ηρωίδες στα βιβλία; Πρόσφατα πάντως, όταν ύστερα από χρόνια ξαναπήγα στο μαγαζί, εκείνη έλειπε, κι η φίρμα όπως με πληροφόρησαν είχε πουληθεί.

Αν με τα βιβλία χόρταινα, από μουσική έμενα νηστικός. Κλασική μουσική, για τα τότε δεδομένα, σήμαινε πένθος και νηστεία, κι εγώ μάταια γύριζα και ξαναγύριζα τη βελόνα του προπολεμικού Φίλιπς που είχαμε στην τραπεζαρία δίπλα στον μπουφέ με τα σκαλίσματα και τους καθρέφτες. Οι σταθμοί έπαιζαν μονίμως Χαϊρόπουλο και Αττίκ. Περίμενα με ανυπομονησία να έρθει η Μεγαλοβδομάδα, οπότε τα Ρέκβιεμ και τα Πάθη αυτομάτως ξεπηδούσαν σε σάλπιγγες εξαγγελτικές κι εγώ μέσα στη γενική κατήφεια πετούσα απ' τη χαρά-μου. Ένα από τα κομμάτια που μ' άρεσαν ιδιαίτερα ήταν ένα ορχηστρικό από τον «Πάρσιφαλ» του Βάγκνερ, που, χωρίς να καταλαβαίνω γιατί, είχε τον τίτλο «Η Μαγγανεία της Μεγάλης Παρασκευής».

Τον υπόλοιπο χρόνο για ν' ακούω κλασική μουσική, κατέφευγα σ' ένα σκοτεινό καμαράκι της Αμερικάνικης Υπηρεσίας Πληροφοριών που είχα ανακαλύψει, στην οδό Πανεπιστημίου στο Μετοχικό Ταμείο Στρατού. Δεν ξέρω τι είδους υπηρεσίες πρόσφεραν τότε οι σύμμαχοι, πάντως στο απόκοσμο εκείνο δωμάτιο με την Καίτη Κασιμάτη πρόθυμη κι αυστηρή να μας φροντίζει, ακούγαμε κι απολαμβάναμε τους δίσκους των 33 στροφών που ήταν πρόσφατη κατάρκτηση της τεχνολογίας.

Σ' εκείνο το δωμάτιο έκανα τη γνωριμία-μου με μυστήριους άγνωστους ντυμένους ανορθόδοξα και με ανορθόδοξη συμπεριφορά, που άλλος έκανε μουσική ή ζωγράφιζε, κι άλλος είχε για πετριά το γράψιμο — κάτι για το οποίο, κρυφά, πάσχιζα κι εγώ. Άλλοι ήταν ήσυχοι κι εσωστρεφείς, κι άλλοι ανήσυχοι κι εκδηλωτικοί. Αυτούς τους τελευταίους, όταν το παράκαναν, η Καίτη δεν δίσταζε να τους αποβάλλει. Αν εξαιρέσει κανείς τις αταξίες αυτές, κατά τα άλλα η σύναξη έμοιαζε με εκκλησίασμα της Μεγάλης Παρασκευής.

Οι περισσότεροι ήταν μεγαλύτεροι-μου κι ο κυριότερος άκουγε στ' όνομα Μάνος. Ήταν κάπως παχουλός με άσπρο δέρμα, μαλλιά μαύρα που κατσάρωναν ελαφρά, δάχτυλα μακριά πιανίστα, κι είχε ήδη προλάβει να κάνει μουσική σε παραστάσεις του Κουν. Φορούσε κατάσαρκα μαύρες μπλούζες κι εγώ κολάρο και γραβάτα. Ο τρόπος που κοιτούσε τους ανθρώπους — όσοι τον ενδιέφεραν — είχε μια ένταση, πολλές φορές αβάσταχτη σα να κατέβαλε μια προσπάθεια να τους κατακτήσει, να κατακτηθεί κι αυτός. Σιγά - σιγά, παρά τη διαφορά της ηλικίας, που τότε φάνταζε σημαντική, γίναμε φίλοι. Αρχισα να πηγαίνω σπίτι-του, σ' ένα μικρό ισόγειο δωάρι στην οδό Μάνου στο Παγκράτι, κι η μητέρα-του, μια μικρόσωμη κυρία ρυτιδωμένη με γλυκύτατα μάτια μενεξελιά, απαυδισμένη από τόσους ανθρώπους που μπαινόβγαιναν, μας σερβίριζε απανωτούς καφέδες. Ερχόντουσαν μουσικοί, ποιητές, ζωγράφοι, φίλοι της τέχνης γενικά. Ακούγαμε τον Χατζιδάκι να παίζει τη «μικρή λευκή αχιβάδα» στο πιάνο, κι απ' το πικάπ τις συμφωνίες του Μάλερ που ήταν άκουσμα πρωτόφαντο για κείνη την εποχή. Τα ποιήματα του Λόρκα ήταν στην ημερήσια διάταξη, έφτανε μακρυνός ένας απόηχος από τον Ισπανικό Εμφύλιο, κι ο στίχος του Ελύτη «είμαστε από καλή γενιά» έμοιαζε να σφραγίζει με απέραντη αισιοδοξία την ομύγηρη. Σκάρωνα κάτι μικρά γραφτά, σαν πεζά ποιήματα, κι ένα απ' αυτά «ο μικρός τριανταφυλλένιος σαλπικτής» είχε κάνει συγκαταβατικά το γύρο της παρέας.

Χωρίς να το νιώσω, γινόμουν μέλος μιας ομάδας ανθρώπων με όνειρα πολύ διαφορετικά απ' όσα είχα διδαχτεί σπίτι-μου και στο σχολείο. Αντί «γίνε δικηγόρος», «εργάσου», όλα εδώ έμοιαζαν αντίθετα να προστάζουν, «γίνε αυτό που εσύ θέλεις». Ήταν σαν να 'χα καταταγεί σ' ένα τάγμα εύθυμων μοναχών ή κάποιο στρατό χωρίς στολή που είχε για όπλα τα χρώματα, τις νότες και τις λέξεις. Μάθαινα το ειδικό βάρος-τους και τις προϋποθέσεις να τις χρησιμοποιείς. Κοίταζα κι άκουγα τους ανθρώπους αυτούς με μεικτά αισθήματα θαυμασμού κι ενοχής.

Περίεργο. Αυτοί που ποτέ-μου δεν είχα ακούσει να μιλάν για τα θεία, πολλοί μάλιστα εκφράζονταν περιφρονητικά για τα κατηχητικά, που οι οικογένειες είχαν το συνήθειο να μας στέλνουν, αυτοί οι ίδιοι μόλις έφτανε Μεγαλοβδομάδα, άρχιζαν να εκκλησιάζονται φανατικά. Μεγάλη Πέμπτη και Μεγάλη Παρασκευή, η παρέα επισκέπτονταν το Μετόχι του Παναγίου Τάφου στην Πλάκα — μια απέριτη μικρή εκκλησία καθόλου βροντερή όπως η Μητρόπολη όπου πήγαινε η κυβέρνηση με το βασιλιά, και καθόλου απρόσωπη όπως ο Άγιος Βασίλειος στην οδό Μετσόβου όπου ανάσταινα με τους δικούς-μου. Έμεναν εκεί σ' όλη τη λειτουργία, παρακολουθώντας κατανυκτικά, φέλνοντας πολλές φορές κι οι ίδιοι. Εκτός α-

πό τον Χατζιδάκι, το εκκλησίασμα αποτελούσαν ο Τσαρούχης, ο Αργυράκης, ο Μόραλης, ο Ελύτης, ο Κούνδουρος στο σπίτι του οποίου, στην οδό Ηρακλείτου, ακούγαμε και ξανακούγαμε το «Κάρμινα Μπουράνα», κι άλλοι ανώνυμοι φίλοι και απλοί θιασώτες που γέμιζαν τα μεσημέρια το πατάρι του «Πικαντίλυ» στην Πανεπιστημίου να δουν από κοντά τον Γκάτσο και να τον προσκυνήσουν. Άκουγαν όλοι με ευλάβεια την ακολουθία του Νυμφίου, κι έφελναν τα Εγκώμια κάθε φορά που η πομπή του Επιταφίου στεκόταν σε κάποιο σταυροδρόμι για να δώσει μια ανάσα λυτρωτική στα δρώμενα.

Για πρώτη φορά πρόσεχα τα πρόσωπά-τους. Είχαν την ίδια έξαρση με κείνη που ενδεχομένως θα έπαιρναν όταν ζωγράφιζαν πάνω σε πόρτες ναύτες με τεράστια μέλη ή όταν κεντούσαν στο πεντάγραμμο μελωδίες που τις έλεγαν λαϊκές. «Μα δεν γράφετε κλασική μουσική;» είχα ρωτήσει τον Χατζιδάκι τον πρώτο καιρό, γιατί δεν μου περνούσε από το μυαλό ότι ένας συνθέτης αξιώσεων μπορούσε να γράφει άλλο από «σοβαρή» μουσική, όπως την έλεγαν κι οι εκφωνήτριες στο ραδιόφωνο. Έτσι, κάπως, περισσότερο από την ίδια τη μουσική, έμαθα να διακρίνω τα όρια του σοβαρού, στην τέχνη όσο και στη ζωή.

Θυμάμαι, στο Μετόχι του Παναγίου Τάφου, το πρόσωπο του Τσαρούχη έντονα ροδαλό από φυσικού-του, μα που τότε κοκκίνιζε σα να είχε πιεί οκάδες ρετσίνα, με μάτια βαθιά μπλε στα οποία διαγράφονταν μια ανάλαφρη ειρωνεία, η ίδια ειρωνεία που διαπίστωνα όταν τον άκουγα να αφηγείται μια ιστορία, πράγμα που έκανε τους άλλους να γελούν, ενώ εκείνος έμενε ατάραχος. Έφελνε ένρινα, ανατολίτικα, όπως οι πρόσφυγες από τη Μικρασία, γιατί, όπως έλεγε, ήσαν οι μόνοι που είχαν διατηρήσει ακέραιη τη βυζαντινή παράδοση. Ήταν εκστασιασμένος κι έμοιαζε πολύ με τους στρατευμένους νέους που στόλιζαν τους πίνακές-του, σαν ένα παλικαράκι που του είχαν φυτρώσει στους ώμους φτερούγες. «Των ουρανίων στρατιών αρχιστράτηγοι», μου περνούσε απ' το νου το απολυτικό των Ταξιαρχών.

Την ίδια στιγμή ο Γκάτσος, πυκνός κι αδιαπέραστος, έμοιαζε να βγαίνει κατευθείαν από τα μυστήρια της «Αμοργού», ενώ ο Χατζιδάκις με μαύρη κλειστή μπλούζα ως το λαιμό, που τη φορούσε κι εκτός Μεγάλης Εβδομάδος, παχουλός κι ευφρόσυνος, σιγοφιθύριζε την αρχή μιας μελωδίας. Ήμουν τόσο συνεπαρμένος από τους Ταξιάρχες αυτούς που έκαναν ή ξεκινούσαν να κάνουν τα πράγματα, που άλλος λιγότερο κι άλλος περισσότερο, κατάφεραν στη ζωή-τους, ώστε άθελά-μου ένιωθα κι εγώ «κάτι από την πρώτη ποίηση της ζωής»-μου. Σταύρωνα τα χέρια με κατάνυξη και τ' απριλιάτικο αγιάζι απ' τ' Αναφιώτικα μ' έκανε ηδονικά ν' ανατριχιάζω. Ένιωθα πολύ τυχερός που μπορούσα να παίρνω μέρος σε τέτοιου είδους μυσταγωγίες, στις οποίες μολονότι συμμετείχα σαν κομπάρσος μόνο, διατηρούσα ελπίδες και πόθους κρυφούς να παίξω ένα ρόλο κάποτε κι ο ίδιος.

Μια παράσταση, λοιπόν, ήταν η Μεγαλοβδομάδα, όχι υποκρισίας κι ευλάβειας όπως μας είχαν ως τότε μάθει, μα μια τελετουργία που σ' αυτήν συμπρωταγωνιστούσαν ο Διόνυσος παρέα με το Χριστό.

Η περιφορά, λιτή μέσα από τ' αφώτιστα τότε ακόμα δρομάκια της Πλάκας, γινόταν χωρίς τουρίστες και ήχους βαρβαρικούς με τις γριές καθισμένες στα κατώφλια, που μόλις η πομπή πλησίαζε σταυροκοπόντουσαν διπλωμένες στα μαύρα-τους, σαν μοίρες που μας κύκλωναν ή σαν μαινάδες — κάτι που αργότερα πέρασε κι αυτό στ' αξιοθέατα κι έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης στην τέχνη όσο και στη ζωή. Γριές μαντηλοφόρες, αυλόπορτες νεοκλασικών σπιτιών, πενιές από μπουζούκια — όλα ετούτα έγιναν βορά καλλιτεχνών κι υστερότερα πέρασαν στα σαλόνια.

Μετά την περιφορά, η πομπή κατηφόριζε στα Μπακαλιάρικα, μια υπόγα στην Κυδαθηναίων, όπου εκεί επακολουθούσε τσιμπούσι με μπακαλιάρο, σκορδαλιά, χταπόδι ξυδάτο κι ελιές, όλα νηστήσιμα που έκαναν τα στομάχιά-μας μέρες έπειτα να γουργουρίζουν,

σαν μέσα εκεί να προετοιμάζονταν όλα όσα αργότερα έμελλαν, μαγικά, να πραγματοποιηθούν.

Μάγοι ήταν κι η παρέα της εποχής γύρω στο πενήντα, κι εγώ έκθαμβος ένιωθα να ξετυλίζονται τα μυστήρια που η γειτονιά-μου — η πλατεία Κυριακού — μου είχε ως τότε στερήσει. Τότε πρωτάκουσα να γίνεται λόγος για τον Μακρυγιάννη, τον Κόντογλου, τον Θεόφιλο, τον Σεφέρη και τον Τσιτσάνη. Την ίδια εποχή πρωτάκουγα τον Θεόδωράκη, στο σπίτι-του στη Νέα Σμύρνη, να μιλά για κάποιον Επιτάφιο που ήθελε να μελοποιήσει.

Κι απ' τα μπακαλιάρικα, η πομπή, μέσα από τους ατμούς του κρασιού που ο Διόνυσος είχε κεράσει το Χριστό, ξετυλιγόταν Αδριανού, έμπαινε Φιλελλήνων, ακολουθώντας πορεία προς το Σύνταγμα που ήταν φωταγωγημένο σεμνά με λαμπιόνια στη σειρά σαν επαρχιώτικη πλατεία, με φόντο το Παλιό Παλάτι και τον Άγνωστο Στρατιώτη. Καταλήγαμε στου «Γιαννάκη» το περιώνυμο καφεζαχαροπλαστείο της εποχής, γωνία Βουκουρεστίου και Πανεπιστημίου, που έβγαζε τραπέζια στο πεζοδρόμιο στρωμένα με λινά τραπεζομάντηλα. Εκεί άρχιζαν οι ιστορίες, τα σχέδια, οι μυθοπλασίες. Στο σταυρό πάνω φανταζόμουν τον Τσαρούχη τυλιγμένο μ' ένα σεντόνι λαϊκού ξενοδοχείου, και δίπλα τον Γκάτσο ως μυροφόρο, ενώ ο Χατζιδάκις έπαιζε το ρόλο κάποιου ηγεμόνα της εποχής, αστραφετός μες στον πολύπτυχο χιτώνα-του. Και η βραδιά, μέσα σε πολλά αστεία και αρκετά σοβαρά, τελειωνε σε αποθέωση.

Γύριζα στο πατρικό-μου, ζαλισμένος σαν χοτόπουλο.

Η Ανάσταση την επομένη με τους δικούς-μου στον Άγιο Βασίλειο της οδού Μετσόβου, ήταν συγκριτικά γυμνωμένη από μυστήριο και με πρόσθετους λόγους να εξωραϊζώ την προηγούμενη βραδιά και να σηκώνω επανάσταση ενάντια στα καθιερωμένα. Διάβαζα την «Ερώικα» του Πολίτη κι ονειρευόμουν μαζί με τον Λοΐζο να

τα βιβλία του ΓΙΩΡΓΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ στις ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ
Η ΕΚΔΡΟΜΗ
ΚΕΔΡΟΣ

Η ΕΚΔΡΟΜΗ
(τρίτη έκδοση)

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
(τρίτη έκδοση)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ
Ο ΓΑΜΟΣ
ΚΕΔΡΟΣ

Ο ΓΑΜΟΣ
(τρίτη έκδοση)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ
Ο ΑΔΕΛΦΟΣ

ΚΕΔΡΟΣ

Ο ΑΔΕΛΦΟΣ
(τρίτη έκδοση)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ

Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΙΝΕΟΤΗΣ

ΚΕΔΡΟΣ 1977

Ο ΓΙΑΤΡΟΣ ΙΝΕΟΤΗΣ
(τρίτη έκδοση)

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ

ΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ

ΚΕΔΡΟΣ 1980

ΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ
(τρίτη έκδοση)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Γεωργίου Γενναδίου 6 (πάροδος 'Ακαδημίας)
Τηλ.: 36.15.783

το σκάσω παρέα μ' ένα μπουλούκι θεατρίνους. Ήθελα ακόμα να γράφω όπως ο Μακρυγιάννης ή να χορέψω τις «Έξι λαϊκές ζωγραφιές» με τόν τρόπο που τις χόρευε ο Γριμάνης στη σκηνή του «Ρεξ», αυτόν που πολύ αργότερα συνάντησα ένα καλοκαιρινό βράδυ στην Ομόνοια εμπρός από το «Μεγαλέξανδρο», σα σειρήνα, να προσελκύει με την καλωσύνη-του κάποια ξεστρατισμένα αγγελοῦδια της νύχτας.

Οι επιτάφιος περιφορές συνεχίστηκαν για λίγο ακόμα.

Μια από αυτές που θυμάμαι ιδιαίτερα, κι ας μην ήταν Μεγάλη Παρασκευή, ήταν εκείνη που μου έκανε ο Τσαρούχης μέρα μεσημέρι στην πλατεία Συντάγματος, μιλώντας-μου για θεατρικά έργα που έγραφε ή ήθελε να σκηνοθετήσει και για υποθέσεις μυθιστορημάτων (η «Εποχή του Νέου Μινιόν» ήταν ένα απ' αυτά) μπροστά στα οποία ακόμα κι οι «Αθλιοι» του Ουγκώ ωχριούσαν. Περίεργο. Αυτός ο άνθρωπος που θαύμαζα για τη ζωγραφική-του — κι όχι μόνο αυτήν — ήταν πηγή αστείρευτη από φανταστικές υποθέσεις όπου ο Μεγαλέξαντρος έπιανε χορό με τον Καραγκιόζη, κι ο Ορέστης τα έπιανε παρέα με κάποιον εσατζή. Οι εποχές εναλλάσσονταν με απίστευτη ευκολία, αιώνες ολόκληροι συγχωνεύονταν, και το μαρρόκ άλλαζε σε νεοκλασικό ύφος. Μου φαίνεται ότι ήταν εκείνη η ένρινη προφορά του Τσαρούχη κι η απόλυτη αταραξία που μιλούσε, σαν να κοιτούσε βαθιά τον εαυτό-του σε καθρέφτη, που έφερνε μια αναστάτωση σε όσους τον άκουγαν, μαζί κι αυτό το νευρικό γέλιο. Ήταν ένας δεξιότηχνης των υπαινιγμών και των αφορισμών, κι ετοιμόλογος πάντα.

Βγήκα από κείνη την περιφορά μ' έναν τρομερό πονοκέφαλο, που ανάλογο — μολονότι όχι ίσης ποιότητας — ένιωσα μόνο πολύ αργότερα όταν παρέα με τον Βαλτινό και άλλους φίλους μας τραπέζωσε κάποτε — πάλι στην πλατεία Συντάγματος — ο Πεντζίκης, μιλώντας-μας αδιάκοπα για το Βυζάντιο ως τον Παπαδιαμάντη. Τέτοιοι πονοκέφαλοι καταντούν ιστορικοί. Κατά τα άλλα, εκείνη τη μακρυνή εποχή, σαν γνήσιος νεοέλληνας, παρέπαια ανάμεσα στη Δύση και την Ανατολή, δηλαδή σε βαθιά σκοτάδια. Από τη μια μεριά ήθελα όλα να τα δεχτώ, κι απ' την άλλη να τ' απορρίψω όλα. Βρισκόμουν, κυριολεκτικά, σε σταυροδρόμι.

Χρειάστηκε να περάσουν αρκετοί επιτάφιοι κι αναστάσεις, ωστόσο διαχωρίσω τις ευθύνες-μου σε σχέση με κείνες τις Μεγάλες Εβδομάδες της ζωής-μου, κι ωστόσο αποφασίσω να χτίσω δικές-μου εβδομάδες, μεγάλες ή όχι δεν ξέρω, πάντως διαφορετικές.

Η τελευταία ίσως Ανάσταση εκείνης της περιόδου που θυμάμαι, ήταν στην Αγία Ζώνη στα Πατήσια. Θα πρέπει να ήταν γύρω στο πενήντα εφτά, κι ούτε ξέρω πως καταλήξαμε σ' εκείνα τα πατησιώτικα λημέρια, ίσως επειδή ο Γκάτσος κατοικούσε εκεί κοντά, για μένα πάντως καταντούσε σημαδιακό. Η νύχτα ήταν ψυχρή, το Πάσχα πρώιμο, ο κόσμος γύρω-μας άναβε τις λαμπάδες-του σα να μεταλαμπάδευε την πλήξη και το αδιέξοδο-του. Ήταν θαρρείς κι όλα τ' απραγματοποιητά όνειρα του μεταπολέμου να είχαν μεμιάς συσσωρευτεί, για πρώτη φορά καταλάβαινα γύρω-μου άντρες και γυναίκες ριγμένους στη ρουτίνα, μοιρασμένους ανάμεσα στη δουλειά, το καφενείο και την οικογένεια. Κανένα περιθώριο ποίησης. Με κάποια πρόφαση ο Γκάτσος μας χαιρέτησε, κι ένιωσα το Μάνο δίπλα-μου μακρινό — ποιός ξέρει σε τι μουσικές να είχε το νού-του... Όσο για μένα έβλεπα το φάσμα της δουλειάς να ορθώνεται την άλλη μέρα — δούλευα τότε σ' ένα ναυτιλιακό γραφείο στον Πειραιά — εγώ που δεν ήμουν ούτε μουσικός, μήτε ζωγράφος, παρά ένας επίδοξος γραφιάς. Κάτι ποιήματα πάντως που είχα δείξει στον Χατζιδάκι, μου είπε: «Δεν ξέρω τι θα γίνεις, ποιητής πάντως

αποκλείεται!».

Μέσα στον κόσμο που υποταγμένος στο καθεστώς και στη ζωή γύριζε σπίτι-του να γευτεί την αυταπάτη της μαγειρίτσας, ένιωσα τα μεγάλα φτερά των Ταξιαρχών να μαδούν, οι μύθοι της Αμοργού, των Λαϊκών Ζωγραφιών και των νεοκλασικών σπιτιών πνίγονταν στο τιμέντο, κι ένιωσα μακριά από «Βυζάντια», «Πικαντίλυ», Πλάκες, μόνος ξανά, στην οδό Πατησίων με τα αστικά ζαχαροπλαστεία και τα σινεμά.

Ο μύθος της δεκαετίας του '50 ψυχορραγούσε.

★ ★ ★

Για ένα διάστημα σταμάτησα να πηγαίνω σ' επιταφίους. Ξαναγύρισα στ' αστικά λημέρια-μου που τα είχα απαρνηθεί για χάρη μιας μαγειρίας που δεν ήταν δική-μου, μα που μου είχε δώσει τις βάσεις για να ξεκινήσω. Περίεργο — πεζογράφος, όπως αργότερα αποδείχτηκα, είχα μάθει την τέχνη-μου μέσα από μουσικούς, ζωγράφους και ποιητές. Προς το παρόν, την εποχή εκείνη, δεν ήμουν βέβαιος πια αν ήθελα να γράφω, κι ύστερα από τόσες δόσεις Μακρυγιάννη και Σεφέρη, διάβαζα σαν τρελός αμερικάνικη λογοτεχνία, κι άλλαζα δουλειές. Από ναυτιλιακές εταιρείες εργάστηκα για ένα φεγγάρι σ' εφημερίδες, κι όταν σχεδόν διωγμένος έφυγα κι από κει, τότε στρώθηκα να γράφω για κάτι απροσάρμοστους έφηβους που το σπίτι αποδιώχνει, μα κι οι φίλοι λίγο τους κρατούν. Τότε κι αυτοί παίζουν μηχανάκια στο καφενείο της συνοικίας-τους και πνίγουν τους πόθους-τους με περιστασιακά αγόρια σε νοικιασμένα αυτοκίνητα στα προάστια της Αθήνας. Καθόλου άγγελοι πια. Ούτε φτερά. Πάλευα να χτίσω έναν κόσμο στα μέτρα-μου, γύρευα την αυτογνωσία. Είχα, λιγάκι, ξεθαρρευτεί. Κατά τα άλλα, εξακολουθούσα αβέβαιος, κι αν δεν βρισκόντουσαν φίλοι να μ' ενθαρρύνουν (ανάμεσα πρώτος και καλύτερος ο Βασίλης Βασιλικός που τον πρωτογνώρισα στο πατάρι του «Πικαντίλυ») ίσως τα «Μηχανάκια» να είχαν μείνει στο συρτάρι.

Όταν ξαναπήγα Μεγάλη Βδομάδα στην περιφορά, η δεκαετία του '60 ξεκινούσε θριαμβευτικά — κι ανύποπτα — είχα βγάλει το πρώτο-μου βιβλίο, είχα παρέες από νέους, αγόρια και κοπέλες, αυτή τη φορά μικρότερους από μένα, πάσχιζα ν' αφομοιώσω ότι είχα μάθει απ' τους μεγάλους, μεταλαμπαδεύοντάς το και στους μικρούς. Τα πικάπ της Αθήνας έπαιζαν Μπητλς και Θεοδωράκη, η Ένωση Κέντρου είχε νικήσει, κι εγώ δεν είχα ανάγκη να διαλέξω ποιά εκκλησία θα πήγαινα τη Μεγάλη Παρασκευή. Οποιαδήποτε μου έκανε, αρκεί να έφελναν υποφερτά, κι ήταν μια εβδομάδα αυτοσυγκέντρωσης, απολογισμού και κάποιας ελπίδας ότι όλα τούτα συμβόλιζαν ένα μήνυμα καθόλου θρησκευτικό. Ένας αέρας αισιοδοξίας έπνεε από παντού — καθόλου Αιγοπελαγίτικος όπως τον ήθελε ο Ελύτης — για πρώτη φορά δημοσίευα σε περιοδικά όπως οι «Εποχές» και η «Επιθεώρηση Τέχνης», κι ετοιμάζα πυρετωδώς το δεύτερο βιβλίο-μου.

Αυτό το βιβλίο, τυχερό κι άτυχο μαζί, και που καταδικάστηκα και δικάστηκε γι' αυτό, πρόλαβε να δει το φως τέσσερις μήνες πριν τη δικτατορία.

Στην πρώτη, πάντως, χρονιά της χούντας που συνέπεσε με τις παραμονές του Πάσχα, αρνήθηκα πεισματικά να πάω στην εκκλησία. Τι άλλο επιτάφιο να παρακολουθήσω, παρά εκείνον που θρηνούσαμε φίλους στα κρατητήρια και στις εξορίες; Κι ο Χριστός παραήτανε απασχολημένος στο δικό-του δράμα για να μπορεί να μετέχει κι αυτός.

Την πρώτη εκείνη Ανάσταση του εξήντα εφτά, μια νύχτα κατασκότεινη, μ' άσπλαχνη παγωνιά, πήρα τον ηλεκτρικό ταξιδεύοντας με ανθρώπους που — σύμπτωση; — ταξίδευαν μόνοι όπως εγώ. Φαντάροι, επαρχιώτες, άνθρωποι δίχως φίλους ή συγγενείς,

ψυχές διωγμένες απ' την αγάπη. Κι όταν η ώρα έφτασε λίγο πριν τα μεσάνυχτα, αθόρυβα κατέβηκα στο Μοναστηράκι κι ενώθηκα με τους ισκιούς που στριμώνχονταν στις παρόδους της οδού Αθηνάς. Άλλο δράμα κι εκεί — γιατί, κατά παράδοση, οι πόρνες απέχουν τη Μεγάλη Βδομάδα, κι αυτοί όλοι, παιδάκια και ώριμοι άντρες προσβλέπουν στην αναστάσιμη ώρα, τότε θα σχιστεί το παραπέτασμα και θα φανούν αυτές οι καλές γυναίκες, που με το πρόσχημα της συνεύρεσης, συντροφεύουν τους πικραμένους απανταχού της γής. Σ' εκείνα λοιπόν τα στενά, που κάποτε γύριζαν κι οι έφηβοι του Τσαρούχη, κι αργότερα σύρθηκε επιδέξια η πέννα του Γιώργου Ιωάννου, τριγύρισα εκείνο το βράδυ, απέχοντας πεισματικά από κάθε άλλη λειτανία.

Τέλειωσε η χούντα. Τέλειωσαν κι αυτά. Κατέπεσε κι ο μύθος της Μεγαλοβδομάδας. Οι νεολαίοι πια δεν πιστεύουν ούτε στον Διόνυσο, μήτε στο Χριστό — γι' αυτούς μεσολάβησαν άλλοι επιτάφιοι, οι θάλαμοι του ΕΑΤ-ΕΣΑ, η Νομική και το Πολυτεχνείο.

Εγώ πάντως, τώρα που τέλειωσαν οι θύελλες αυτές, και πριν αρχίσουν άλλες, τα τελευταία χρόνια έκανα μόνιμο στέκι-μου την εκκλησία των Ταξιαρχών, στο Πεδίο του Άρεως, αυτό που λέγαμε απλά Πάρκο όταν παίζαμε παιδιά. Εκεί μετέφερα τη Μεγάλη Παρασκευή και τη μαγγανεία-της, όση απέμεινε στο μεταξύ.

★ ★ ★

Ήταν μια πολύ ωραία εκκλησία και ακόμα είναι. Ένα εκκλησάκι, βορεινά στο Πάρκο, πίσω από το Πανελλήνιο Γυμναστήριο, έτσι που η βουή των αθλητών φτάνει ως αυτό σαν φαλμωδία. Η στέγη-του κεραμιδένια, με μια σειρά ακροκέραμα γύρω-γύρω, σαν σπίτι νεοκλασικό, πράγμα εντελώς ασυνήθιστο για εκκλησία χριστιανική στην Αθήνα. Το αέτωμά-της κόβεται από το καμπαναριό, στο εσωτερικό όλα είναι απλά ζωγραφισμένα, χωρίς εξάρσεις, μα ούτε με κακογουστιές. Πρόσφατα μόνο, τα τελευταία χρόνια, κάνανε μερικές προσθήκες, την πορεία του Ιησού στα Ιεροσόλυμα πάνω στο γαϊδουράκι μπαίνοντας από αριστερά, κι από δεξιά το Όρος. Καθόλου Κόντογλου βέβαια, αλλά καλαισθητά πράγματα συναισθηματικά. Ο κόσμος δεν τρομάζει. Δυο τρεις οικογένειες είναι οι χορηγοί, τα ονόματά-τους μένουν σεμνά σκαλισμένα στο μάρμαρο, στην είσοδο όπως μπαίνεις.

Ολόγυρα, το Πεδίο του Άρεως ευωδιάζει. Βιολέτες, αγριοκυπάρισσα, λεύκες στην είσοδο που στο κάθε φύσημα εναλλάσσουν το πράσινο με το ασημί, κι αυτή η έντονη μυρουδιά από πασχαλιά μαζί κι από γεννητήσιες οσμές μες στους πυκνούς θάμνους. Είναι μια εκκλησία φτιαγμένη για τη Μεγάλη Παρασκευή. Είναι φανερό, το καλεί το τοπίο.

Η ακαμφία των φαντάρων που παρουσιάζουν εφ' όπλου λόγχη γύρω στο κουβούκλιο, φέρνουν στο σώμα-μου και στο μυαλό-μου ένα μούδιασμα. Καθώς ο Επιτάφιος αρχινά να γυρίζει ολόγυρα μέσα απ' τα στενά, τον παρακολουθεί ένα πλήθος φερμένο από τις πολυκατοικίες που ζώνουν το Πάρκο. Νοικοκυρέοι, υπάλληλοι, γερόντια με το βιβλιάριο του ΙΚΑ στην τσέπη, γυναίκες αβέβαιες που μετεωρίζονται ανάμεσα στη μέθη της νεότητας και την προσγείωση στην ώριμη ηλικία, μαθητές που αλληλοπειράζονται, και κάποια τσογλανάκια που βάζουν, διακριτικά, χέρι στις μαθήτριες. Τα ρούχα του κόσμου προσπαθούν να είναι τα καλά-τους, ευρωπαϊκά, μα κάπου μοιάζουν τριμμένα, επαρχιώτικα, τα πρόσωπα πασχιζουν να δείξουν κι αυτά κάτι για την κατάσταση, μα μένουν Ρουμελιώτικα ή Πελοποννήσια, Βαλκάνια πάντως. Μόνο τα τζινς στους νεολαίους, κι ας τὰ 'χουν ρίξει στη χλωρίνη, ξεχωρίζουν αστραφτερά.

Καθώς σε μια στιγμή, μια ριπή ανοιξιάτικη, λιβάνι μαζί και πασχαλιά, μας διαπερνά, άξαφνα όλος τούτος ο συρφετός των πολυ-

κατοικιών με τα γιώτα χι, και τις ανέσεις-του, μεταμορφώνεται, κυριολεκτικά απογειώνεται. Τους νιώθεις μες στα στενά να υπνοβατούν, κρατώντας τα κεριά-τους που γράφουν ένα κύκλο γύρω στα πρόσωπα, στερεώνοντας τις ρυτίδες στους ηλικιωμένους, κάνοντας τα πρόσωπα των νεότερων πιο τολμηρά. Ζουν σε όνειρο, κι ούτε τώρα το χαλοπιστεύουν. Ένας λαός που έχει βγει από εμφύλιους και δικτατορίες, πολύ νευρικοί για νά 'ναι Ανατολίτες, μα και ράθυμοι για να παίξουν ρόλο Δυτικών. Για μια στιγμή, τα μεροκάματα, οι μικροκομπίνες, τα συμφέροντα, σβύνουν, λάμπει πάλι ένα όραμα που όλο πάει να χαθεί μα όλο στεριώνεται τρεμουλιαστό σαν τα κεριά. Δίχως αυτή τη σύγχρονη σκηνή ειδωλολατρίας, συλλογιέμαι, μερικά πράγματα σ' αυτή την πόλη θα ήταν αδιανόητα, όπως είναι η φιλία, οι έρωτες, ο θάνατος των ανθρώπων. Τόσο τριμμένα στις συνθήκες που τα ζούμε, που μες στον Επιτάφιο στολισμένο με βιολέτες, κάλες και γαρίφαλα, φαντάζουν νέα.

Όπως το πιο περίεργο είναι ότι, γύρω-μας την τελετουργία, παρακολουθεί κι ένα άλλο εκκλησίασμα — μαρμάρινο αυτό. Είναι οι προτομές των ηρώων που μισοκρύβονται μες στις πυκνές συστάδες των θάμνων, των ιδίων θάμνων που κρύβονται τα ζευγάρια κι άλλοι ειδήμονες του έρωτα, εφάφιος και ηδονοβλεψίες.

Αυτοί οι μαρμάρινοι παρείσακτοι, ανήκουν σε μιαν άλλη εποχή.

Πρώτος και καλύτερος ο Αλέξανδρος Υψηλάντης, «Γενικός Επιτροπος της Αρχής της Φιλικής Εταιρείας», όπως μας πληροφορεί η επιγραφή. Βρίσκεται ξαπλωμένος στον αυλόγυρο πάνω σ' ένα μαρμάρινο ανάκλιτρο, ανίερα ζωγραφισμένος και μαγαρισμένος — οι αυτοσχέδιοι ζωγράφοι των δημόσιων ανακουφιστήριων δεν άφησαν ούτε αυτόν απείραχτο. Έτσι καθώς ξαπλωμένος και ωχρός κοιτάει τον ουρανό, θύμα κι αυτός κάποιου επιταφίου, με προωθεί στην ατμόσφαιρα των άλλων ηρώων που παρακολουθούν μες απ' τα φυλλώματα. Είναι στρατιωτικοί που έπεσαν στα πεδία των μαχών.

Διαβάζω την επιγραφή σε μία από τις αναθηματικές στήλες. ΑΛΕΞΑΝΔΡΩ ΠΡΑΙΔΗ, ΥΠΟΛΟΧΑΓΩ ΤΟΥ ΠΥΡΟΒΟΛΙΚΟΥ ΑΠΟΘΑΝΟΝΤΙ ΜΑΧΟΜΕΝΩ ΕΝ ΒΑΦΕ ΚΡΗΤΗΣ ΤΗ ΙΒ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΑΩΕ ΤΟ ΚΕΝΟΤΑΦΙΟΝ ΤΟΥΤΟ ΗΓΕΙΡΑΝ ΟΙ ΣΥΝΑΔΕΛΦΟΙ ΠΥΡΟΒΟΛΙΣΤΑΙ ΤΙΜΗΜΑ ΠΑΣΙΔΗΛΟΝ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΕΚΕΙΝΟΥ. Την 12η Οκτωβρίου 1860 μεταφράζω στα καθ' ημάς. Ποιός ξέρει ποιά νά 'ταν αυτή η μάχη η λίγο - πολύ άγνωστη μέσα σ' όλες τις άλλες, αλλά το τίμημα — τίμημα παυσίλυπον όπως έχω την τάση να το διαβάζω — ήταν αυτό που μετέτρεψε τον άγνωστο αγωνιστή από ζωηρό νέο σε μια στήλη αγαλματινή.

Είναι ένα παλικάρι με μουστάκι που καταλήγει σ' ένα υπογένειο μακρύ, με πλούσια μαλλιά και μάτια πλατιά που πάνε να ξεφύγουν από το μάρμαρο, λες και η σμίλη του γλύπτη να μη χώρεσε τη μορφή-του. Στην αριστερή πλευρά του θώρακα διακρίνονται τα κουμ-

πιά της στολής, κι από τη δεξιά πλευρά οι πτυχές του μανδύα-του, αναπεπταμένου, χύνονται με χάρη στους ώμους-του. Προσβλέπει κι αυτός στον επιτάφιο θρήνο.

Λίγα μέτρα πιο κάτω από τον Αλέξανδρο, συναντώ τον Περικλή. ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΒΑΡΑΤΑΣΗΣ (αυτή τη φορά ονομαστική) ΛΟΧΑΓΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΛΕΓΕΩΝΟΣ ΤΩΝ ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΕΣΕ ΕΝ ΔΟΜΟΚΩ ΤΗ 6Η ΜΑΙΟΥ 1897. Ήταν η εποχή, ξεφυλλίζω τα κιτάπια, που πρωθυπουργός ήταν ο Δεληγιάννης κι οι Τούρκοι μας είχαν πάρει φαλάγγι ως τη Λαμία και που για να μπορέσουμε να γλυτώσουμε και να γυρίσουμε στα παλιά σύνορα, φιλήσαμε κατουρημένες ποδιές. Επενέβησαν οι Μεγάλες Δυνάμεις, συνάψαμε τα γνωστά δάνεια σε μορφή «πυρείων» και «άλατος» που πληρώναμε φόρο ως τον καιρό της χούντας. Το γεγονός ότι βρέθηκε κάποιος να τους θυμηθεί και να τους στήσει μια προτομή, όχι σε πολύβουες πλατείες με καυσαέρια, αλλά σε τούτη εδώ την απαγκισμένη γωνιά του Πάρκου, είναι σημαντικό.

Καμιά φορά, στις γειτονιές της Κυψέλης που μένω τώρα, μου φαίνεται ότι αυτά τα μαρμάρινα παλικάρια είναι ό,τι πιο ζωντανό απόμεινε στη γειτονιά. Τις νύχτες που ξαπλώνω, μόλις οι προβολείς στο Πανελλήνιο σβήσουν και σιγήσουν οι αθλητές, τ' ακούω που στήνουνε χορό, και τότε το Πάρκο καίγεται από μπουρλότα, κλέφτικα και τσιφτετέλια.

Στο μεταξύ, τα χρόνια περνούν, γράφω τα βιβλία-μου, βλέπω τους φίλους-μου που μερικοί άλλαξαν, ήρθαν νέοι, και προσπαθώ, κάνω τα αδύνατα δυνατά, μέσα από κακοτοπιές κι από παγίδες, να μην ξεχνώ τον Επιτάφιο που στάθηκε μια από τις πρώτες μαγείες της ζωής-μου. Κι ας με κούρασαν στο μεταξύ όλες αυτές οι συννεφίες, κι οι «Πασχαλιές μέσα από τη νεκρή γη», οι λιτανείες κι οι περιφορές γύρω στην Ομόνοια, με το καφενείο «Νέον» που ζωγράφισε ο Τσαρούχης, που είναι άλλου είδους περιφορές, πάντως επιτάφιος κι αυτές, και οι νηστείες που δεν κρατώ πια, καθώς κι η πένθιμη μουσική από το στερεοφωνικό που αντικατέστησε το προπολεμικό Φίλιπς και που κάθε Μεγαλοβδομάδα, απαρεικλίστως, παίζει τη «Μαγγανεία της Μεγάλης Παρασκευής».

Νομίζω πια, ότι κατάλαβα το νόημα αυτής της λέξης.

Σε πείσμα, λοιπόν, όλων αυτών, τα τελευταία χρόνια επιστρέφω στους Ταξιάρχες, κι εκεί μέσα στο Πάρκο και τις δεντροστοιχίες-του, συντροφιά με τον Υψηλάντη και τον Περικλή Βαρατάση, ζω μέρα τη μέρα τον επιτάφιο μιας πόλης, που κι ας άλλαξε πρόσωπο, εγώ επιμένω ν' αγαπώ. Ακούω κάθε χρόνο τα Εγκώμια και βλέπω τα πρόσωπα των νέων που μεγαλώνουν, μέσα στα ρίγη μιας άνοιξης, λίγο προτού παραδοθούν και γίνουν σκόνη και φρύγανα μέσα στο καλοκαίρι. Κι αν μέσα σ' όλα, κάποια μεγαθήρια μηχανή χιλιοτρακοσάρα, ξετρελαμένη από ταχύτητα ή κάποιο ναρκωτικό, σχίσει ξαφνικά την ησυχία του Πάρκου, γυρίζω και βλέπω τον Ταξιάρχη που την καβαλά, και κάνω το σταυρό-μου.

ΑΝΤΙΔΕΣΕΙΣ

Κυκλοφόρησε
τό 8ο τεύχος

Γ. 'Ανδρεάδης: 'Ο Κ. Πομιάν μιλά για την Πολωνία ○ Γ. 'Αντωνίου: Λαϊκή συμμετοχή ○ Α. Βελισσαρόπουλος: Τό φαινόμενο «Λιμπερασιόν» ○ Δ. Δέψης: 'Ο «Ριζοσπάστης» καί ή Πολωνία ○ Π. Εύθυμιού: Τά «πολωνικά» καί τό κόμμα ○ Α. Ζερπίλας: Συνασπισμένες άπει-

λές ○ Θ. Καλόμαλος: ΠΑΣΟΚ, έκσυγχρονισμός μικροαστισμός ○ Δ. Κωνσταντινίδης: Χουντικοί σοσιαλιστές; ○ Ντ. Λεκούρ: Γιά τήν κοινωνιοβιολογία ○ Τ. Μαζοβιέκι: Σκέψεις γιά τήν «'Αλληλεγγύη» ○ Σ. Παπασπηλιόπουλος: Σύγχυση στίς «σκέψεις γιά τά πολωνικά» ○

ΝΑΙ ΜΕΝ, ΑΛΛΑ...

ΝΑΙ ΜΕΝ

υπάρχουν κι άλλα έντυπα γιά Συλλέκτες
ΑΛΛΑ

ένα είναι τό πιό υπεύθυνο!

ή Συλλεκτική
'Επιθεώρηση

τιμές ρύπανσης, αλλά δεν μετρήθηκε ο βαθμός μείωσης της κυκλοφορίας¹⁰ και, γενικότερα, η λειτουργία του συστήματος μεταφορών (επίπεδο εξυπηρέτησης, Δημόσιες Συγκοινωνίες, ταχύτητες κτλ.). Αυτά τα στοιχεία θα μπορούσαν να δώσουν πολύ ενδιαφέρουσες ενδείξεις για την αποδοτικότητα των μέτρων της 1ης κλίμακας (μονά - ζυγά, προσωρινή ενίσχυση των Δημ. Συγκοινωνιών).

Από πρώτη άποψη φάνηκε πάντως ότι δεν διαταράχθηκε σημαντικά η ζωή της πόλης ενώ η μείωση της ρύπανσης έγινε αρκετά αισθητή από τον κόσμο. Η μικρή διάρκεια των περιορισμών όμως μάλλον άμβλυνε σημαντικά τις αντιδράσεις.

Πιο κρίσιμα είναι φυσικά τα μέτρα της 2ης κλίμακας (μονά - ζυγά στην περιφέρεια, απαγόρευση του ΙΧ στο κέντρο κτλ.) Η διαταραχή στη ζωή θα είναι πολλαπλάσιας έντασης, αφού, με πρόχειρους υπολογισμούς, θα κινηθούν το πολύ τα 30-40% των ΙΧ της Αθήνας. Η επιτυχία, τόσο η πολιτική όσο και η τεχνική θα εξαρτηθούν άμεσα από το πότε θα παρουσιασθεί τυχόν το ενδεχόμενο αυτό και από το πόσο θα διαρκέσει: αν μετά ένα χρόνο — ο μη γένοιτο — φτάσουμε κάποια μέρα στο όριο έκτακτης ανάγκης (2η κλίμακα) και εξακολουθεί ακόμα να ισχύει αυτή η δέσμη μέτρων, χωρίς να έχουν αρχίσει να υλοποιούνται τα πρώτα από τα βραχυπρόθεσμα μέτρα που ανακοινώθηκαν (έλεγχος στους κινητήρες και στα καύσιμα, ενίσχυση του συστήματος Δημ. Συγκοινωνιών, ρυθμίσεις κυκλοφορίας και στάθμευσης στο κέντρο κτλ.) είναι βέβαιο ότι η αντίδραση των πολιτών θα εκδηλωθεί έντονα. Έχω την πεποίθηση ότι η άκρως περιοριστική αυτή δέσμη μέτρων είναι ε-

πιβεβλημένη μόνο για το διάστημα των επόμενων 5-6 μηνών το πολύ. Το χρονικό αυτό περιθώριο είναι αρκετό για να προετοιμασθούν και καθιερωθούν οι πρώτες (ριζικές) επιλογές της πολιτικής ως προς τις μεταφορές (και φυσικά και τους άλλους τομείς) και να εκδηλωθούν οι πρώτες θετικές-τους επιπτώσεις στο περιβάλλον και τον τρόπο ζωής.

Θα ήταν ίσως άσκοπο να γίνει μια αναλυτικότερη κριτική στην δέσμη των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων μέτρων που εξαγγέλθηκαν· όλα είναι διατυπωμένα σε γενικές γραμμές και, με τον τρόπο αυτό, δεν θα βρεθεί κανείς να αμφισβητήσει την σκοπιμότητά-τους. Έτσι θα περιοριστώ να επισημάνω ότι ορισμένα από αυτά πρέπει να εξειδικευθούν, ώστε να φανεί καθαρότερα σε ποιο βαθμό συντελούν στους στόχους που έχουν τεθεί. Για παράδειγμα, αναφέρω ότι ένας καλορρυθμισμένος κινητήρας αυτοκινήτου εκπέμπει μεν λιγότερο CO όταν όμως η ρύθμιση ξεπεράσει κάποιο όριο τότε αυξάνεται η έκλυση NO_x.

Στο τέλος της δημοσίευσης αυτής παρατίθεται ο πίνακας που παριστάνει την τυπολογία των μέτρων, ρυθμίσεων και έργων που στοχεύουν μεταξύ άλλων, και στη μείωση της ρύπανσης, με χρονική κλιμάκωση που είναι συνάρτηση των δυσκολιών εφαρμογής (κατασκευή και εγκατάσταση υποδομής, στάση των κατοίκων, διαδικασίες, κόστος) και της ίδιας της φύσης-τους (αλλαγή χρήσεων γης, εφαρμογή προδιαγραφών, οικονομικά μέτρα...). Κριτήριο για τη χρονική κατάταξη των επεμβάσεων δεν είναι ο χρόνος λήψης της ανάλογης απόφασης, αλλά το χρονικό διάστημα που απαιτείται για την καθιέρωση ή την κατασκευή-τους.

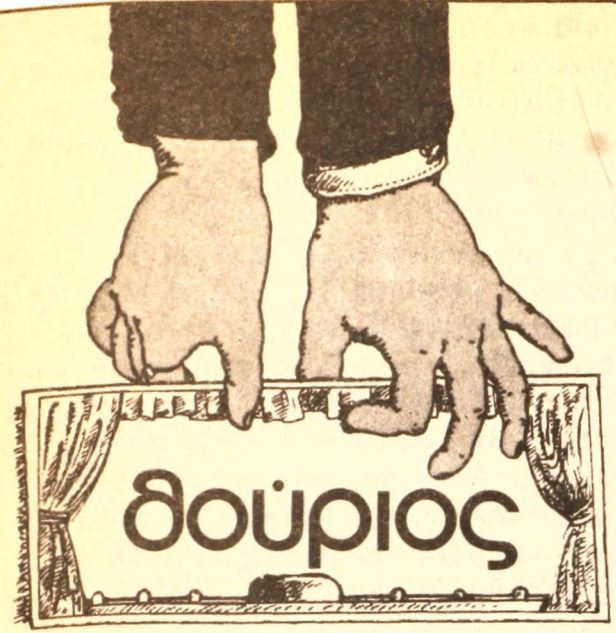
ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ	ΑΜΕΣΑ	ΒΡΑΧΥΠ/ΣΜΑ	ΜΑΚΡΟΠ/ΣΜΑ
II.1. Ενίσχυση άλλων μέσων πλην ΙΧ	Θ νομοθετικές ρυθμίσεις (συνδρομές, κοινά εισιτήρια, δωρεάν μεταφορά κλπ.) · συντήρηση οχημάτων Δ.Σ. · βελτίωση ποιότητας μεταφοράς με Δ.Σ.	· ενίσχυση στόλου Δ.Σ. · προτεραιότητες και διευκολύνσεις στα ελαφρά δίκυκλα Δ.Σ. · ενίσχυση του θεσμού υπηρεσιακών λεωφορείων · αναδιάρθρωση μερική δικτύου Δ.Σ.	· παροχή νέας υποδομής (τραμ, μετρό...) · αναδιάρθρωση τελική δικτύου Δ.Σ.
II.2. Περιορισμοί στα Ι.Χ.	· κίνητρα για καλύτερη χρήση (λχ. car. pooling) Θ περιορισμοί στη χρήση κλιμακωμένοι από 10-100%, στον χώρο και το χρόνο	· φορολόγηση κυκλοφορίας στις «επικίνδυνες» περιοχές Θ άμεση ή έμμεση αύξηση του κόστους αγοράς και χρήσης	· απαγόρευση εισαγωγών ορισμένων τύπων. · Έμμεση αποθάρρυνση αγοράς νέων Ι.Χ. · κατάργηση αγοράς μεταχειρισμένων Ι.Χ.
II.3. Πολιτική στάθμευσης	· έλεγχος απαγορεύσεων · επέκταση ζωνών απαγόρευσης · απαγόρευση κατασκευής θέσεων στάθμευσης στα νέα κτίρια του κέντρου	· απαγόρευση στις κορεσμένες περιοχές · περιορισμός στάθμευσης μόνο στο χώρο κατοικίας · ενίσχυση περιφερειακής στάθμευσης (PARK + RIDE κλπ.) · πολιτική τιμολόγησης και ελέγχου χρόνου παραμονής	
II.4. Αλλαγές στις συνήθειες μετακινήσεων και τρόπου ζωής	· Ενημέρωση και προπαγάνδα για την πολιτική κυκλοφορίας και στάθμευσης	Θ Συνεχές / κλιμακωτό / ελαστικό ωράριο Θ κίνητρα / αντικίνητρα για την επιδιωκόμενη πολιτική	
II.5. Αλλαγές στην οργάνωση του χώρου		Θ Απαγόρευση χρήσεων μεγάλης ελκτικότητας σε κορεσμένες περιοχές	· Πολιτική αποκέντρωσης και οργάνωσης χρήσεων γης (εφαρμογή ρυθμ. σχεδίου).

II. ΑΝΑΙΡΕΣΗ ΑΙΤΙΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

(Σημ: τα μέτρα με το σύμβολο Θ είναι αυτά που θέλουν ιδιαίτερη προσοχή, ώστε να μην καταταγούν στο Πεδίο-Γ

ΤΟΜΕΑΣ ΕΠΕΜΒΑΣΕΩΝ	ΧΡΟΝΙΚΟΣ	ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ	ΑΝΑΦΟΡΑΣ
	ΑΜΕΣΑ (0-12 μήνες)...	ΒΡΑΧΥΠΡΟΘ. (1-5 χρόνια) ...από την ημέρα καθιέρωσης	ΜΑΚΡΟΠΡΟΘ. (5 χρ. και άνω)
I.1 Καύσιμα οχημάτων	έλεγχος ποιότη.	αυστηρότερες προδιαγραφές	εναλλακτικά καύσιμα
I.2 Κινητήρες οχημάτων	· ρύθμιση · έλεγχος τακτικός	· αυστηρότερες προδιαγραφές	· νέα μοντέλα
I.3. Μεταβολές στη χρήση του υφιστάμενου οδικού δικτύου	· αποκλειστικές λωρίδες Δ.Σ. · λωρίδες αντίθετης ροής Δ.Σ. · μονοδρομήσεις	· διαπλατύνσεις · λεωφορειόδρομοι · λωρίδες δικύκλων · πεζόδρομοι · μεικτοί δρόμοι · πυρήνες κυκλοφορίας · περιορισμοί πλάτους	
I.4. Φωτεινή σηματοδότηση	· έλεγχος και άμεση βελτίωση	Θ νέες ρυθμίσεις (τεχνητές επιμηκύνσεις χρόνου διαδρομής, πράσινο κύμα κλπ.)	
I.5. Νέα οδική υποδομή	· συντήρηση οδικού δικτύου	· βελτίωση οδοστρώματος, Θ ανισόπεδοι κόμβοι · υψομετρική αλλαγή οδοστρώματος (λχ. υποβάθμιση)	· νέοι (περιφερειακοί λχ.) δρόμοι

δούριος

Κεντρικό όργανο
της ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραίος
Κυκλοφορεί
ΚΑΘΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΕΜΠΤΗ

Στο πιάνο
η Βάνα Μαγκαφά

PUB

Θεμιστοκλέους και Δερβενίων
ΕΞΑΡΧΕΙΑ Τηλ. 36.02.796

**Βιβλία —
εκδόσεις**

«μαστορίδη»
κλήμης μαστορίδης
μακεδονίας 57
Τηλ: 845-882
με τις καλύτερες τιμές
στη Θεσσαλονίκη

του Fred Halliday

Μόσχα και Μέση Ανατολή: ευνοϊκές προοπτικές;

Εκ πρώτης όψεως, οι πρόσφατες εξελίξεις στη Μέση Ανατολή δεν μπορεί να θεωρηθούν ευνοϊκές για τη σοβιετική ηγεσία. Το κυριότερο είναι ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες επωφελοούνται από τους φόβους πολλών αραβικών κρατών για να αυξήσουν τη στρατιωτική παρουσία τους στην περιοχή. Ο πόλεμος Ιράν-Ιράκ, η αναταραχή στο Μπαχρέιν, οι αψιμαχίες με τη Λιβύη, ο θάνατος του Σαντάτ — όλα αυτά χρησιμοποιούνται από την Ουάσινγκτον ως μέσα για να προβάλει εντονότερα την ισχύ της.

Οι Χαϊγκ και Γουαϊνμπέργκερ έκαναν κάμποσες επισκέψεις στην περιοχή, που σκοπό είχαν κυρίως να διευρύνουν την αμερικανική στρατιωτική παρουσία. Μεγάλο μέρος του στρατιωτικού προϋπολογισμού του Ρήγκαν για το 1982-83 προορίζεται για τη Δύναμη Ταχείας Παράταξης και τις διευκολύνσεις που θα πρέπει να της παρασχεθούν στη Μέση Ανατολή. Στο Ομάν, στην Τουρκία, την Αίγυπτο, τη Σομαλία, το Πακιστάν και το Μαρόκο οι υπάρχουσες αμερικανικές βάσεις επεκτείνονται, και δημιουργούνται νέες.

Εκτός από την ανάπτυξη της ικανότητας περιφερειακής επέμβασης, οι Αμερικανοί έχουν επίσης αρχίσει να μιλάνε και για μια άλλη στρατιωτική αλλαγή που προμηνύεται πολύ πιο απειλητική για τους Ρώσους: πρόκειται για την ανάπτυξη των νέων πυραυλοφόρων υποβρυχίων «Τράιντεντ» στον Ινδικό Ωκεανό. Τα υποβρύχια αυτά μπορούν να εκτοξεύσουν πυραύλους με εμβέλεια 4 χιλιάδες μίλια, ενώ τα υπάρχοντα αυτή τη στιγμή υποβρύχια «Ποσειδών» διαθέτουν πυραύλους με εμβέλεια μόλις δύο χιλιάδες μίλια. Το αποτέλεσμα θα είναι ότι οι πόλεις της Σοβιετικής Ένωσης θα μπορούν να τρωθούν από αμερικανικά υποβρύχια σταθμευμένα στον Ινδικό Ωκεανό: κατ' αυτό τον τρόπο διευρύνονται τα όρια της στρατηγικής αναμέτρησης.

Δύο ακόμη εξελίξεις πίσω από τις οποίες η Μόσχα διακρίνει αμερικανική υποκίνηση την έχουν επίσης θορυβήσει. Η πρώτη εκδηλώνεται με την έξαρση της ισραηλινής αλαζονείας η οποία εκφράστηκε στην προσάρτηση των Υψωμάτων του Γκολάν, τον περασμένο Δεκέμβριο. Κατά την επίσκεψη του Σύρου υπουργού εξωτερικών Αμπντούλ Χαλίμ Χαντάμ στη Μόσχα, μερικές βδομάδες αργότερα, ο Γκρομύκο του είπε: «Το Ισραήλ δε θα φερόταν τόσο επιθετικά αν δεν είχε την υποστήριξη και πιθανώς την ενθάρρυνση της Ουάσινγκτον». Οι Σοβιετικοί έχουν επανειλημμένα προειδοποιήσει τον τελευταίο καιρό ότι υπάρχει άμεσος κίνδυνος συρο-ισραηλινής σύρραξης στην οποία θα μπορού-

σαν να εμπλακούν και τρίτες δυνάμεις. Γνωρίζουν καλύτερα από τον καθένα ότι η Συρία βρίσκεται σε θέση αδυναμίας: επομένως, απεύχονται μια κρίση κατά τη διάρκεια της οποίας το Ισραήλ θα σημειώνει νέα θεαματική νίκη (παρόμοια μ' εκείνη του '67) που θα αποτελούσε ταπείνωση και για την ΕΣΣΔ.

Η δεύτερη εξέλιξη δεν είναι άλλη από την ένταση της συγκαλυμμένης υπονομευτικής δραστηριότητας ενάντια στους συμμάχους της Μόσχας στην περιοχή: υπεύθυνοι γι' αυτή τη δραστηριότητα θεωρούνται σύμμαχοι των ΗΠΑ και, κατά συνέπεια, η CIA. Η Ουάσινγκτον δεν κρύβει την επιθυμία της να ανατρέψει τον Καντάφι: όποια κι αν είναι τα όρια της αμερικανικής δραστηριότητας μέσα στη Λιβύη, δεν μπορεί να υπάρχει αμφιβολία για τη σκοπιμότητα των οικονομικών πιέσεων εις βάρος της Λιβύης (με τη διακοπή της αγοράς λιβυκού πετρελαίου από τις ΗΠΑ) και της αδιάκοπης συκοφαντικής εκστρατείας του αμερικανικού Τύπου ενάντια στον Καντάφι. Επιπλέον, οι Ρώσοι θα πρέπει να έχουν ανιχνεύσει αμερικανική συμμετοχή στην εξέγερση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στη συριακή πόλη Χάμα, με δεδομένους, άλλωστε, τους δεσμούς της Αδελφότητας με τις μυστικές υπηρεσίες της Ιορδανίας και της Σαουδικής Αραβίας. Πληροφορίες από τη Νότια Υεμένη αναφέρουν επίσης για τη σύλληψη μιας ομάδας δολιοφθορέων που σχεδίαζαν να ανατινάξουν τις δεξαμενές πετρελαίου στο Άντεν: θεωρείται ότι η ομάδα εκπαιδεύτηκε και χρηματοδοτήθηκε από Αμερικανούς και Σαουδάραβες.

Ενώ όμως αυτές οι εξελίξεις εγείρουν ανησυχίες, υπάρχουν και μέτωπα όπου οι Ρώσοι ελπίζουν σε κάποια βελτίωση. Η νέα αιγυπτιακή κυβέρνηση έχει δείξει σαφή συμφιλιωτική διάθεση απέναντι στη Μόσχα: οι διαξιφισμοί μεταξύ Μόσχας και Καΐρου έχουν πάψει, και ο Μουμπάρακ κάλεσε ορισμένους σοβιετικούς τεχνικούς να επιστρέψουν. Το Κάιρο αφήνει «φλου» την προοπτική βελτίωσης των διπλωματικών του σχέσεων με τους Ρώσους, και οι τελευταίοι φαίνονται διατεθειμένοι να περιμένουν την αποχώρηση του Ισραήλ από τα κατεχόμενα εδάφη, στις 25 Απριλίου, πριν προβούν σε πιο συγκεκριμένες κρούσεις.

Οι σχέσεις με το Ιράν εξακολουθούν να βελτιώνονται παρά τις σποραδικές επιθέσεις ιρανών αξιωματούχων ενάντια στο Τουντέχ και στον «Ανατολικό Ιμπεριαλισμό». Η σημαντικότερη συνιστώσα αυτής της σχέσης είναι το εμπόριο: ο όγκος των ιρανικών προϊόντων που διακινούνται μέσω του σοβιετικού εδάφους αυξήθηκε α-

πό 1 εκ. τόνους το 1978 σε 3,4 εκ. τόνους το 1981, ενώ οι εμπορικές συναλλαγές των δύο χωρών έχουν φτάσει σε ύψος 1,2 δις δολάρια. Η Σοβιετική Ένωση βοηθάει το Ιράν στους τομείς της χαλυβουργίας, της διύλισης πετρελαίου και της υδροηλεκτρικής παραγωγής, και το Ιράν, έχει αρχίσει να εξάγει πετρέλαιο προς την ΕΣΣΔ.

Αλλά στην εξίσωση υπεισέρχονται και καθαρά πολιτικές παράμετροι. Από τότε που δέχτηκε την επίθεση του Ιράκ, το Σεπτέμβριο του 1980, το Ιράν έπαψε να παρέχει ουσιαστική βοήθεια προς τους αφγανούς αντάρτες. Η Σοβιετική Ένωση έχει κρατήσει ουδέτερη στάση στον πόλεμο Ιράν-Ιράκ, ενώ πρόσφατα επισκέφτηκε το Ιράν μια σοβιετική αντιπροσωπεία μ' επικεφαλής τον Χοτζατολεσλάμ Πατσαέβ, επιφανέστερο σίιτη ηγέτη της ΕΣΣΔ. Ο Πατσαέβ, που μιλάει фарси τα περσικά, τα αραβικά και τα τουρκικά, έκανε έκκληση για σύσφιξη των δεσμών ανάμεσα στους σοβιετικούς και τους ιρανούς μουσουλμάνους. Μια άλλη σκοπιά των σοβιετικών απόψεων για το Ιράν παρέχει και η λεγόμενη Εθνική Φωνή του Ιράν, ένας ραδιοσταθμός που λειτουργεί στο Μπακού του Αζερμπαϊτζάν για λογαριασμό του κόμματος Τουντέχ. Ο ραδιοσταθμός επαίνεσε πρόσφατα τις οικονομικές προόδους του Ιράν και τον «ρεαλιστικότερο» τόνο του στην εξωτερική πολιτική. Ωστόσο, οι εκπομπές του σταθμού διερμηνεύουν και τις σοβιετικές ανησυχίες: το ράδιο έχει επανειλημμένα επικρίνει την έλλειψη νομιμότητας στο Ιράν και την εκτέλεση αντιπολιτευόμενων νεολαίων. Πρόσφατα, υπαινί-

χτηκε ότι ο πόλεμος με το Ιράκ θα μπορούσε να τερματιστεί συντομότερα αν το Ιράν μετρίαζε τους όρους-του. Ακόμη συνεχίζει να επικρίνει τις επιθέσεις ενάντια στην ΕΣΣΔ αφού η αληθινή απειλή προέρχεται από την Αμερική.

Οι σοβιετικοί αξιωματούχοι θα πρέπει επίσης να είναι σχετικά ικανοποιημένοι από την τροπή των πραγμάτων στο Αφγανιστάν. Τα αραβικά κράτη έπαψαν να έχουν συγκεντρωμένη την προσοχή-τους στο Αφγανιστάν: η προσάρτηση του Γκολάν και η ιρανική αντεπίθεση εναντίον του Ιράκ απόκτησαν προτεραιότητα. Συγχρόνως, υπάρχουν ενδείξεις ότι η κατάσταση στο εσωτερικό της χώρας βελτιώνεται. Εκτεταμένες περιοχές στο Βόρειο Αφγανιστάν έχουν τεθεί υπό έλεγχο. Μια ολόκληρη κατηγορία φυλάρχων στην ύπαιθρο δείχνουν πνεύμα συνεργασίας με τις αρχές. Τελος, το κυβερνών κόμμα, το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα του Αφγανιστάν, ετοιμάζει το πρώτο-του συνέδριο από τότε που κατέλαβε την εξουσία — ένδειξη ότι αυξάνεται η αυτοπεποίθηση του καθεστώτος. Δυτικές πληροφορίες αναφέρουν ότι μετά τη σοβιετική εισβολή τα μέλη του κόμματος αυξήθηκαν από 15.000 σε 100.000, σημείο ότι, για οποιουδήποτε λόγους, περισσότεροι άνθρωποι είναι διατεθειμένοι να συνεργαστούν με το καθεστώς του Καρμάλ. Οι Ρώσοι δεν έχουν την αυταπάτη ότι θα τερματιστεί γρήγορα ο πόλεμος στο Αφγανιστάν: αλλά θα πρέπει να αισθάνονται ότι το ρεύμα έχει αρχίσει να μεταστρέφεται προς όφελός-τους.

Θα πρέπει επίσης να έχουν την αίσθηση

ότι τα πράγματα ίσως αρχίζουν να στρέφονται ενάντια στις ΗΠΑ στον Αραβικό Κόσμο, ύστερα από τόσα χρόνια αμερικανικής κυριαρχίας. Η Μόσχα θα δεχόταν με ικανοποίηση τη σύναψη διπλωματικών σχέσεων με τη Σαουδική Αραβία και τα άλλα κράτη του Κόλπου. Βέβαια, κανείς δεν μπορεί να γνωρίζει τις προθέσεις των κρυφών πριγκήπων της Αραβίας, ούτε η σύναψη διπλωματικών σχέσεων με την ΕΣΣΔ ισοδυναμεί με απομάκρυνση από τη σφαίρα της Ουάσινγκτον. Θα ήταν, πάντως, ένα συμβολικό κέρδος για τη Μόσχα.

Σπουδαιότερο είναι το γεγονός ότι σε πολλά φιλοαμερικανικά κράτη εντείνονται οι εσωτερικές πιέσεις, πράγμα που μπορεί να καταλήξει σε ξαφνικές κρίσεις, τραυματικές για το κύρος της Ουάσινγκτον. Το στρατιωτικό καθεστώς του Σιαντ Μπαρέ στη Σομαλία απειλείται από αναταραχή κι εξεγέρσεις. Η θέση του Νυμέρι φαίνεται επισφαλής. Η ανεργία και ο πληθωρισμός πλήττουν ανελέητα την Τυνησία και το Μαρόκο. Αλλά η πλέον πρόσφατη πρόοδος των αριστερών δυνάμεων σημειώθηκε στη Βόρεια Υεμένη όπου οι αντάρτες του Εθνικού Δημοκρατικού Μετώπου έχουν επεκτείνει τη δραστηριότητά-τους στις νότιες και κεντρικές περιοχές της χώρας. Οι Ρώσοι έχουν συμβουλεύσει τους Υεμενίτες να είναι προσεκτικοί γιατί δεν θέλουν να υπάρξει διεθνής κρίση ως αντίτιμο της νίκης της Αριστεράς στη Βόρεια Υεμένη. Πάντως, οι Σοβιετικοί αισθάνονται ότι, ύστερα από δεκαετή αποκλεισμό, αρχίζουν να ξαναμπάνουν στο μεσανατολικό παιχνίδι.

Τά βιβλία του ΑΝΤΡΕΑ ΦΡΑΓΚΙΑ στίς εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΣΠΙΤΙΑ

ΚΕΔΡΟΣ

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΚΑΙ ΣΠΙΤΙΑ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
(4η έκδοση)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

Η ΚΑΓΚΕΛΟ ΠΟΡΤΑ

ΚΕΔΡΟΣ

Η ΚΑΓΚΕΛΟΠΟΡΤΑ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
(9η έκδοση)

ΑΝΤΡΕΑΣ ΦΡΑΓΚΙΑΣ

ΛΟΙΜΟΣ

ΚΕΔΡΟΣ

ΛΟΙΜΟΣ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ
(5η έκδοση)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 6 (Πάροδος 'Ακαδημίας) Τηλ. 36.15.783

Το «Μείζον Ισραήλ»

Από τον Πόλεμο των Έξι Ημερών στις παραμονές της προσάρτησεως της... «Ιουδαίας και Σαμάριας»

της Κατερίνας Ραυτοπούλου

ΤΟΝ ΟΝΟΜΑΣΑΝ «Πόλεμο των Έξι Ημερών» γιατί, επίσημα, τόσες μέρες κράτησε. Άρχισε μ' ένα κόκκινο σινιάλο μια ζεστή μέρα του Ιούνη, και στο Ισραηλινό επιτελείο στρατού ανάπνευσαν με ανακούφιση. Χρόνια ολόκληρα περίμεναν τη στιγμή που οι στρατιώτες-τους θα ξεκινούσαν για τις κατακτήσεις χωρίς καμιά πρόθεση επιστροφής. Ο πιο μακρύς πόλεμος του Ισραήλ άρχιζε.

Ιούνης 1967 — Αλλοίμονο στους ηττημένους

ΣΤΗΝ καυτή έρημο του Σινά, οι Ισραηλινοί στρατιώτες προχωρούσαν με δυσκολία. Η διαταγή ήταν: ούτε σπιθαμή γης στον αντίπαλο. Οι σάλπιγγες των ραββίνων ηχούσαν μπροστά στο Τείχος των θρήνων κι ο λαός του Ισραήλ έψελνε τη «Χρυσή Ιερουσαλήμ». Άρχισε τότε ένας παροξυσμός από θριαμβευτικές περιγραφές για τον πόλεμο, ολόκληρα κατεβατά για τη νίκη. Παντού, στις εφημερίδες, στο ραδιόφωνο, η χαρά της καταστροφής. Η ισραηλινή αεροπορία καμάρωνε για τα κατορθώματά-της και περιέγραφε ακόμα και με αισθητικούς όρους τους βομβαρδισμούς. Ο στρατηγός Βάισμαν ανακοίνωνε: όλο το Σινά μοιάζει με τούρτα γενεθλίων' αναποδογυρισμένο βγάζει καπνούς. Και κάποιος άλλος πρόσθετε: «Όλη η Αίγυπτος βγάζει φλόγες χαράς!». Τα περίχωρα του Καΐρου δεν γλύτωσαν αυτή τη φορά. Ο στρατηγός Βάισμαν μπορεί νά 'ναι περήφανος για τους αεροπόρους-του που κατέστρεψαν ότι μπορούσε να καταστραφεί. Όσο για τα θύματα του πολέμου, μ' αυτό το πανηγύρι ξεχάστηκαν: οι εκατοντάδες Ισραηλινοί στρατιώτες που τους είπαν ότι πολεμούν — όχι βέβαια για νέες αποικίες — αλλά για να σώσουν την ύπαρξη της χώρας-τους. Ήταν πολύ τυχεροί που οι νεκροί δεν μίλησαν κι οι τραυματίες υπέφεραν διακριτικά κι έτσι δεν χάλασαν το θέαμα. Αυτό είναι το τέλος της πρώτης πράξης των έξι ημερών.

ΤΟ ΜΙΚΡΟ κράτος του Ισραήλ παρά λίγο να γίνει αυτοκρατορία: κατείχε τη Δυτική όχθη του Ιορδάνη, το αραβικό τμήμα της Ιερουσαλείμ, τα υψώματα του Γκολάν (για τους Άραβες Τζόλαν), τη Γάζα και τη Χερσόνησο του Σινά. Τι προοπτικές! Αλλά σε τελική ανάλυση, ο δημογραφικός χάρτης της περιοχής δεν άλλαζε παρ' όλο που εγκατέλειψαν το Γκολάν 150.000 Άραβες, τρομοκρατημένοι από τη φρίκη του πολέμου. Το όνειρο των Ισραηλινών ήταν ανέκαθεν: πολλά εδάφη, λίγοι κάτοικοι. Με νοσταλγία θυμούνται τα 1948... Μήπως δεν τ' άχαν καταφέρει να διώξουν 800.000 Παλαιστίνιους από τη χώρα-τους;

ΔΕΝ ΕΙΧΑΜΕ σ' αυτό τον πόλεμο σφαγές όπως αυτή του Deir Yassin. Υπάρχουν όμως άλλοι τρόποι για να καθαρίσει το έδαφος: τρία χωριά χτισμένα στον εθνικό δρόμο που πάει στην Ιερουσαλείμ ισοπεδώθηκαν μετά τις μάχες. Κι όμως δεν είχαν καμιά στρατιωτική βάση. Οι κάτοικοί διώχτηκαν απ' τα σπίτια-τους χωρίς να πάρουν τίποτα μαζί-τους. «Μπορεί να γελάει με τις πληγές αυτός που δεν ένοιωσε πότε τον πόνο-τους». Πού βρισκόμαστε; Στη σπαραγμένη, γκρεμισμένη Ευρώπη του τελευταίου πολέμου; Πώς γίνεται αυτοί που γλύτωσαν από τον εφιάλτη του Άουσβιτς κι από τη ναζιστική γενοκτονία, «οι μυθικοί σιωνιστές» που ίδρυσαν το κράτος του Ισραήλ, να είναι υπεύθυνοι για το διωγμό, τη διασπορά και τη συνεχή αλλοτρίωση του παλαιστινιακού λαού; Μετανάστες οι περισσότεροι από την Ευρώπη και την Αμερική, έφεραν μαζί-τους όχι μόνο τα τεχνολογικά μέσα των αναπτυγμένων χωρών αλλά και τη δυτική περιφρόνηση για τους «Ανατολίτες». Η παρανοϊκή συμπεριφορά μιας άρχουσας κλίκας έπεισε τους υπόλοιπους ότι η αναμέτρηση γίνεται ανάμεσα σ' ένα πολιορκημένο, κυνηγημένο, φτωχό Ισραήλ και στους άγριους πολεμιστές του Ιερού Αραβικού Αγώνα! Και δεν ήταν δύσκολο να καθησυχαστεί η δυτική κοινή γνώμη μια και οι ιμπεριαλιστές της Μέσης Ανατολής μιλούσαν την ίδια γλώσσα μ' αυτούς.

ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ, ικανοί χτίστες, είχαν φτιάξει τα σπίτια με τα χέρια-τους. Οι μπουλντόζες κι ο δυναμίτης τα κατέστρεψε. Δεν είναι εύκολο να γκρεμιστεί ένα σπίτι τόσο γερά θεμελιωμένο, ίσως θα έπρεπε ν' αλλάξουν γνώμη οι Ισραηλινοί για τη δουλειά των Αράβων... Οι ανατινάξεις είναι αποτελεσματικές κι οι τοίχοι πέφτουν. Τα παιδιά στριγγλίζουν κι οι γυναίκες κλαίνε. Οι Ρωμαίοι κάποτε είχαν αφήσει όρθιο ένα τοίχο στην Ιερουσαλήμ. Οι φυγάδες που προσπάθησαν να ξαναγυρίσουν στα χωριά-τους το πλήρωσαν με τη ζωή-τους. Ο Ιορδάνης κοκκίνησε από το αίμα. Ήταν παραδειγματική η τιμωρία για να μην τολμήσουν να επιστρέψουν κι άλλοι. "Blut und Boden": Αίμα και γη. Αυτές οι λέξεις που τόσο έκαναν την Ευρώπη και ιδιαίτερα τη Γερμανία, να υποφέρουν, ξαναζωντανεύουν στο Ισραήλ, με τις ευλογίες των ραββίνων.

ΜΕΤΑ από καιρό μερικοί πρόσφυγες έχουν το κουράγιο να πάνε να δουν τα σπίτια-τους. Πίνουν καφέ μαζί με τους νέους ιδιοκτήτες. Γυρίζοντας στις παράγκες των καταυλισμών όπου συνωστίζονται, διηγούνται στους άλλους για τις αλλαγές που οι νέοι κάτοχοι έκαναν στα σπίτια, στους δρόμους, στα μαγαζιά. Οι νικητές ξέρουν καλά τι κάνουν με τη γη των νικημένων. Καμιά φορά κουβαλούν και τα παιδιά-τους. Για να δουν! Γιατι η ζωή άρχισε γι' αυτά μέσα στη βρώμα των καταυλισμών. Ας δουν έστω πως ζούσαν οι γονείς-τους.

ΜΕΤΑ τη νίκη, επισκέπτες απ' όλο το Ισραήλ κατέκλυσαν τη Δυτική Όχθη για να κρίνουν μόνοι-τους το μέγεθος του θριάμβου. Είδαν παντού βλέμματα γεμάτα μίσος, με περηφάνεια πληγωμένη: Δεν σας θέλουμε, έλεγε κάθε εχθρικό βλέμμα ενώ τα χέρια έσφιγγαν τις χειροβομβίδες. Έτσι άρχισαν τα «μέτρα» Ο νικητής τα ήθελε νόμιμα. Δημοσίευσε διαταγές και ανακοινώσεις, σ' όλη την περιοχή. Ο ύψιστος νόμος των κατεχόμενων περιοχών είναι οι διαταγές του κατακτητή. Απαγόρευσαν κάθε πολιτική δράση, κάθε αντίσταση, ακόμα και την πιο παθητική. Κάθε Παλαιστίνιος που θα πάρει μέρος σε ειρηνική διαδήλωση, που θα μοιράσει προκηρύξεις, που θ' απεργήσει, που θ' αγοράσει κομμουνιστικές εφημερίδες, που θα βοηθήσει τον αδερφό-του, ύποπτο για υπονόμευση της εξουσίας, που θα φιλοξενήσει καταζητούμενο, θα του δώσει ψωμί και νερό, θα υπόκειται σε βαρύτατες ποινές.

Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΟΣ νόμος χτυπάει αμείλικτα αυτούς που δεν υπακούουν. Η τιμωρία για τους ανυπόταχτους είναι το γκρέμισμα των σπιτιών-τους. Ο Άραβας πεισματικά αρνείται την πραγματικότητα που πάει να του επιβάλλει αυτός ο λαμπρά οργανωμένος, δυνατός και ανώτερος λαός... Προτιμά να πεθάνει με τ' όπλο στο χέρι, στους δρόμους της Γάζας, στην έρημο, στη Δυτική Όχθη, στους καταυλισμούς. Προτιμά τη φυλακή απ' αυτά που προσφέρει ο Ισραηλινός για να τον εξημερώσει. Όταν το σπίτι-του γκρεμίζεται, εκείνος αρπάζεται από τα ερείπια. Όταν διώχνουν τους νέους, οι γέροι φωνάζουν: «Εδώ γεννηθήκαμε κι εδώ θα πεθάνουμε».

Απρίλης 1982 — Αλλοίμονο στους νικητές

ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ πέρασαν κι ο χρόνος πλησιάζει. Στις 26 του Απριλίου όταν ο Μπέγκιν θα δώσει στον Μουμπάρακ το τελευταίο κομμάτι του Σινά, το Ισραήλ θα μείνει με 30.000 τετρ. χιλιόμετρα. Μετά τον πόλεμο του '67, το εβραϊκό κράτος απέκτησε 90.000 τετρ. χιλιόμετρα. Αυτή η ημερομηνία κι αυτά τα τετρ. χιλιόμετρα που οι Ισραηλινοί είχαν συνηθίσει να τα θεωρούν δικά-τους — γυρίζουν και ξαναγυρίζουν στο μυαλό-τους. Είναι οι τελευταίες μέρες πριν παραδώσουν το Σινά κι η ιδέα ότι μπορεί, με τις συμφωνίες του Camp David, να πιάστηκαν κορόιδα εντείνει την περίφημη ανασφάλειά-τους. «Ο Μπέγκιν μας πρόδωσε» επαναλαμβάνουν οι έποικοι του Σινά. Μήπως δεν είχε δηλώσει το 1977 όταν επισκέφτηκε τους λόφους του Σινά: «Εδώ θα χτίσω το σπίτι-μου και θα

πάρω τη σύνταξή-μου». Τώρα, για να μειώσει το μέγεθος της «εθνικής προδοσίας»-του, προσάρτησε το Γκολάν πάλι εν ονόματι της ανασφάλειας του ισραηλινού λαού. Έτσι απόχτησε αυτός και το κόμμα-του μια καινούρια αιγλή στα μάτια των υπερεθνικιστών του κόμματος Tehiya (Αναγέννηση), και των βουλευτών που εκπροσωπούν το Goush Emounim (σωβινιστική - θρησκευτική ομάδα), κι είχαν ψηφίσει κατά των συμφωνιών του Καμπ Νταϊβιντ γιατί τις θεωρούσαν ξεπούλημα των ονείρων του εβραϊκού έθνους.

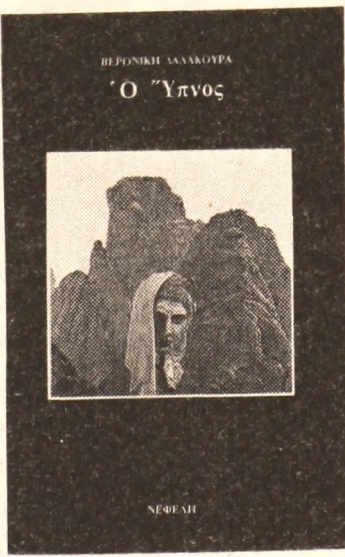
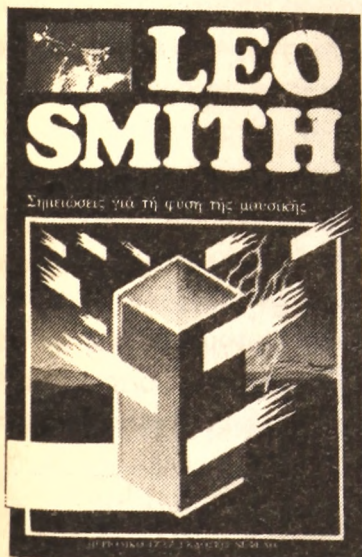
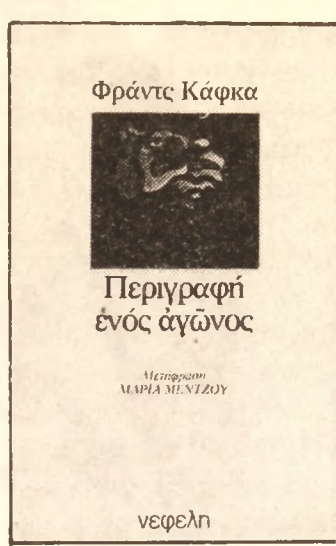
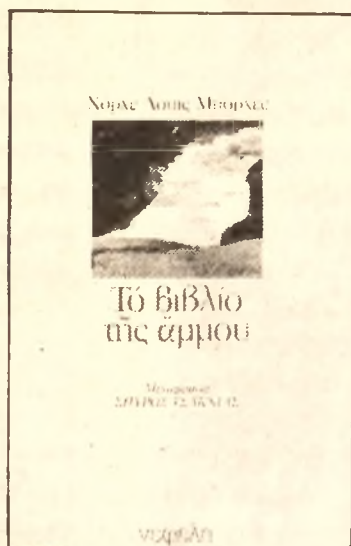
Κι Οι Ισραηλινοί σοσιαλιστές του Εργατικού Κόμματος; Οι ηγέτες-τους φοβούνται να δηλώσουν τις θέσεις-τους γιατί φοβούνται ότι θα χάσουν ψήφους στις εκλογές. Όμως η κρίση μπορεί να είναι βαθύτερη. Οι σοσιαλιστές στο Ισραήλ δεν προσφέρουν πια σπουδαία πράγματα στους νέους. Ο ενθουσιασμός των πρωτοπόρων στα Κιμπούτζ, οι λέξεις - συνθήματα: «γυρισμός στην εργασία, γυρισμός στη γη» ανήκουν στο παρελθόν. Σήμερα, μια θρησκευτική τάση κι ένας βιβλικός μυστικισμός είναι η πρωτοπορία για πολλούς νέους. Το θρησκευτικό αίσθημα που αφυπνίζεται στη νεολαία του Ισραήλ θυμίζει το αντίστοιχο των ισλαμικών κρατών. Στα σχολικά τους διδάσκουν με περισσότερη ζέση από άλλοτε ότι το Ταλμούδ και η Βίβλος, περιέχουν απόλυτες αλήθειες. Στη λέξη «εβραίος» δίνουν μόνο θρησκευτικό νόημα. Οι διαφορές μεταξύ των ασκεναζίμ (εμιγκρέδων της Κεντρικής Ευρώπης) και των σεφαραντίμ (της Μεσογείου), οι διενέξεις μεταξύ ιεράκων και περιστέρων έχουν υποσκάψει τη σιωνιστική ενότητα. Όμως ακόμα και μέσα σ' αυτήν την αναστάτωση, τίποτα δεν επιτρέπει να πιστεύουμε ότι η επιθυμία της επιβίωσης στην προπατορική γη έχει εξασθενήσει. Για την πλειοψηφία των Ισραηλινών, η προοπτική ενός παλαιστινιακού κράτους είναι τραυματική και απαράδεκτη. Τα εσχατολογικά επιχειρήματα του Μεναχέμ Μπέγκιν αποτελούν απόρριψη της αναλογίας ανάμεσα σε Ισραηλινούς και Παλαιστίνιους. Λέει ο Μπέγκιν ότι από τη μία μεριά τα αραβικά κράτη συγκροτούν μια ενότητα, ενώ από την άλλη, υπάρχει ένα κράτος και μια δύναμη. Ξεχνάει ότι κατάφερε να σπάσει αυτή την ενότητα κλείνοντας ειρήνη με το μεγαλύτερο και σημαντικότερο αραβικό κράτος, την Αίγυπτο. Και πως συμβιβάζεται το σχέδιό-του για

προσάρτηση της Ιουδαίας και Σαμάριας (αυτής της Δυτικής Όχθης που 'ναι γι' αυτούς γη των Γραφών και λίκνο του εβραϊκού λαού) με τον ισχυρισμό-του ότι δεν φιλοδοξεί να πραγματώσει το όνειρο του Μείζονος Ισραήλ; Που είναι λοιπόν η πολυσυζητημένη αυτονομία της Δυτικής Όχθης και της Γάζας. Ο Μπέγκιν φαίνεται ότι προσπαθεί να κερδίσει χρόνο περιμένοντας εξελίξεις που θα του επιτρέψουν να προχωρήσει σε επίσημη προσάρτηση.

«ΓΙΑΤΙ να μην προσαρτήσουμε εδάφη που ιστορικά μας ανήκουν; Αυτό είναι πεποίθηση ακόμα και των προοδευτικών Ισραηλινών. Η Ιουδαία και η Σαμάρια είναι χώρα-μας. Καιρός είναι ν' αλλάξουμε... να ταχτοποιήσουμε αυτό το πρόβλημα που ταλαιπωρεί όλη την υφήλιο». Και φροντίζουν για το ζήτημα στέλνοντας Ισραηλινούς να εγκατασταθούν στα αραβικά εδάφη, αποτελεσματικά και γρήγορα. Τα τελευταία δυο χρόνια, ο πληθυσμός των νέων αυτών οικισμών έφτασε τις 30.000. Μ' αυτό το ρυθμό, 150.000 Ισραηλινοί θα έχουν εγκατασταθεί μέχρι το 1985 στη Δυτική Όχθη. Απλώνονται παντού χρησιμοποιώντας τα δικαιώματα του κατακτητή. Όλα τα χτήματα που δεν έχουν απόλυτα ισχυρούς τίτλους ιδιοκτησίας κηρύσσονται «κρατικά» και γίνονται ipso facto ισραηλινά. Το νερό, το ηλεκτρικό, το εμπόριο, η ενέργεια, τα μεταφορικά μέσα, τα εργατικά χέρια ('Αραβες) ανήκουν στο ισραηλινό κράτος. Μπορούμε να μιλήσουμε για σχεδόν νόμιμη προσάρτηση της Δυτικής Όχθης.

ΑΛΛΑ τί θα γίνουν όλοι αυτοί οι 'Αραβες με μια πολιτική που θέλει μεν την προσάρτηση των εδαφών όχι όμως και των προσώπων; Αδύνατον να τους δώσουν πολιτικά δικαιώματα: είναι πάρα πολλοί. Αδύνατον να τους στείλουν στην Ιορδανία ή σ' άλλα αραβικά κράτη χωρίς καινούριο πόλεμο. Η μόνη λύση θα ήταν να τους κάνουν πολίτες δεύτερης κατηγορίας με περιορισμένα δικαιώματα. Κάπως έτσι βλέπουν την αυτονομία που μνημονεύεται στις συμφωνίες του Καμπ Νταϊβιντ. Πρέπει όμως να βρουν και «συνομιλητές» Παλαιστίνιους. Μέσα σ' όλη αυτή τη χαοτική κατάσταση οι Παλαιστίνιοι αντιδρούν με κουράγιο και ρεαλισμό, την ίδια στιγμή που οι Ισραηλινοί φέρονται με το ρατσισμό νοτιοαφρικάνου άποικου. Αν συνεχιστεί η ίδια πολιτική στην περιοχή, ελάχιστες είναι οι πιθανότητες για ειρήνευση. □

κυκλοφόρησαν

Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ

Μαυρομιχάλη 9 Αθήνα 143

τηλ. 3607744 - 3604793

Η ΣΑΤΙΡΑ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ

Η πανστρατιά των Στρατήδων,
η Ορδή των Βασιβουζούκων,

ο Σύλλογος Φιλογελώτων,

οι «Ριζογαλιστές» και ο σατιρικός «Τρίβολος»

του Γιώργου Καραμάνου

Σε αντίθεση με τους συμπατριώτες του Λα-
σκαράτου, που το σατιρικό κεντρί-τους χαίρει
πανελλήνιας αναγνώρισης, (σε σημείο που κάθε
Κεραλλωνίτης να λογαριάζεται και διαόλου
κάλτσα) οι απόγονοι του Τέρπανδου και της
Σαπφώς δεν την απολαμβάνουν μια τέτοια διά-
κριση. Παρ' ότι έχουν και αυτοί τ' ανάλογα πι-
στοποιητικά, για μια πρώτη θέση, σκοντάφτουν
στην... πλουραλισμό της γλώσσας-των, καθώς
δυσκολεύει την εξαγωγή του είδους και το πε-
ριορίζει στα όρια του νησιού.

Μια εποχή, τότε που η συγκοινωνία δεν είχε
επεκταθεί πέρα από τα μεγάλα κέντρα και η α-
πομόνωση είχε δημιουργήσει, σε κάθε επαρχία,
κι ένα βασίλειο ήταν προβληματική η συνεννόη-
ση και μεταξύ των Λεσβίων. Θριάμβευαν σε τέ-
τοιο βαθμό τα γλωσσικά ιδιώματα (Μυτιληνέι-
κα, Αγιασώτικα, Μανταμαδιώτικα, Πλωμαρι-
τικά, Σμυρνέικα, Ερεσιώτικα, κ.ά.) που γινό-
τανε της... Βαβυλωνίας!

Στις περιοχές της Μυτιλήνης και της Γέρας
είχανε ανατρέψει και το άρθρο που προηγείται
των αρσενικών ονομάτων. Αντίς να λένε, «Ο
Στρατής», προτιμούσαν «η Στρατ'ς», «η Μα-
νούλ'ς», «η Χατζής», «η γάδαρους», με μια ι-
διαίτερη κλίση της προφοράς να εξαφανίζει τα
περσότερα αλφα.

Στην Αγιάσο — πιά απαιτητικοί αυτοί —
κοντά στην αλλαγή του άρθρου κολλάγανε κι έ-
να «γι» ή «γιού», ανάλογα με το αρχικό γράμ-
μα του ονόματος. Εκείνα που αρχίζουν από
σύμφωνο, όπως ο Παναγιώτης, πέφταν στη
δεύτερη περίπτωση και τότε λέγανε: «γιού Πα-
ναγιώτης». Τ' άλλα, που έχουν φωνήεν, Αν-
τώνιος ή Αθανάσιος, προφέρονταν «γι Αντώ-
νης» και «γι Αθανάης».

Στα Στυφιανα πάλι είχανε μεγάλη προτίμη-
ση στο «θι» αντι «θα» και λέγανε: «θι φυύύ-
γου» (θα φύγω) και καθώς το τραβούσανε λίγο
αποχτούσε μια περιεργή τραγουδιστή ηχητικό-
τητα που, όπως λένε, ήτανε απολαυστική. Οι ι-
διοι οι Στυφιανοί παχαίνανε λίγο και το λάμδα,
αλλά με τέτοιο τρόπο που το γλυκαίνανε.

Γενικά, όλο τούτο το γλωσσικό πανηγύρι εί-
χε πάρει επιδημικό χαρακτήρα και βρίσκονταν
σε τέτοια έξαρση, ώστε από χωριό σε χωριό,
της ίδιας περιοχής, διαπίστωνες αλλαγή προφο-
ρας. Πράγμα που σημαίνει ότι σαν ήθελε κά-
ποιος τρίτος να μπει στο χορό δεν του αρκούσε
ένα πτυχίο! Γιατι άλλο θεωρία, πάνω σε κανό-
νες Γραμματικής, κι άλλο να περάσεις στην

πράξη και να νομίζεις, ξαφνικά, πως διαλογί-
ζονται... Κινέζοι!

Αλλά ας κάνουμε μια άσκηση:

παρ τς τσίρ τάτσιτς

πλίνιτς, ψίσιτς, φάτς

Καταλάβετε τίποτα; Ούτε κι εγώ! Ευτυχώς
που ο «Τρίβολος», το σατιρικό περιοδικό που έ-
βγαζε ο Στρατής Παπανικόλας στη Μυτιλήνη
κι απ' όπου χρησιμοποίησα τούτα τα δάνεια, μας
δίνει και μετάφραση:

Πάρε τους τσίρους και τσάκιστους

μετά πλύνε-τους, ψήστους,

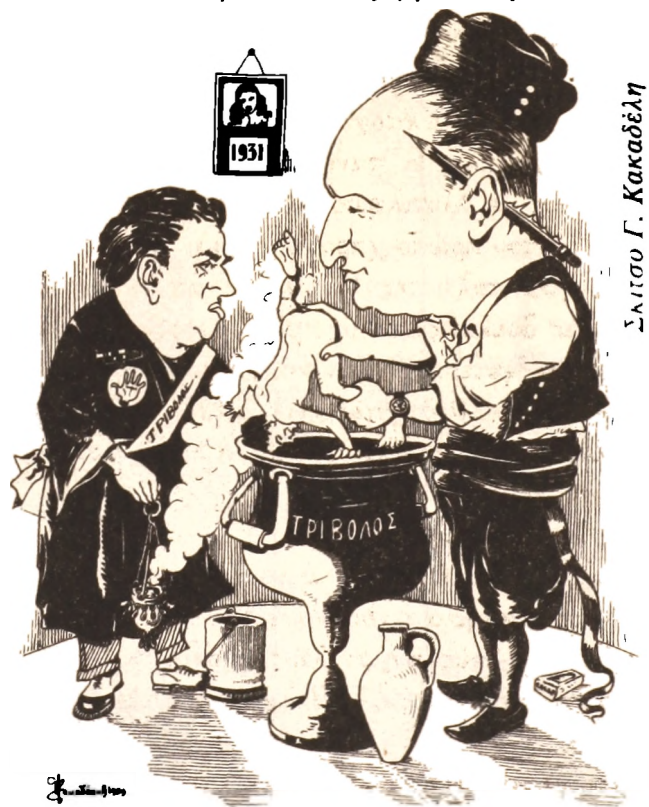
και φάτους

Για όσους ενθουσιάστηκαν παραθέτω κι άλλο
παράδειγμα:

Γιάν' πιάς τς σγιάν'

Μετάφραση:

Γιάννη πιάσε τους ζητιάνους

Αριστερά: ο ζωγράφος Δημητρός Παγίδας και δεξιά,
ο Στρατής Παπανικόλας (εκδότης του «Τρίβολου») —
όπου βαφτίζει το Γιώργο Καραδέλλη το 1931, στα νά-
ματα της σκιτσογραφικής τέχνης.

Η, αν προτιμάτε την «Ειρήνη που πιάνει
σπίνους» τότε θα το πούμε έτσι:

Ριν' πιάν' σπιν'

Στο επόμενο συνιστάται η προσοχή για κά-
ποιους σπάρους προτού τους πάρει άλλος.

Πάρ' τς σπαρ'

πριν τς παρ'

Και μια παροιμία με σοφρωνιστικό δίδαγμα:

ι καρινές εν ινι κάτσι τσι τσιμίστσι

ινι πιέ τσι ξικουμπίστσι

που θέλει να πει:

Το καφενείο δεν είναι να κάθεται

και να κοιμάσαι

είναι να πιείς και να ξεκουμπιστείς

Παρά το δυσνόητο των λέξεων διαπιστώνει
κάνεις μια συντομία κι έναν... ποιητικό ρυθμό
που σε πολλές περιπτώσεις δεν απολείπει και η
ρίμα. Αφήνω που τα περισσότερα, απ' αυτά, έ-
χουν το μέτρο της φρόνησης και την αξία λαϊκού
αποφθέγματος.

Το γεγονός πάντως ένα είναι: ότι σ' αυτή την
περίοδο, του μεγάλου γλωσσομπερδέματος,
παρατηρήθηκε και η πλουσιότερη παραγωγή
σάτιρας. Η σκωπτική διαμάχη, μεταξύ-τους,
δεν περιορίστηκε στο χώρο ενός και μόνο κύ-
κλου με γνωστά πρόσωπα. Ξανοίχτηκε σε πολ-
λά μέτωπα — όσες και οι περιοχές που χρησι-
μοποίησαν δική-τους ντοπολαλιά κι ακόμη έ-
βλεπαν τα πράγματα με τη δική-τους νοοτρο-
πία.

Πηγαίνοντας για πρώτη φορά στη Λέσβο, ε-
δώ και δεκαπέντε χρόνια περίπου, κάποιος ει-
δήμονας με είχε συμβουλέψει να πάρω μαζί-μου
κι ένα μεγάλο μπλόκ. Να συγκεντρώσω, λείει,
απολαυστικά ευτράπελα και «κεντρίσματα» που
θα προκαλούσαν, οπωσδήποτε, το ενδιαφέρον-
μου. Και το θυμάμαι, τώρα γελώντας, ότι σαν
πρώτη εντύπωση σημείωσα αυτή τη φράση:

«πέρασε η πρώτη μέρα-μου στη Λέσβο

κι ακόμη να σκάσουν τα χείλη-μου.

Το μόνο που μου χτυπάει εδώ είναι

οι πολλοί Στρατήδες...»

Αργότερα, ανακάλυψα και το χιούμορ, αλλά
οι Στρατήδες μου είχανε προκαλέσει την προσο-
χή από την πρώτη στιγμή που πάτησα στην
προκουαία της Μυτιλήνης. Στρατής ο άνθρω-
πος που με βοήθησε να κουβαλήσω τα πράγμα-
τα στο ξενοδοχείο, Στρατής το γκαρσόνι του
καφενείου, Στρατής και ο ταξιτζής του Πάρκου
που γνώρισα στην πρώτη-μου κούρσα. Ο τελευ-
ταίος πρόκειται για τον γνωστό λαϊκό διηγημα-
τογράφο Στρατή Αναστασέλλη όπου σε πρό-
σφατη τηλεφωνική συνομιλία-μας καθώς τον
ρώτησα αν οι ταξιαρχίες των Στρατήδων υπερ-
τερούν ακόμη στη Λέσβο μου αποκρίθηκε κατη-
γορηματικά:

— Ποτέ-σου να μην αμφιβάλλεις.

— Γιατί;

— Διότι οι Άγιοι Ταξιαρχές του Μανταμά-
δου επιδρούν επάνω-μας σαν την... Κοινή Α-
γορά!

ΤΡΙΒΟΛΟΣ

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ
ΣΤΡΑΤΗΣ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΣ
(ΒΟΥΝΑΡΑΚΙ - ΜΥΤΙΛΗΝΗ)
ΜΥΤΙΛΗΝΗ 6 Μαΐου 1939
ΧΡΟΝΙΑ 1η—ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 20

ΕΥΘΥΜΟ — ΣΑΤΥΡΙΚΟ — ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΒΔΟΜΑΔΙΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΕΥΤΕΡΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

Ο «ΟΒΡΗΓΙΟΣ»

Ι ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

Το σατυρικό βδομαδιατικό φύλλο που διεύθυνε ο Στρατής Παπανικόλας. Δεξιά, σκίτσο του Παπανικόλα από τον Μίλητ Παρασκευαΐδη

Βέβαια, και η Παναγιά της Αγιάσου (με τους αμέτρητους Παναγιώτηδες) επιδρά υπολογίσιμα, όπως και ο Άγιος Ιγνάτιος της Καλλονής, αλλά οι Ταξiάρχες, που όπως λένε βοηθήσαν και στην απελευθέρωση του νησιού (η Λέσβος, όπως είναι γνωστό, απαλλάχτηκε από τους Τούρκους ανήμερα των Ταξiαρχών το 1912) κρατούν γερά τα πρωτεία και τὰ 'χουν σαν μονοπώλιο. Κι αν έχετε την απορία, για το πως οι Στρατήδες παίρνουνε τ' όνομα από τους δυο αυτούς Άγιους, αυτό μήτε κι ο ίδιος το χώνει. Πιστευα, όπως και κάθε ξένος επισκέπτης, πως η πρωτοκαθεδρία ανήκε στον Άγιο Ευστράτιο, αλλά μου είπανε πως κάνω λάθος. Οι Στρατήδες γιορτάζουν στις 8 Νοεμβρίου γιατί το «Στρατής» βγαίνει, λέει, από τον βαθμό του στρατηγού που τον φέρουν επαξίως οι Άγιοι Ταξiάρχες. Γίνεται κάποια σύντμηση και παραφθορά της λέξης και, παρότι δεν το πολυκατάλαβα κι αυτό, πίστεψα τελικά και συμφώνησα μαζί-τους. Με τους Μυτιληνιούς δεν σε συμφέρει να διαφωνήσεις. Κατέχουν τόσο καλά τα περί δια Γραμμάτων και Γλωσσικών ζητημάτων που δεν μπορείς να φτουρίσεις μαζί-τους έστω κι αν έχεις στην τσέπη-σου ολόκληρο το πανεπιστήμιο της Χαϊλδεμβέργης!

Θα προσθέσω μόνο, σαν μια επιπλέον επιβεβαίωση για τον πλεονασμό των Στρατήδων, κι αυτό το περιστατικό που συνέβη, γύρω στα 1930, στη Μυτιλήνη.

Σε κάποιο σπίτι είχε συγκεντρωθεί μια πνευματική φιλική συντροφιά από τους Στρατή Μυριβήλη, Στρατή Παρασκευαΐδη, Στρατή Παπανικόλα, Στρατή Ιωσηφέλλη, Στρατή Βαρελτζή, και Στρατή Αναστασέλλη. Έτσι και διαπιστώθηκε το γεγονός, των έξι Στρατήδων, ο Μυριβήλης δεν το άντεξε και είπε φωνάζοντας: — Ε, αυτό πια παραείναι! Έχουμε... παν... Στρατιά!

Αλλά στο πέραςμα και άλλων ημερών κι ενώ συνέχιζα την περιδιάβαση στο νήσι απόρριψα κι αυτή την άποψη σαν λαθεμένη. Διαπίστωσα πως οι ληξιαρχικές πράξεις, σε σχέση με τα ονόματα, δεν είχαν καμιά αξία. Ο αλληλοσατιρισμός των ντόπιων κατοίκων έχει καταργήσει σε τέτοια έκταση τα δημοτολόγια όπου άνθρωποι, χωριά και τοποθεσίες έχουν επιστημοποιηθεί με τα παρατσούκλια-τους και μόνον μ' αυτά γίνεται κανονική κουβέντα και συνεννόηση. Μάλιστα κάποιος Αγιασώτης μου δήλωσε σε πολύ σοβαρό τόνο:

— Εδώ, άμα δεν έχεις παρατσούκλι, δεν είσαι τίποτα!

Το χειρότερο, οι ανεξάντλητοι αυτοί χαρακτηρισμοί που τους επιδιώκουν, λέει, για ψυχική ευφορία και πνευματική άσκηση, χρόνο με το χρόνο έμειναν κι αποτέλεσαν έναν ειδικό πίνακα αξιών που μόνον μ' αυτόν μπορείς να κατατοπιστείς σωστά και να μάθεις, για όλους τους κατοίκους των περιοχών, τι καπνό φουμάρουνε και πόσο τους λέει το καντάρι.

Σε πρώτη βολή οι Μυτιληνιοί παίρνουν και το ανάλογο λούσιμο. Τους αποκαλούν «σφιχτούς», «άπραγους» στις αγροτικές δουλειές, και «ακριβούς» στις κουβέντες-τους. Για τις δυο τελευταίες κατηγορίες παραθέτω και τη μαρτυρία των σχετικών στίχων:

δώδεκα Μυτιληνιοί έναν γάιδαρο φορτώναν
και πάλι «χαράς στη μοναξιά-μας»
φώναζαν

Και το άλλο:

σαρανταδυό Μυτιληνιοί
δεκαοχτώ κουβέντες

Βρήκα πως θά 'τανε πιο σωστό να το συζητήσω και με Μυτιληνιούς και κείνοι αντέδρασαν μόνο στον πρώτο χαρακτηρισμό. Κι αυτό επειδή στην πόλη της Μυτιλήνης ασχολούνται με άλλες δουλειές και όχι με... τετράποδα. Όσο για το δεύτερο έδειξαν κολακευμένοι.

— Μπορεί στον παρά νά 'μαστε λίγο σφιχτοί αλλά η τσιγκουνιά στα λόγια είναι, οπωσδήποτε, σοφία!

Το τσούξιμο έρχεται από αλλού. Ότι είναι πολύ επιδειξιμανείς. Δίνουνε, λέει, μια λίρα — σε εκκλησία ή νοσοκομείο — για να γραφτεί τ' όνομά-τους στη στήλη των ευεργετών. Αυτό το γράφει κι ο «Τρίβολος» στις 12 Ιουνίου 1936.

«το φτηνότερο πράμα που μπορεί ν' αγοράσει κανείς στη Μυτιλήνη είναι ο τίτλος του Μεγάλου Ευεργέτη»

Αλλά πέρα από την πρωτεύουσα της Λέσβου έχουν και τ' άλλα κέντρα τη ρετσίνα-τους. Ο κατάλογος είναι πλήρης και ιδού η συνέχεια:

«γρούνια» λένε τους Αγιασώτες
«λαδουπάνια» τους Ανεμωτίσιους
«παραπονιάρηδες» τους Καλλονιάτες
«βιδοστριμμένους» τους Πετριανούς
«τσουκαλάδες» τους Μανταμαδιώτες
«ψαρογλύφτες» τους Σιγριανούς
«βαθρακοφάγους» τους Τζιθριανούς
«ξεφλουδισμένους» τους Τελωνιάτες

«τυρουγαλάδες» τους Φιλιανούς
«κανταρέλια» τους Μοριανούς
«νταλακλήδες» τους Ιππιώτες
«τσιμπλιάρδεις» τους Σκουταριώτες
«γκουχέστις» τους Γεραγώτες
«κλιφτουλιές» τους Αλεφαντιανούς
και τράβα συνέχεια κορδόνι! Όλοι-τους κι από-να μερτικό με τέτοια και χειρότερα επίθετα.

Από το ίδιο σατιρικό περιοδικό παίρνω και τις έμμετρες αλληλοκατηγορίες. Πατημένες κι αυτές στ' αλάτι έχουνε σιτευτεί ανάλογα γι' αυτό και η αντοχή-τους στο χρόνο.

σαράντα Καλλονιάτες, πινίντα ριπαντιά
ραβδίζαν τσι μαζώναν τη μέρα μίαν ιλιά.

Δράστες του στιχουργήματος αυτού οι ορεινοί της περιοχής Καλλονής που δεν χωνεύανε, λέει, τους κάτω Καλλονιάτες επειδή έχουνε κάμπο και βγάζανε πιο εύκολα το φωμί-τους.

Σε θανάσιμη αντιζηλία και η Μήθυμνα (Μόλυβος) με την Πέτρα. Η κάθε μια να καυχιέται την υπεροχή-της και να το διαλαλεί. Η Μήθυμνα ότι στέκεται ψηλότερα (το υψόμετρο είναι... αυταπόδεικτο) σαν πρωτεύουσα της επαρχίας και η Πέτρα για τα σπουδαία πνευματικά και καλλιτεχνικά τέχνα-της. Από την αντιδικία αυτή και η παρακάτω στιχουργική σύγκρουση:

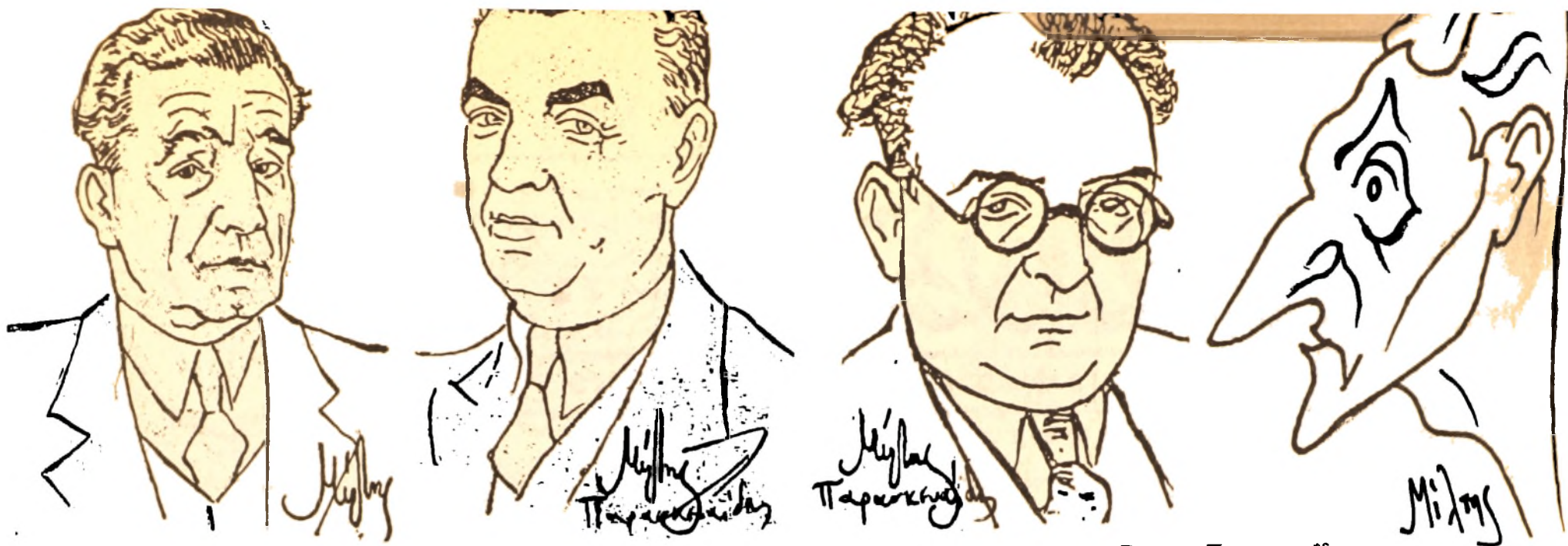
δυο πράγματα παράγει η των Μηθυμναίων
χώρα
τον Αργύρη Εφταλιώτη και τας κολοκύνθας
τώρα

Και η απάντηση από τους Μολυβιάτες:
Πέτρα περήφανο χωριό της ζευζεκιάς
πατρίδα

αρσενικοί και θηλυκοί με τη στομμίνη ρίδα
Για τη Γέρα και τ' Αλιφαντά σημαντικό
στοιχείο κατηγορίας — εκτός των άλλων — ήταν και η ταπεινή καταγωγή-τους. Κι αυτό τους το βγάζανε στη φόρα όταν γίνονταν γάμοι μεταξύ-τους. Δανείζομαι, κι εδώ, από τον «Τρίβολο» ένα χαρακτηριστικό τετράστιχο:

γαμπρός είν' απ' τ' Αλιφαντά
τσ' η νυφ' απού τη Γέρα
όμουρφα που τριγιάσανι
η ψείρα μι τη Λέρα

Κι αυτό όπως είπαμε, όχι με την έννοια της απλυσιάς, αλλά πως είναι τάχα ο χαρακτήρας-τους τέτοιος ώστε απ' όπου κι αν τους πιάσεις σε λερώνουνε. Φυσικά και οι Γεραγώτες με τους Αλεφαντιανούς, μπροστά σ' αυτούς τους βαρείς χαρακτηρισμούς, δεν μένανε αδιάφοροι.

Σκίτσα του Μίλτη Παρασκευαΐδη: Από αριστερά προς τα δεξιά: Κ. Φριλιγγός, Π. Νικήτας, Θειέλπις Λεφκιάς και Στρατής Παρασκευαΐδης

Μάχιμοι κι αυτοί της σάτιρας ανταποδίδανε τα «δέοντα» και παίρνανε την... απαραίτητη εκδίκηση!

Η τιτανομαχία, βέβαια, ανάμεσα στα πρωτοπαλλήκαρα: μεταξύ Μυτιλήνης και Αγιάσου.

Με πιο πλούσια πνευματική παράδοση οι Μυτιληνιοί (πόσα σπουδαία ταλέντα, αλήθεια, δεν έχουνε βγει απ' αυτή την πόλη) θέλουνε να βλέπουν τους Αγιασώτες στο περιθώριο και τους σνομπάρουνε ποικιλότροπα, χωρίς όμως και οι άλλοι να αισθάνονται... κομπλεξικοί! Απεναντίας: εκπαιδευμένοι όλοι-τους στο χωρατό και την αθυροστομία δεν αφήνουν λογαριασμούς ανεξόφλητους και τον κάθε αντίπαλο τον περιποιούνται. Τη μια με επίσημο τρόπο (εκδηλώσεις Καρνάβαλου) την άλλη στα καθημερινά-τους γεγονότα, πέτυχαν — και το πετυχαίνουν ακόμη — να κρατηθεί, η σκωπτική-τους διάθεση, σε αξιοζήλευτο ύψος.

Μα και οι Μυτιληνιοί, από την πλευρά-τους, δεν εννοούν ν' αλλάξουν κεφάλι. Επιμένουνε στην κατωτερότητα των Αγιασωτών, ακόμη και στο κεφάλαιο της σάτιρας και τους το εκδηλώνουνε με κάθε τρόπο. Με χιουμοριστικές προθέσεις, φυσικά, βαυκαλίζονται να τους πειράζουν και είναι πολύ ενδεικτικός ο διάλογος μεταξύ ενός Μυτιληνιού και μιας συντροφιάς Αγιασωτών.

Μπήκε ο πρώτος σ' ένα μαγαζί της Αγιάσου και αντίς να τους απευθύνει έναν συνηθισμένο χαιρετισμό τους είπε ειρωνευτικά.

— Γειά-σας ρε γαιδουραγιασώτες!

Στην αταραξία-τους οι άλλοι του αποκρίθηκαν με πολλή φυσικότητα.

— Καλώς-του του μλαράθριπου! (μουλαράνθρωπο)

Επιγραμματικό της ετοιμότητας των Αγιασωτών και το παρακάτου:

Όταν γινότανε συζήτηση στη Βουλή, για το όριο ηλικίας που θά 'πρεπε να υπολογιστεί στις αγροτικές συντάξεις, κάποιος Μυτιληνιός δημοσιογράφος επήρε τη βόλτα-του στα χωριά να συγκεντρώσει στοιχεία, από πρώτο χέρι, για την σχετική καμπάνια. Κάνοντας, λοιπόν, τον ανήφορο συναντά έναν γέρο που τίνιαζε ελιές. Ευκαιρία να σημειώσει την πρώτη απάντησή τον ρώτησε.

— Πώς τα πας γέροντα, τα καταφέρνεις;

Και κείνος — ατάκα — του αποκρίνεται.

— Άμα είναι καμιά... μικρή! Το πολύ δεκαοχτάρα...

Είχε πέσει σε Αγιασώτη.

Και για να μη νομιστεί τώρα πως η ετοιμολογία είναι αποκλειστικό προνόμιο των Αγιασωτών θα παραθέσω ακόμη έναν διάλογο που συνέβη στην Κατοχή μεταξύ ενός Ανεμωτίσιου ζευγά και δυο καπνουλάδων (καπνεμπόρων). Περνούσαν οι τελευταίοι αποκει και τους κινήθηκε η περιέργεια να μάθουν τι σπέρνει ο άλλος. Σταμάτησαν τ' αυτοκίνητο και καθώς ζύγωσαν κοντά-του τον ρώτησαν.

— Τί σπέρνεις ρε πατριώτη;

Και ο Ανεμωτίσιος στον ίδιο τόνο:

— Καφέ!

Ήταν η εποχή, βλέπετε, που όλος ο κόσμος καβούρντιζε... κριθάρι!

Όμως ξέχωρα από τα μεμονωμένα αυτά παραδείγματα, που δείχνουν όλη τη γνησιότητα και την ομορφιά της λαϊκής σάτιρας και του χιούμορ (όπως και τ' άλλο το πανηγυρικό τις ημέρες του Καρνάβαλου και του Κλήδονα) έχουμε και το... συνδικαλισμένο!

Η «Ορδή των Βασιβουζούκων» και ο «Σύλλογος Φιλογελώτων» υπήρξαν δυο περίφημα «γελαστικά» σωματεία που συνέβαλαν, κατά το διασκεδαστικότερο αλλά κι επιστημότερο τρόπο (καταστατικά, σφραγίδες, ενστάσεις, παραπομπές και διαγραφές), στην ανάπτυξη και διάδοση του γέλιου. Μια περίπτωση που, όσο κι αν φαίνεται... αστεία, αποτολμήθηκε από τους πιο σοβαρούς και καλλιεργημένους του νησιού. Για να επιβεβαιωθεί κι άλλη μια φορά πως εκεί που περισσεύουν οι γνώσεις και στραφταλίζει το πνεύμα, εκεί και η σωστότερη εκτίμηση του γέλιου.

Και πρώτα - πρώτα η «Ορδή των Βασιβουζούκων» (η πιο αισιόδοξη αντίδραση αμέσως μετά την μικρασιατική καταστροφή) συγκέντρωνε ό,τι καλύτερο, από τους καλλιτέχνες, επιστήμονες και λόγιους, που είχε να επιδείξει η Λέσβος.

Έδρα και των δύο συλλόγων η Μυτιλήνη, χωρίς αυτό να υποχρεώνει και τα μέλη να κατοικούνε στην ίδια την πόλη. Όλοι με τις ασχολίες-τους και τις φροντίδες στις εργάσιμες ώρες, αλλά τις εύκαιρες ισορροπούσαν την ψυχική-

τους διάθεση με το ξέδωμά του άλλου προγράμματος που απαιτούσε ταχτικές συνεστιάσεις σε ταβέρνες και, αραιότερα, σε σπίτια.

Εκεί, ανάμεσα πηρουνιού και ποτηριού, η αναφορά στα πεπραγμένα, η εξέταση νέων μελών, (αυτών που είχαν υποβάλλει κανονική αίτηση με φωτογραφία) καθώς και η τιμωρία εκείνων που έδειχναν υποτακτικότητα στις... γυναίκες-τους ή εκτελούσαν την Ποίηση και την Πεζογραφία με διάφορα ανοσιουργήματα! Συνηθισμένη ποινή των αποφάσεων η πληρωμή των εξόδων στο φαγοπότι-τους μαζί με την πρόσθετη υποχρέωση (του παρεχτραπέντος) ν' απαγγείλει, σαράντα φορές, το ατυχές εγχείρημά-του και να βρυχηθεί άλλες τόσες!

Οι πιο σπαρταριστές στιγμές όταν ένα υποψήφιο μέλος έδινε εξετάσεις γέλιου, από το απλό μειδίαμα μέχρι το ξεκάρφωτο ξιπασμένο κακάρισμα και τον βαθύ καγχασμό. Όταν το αποτέλεσμα ήταν ικανοποιητικό το επικύρωνε πρώτα η ειδική επιτροπή μ' ένα βαρύτονο, αλλά συκρατημένο χάχανο. Ύστερα επικροτούσε η ομήγυρη με πολλά κλιμακωτά γέλια και το καινούριο μέλος είχε ήδη περάσει στη δύναμη του συλλόγου. Σε περίπτωση αποτυχίας τον έτρωγε η πρόγκα της ειρωνίας κι εδώ τα γέλια γίνονταν παρατραβηγμένα για να υποδηλωθεί σαφώς η αποδοκιμασία. Από τα πολλά, το εκλεγμένο προεδρείο, με πιο σόφρωνα αντίληψη, συνιστούσε στον αποτυχόντα να εξασκηθεί περισσότερο «περί την γελωτικήν τέχνην και εμπειρίαν αυτού» για να επανεξεταστεί στο επόμενο τραπέζωμα. Ακολουθούσε η σύνταξη της απόφασης ή του ψηφίσματος (ανάλογα με την υπόθεση που είχαν να κάνουν) και η διαδικασία προχωρούσε.

Όλα όμως αυτά διατυπωμένα έξυπνα, αυθόρμητα, και μέσα στο γράμμα και το πνεύμα που απαιτούσαν οι όροι του καταστατικού.

Ένα ελάχιστον δείγμα, από τις εκδηλώσεις αυτές, και το παρακάτω ψήφισμα που, αν δεν κάνω λάθος, συντάχθηκε τον Ιανουάριο 1934. Το παράπτωμα εδώ, αρθρογράφηση «εις αλλότριον θέμα» από λόγιο βασιβουζούκο.

Η ΟΡΔΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΒΟΥΖΟΥΚΩΝ

Προς τον Χρυσάνθον Τον Μολίνον

Σοφόν γεωμέτρην

Εις Ακλιδιού

Κ. Κόντος, Δ. Καμίτζος, Στρατής Μυριβήλης και Κώστας Μάκιστος

Επίλεκτον μέλος της Ορδής Χαιρε!

Η Ορδή των Βασιβουζούκων, λαβούσα υπ' όψη το εις την νευρώδη εφημερίδα «Φως» καταχωρηθέν προϊόν του εμπνευσμένου και αχαλινώτου Υμών Καλάμου υπό τον τίτλον «Το Τρίγωνον» ψηφίζει:

μετά παρατεταμένων βρυχηθμών (μήκος κύματος μέχρι Λυών): Να εκτυπωθεί το Τρίγωνον τουτο επί εκλεκτού Ιαπωνικού αυτοκρατορικού χάρτου και να διανεμηθεί εις πάντας τους κατοίκους του Δήμου Μυτιληναίων, μηδέ των νηπίων εξαιρουμένων, διότι — Δόξα τοις Θεοίς επί τέλους! — χάρις εις τας απροσδοκίτους γεωμετρικάς υμών γνώσεις, έλαμψε φως και ελύθη το άλυτον πρόβλημα της τοποθέτησεως του Όγκου του νέου θεάτρου, ου ένεκεν καθυστερεί επί τόσα έτη η ανέγερσις αυτού. «Γην ορώμεν αδελφοί».

Να αποσταλή ανά εν αντίτυπον εις την επιτροπήν του Βραβείου Νόμπελ και εις το αντεπιστέλλον μέλος της Ορδής Μητρον τον Ακριδιανόν (Λυών)¹ και Ξάνθον Μηθυμναϊόν².

Να δημοσιευτή το παρόν εις το επίσημον όργανον της Ορδής «Τρίβολον». Να συνέλθουν το ταχύτερον τα μέλη της Ορδής εις τοιμπούσιον πανηγυρικών δαπάναις και αναλώμασιν Υμών.

Όπερ έδει δείξαι
Η ΟΡΔΗ

Στρατής Παρασκευαΐδης, Παναγιώτης Κεφάλας, Στρατής Βαρελιζίδης, Παν. Νικήτας, Στρατής Παπανικόλας, Νίκος Σωτηράκις, Θείελπις Λευφκίας, Τέρπανδος Αναστασιάδης, Στρατής Ιωσηφέλλης. (σ.σ. όλοι μακαρίτες).

Μ' ένα τέτοιο σπαρταριστό κέφι δεν ήταν ν' αντέξουν τη ζηλοφθονία-τους οι απόξω και ιδρυσαν τότε τον άλλο σύλλογο των «Φιλογελώτων». Με καταστατικό κι αυτοί πέρασαν γρήγορα στην εφαρμογή-του και όπως φαίνεται θα είχαν μεγάλη επιτυχία οι συνεστιάσεις-τους γιατί πολλά μέλη της Ορδής κατέφυγαν σε διπλή εγγραφή για να έχουν το δικαίωμα παρουσίας και στους δυο συλλόγους.

1. Ενωούν το ζωγράφο Αντώνη Πρωτοπάτση που ζούσε τότε στη Γαλλία.

2. Ο ποιητής Μήτσος Καμίτζος.

Για την ιστορία του πράγματος πρωτοπόρος της ιδέας «Φιλογελώτων» ήταν ο φαρμακοποιός Βολοβίνης ένας πληθωρικός γραφικότατος τύπος, με βελάδα, μπομπέ, και πλούσια αποθέματα γέλιου, την οποία και πραγματοποίησε γύρω στο 1916, ενώ ο δεύτερος ομότιτλος σύλλογος έγινε αρκετά αργότερα.

Ο Βολοβίνης, λοιπόν, όπου μεταξύ των άλλων πλασάριζε και το θαυματουργό «χάπι του εξοχωτάτου» (ένα είδος κινίνου, ενώ «εξοχωτάτον» εννοούσε τον εαυτόν-του) γνωρίζοντας, από προσωπική πείρα, ότι απ' όλα τα φάρμακα που διέθετε το καλύτερο ήταν η χρήση της «γελαστικής μεθόδου», συνιστούσε στους πελάτες-του, στη Μυτιλήνη, να γελούν κατά κόρο. Θέλοντας δε να μεταδώσει την πεποίθησή αυτή και στους φίλους-του, τους συγκέντρωνε κάθε βράδυ σ' ένα σκοτεινό παρτέρι του Δημοτικού Κήπου και τους έκανε κούρα γέλιου «υπό τα σκώμματα των αμυήτων σοβαρών θαμώνων της πλατείας». Μαζί μ' αυτά και το τραγούδι-του με συνοδεία κιθάρας. Έπαιζε και τραγουδούσε θαυμάσια, αλλά πάντα με απότομες διακοπές. Εκεί, δηλαδή, που σε συνέπαιρνε με κάποιο ρομαντικό κομμάτι, ξαφνικά, σταματούσε απότομα και άφηνε ένα δυνατό γέλιο — την απαραίτητη δόση της «γελαστικής θεραπείας».

Στους πιο πρόσφατους καιρούς — μετά το 1955 — παρουσιάστηκε και τρίτο σωματείο με ζηλωτές του γέλιου, η «ΕΡΜ». Δημιούργημα του Στρατή Αναστασέλλη είχε κι αυτό την έδρα-του στη Μυτιλήνη και επονομαζόταν «Ένωσις Ριζογαλιστών Μυτιλήνης». Όλα τα μέλη-του από τη νεότερη πνευματική φουρνιά με εξαίρεση, τρία-τέσσερα, του Διοικητικού Συμβουλίου. Μερικά ονόματα από τους επικεφαλής της Ένωσης: Στρατής Αναστασέλλης (πρόεδρος), Γιώργος Κακαδέλλης, Νίκος Αναστασιάδης, Γιάννης και Αλφόνσος Δελής, Παναγιώτης Σχοπελίτης.

Εδώ όμως, εκτός από τη βασική επιδίωξη του γέλιου έχουμε και μερικά καινούρια στοιχεία. Στα μέλη-του συγκαταλέγονταν και γυναίκες, ενώ οι συνεστιάσεις γίνονταν μόνο σε σπίτια, και με έξοδα του εκάστοτε οικοδεσπότη. Στο τέλος υποχρεωτικά και το ριζόγαλο, όπου από το είδος αυτό επήρε και την ονομασία-του ο σύλλογος.

Με την έναρξη της κάθε συνεστίας ο... αρχιερέας και πρόεδρος Στρ. Αναστασέλλης έλεγε τον ύμνο του συλλόγου, ένα σουρεαλιστικό ποίημα που άρχιζε έτσι:

«Άρμεξα τη μονοβούζα κατσίκα των
λογισμών-μου...»

ώσπου κατέληγε σε αλχημικτικές διεργασίες — ζάχαρης, ρυζιού, και κανέλλας — που οι δαίμονες κουβαλούσαν από χώρες ξωτικές για να παραχθεί «ριζόγαλον το θεσπέσιον»!

Με ιδιαίτερη τελετουργικότητα και η χειροτονία του καινούριου μέλους (ειδικά όταν επρόκειτο για γυναίκα) όπου για ν' αποκτήσει το δίπλωμα — ένα χοντρό χαρτί σαν περγαμνή με σταυρωτά σπαθιά και με ταινίες χρωματιστές σφραγισμένες με βουλοκέρι και με την υπογραφή του αρχιερέα — γονάτιζε στη μέση του χώρου και μπροστά από 'να πιάτο ριζόγαλο που είχε τοποθετηθεί επίτηδες εκεί. Ύστερα τέντωνε μπροστά τα χέρια-του και ένωνε τις παλάμες-του σε σχήμα διπλής ανοιχτής χούφτας. Έτοιμος τότε και ο αρχιερέας, έλεγε κάτι δικά του σαν εισαγωγή, και μετά φαλλίδιζε μια τούφα μαλλιά από το κεφάλι του νεοφώτιστου. Τ' ακουμπούσε στις κεκλιμένες παλάμες-του και τότε ο γονατισμένος τό 'κλεινε μ' ευλάβεια. Στη συνέχεια έφερνε τα κλειστά χέρια-του πάνω στο μέτωπο. Τα σταματούσε εκεί για λίγο κι έπειτα τα χαμήλωνε, σουρτά, ως το σημείο της λεκάνης για ν' ανακράξει ευθύς αμέσως.

— Τα μαλλιά, στα μαλλιά!

Ήταν η στιγμή που ξεπούσε ο καταρράκτης του γέλιου, αλλά και η μανία όλων των μελών πάνου στα πιάτα με το ριζόγαλο. Το υπόλοιπο πρόγραμμα συνεχιζόταν με παρλάτες και τραγούδια χωρίς ν' απολείπουνε και τα έκτακτα γκεβεζελίκια — κατά πως λένε στη Λέσβο τις φάρσες και τα χωρατά.

Καιρός όμως να μιλήσουμε και για τον πρωτεργάτη του γέλιου. Τον άνθρωπο εκείνο που η Λέσβος πρέπει να του χρωστάει πολλά. Τον εκδότη του «Τρίβολου» τον Παπανικόλα. Είναι, ίσως ο μόνος που παθιάστηκε τόσο πολύ με τη σατιρική λαογραφία του νησιού. Στρατής κι αυτός, όπως και τόσοι άλλοι, υπήρξε ο Σχολάρχης του είδους και χάρις σ' αυτόν τον πανέξυπνο και καλλιεργημένο «γραφιά» σώθηκε μια πολ-

λή σημαντική σοδειά. Καταρτισμένος πάνω σε σωστές βάσεις δεν περιορίστηκε μόνο στην καταγραφή του υλικού, αλλά καθιέρωσε και φωνητική γραφή (στα λαογραφικά και ηθογραφικά κείμενα) μ' ένα μανιφέστο που δημοσίεψε στις 8 Ιουνίου 1934, για τη σωστή προφορά-τους. Κατάφερε, λίγο-πολύ, να κινήσει το γενικό ενδιαφέρον και το κουβαλητό του λαογραφικού υλικού έρχονταν, στο περιοδικό-του, απ' όλα τα σημεία της Λέσβου. Από τον «Τρίβολο», που κυκλοφορούσε κάθε Παρασκευή, ξεπετάχτηκαν και τα πιο προικισμένα σατιρικά ταλέντα. Με πηγαία διάθεση και πολλή όρεξη τροφοδοτούσαν τις στήλες ταχτικά πάνω σ' έναν κεφάτο ανταγωνισμό και το κάθε φύλλο έσφυζε από ζωντάνια.

Γενικά, όλα τα κομμάτια του «Τρίβολου» τα χαρακτηρίζει το καλό γράψιμο, η έξυπνη ευρηματικότητα, η πιπεράτη γεύση, και μια πλούσια λαϊκή παράδοση. Και τι δεν βρίσκεις, αλήθεια, στις σελίδες-του:

Ειδικές στήλες αφιερωμένες στους γιατρούς, δικηγόρους, παπάδες, μπεκρήδες, μηδέ εξαιρουμένων και των λογίων της Αθήνας με κείνο το τσουχερό-του «Σολοικοπάζαρο» που έβγαζε στο σφυρί τα στραβά-τους. Έχει ακόμη μόνιμη γελοιογραφία, καζαμιά, κλήδονα, τριβόλους, γαϊδουράγκαθα, νοιώσματα, νταντανίσματα, ανέκδοτα, παροιμίες, γλωσσολογίες, τα πάντα! Όλα ντόπια παραγωγής και από αξίους πνευματικούς ερευνητές και τεχνίτες.

Κυριότεροι συνεργάτες του «Τρίβολου» ήταν:

Παπανικόλας Στρατής, Νικήτας Παν., λαογραφικά, Αναστασέλλης Στρατής, Αγιασώτικα, Κακαδέλλης Γιώργος, σκίτσα, Παρασκευαΐδης Μίλτης, σκίτσα, Παγίδας Δημ., σκίτσα, Καραγιάννης Βαγγέλης, λαογραφικά, Τυραδέλλης Θόδωρος, Μυτιληνιά, Χατζηστυλιανός Πανάγος, σκαλίσματα σε λινόλεουμ, Χατζηραφαήλ Δημ., Μανταμαδιώτικα, Κανιμάς Χ., Αγιασώτικα — ήταν παπάς από την Αγιάσο, Τζοάνος Πρόδρομος, Μανταμαδιώτικα, Παπανικόλα Άννα, γυναίκα του εκδότη (και σκάλισμα σε λινόλεουμ σκίτσων), Λαγουμίδης Βρασίδης, γενικά, Γιωργαντέλλης Αλκιβιάδης, Πλωμαρίτικα, Αντωνάκας Σαράντος, Πλωμαρίτικα - ζωγράφος, Ζούρου Φρόσω, Σκουταριώτικα, Καμίτζος Μήτσος, ποίηση, Αγοραστός Στέλλα, Μολυβιάτικα, Σκουταριώτικα — η δασκάλα με τα χρυσά μάτια, Σκληπάρης Μιχ., λαογραφικά.

Τους αναφέρω χωρίς αξιολογική σειρά και με την επιφύλαξη, φυσικά, ότι ο κατάλογος αυτός δεν εξαντλεί το δυναμικό όλων των συνεργατών. Δεν ξέρω αν εδώ είναι σωστό ν' αναφερθώ και στους Πασκαλιά, Βαγιάννα, Καμάτσο, Ντελόγχο, Κυπριωτέλλη (στιχουργούς), Στεφανή, Γεωργαλά, Μαστραντωνά και Παν. Ζγουραφστόν που διέπρεψαν σαν ρήτορες στο καρναβάλι της Αγιάσου. Ακόμη μαθαίνω από τον «Τρίβολο» πως ο πρώτος των ποιητών, της λαογραφικής σατιρικής σειράς, ήταν ο Γιώργης Καλιάς από τη Μυτιλήνη.

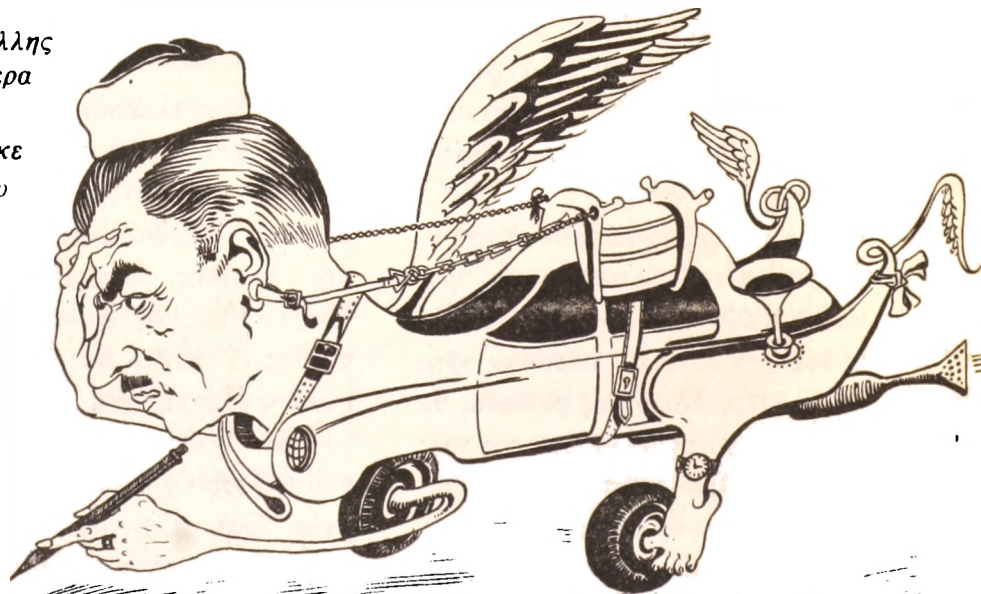
Στη Μυτιλήνη διέγραψαν την πορεία-τους και οι άλλες σατιρικές εκδόσεις: «Βούρδουλας», «Σκορπιός» και «Νέος Μυτιληνιός». Ο δε Γιώργος Κακαδέλλης ξέχωρα από τις εκθέσεις-του, με χιουμοριστικό λαογραφικό σκίτσο και τις συνεργασίες-του στον «Τρίβολο» έχει κι έναν υπολογισμό όγκο δουλειάς, σε κείμενα και σκίτσα, στα δελτία του Ροταριανού Ομίλου Μυτιλήνης. Ακόμα και σκηνογραφική δουλειά στο ερασιτεχνικό θέατρο.

Αναμφίβολα η λεσβιακή σάτιρα γνώρισε ανοδική εξέλιξη στην περίοδο του «Τρίβολου», από το 1931 και μέχρι το 1952 που πέθανε ο εκδότης-του. Και ήταν το έντυπο που δεν χάριζε. Όταν έδειχνε τα δόντια-του τ'άδειχνε για να δαγκώσει κι όχι για να του πέσει κανά κομμάτι ψωμί. Και το περίεργο ήταν πως διαβαζότανε με την ίδια ευχαρίστηση κι από τους σατιριζόμενους. Μεγάλος μάστορας ο Παπανικόλας ήξερε να στηλιτεύει τα πράγματα κι εκεί όπως σημάδευε και χτυπούσε τον στόχο-του, παράλληλα έπαιζε και το παιχνίδι της έξυπνης εναλλαγής — μεταξύ του σοβαρού και του αστείου — κι ενώ ο σκοπός-του πετύχαινε, τελικά κατάφερνε να έχει και τη συμπάθεια κι από τον βαλλόμενο.

Ο Βαγγέλης Καραγιάννης, από τους μόνιμους συνεργάτες του «Τρίβολου», σε ομιλία-του για τον Στρατή Παπανικόλα ανάμεσα στ' άλλα τόνισε και τούτα:

«Ήξερε όσο κανείς άλλος να εκφράζεται με τη λεπτή σάτιρά-του, απλά, ιδιότυπα, για τα πιο επικίνδυνα περιστατικά και γεγονότα, σε μια επαρχία μάλιστα μικρή, όπου ο κύκλος της

Ο Στρατής Αναστασέλλης (οδηγός ταξί και σήμερα συνταξιούχος) όπως τον εμπνεύστηκε ο άσπονδος φίλος-του και συμπατριώτης Γιώργος Κακαδέλλης.

κοινωνίας είναι περιορισμένος και το κοινοπολιό αναπόφευκτο. Όμως κανείς δεν δυσανασχέτησε ποτέ κανείς δεν αισθάνθηκε εχθρότητα μαζί-του. Η σάτιρά-του δεν πληγανε, μονάχα γέλιο προκαλούσε... Είχε κάτι το πολύ ενδιαφέρον η προσωπικότητα αυτού του ανθρώπου. Έδινε πρωτ' απ' όλα μια ψυχική ευεξία η συντροφιά-του. Δημιουργούσε γύρω-του ατμόσφαιρα αληθινά πνευματική...»

Ναι, το μυστικό του Στρατή Παπανικόλα εκεί βρισκότανε. Στο λεπτό χειρισμό του θέματος. Δεν υπήρξε ποτέ φτηνός κόλακας, αλλά μήτε και χαριστικός. Παρατηρητικός σε όλα ήξερε να τα χειρίζεται σωστά και να ξυπνάει το ενδιαφέρον όπου χρειαζόνταν. Από τη γνώση-του αυτή και η επιτυχημένη κατανομή των στηλών του «Τρίβολου» στους συνεργάτες. Είχε πιάσει τη φλέβα του καθενός και τους χρησιμοποίησε κατάλληλα. Κι όταν κάποιος πήγαινε να ξεστρατίσει από το στοιχείο-του ο Παπανικόλας προλάβαινε το γλιστρήμα και τον επανέφερε στην τάξη με την απλή γλώσσα της αλήθειας, αλλά και τόσο χωρατατζιδιχη, όπως την έπαιζε αυτός.

Δείγματα της ικανότητας αυτής είναι και τα επόμενα μικρά κομμάτια-του που, οπωσδήποτε, θα μου συγχωρεθεί η μακρυγορία όταν τα διαβάσετε. Συνταγμένα, μάλιστα, σε δημοσιογραφική γλώσσα είναι αυτά που ο Παπανικόλας δεν τα επιδίωκε μόνον για να σχολιάσει τα χτυπητά της τρέχουσας επικαιρότητας αλλά και για ν' αποζημιώσει όσους από τους συνδρομητές αναγνώστες του «Τρίβολου» δεν γνώριζαν τους λεσβιακούς ιδιωματοισμούς (για να χαρούν τις ειδικές στήλες) κι έτσι βρίσκανε απολαυστική καταφυγή στην πέννα του Στρατή Παπανικόλα.

ΡΕΓΚΕΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΕΣ

Φαίνεται ότι εις την ηρωϊκήν Ελεφαντούπολιν οπλοφορούν πάντες οι δυνάμενοι φέρειν όπλα. Τούτο συνάγεται από το εξής περιστατικόν που μας αφηγήθη αυτόπτης μάρτυς. Προχθές εσπέρας κάποιος συμπολίτης κτηματίας, μεταβάς εις τα Ελεφαντά δια να πληρώση τις μαζώχτρες-του, έφερε μαζί-του ως δώρον και είκοσι ρέγκες. Την είδησιν της γεν-

Αντεπιστέλλοντα μέλη της χωρωδίας Μυτιλήνης με επικεφαλής τον σαλεπιτζή Αντώνη!

Σκίτσο Γ. Κακαδέλη
ναιοδωρίας του κτηματίου μετέδωσεν εις το καφενείον όπου ήσαν συνηγμένοι όλοι σχεδόν οι Αλεφαντιανοί ένας ραβδιστής έφεδρος, δια της ακολούθου φράσεως: «Η κυρ Παναγιώτ'ς μας ίφιρι είκονσι χουρουφύλακες». Εις τον στρατόν, που υπηρετούσε ο ραβδιστής, τις ρέγκες τις λέγανε «χωροφύλακες». Με το ν' ακούσουν «χωροφύλακες» οι θαμώνες του καφενείου, πετάχτηκαν σαν ποντικοί από τα παράθυρα και εξαφανίστηκαν εις το σκοτάδι...

ΖΗΤΩ Η ΞΕΝΗΤΙΑ

Έξω από ένα κατάστημα της Ερεσσού υπάρχει μια ταμπέλα με την εξής ηρωϊκήν επιγραφήν:

«Γρηγόριος Μπεντέλας — Βερεσές Ουδέν. Όποιος θέλει ας πάρει. Ζήτω η ξενητιά»

Δια τους απορούντας τι θέσιν έχει η ζητωκραυγή υπέρ της ξενητιάς εις την ταμπέλαν, παρέχομεν την πληροφορίαν ότι ο κ. Μπεντέλας είναι αποφασισμένος να μη δώσει εμπόρευμα βερεσέ, έστω και αν οι συγχωριανοί-του πρόκειται να τον μπουκοτάρουν και τον αναγκάσουν να ξενιτευθή.

ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ ΚΑΙ ΓΕΩΡΓΑΝΤΕΛΛΗΣ

Στο Ταχυδρομείο του Πλωμαριού πήγε προχτές μια γυναικούλα του λαού να εξαργυρώσει μια επιταγή.

— Σεις κυρά είσθε η Γεωργαντά; ρώτησε ο προϊστάμενος.

— Ναι, γιέ-μ'.

— Περιμένεις καμία επιταγή από κανέναν Γεωργαντέλλη;

— Ναι.

— Τι σου είναι;

— Αξάδιρφούσι-μ'.

— Καλά πώς εσύ γράφεις Γεωργαντά κι εκείνος Γεωργαντέλλης;

— Άμα είχα γιέ-μ' τσ' ιγώ παράδεις θα μι λέγανι Γιουργαντέλλι. 'πειδής είμι φτουχιά μι γράφουνι Γιουργαντά, απάντησε θυμοσοφικά η γριούλα.

ΠΟΝΗΡΙΑ ΕΡΓΟΔΟΤΟΥ

Επί ημέρας πολλές οι Βρισαγώτες δεν μπορούσαν να καταλάβουν τί συνέβαινε με την καμπάνα του σχολείου-των και ήρχισεν έξαφνα να χτυπά στις 6½ το πρωί αντί στις 7½ που χτυπά συνήθως. Και επειδή δεν έ-

χουν ρολόγια πολλοί άνθρωποι στα χωριά, οι εργάτες έσπευδαν να αρχίσουν την εργασία-τους, για να σχολάσουν το βράδι πάλι με την καμπάνα του εσπερινού, που σήμαινε την κανονική-της ώρα. Αυτό βέβαια κούραζε τους εργάτες, αφού δούλευαν μιαν ώρα περισσότερη μα κανένας δεν το ψιλόλογησε. Κι έτσι η δουλειά αυτή τράβηξε ένα μήνα περίπου.

Κατά το διάστημα αυτό στο χωριό εβασίλευε πλήρης αναρχία από απόψεως ώρας. Ο καθένας είχε τη δική-του. Άλλοι βάζανε τα ρολόγια-τους με την ανατολή του ηλίου, κι άλλοι με την καμπάνα. Ο δε Χαράλαμπος ο σωφέρ, που έφευγε απ' το χωριό στις 7½ και έφθανε στη Μυτιλήνη στις 8½, καμάρωνε για την ταχύτητα που ανέπτυσε τώρα στα γεράματά-του και κατόρθωνε να παίρνει δυο ωρών δρόμο σε μία!

Στο τέλος τί νομίζετε πως ανεκαλύφθη! Την καμπάνα τη χτυπούσε το πρωί μιαν ώρα νωρίτερα κάποιος πλούσιος του χωριού, που έχτιζε σπίτι και ήθελε να το τελειώσει μιαν ώρα αρχύτερα. Φυσικά, όταν τό 'μαθαν οι εργάτες έγιναν έξω φρενών και λίγο έλειψε να του σπάσουν το κεφάλι με τα σφυριά. Αλλά εν τω μεταξύ το γιαπί είχε προχωρήσει και ο εργοδότης είχε κάνει τη δουλειά-του.

ΤΙ ΜΑΣ ΚΑΝΟΥΝ ΟΙ ΚΑΡΓΕΣ

Παραπονείται ο κόσμος για το ρολόι της Μητροπόλεως. Τώρα τελευταία, λένε, πηγαίνει πότε 10 λεπτά μπρος και πότε 10 λεπτά πίσω. Αυτό το πίσω-μπρος συμβαίνει με κάποιαν μυστηριώδη μαθηματικήν ακρίβειαν και έτσι σε κάθε μια ώρα το ρολόι δεν έχει πάει μήτε μπρος μήτε πίσω! Τα μυστηριώδη αυτά φαινόμενα που απασχολούν επί ημέρας τώρα και τους Αγίους Επιτρόπους της Μητροπόλεως και το Κοινόν οφείλονται, ως εξηκρίβωσεν ο «Τρίβολος» στις κάργιες που κουρνιάζουν εις το κωδωνοστάσιον. Κάθε φορά που κατεβαίνει ο λεπτοδείχτης μια κάργια καθίζει

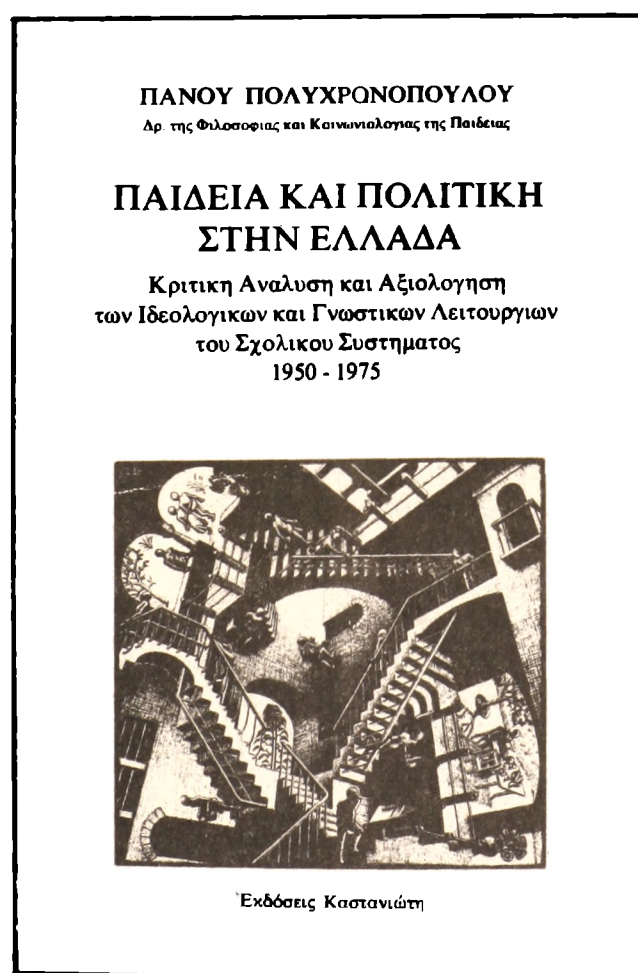
επάνω-του και το κάνει να τρέξη κατά 10 λεπτά. Δεν κατρακυλά περισσότερο από 10 διότι εν τω μεταξύ η κλίσις που παίρνει δεν αφήνει την κάργια να σταθή επάνω-του περισσότερο. Ήδη έχει πάει το ρολόι 10 λεπτά μπρός! Αλλά ο λεπτοδείχτης εν τω μεταξύ αρχίζει ν' ανεβαίνει. Μόλις οριζοντιωθή η κάργια ξανακαθίζει επάνω και διορθώνει το κακόν που έκανε προηγουμένως.

Αυτή η ανωμαλία δύναται κατά τους ειδικούς να εκλείψει εάν σφηνωθή ο λεπτοδείχτης στον μπόσικον άξονά-του.

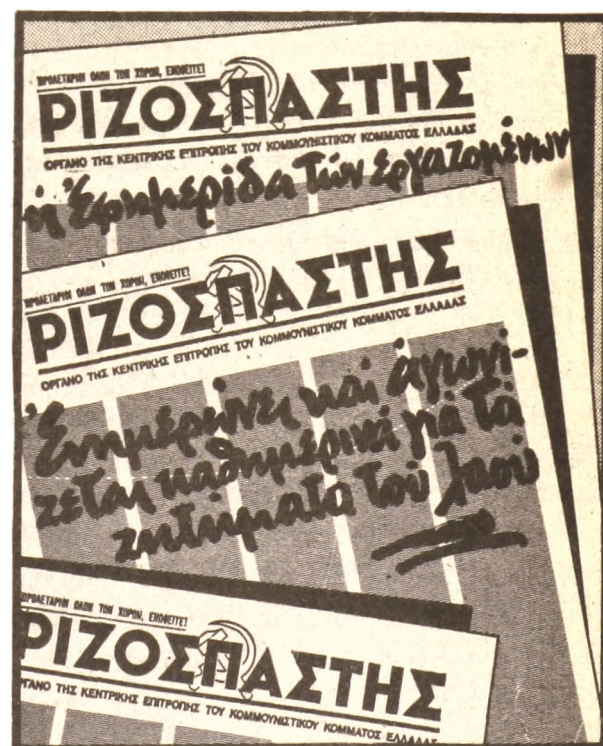
Όλη αυτή η ιστορία, βέβαια, δεν είναι των ημερών-μας. Έχει κι αυτή την ηλικία-της όπως και οι άλλες καταγραφές λόγου, πάνω στη ζωή του Αιγαιοπελαγίτικου αυτού νησιού. Όμως οι καταβολές μένουνε και τα διάφορα αξιόλογα ταλέντα δεν έλλειψαν ποτέ από τη Λέσβο. Έλλειψε, νομίζω το ενδιαφέρον-μας και ειδικά για τη σάτιρα (του ελληνικού χώρου κι αυτή διάολε) που θα 'πρεπε να μας είναι πιο γνωστή. Όσα και να επικαλεστούμε, πάνω στο ακατανόητο των γλωσσικών ιδιωμάτων, θαρρώ πως έχουμε μείνει στο αστείο της θειάς Αμερσούδας — με τα τρία βρατσιά — ή και στην άλλη έντυπωση, τη γενικότερη, πως η Λέσβος παράγει μονάχα λάδι και... αριστερούς ψηφοφόρους! Ακόμη κι αυτοί που ασχολούνται με τα Γράμματα δεν έχουνε βγει από τούτη την άγνοια. Μιλάνε, ασφαλώς, για σπουδαίους λυρικούς πεζογράφους και περιφημούς ζωγράφους, αλλά για λεσβιακή σάτιρα και χιούμορ ουδέν!

Η πρόσφατη επανεκτύπωση του «Τρίβολου», από την κ. Άννα Παπανικόλα και την κόρη-της Ρηνιώ, δεν είναι μονάχα μια πολύτιμη προσφορά στη λαογραφία-μας. Είναι και μια καλή ευκαιρία να εξοικειωθούμε περισσότερο με τη σάτιρα και να συμφιλιωθούμε μαζί-της.

Η γενική έντυπωση, πως ο Ρωμιός ξέρει να γελάει, πρέπει κάποτε να ξεφύγει από τη θεωρία και να περάσει στην πράξη.

Έκδόσεις Καστανιώτη

Το αυθαίρετο του Σ. Επικρατείας

Μανία έχουμε στον τόπο-μας να εξευτελίζουμε τους θεσμούς. Κι όχι μόνο με παραλείψεις και πράξεις αρνητικές ή εχθρικές. Αλλά συχνά με διαθέσεις εξυπηρέτησης, εκτίμησης, ανύψωσης.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας είναι από τους υψηλότερους θεσμούς της Πολιτείας, δικαστήριο ανώτατο, που κρίνει τη νομιμότητα των πράξεων της Διοίκησης και τη συνταγματικότητα των νόμων και διαταγμάτων. Αυτό το θεμελιώδες όργανο, λοιπόν, της δημοκρατίας, το συνέδεσαν οι πράξεις της τελευταίας κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας με την κατασκευή... αυθαίρετου κτίσματος και μάλιστα μέσα σε κεντρικό πάρκο της Αθήνας, το άλσος του Πεδίου του Άρεως.

Να πως έχει η παράδοση αυτή ιστορία. Όταν αποφασίστηκε πέρσι η μεταστέγηση του Συμβουλίου της Επικρατείας από το κτίριο της Βουλής, εξετάστηκαν διάφορες πιθανές θέσεις. Και κάποιοι γραφειοκράτες διάλεξαν τα 12,5 στρέμματα στο Πεδίο του Άρεως, που είχαν παλιότερα παραχωρηθεί για το μουσείο Πασά (!) άλλο έγκλημα αυτό. Δεν είχαν και άδικο! Αέρας καθαρός, άνετο πάρκιγκ, δυνατότητες επέκτασης απεριόριστες (σε βάρος του πρασίνου), θέση κεντρική. Ο ο-λετήρας της Αθήνας, τότε υπουργός Χωροταξίας Γ. Πλυτάς, (έχει το θράσος να διεκδικεί την υποψηφιότητα δημάρχου της πόλης που τόσο έβλαψε) συμφώνησε αυθωρεί. Κάποιο ρόλο φαίνεται έπαιξαν και οι σύμβουλοι του τότε πρωθυπουργού. Έτσι, ταχύτατα, και χωρίς να τηρηθούν οι νόμιμες διαδικασίες, ανατίθενται οι μελέτες και οι εργολαβίες. Εκλογές, άλλωστε, πλησίαζαν.

Μετεκλογικά, όμως, κάποιος υπάλληλος του Υπουργείου Δημοσίων Έργων που άκουσε για «αλλαγή», ανακαλύπτει ότι ο χώρος αυτός, μετά την κατάργηση του Μουσείου Πασά, είχε επανέλθει στη νομοθετημένη χρήση πρασίνου. Άρα το κτίριο του Συμβουλίου Επικρατείας ήταν... αυθαίρετο. Και οι εργασίες σταματούν. Το γεγονός κάνει πάταγο και όλοι περιμένουν την παρέμβαση της Κυβέρνησης.

Τα πράγματα, όμως, εξελίσσονται αλλιώς. Παρά την αποφασιστική στάση του Υπουργείου Χωροταξίας σε επίπεδο και υπηρεσιακό και πολιτικό, που εισηγείται την εγκατάσταση του Συμβουλίου Επικρατείας στο κτίριο του Αρσακείου, μετά τη ριζική επισκευή-του, οι γραφειοκράτες δεν το βάζουν κάτω. Πιέζουν την Κυβέρνηση με κάθε τρόπο. Έτσι, με ένα θλιβερό νομικιστικό τέχνασμα, ο Υπουργός Δικαιοσύνης καταθέτει στη Βουλή νομοθέτημα «Περί καθορισμού θέσης του κτιρίου του Συμβουλίου της Επικρατείας» και προσπαθεί να το περάσει «εξ υπαρπαγής» στη συνεδρίαση της 8.4.82, χωρίς συζήτηση. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγει την άμεση παρέμβαση του ΥΧΟΠ και την υποχρεωτική γνωμάτευση του Δήμου Αθηναίων. (Είναι όμως αλήθεια ότι την εισηγητική έκθεση συνυπογράφει και ο Α. Τρίσης, ως υπουργός χωροταξίας;)

Είναι όμως πια αργά! Έχουν κινητοποιηθεί ήδη οι Αθηναίοι. Το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, ο Σύλλογος Αρχιτεκτόνων, ο Σύλλογος Πολεοδόμων διαμαρτύρονται με τηλεγραφήματα στον Πρωθυπουργό, στους αρμόδιους υπουργούς και στα κόμματα. Πάνω από 150 επιστήμονες εκφράζουν την αντίθεσή-τους και ζητούν την παρέμβαση του Πρωθυπουργού. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται γνωστοί και νεότεροι αρχιτέκτονες, δύο συνεργάτες του ΥΧΟΠ, οι μελετητές της κεντρικής περιοχής της Αθήνας, ο υποδιοικητής της Κτηματικής Τράπεζας, στελέχη του ΔΕΠΟΣ, γεωπόνοι, γιατροί και πολλοί άλλοι. Έτσι, η Βουλή αντιτίθεται και αποφασίζει να κρατηθεί

Οι αντιδράσεις, βέβαια, κορυφώνονται στον Τύπο και στην Κοινή Γνώμη. Επιλαμβάνεται το Δημοτικό Συμβούλιο Αθηναίων. Οι τεχνικοί είναι όλοι αντίθετοι. Μέσα στο ίδιο το ΠΑΣΟΚ σε επίπεδο κυβερνητικό, αλλά και των κλαδικών οργάνων-του, διατυπώνονται ζωηρές αντιρρήσεις για την πρόθεση οικοπεδοποίησης του Πάρκου και την ανάληψη ευθύνης για έργα της «Ν.Δ.».

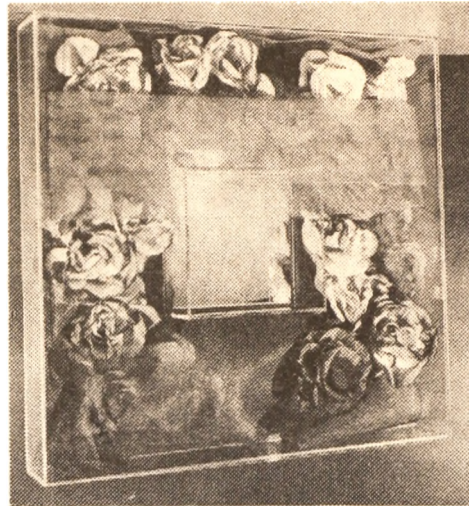
Οι επόμενες μέρες θα δείξουν:

- Αν η Κυβέρνηση, πιστή στο πρόγραμμά-της, θα ανακαλέσει την άφρονα πράξη του υπουργού της Δικαιοσύνης.
- Αν θα περισωθεί το κύρος του Σ.τ.Ε., που έχει εμπλακεί σε μια θλιβερή υπόθεση.
- Αν θα σωθεί το Πάρκο.

Το θέμα δεν είναι μόνο πολεοδομικό, η σωτηρία, δηλαδή, 12,5 στρεμμάτων πρασίνου στο κέντρο της τσιμεντόπηκτης πόλης, που ασφυκτιά μέσα στο νέφος. Είναι βαθύτατα πολιτικό, με συνταγματικές προεκτάσεις.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

● Στο «Πολύπλανο» ήδη παρουσιάστηκε η εξαιρετικά ευαίσθητη δουλειά της Ελένης Βερναρδάκη. Τριάντα έργα της γνωστής κεραμίστριας που αυτή τη φορά αποτελούν μια νέα εκφραστική διατύπωση των πειραματισμών-της. Νάυλον γάζες, πλαστικά λουλούδια και πλεξιγκλάς συνθεμένα μ' έναν τρόπο μοναδικό δημιουργούν τα «ενθυμήματα», όπως ονομάστηκε αυτή η ενότητα δουλειάς της Ε. Β. Ένας εξαιρετικά επιμελημένος

κατάλογος της έκθεσης από τη Μαρία Κοτζαμάνη μας δίνει το στίγμα της καλλιτεχνικής έμπνευσης της Ελένης Βερναρδάκη: «... Μνήμες από πανάρχαιους μύθους που ξαναζούν στα λαϊκά πανηγύρια...» αλλά και μνήμες «προσωπικές», καθώς αγγίζουν τη μνήμη του καθενός με αναφορές σε υπερατομικά βιώματα. Η έκθεση θα μείνει ανοιχτή ως τις 8 Μαΐη και θα λειτουργεί τις ώρες των εμπορικών καταστημάτων. ΠΟΛΥΠΛΑΝΟ, Λυκαβηττού 16.

● Στην γκαλερί Bernier, παρουσιάζεται μέχρι τις 3 Μαΐου, έκθεση του καλλιτέχνη Boyd Webb.

Η καινούρια δουλειά του Boyd Webb — μια πρώτη-του έκθεση στην γκαλερί έγινε τον Απρίλη του '78 — είναι σήμερα πολύ πιο αφηρημένη, και οι φιγούρες που παλιότερα

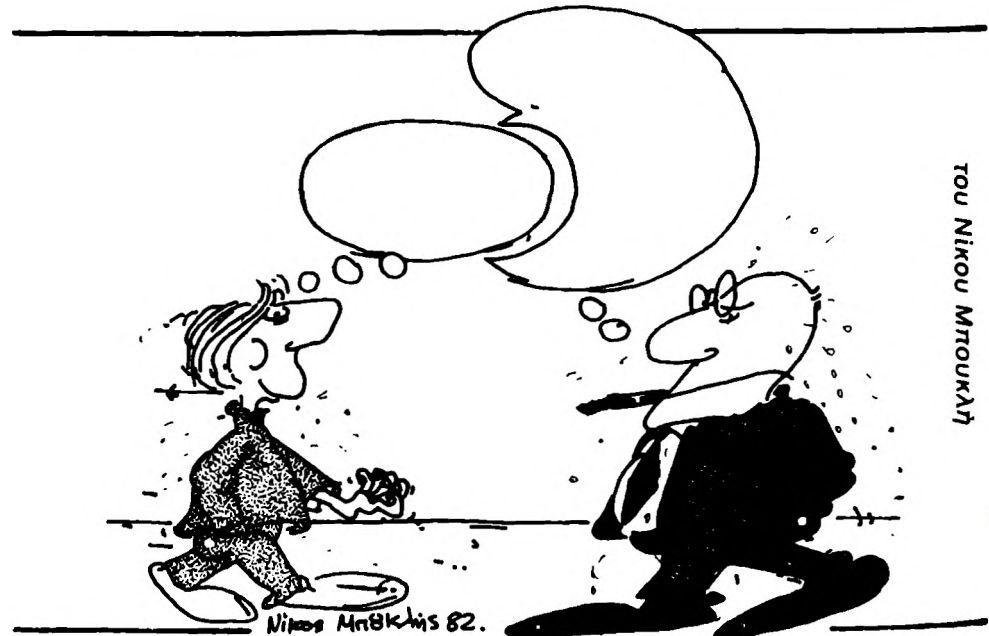
εμφανίζονταν στα έργα έχουν σχεδόν εξαφανιστεί, καθώς και τα κείμενα.

Ο θεατής στο έργο του Webb θ' ανακαλύψει ισχυρά οπτικά και φιλολογικά σύμβολα που αποτελούν αφετηρία για πολλαπλές ερμηνείες και για το κοινωνικό περιεχόμενο και στην αίσθηση του χώρου.

Η έκθεση λειτουργεί κάθε μέρα 10.30 — 1.30 και 6-9 μ.μ. εκτός από Σάββατο απόγευμα, Κυριακή και Δευτέρα πρωί.

● Την Κυριακή του Πάσχα το «Εθνικό Θέατρο» ξαναρχίζει τις παραστάσεις-του στην Κεντρική σκηνή με την κωμωδία του Δημήτρη Ψαθά, «Η χαρτοπαίχτρα». Οι συντελεστές της παράστασης είναι: η Μ. Αρώνη, ο Ν. Τζόγιας, ο Κ. Μπάκας, ο Ν. Πετρόπουλος, η Ο. Κυριακάκη, η Τζ. Γαρμπή, ο Θ. Καληώρας, η Β. Μουτάφη, ο Β. Κανάκης, η Κ. Χέλμη, ο Τρ. Καρατζάς, ο Κ. Κοκκάκης, ο Κ. Τύμβιος, ο Γ. Βουτσίνος, ο Δ. Αθανασόπουλος, ο Ν. Φιλippoπουλος, ο Γ. Τσιτσόπουλος, ο Φ. Γκαβέρας, η Τζ. Παπουτσή και η Σ. Κακαρελίδου.

● Ο Εκπολιτιστικός και Αθλητικός Σύλλογος Πολίχνης «Ο Πήγασος», Νικ. Μουσχουντή 14, Πολίχνη, Θεσσαλονίκη, στήνει τη βιβλιοθήκη-του και ζητά τη συμπαράσταση όλων-μας στην προσπάθειά-του. Οι μικρές εκπολιτιστικές πρωτοβουλίες αξίζουν κάθε βοήθεια!

του Νίκου Μπουκλή

Βουλευτικές εκλογές '81... κι ένα σωρό άλλα...

Από το τριήμερο που οργάνωσε η Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης

του Γιάννη Καλογήρου

Κάθε προσπάθεια για συστηματική έρευνα, ανάλυση και συζήτηση των πολιτικών φαινομένων και διαδικασιών στη χώρα-μας, και αναγκαία είναι και παρουσιάζει σημαντικό ενδιαφέρον, επιστημονικό και πολιτικό. Αυτή την ανάγκη καλύπτουν αρκετές από τις εισηγήσεις, που ακούστηκαν στο τριήμερο (22-24 Φεβρουαρίου) της Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης με θέμα τις εκλογές του 1981. Αλλά και η ίδια η διεξαγωγή μιας τέτοιας συζήτησης με αρκετά εύστοχες παρατηρήσεις από το ακροατήριο, δεν μπορεί παρά να χαρακτηριστεί σαν θετικό γεγονός. Μια τέτοια όμως εκτίμηση δεν μπορεί ν' αφήσει να περάσουν απαρατήρητες μια σειρά από βασικές παραλείψεις, ούτε βέβαια ασχολίαστα μερικά ανησυχητικά φαινόμενα των καιρών, που δεν εξυπηρετούν την επιστημονική ανάλυση και τον πολιτικό πλουραλισμό. Ανάλογες άλλωστε παρατηρήσεις έγιναν και από το ίδιο το ακροατήριο του τριήμερου και μάλιστα σε οξύ, πολλές φορές, τόνο.

Πρώτα απ' όλα όμως, θα προσπαθήσω να παρουσιάσω και να σχολιάσω τις βασικές ιδέες που αναπτύχθηκαν σε κάθε μια από τις έξι θεματικές ενότητες του τριήμερου:

— Στην πρώτη ενότητα με το γενικό τίτλο «προγράμματα και εκλογικές τακτικές» ο καθηγητής Μάνεσης παρουσίασε και σχολίασε με γλαφυρό τρόπο το προεκλογικό κλίμα, όπως διαμορφώθηκε κύρια με ευθύνη των μεγάλων κομμάτων (διευκρίνηση που έκανε στη συζήτηση), ένα κλίμα που δεν εξυπηρετεί την ενημέρωση και την πειθώ των πολιτών, αλλά τον εντυπωσιασμό και τη χειραγώγηση των μαζών με μια γενικόλογη συνθηματολογία και με την εμπορευματοποίηση της προεκλογικής διαδικασίας.

Στην ίδια ενότητα ο Β. Βενιζέλος έκανε χρήσιμες αναφορές στην προεκλογική χρήση του Συντάγματος, ενώ ο Γ. Τσεμπελής επιχείρησε μια πρωτότυπη για τα ελληνικά δεδομένα προσέγγιση της σύγκρουσης Παπανδρέου - Ράλλη, με τη βοήθεια της Θεωρίας των Παιγνίων και με αναφορές στην εσωκομματική διαμάχη Ράλλη - Αβέρωφ (Θα άξιζε εδώ να υπενθυμίσουμε πως έχουν περάσει γύρω στα 12 χρόνια από την πρώτη, στην ελληνική βιβλιογραφία, συστηματική παρουσίαση της εφαρμογής της Θεωρίας των Παιγνίων στην πολιτική στρατηγική από τον Κ. Φιλίνη). Θα είχε επίσης ενδιαφέρον να προέκτεινε ο Γ. Τσεμπελής την ανάλυσή-του και στο δεύτερο ζεύγος της εκλογικής σύγκρουσης, έστω κι αν ήταν περιθωριακό του πρώτου, δηλ. στο ζεύγος ΚΚΕ-ΚΚΕ εσωτερικού. Ο διευθυντής των «ΝΕΩΝ» κ. Καψής, τελευταίος ομιλητής στην ενότητα αυτή, έκανε μια αρκετά απλουστευτική και αυτοσχέδια — όπως άλλωστε είπε και ο ίδιος — παρουσίαση της προεκλογικής τακτικής του ΠΑΣΟΚ και της εφημερίδας που διευθύνει, με επιχειρήμα-

τα του τύπου: το σύνθημα «σοσιαλισμός στις 18» υλοποιήθηκε τόσο γρήγορα όσο ποτέ, με την αυτοοργάνωση του λαού στο ΠΑΣΟΚ και με τη νίκη του κινήματος στις 18 του Οκτώβρη. (Με την ευκαιρία αυτή μάθαμε, από το Διευθυντή των «ΝΕΩΝ» πως το σύνθημα αυτό ανήκει στην Κατερίνα από τη Φλώρινα, που το λάνσαρε στην προεκλογική συγκέντρωση του ΠΑΣΟΚ το 1974. Μέχρι τώρα επικρατούσε η λανθασμένη (;) εκδοχή άλλης απογευματινής εφημερίδας ότι το σύνθημα ανήκε στη Μαρία από την Έδεσσα...). Ανάλογου ύφους και επιπέδου ήταν και το επιχείρημα του κ. Καψή ότι «ο ελληνικός σοσιαλισμός του ΠΑΣΟΚ» που η επεξεργασία του έγινε από τη βάση (!) επικράτησε πάνω στον «εισαγόμενο σοσιαλισμό» (προφανώς αυτόν που επαγγέλεται το ΚΚΕ) και στον «διανοητικό σοσιαλισμό» (προφανώς της ανανεωτικής Αριστεράς).

Μια γενικότερη παρατήρηση για την πρώτη ενότητα. Ουσιαστικά δεν εξετάστηκαν η λογική, η εσωτερική συνοχή, ο βαθμός επεξεργασίας των εκλογικών προγραμμάτων και ο ρόλος-τους στην εκλογική τακτική των κομμάτων. Η παράλειψη δεν είναι αμελητέα. Γι' αυτό δίνω συνοπτικά (αναγκαστικά) μερικές σκέψεις, αρχίζοντας από το ΠΑΣΟΚ, που κινήθηκε σ' όλη τη μακρά προεκλογική περίοδο σε δυο επίπεδα. Από τη μια ανακοίνωσε γραπτά τις *σοσιαλιστικές-του διακηρύξεις* (διακηρύξεις και όχι πρόγραμμα) και από την άλλη ο Πρόεδρος-του παρουσίαζε μέσα από ένα σύνολο λόγων και συνεντεύξεων — συχνά αντικρουόμενων — έναν *καλά επιλεγμένο κατάλογο αιτημάτων*, που να ικανοποιούν κάθε απαίτηση. Βέβαια, πολύ λίγο βάρος έπεφτε στη μελέτη του *πώς, πότε* και *σε ποιά* προοπτική θα ικανοποιηθούν όλα αυτά τα αιτήματα. Την αίσθηση αυτή επιβεβαίωσε και η μετεκλογική ανυπαρξία του πολυδιαφημισμένου προγράμματος των 100 ημερών. Συνοψίζοντας, το πρόγραμμα για το ΠΑΣΟΚ ήταν περισσότερο ένα απαραίτητο τυπικό προσόν, κάτι σαν «πτυχίο που πιστοποιεί την ικανότητα διακυβέρνησης», παρά ένα αρθρωμένο με εσωτερική συνοχή σύνολο, έστω και με βραχυπρόθεσμο προσανατολισμό.

Αλλά και η Νέα Δημοκρατία, όπως σωστά επισημάνθηκε από το ακροατήριο, δεν είχε πρόγραμμα. Το «πρόγραμμα», που προεκλογικά τύπωσε δεν ήταν παρά μια πρόχειρη, αλλά ελάχιστη «απάντηση» στο πολυδιαφημισμένο πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ και μια «θεωρητική» κάλυψη για να συνεχίσει στην πράξη την ίδια προγραμματίστη και συντηρητική πολιτική, σε μια δεξιότερη κατεύθυνση.

Από την πλευρά-του το ΚΚΕ, παρουσίασε κι αυτό ένα σύνολο αιτημάτων διαφόρων κοινωνικών χώρων και κατηγοριών (βασισμένο στη δυνατότητά-του να τα γνωρίζει μέσα από

την παρουσία-του στους μαζικούς χώρους) διανθισμένα με γνωστές γενικότητες που ταιριαζαν περισσότερο σε άλλες εποχές. Το Κόμμα αυτό είχε σαφή επίγνωση ότι κανείς δεν το ψηφίζει για το πρόγραμμά-του, που άλλωστε δεν επρόκειτο να κληθεί και να το εφαρμόσει, αλλά για τον τίτλο-του, την ιστορία-του και τις διεθνείς αναφορές-του.

Το ΚΚΕ εσωτερικού τέλος και το ΚΟΔΗΣΟ, το καθένα από τη σκοπιά-του έχοντας επίγνωση του μεγέθους της εκλογικής-τους δύναμης, έδωσαν μια έμφαση στην επισημάνση των αναγκαίων προϋποθέσεων και των γενικότερων κατευθύνσεων για την αλλαγή στην πορεία της χώρας. Παρ' όλα αυτά, τα προγράμματά-τους δεν ήταν σκέτες διακηρύξεις, αλλά συνιστούσαν συνολικά μια άλλη πολιτική (από τη σκοπιά του καθενός), που κατέληγε και σε επιμέρους αιτήματα, που καθόλου δεν υστερούσαν από τον κατάλογο των άλλων κομμάτων.

Στην πρώτη αυτή ενότητα έμειναν επίσης αδιερευνητες ως ένα βαθμό και οι εκλογικές τακτικές των κομμάτων. Έτσι, πέρα από την ενδιαφέρουσα αναφορά του Α. Μάνεση για τη «ρευστότητα, ασάφεια και το αντιθετικό περιεχόμενο, που είχε το αίτημα και το σύνθημα της Αλλαγής, ώστε να μην απωθεί και να λειτουργεί πολυσυλλεκτικά» και την εμπειριστατωμένη ανάλυση της λανθασμένης τακτικής της ΝΔ — που έκαναν σε άλλες ενότητες ο Π. Λαμπρίας και ο Κ. Καλλιγιάς — δεν έγιναν άλλες σημαντικές παρατηρήσεις. Έτσι δεν αναλύθηκε η τακτική του «αποκλειστικού φορέα της αλλαγής» που ακολούθησε το ΠΑΣΟΚ αξιοποιώντας και το εκλογικό σύστημα της ενισχυμένης, ενώ δεν θίχτηκαν καν η τακτική του ΚΚΕ μέσα από το στόχο του 17%, ή η αντίστοιχη του ΚΚΕ εσωτερικού μέσα από το στόχο της «παρουσίας της ανανεωτικής Αριστεράς στη Βουλή» ή τέλος, η προσφυγή του ΚΟΔΗΣΟ στους αναποφάσιστους.

— Στη δεύτερη ενότητα εξετάστηκε το *ύφος και η τεχνική του προεκλογικού λόγου*. Εδώ, ο καθηγητής Μεταξάς επιχείρησε μιαν ανάλυση της προεκλογικής αφίσας. Για την εξέταση του θέματος, εισήγαγε μερικές χρήσιμες αναλυτικές κατηγορίες και έκανε μια τεχνικά άρτια παρουσίαση. Όμως, η ανάλυσή-του ξεκινούσε από μια *κραυγαλέα αγνόηση* των άλλων κομμάτων πέρα από το ΠΑΣΟΚ και τη Νέα Δημοκρατία (το επιχείρημα της έλλειψης χρόνου δεν πείθει) και διαπνεόταν από μια έντονα *επιλεκτική εξέταση του θέματος*. Μ' αυτό τον τρόπο κατέληγε αναπόφευκτα, στο εύκολα αντικρουόμενο δια γυμνού οφθαλμού συμπέρασμα ότι η ΝΔ προωθούσε ένα αρχηγικό πρότυπο (ούτε στο όνειρο του κ. Ράλλη δεν υπήρχε), ενώ το ΠΑΣΟΚ έδινε έμφαση σε συλλογικές διαδικασίες επίλυσης των προβλημάτων.

Ο Γ. Βέλτσος, με τη σειρά-του προσπάθησε μ' ένα αρκετά δυσνόητο λόγο, να θεμελιώσει μια θεωρία του εκλογικού λόγου.

Πρωτότυπη για τα ελληνικά δεδομένα ήταν η προσέγγιση του Στέφανου Πεσμαζόγλου: μέσα από τη συστηματική ανάλυση των πρωτοσέλιδων τίτλων (κύριων και βοηθητικών) όλων των ημερήσιων Αθηναϊκών Εφημερίδων στη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου (1 Σεπτεμβρίου — 18 Οκτωβρίου), πρότεινε ένα ερμηνευτικό σχήμα για την προεκλογική λειτουργία του Τύπου. Μέσα από το σχήμα αυτό, αναδεικνύονται δύο διαφορετικά συστήματα, που το καθένα απ' αυτά περιέχει ένα «θετικό» και έναν «αρνητικό» πόλο. Κυρίαρχο σύστημα είναι το διπολικό, που προσδιορίζεται μέσα από τη σύγκρουση των τίτλων των εφημερίδων, που στήριζαν το ΠΑΣΟΚ και τη ΝΔ. Το διπολικό αυτό σύστημα διευκολύνεται και από τον τρόπο οργάνωσης των εκλογών και από το σύστημα της ενισχυμένης. Στο περιθώριο της κυρίαρχης σύγκρουσης λειτουργήσε ένα δεύτερο σύστημα με τον ένα πόλο να προβάλλει το κομματικό πρότυπο (ΡΙζοσπάστης) και τον άλλο την αναιρέσή-του (Αυγή). Και οι δύο μαζί λειτουργήσαν ενισχυτικά για τον κυρίαρχο πόλο του πρώτου συστήματος μια και δεν διαφοροποιήθηκαν από το κεντρικό σύνθημα της Αλλαγής. Έτσι τελικά αναδεικνύεται ένας ισχυρός πόλος, γύρω από τον οποίο κινούνται όλες οι άλλες δυνάμεις.

Τέλος, ο κ. Λαμπρίας υποστήριξε πως αν θέλουμε να εξηγήσουμε τη σημαντική εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ θα πρέπει να ανατρέξουμε στην ευφυέστατη τακτική του κ. Παπανδρέου, που προχώρησε από την εικόνα του «επαναστάτη του 1974» στη «βεβαιότητα του αυριανού κυβερνήτη που καθησυχάζει τους μισοτρομαγμένους, το 1981». Η επιτυχία βέβαια της τακτικής αυτής οφείλεται και στη «στρατηγική βλακεία» της ΝΔ. Βέβαια η τακτική του ΠΑΣΟΚ εκφράστηκε «με επιστροφή σε οπισθοδρομικά συστήματα τεχνικής και πολιτικού λόγου, όπως π.χ. με αφίσες που γραφιστικά ήταν οι πιο καθυστερημένες». Και ο κ. Λαμπρίας κατέληξε ότι στην «Ελλάδα είμαστε σε μια μεταβατική περίοδο, όπου συνυπάρχουν σαν προεκλογικά μέσα η τηλεόραση και οι συγκεντρώσεις για την εξήγηση δύναμης. Έτσι η Τηλεόραση δεν χρησιμοποιείται για ουσιαστικό διάλογο, αλλά για δημιουργία εντυπώσεων ρεύματος (με ριανού όμως την ευθύνη;)».

Στην τρίτη ενότητα, που αφορούσε την ανάλυση των εκλογικών αποτελεσμάτων, ενδιαφέρον είχε η εισήγηση του Μ. Νικολακόπουλου για τις ανακατατάξεις, που σημειώνονται μετά το 1974, πίσω από τη φαινομενική σταθερότητα της εκλογικής δύναμης της κομμουνιστικής Αριστεράς (ΚΚΕ-ΚΚΕ εσ.).

Αναλυτικότερα ο εισηγητής υποστήριξε:

α) Τα κέρδη του ΚΚΕ γύρω στο 1,5% του 1981 δεν οφείλονται σε διαρροές ψήφων της Συμμαχίας. Είναι περισσότερα στις αγροτικές περιοχές παρά στις αστικές και οφείλονται κατά βάση στην προσθήκη πέντε νέων εκλογικών ηλικιών.

β) Μέσα στην κομμουνιστική Αριστερά (ΚΚΕ-ΚΚΕ εσ.) διαμορφώνονται από το 1977 και πέρα δύο εκλογικά σώματα με ελάχιστη επικοινωνία και όπου το ένα δρα ανασχέτικά

στο άλλο.

γ) Το ΚΚΕ εμφανίζει άνοδο στις άγονες γι' αυτό περιφέρειες και στασιμότητα στις περιοχές που είχε ελπίδα εκλογής βουλευτή: ή αλλιώς το ΚΚΕ παρουσιάζει στασιμότητα εκεί που ήταν σημαντική η προδικτατορική επιρροή της ΕΔΑ και εμφανίζει άνοδο σε περιφέρειες, όπου η προδικτατορική ΕΔΑ είχε περιορισμένη δύναμη. Και ο εισηγητής κατέληξε με μια υπόθεση: «αν συνεχιστούν και σταθεροποιηθούν οι ανακατατάξεις αυτές, θα αποτελέσουν τα πρώτα βήματα μιας διαδικασίας διαφοροποίησης της εκλογικής επιρροής του ΚΚΕ από τη διαχωριστική τομή, που δημιούργησε ο Εμφύλιος».

Στην ενότητα αυτή, ενδιαφέρουσα ήταν και η ανάλυση του δημοσιογράφου κ. Καλλιγά, που εξήγησε τη μεγάλη ήττα της ΝΔ με βάση τη βαθμιαία κατολίθωσή-της στο συντηρητισμό, χωρίς ανανέωση ιδεών και προσώπων, χωρίς όραμα. Όλα αυτά συνοδεύονταν από μια συμπλεγματική τακτική απέναντι στο ΠΑΣΟΚ, που από την πλευρά-του έχοντας σα σημαία-του το διάχυτο αίτημα της αλλαγής έκανε άνοιγμα προς κάθε κατεύθυνση.

Η εισήγηση του Θ. Διαμαντόπουλου, ξεκινώντας από τη συγκριτική προσέγγιση των εκλογικών γεωγραφιών του ΠΑΣΟΚ και του Βενιζελισμού, ξέφυγε σε ορισμένες αμφισβητούμενες γενικεύσεις και συγκρίσεις.

Τέλος, η έστω και περιορισμένη ανισοκατανομή των εδρών ανάμεσα στις εκλογικές περιφέρειες που διαπίστωσε ο καθηγητής Δρακάτος στη διαχρονική εξέταση (1974, 1977, 1981) που έκανε, μαζί με την επισήμανσή-του για έλλειψη αξιοπιστίας των εκλογικών καταλόγων, συνηγορούν από μια ακόμα πλευρά για την ανάγκη εκσυγχρονισμού και εκδημοκρατισμού του εκλογικού συστήματος.

Στο σημείο αυτό είναι ανάγκη να επισημάνω, πως δεν τονίστηκε στο τριήμερο η σχετικότητα που έχει η συναγωγή συμπερασμάτων μόνο από συγκεντρωτικά αποτελέσματα. Ότι είναι ανάγκη να γίνουν και στη χώρα-μας σοβαρές δειγματοληπτικές έρευνες, λίγο πριν αλλά και αμέσως μετά τις εκλογές με ερωτήματα που θα βοηθούν τους ερευνητές στην αναγνώριση της κοινωνικής αλλά και πολιτιστικής ταυτότητας των ερωτωμένων και επομένως και στη διατύπωση μιας σχέσης μεταξύ του είδους της ψήφου και του τρόπου και του πλαισίου μέσα στο οποίο διαμορφώνεται η εκλογική προτίμηση.

— Στην τέταρτη ενότητα εξετάστηκαν η κοινωνιογραφία των υποψηφίων και η φυσιογνωμία της νέας Βουλής. Ο Α. Κόκκος θεώρησε ότι η επικράτηση του ΠΑΣΟΚ, που επανειλημμένα και έμπρακτα έχει εναντιωθεί στις πελατειακές σχέσεις, θέτει τις προϋποθέσεις για την αποδυνάμωσή-τους.

Αντίθετα η Μαργ. Δρίτσα, που όπως επεσήμανε κι η ίδια ήταν η μόνη γυναίκα εισηγήτρια, τόνισε πως η απουσία ή η ενίσχυση των πελατειακών σχέσεων, θα πρέπει να εξεταστεί παράλληλα με τις τυχόν αλλαγές της κοινωνικής δομής και με το γενικότερο ρόλο του κράτους. Έτσι απουσία πατρωνείας από τη Βουλή δεν σημαίνει και εξαφάνιση του συστήματος αναγκαστικά, αλλά ίσως μετατόπιση προς άλλο κέντρο.

Ο Ε. Περδικάρης αναφέρθηκε στη σύνθεση των κοινοβουλευτικών ομάδων των δύο μεγάλων κομμάτων (ΠΑΣΟΚ και ΝΔ), ενώ ο δημοσιογράφος Α. Μανωλάκος σημείωσε το κενό που παρουσιάζεται στην Αριστερά με την ουσιαστική απουσία από τις πολιτικές διαδικασίες των γενιών, που πρωταγωνίστηκαν στην περίοδο 1950-67 και στα πρώτα χρόνια του αντιδικτατορικού αγώνα, δηλ. των μελών της παράνομης ΕΠΟΝ, της Ν. ΕΔΑ και της Δημ. Νεολαίας Λαμπράκη. Το ίδιο κενό εμφανίζεται και σ' ένα τμήμα των νέων του προδικτατορικού Κέντρου. Από τον κανόνα αυτό ο εισηγητής θεωρεί ότι δεν εξαιρούνται ούτε το ΠΑΣΟΚ, που η κοινοβουλευτική-του ομάδα περιλαμβάνει πολλά στελέχη της ΟΝΕΚ και της ΕΔΗΝ, ούτε το ΚΚΕ εσωτερικού, στο οποίο συμμετέχουν ενεργά ορισμένα από τα στελέχη της Δ.Ν. Λαμπράκη. Και ο Α. Μανωλάκος κατέληξε με μια πρώτη υπόθεση, που όπως είπε χρειάζεται να τεκμηριωθεί. Σύμφωνα μ' αυτήν, η αυτονομία, που απόκτησαν οι γενιές αυτές της Αριστεράς, μέσα από πολύμορφες εμπειρίες κομματικές και πολιτικές, τις οδήγησε έξω από τα μεταπολιτευτικά σχήματα, προς τα οποία συμπεριφέρονται σαν ψηφοφόροι.

— Η πέμπτη ενότητα που αφορούσε τις Ευρωπαϊκές εκλογές ήταν μια από τις πιο αδύνατες πλευρές του τριμήνου.

Από τους εισηγητές, ο κ. Τσακαλογιάννης, ασχολήθηκε και πάλι με δύο κόμματα (ΝΔ και ΠΑΣΟΚ), και πάλι λόγω χρόνου, στο κατεξοχήν θέμα όπου οποιαδήποτε σοβαρή θεώρηση δεν μπορεί να αγνοήσει την παρουσία των άλλων κομμάτων και τις έντονες διαφοροποιήσεις που σημειώθηκαν στη δύναμη όλων των κομμάτων σε σχέση με τις εθνικές εκλογές, με τη σοβαρή μείωση του ΠΑΣΟΚ (κάπου 8%), τη μικρότερη της ΝΔ και με τη σημαντική ενίσχυση του ΚΚΕ εσ. (περίπου 4%) και του ΚΟΔΗΣΟ και τη μικρότερη του ΚΚΕ.

Αλλά και τα κριτήρια εξέτασης των δύο σχηματισμών ως προς τις ευρωπαϊκές εκλογές και εντελώς επιλεκτικά ήταν και οι εξηγήσεις ιδιαίτερα απλουστευτικές. Καμιά αναφορά δεν έγινε στη βασική επιχειρηματολογία των κομμάτων, στη σύνθεση των υποψηφίων-τους (γιατί κανένα σοβαρό συμπέρασμα δεν μπορεί να βγει με την εξέταση αυτών που βγήκαν και μόνο, αφού οι αναλογίες απαγορεύουν κάτι τέτοιο), στη δεκάλεπτη παρουσία-τους στην τηλεόραση, στην υποτίμηση ή υπερτίμηση από μέρους-τους των ευρωπαϊκών εκλογών κτλ.

Ο Θ. Πάγκαλος (βουλευτής του ΠΑΣΟΚ) ερμηνεύοντας τη διαφορετική κατανομή ψήφων στις δύο εκλογές, έδωσε την «απλή» εξήγηση ότι «ορισμένοι ψηφοφόροι του ΠΑΣΟΚ θέλησαν να εκδηλώσουν τα πιο συντηρητικά-τους αισθήματα ψηφίζοντας ΚΟΔΗΣΟ στην Ευρωβουλή» (βέβαια, κι αυτή την εκδοχή να δεχτούμε, παραμένει ανεξήγητο το φαινόμενο της ανόδου στις ευρωπαϊκές εκλογές κατά 5,5% της κομμουνιστικής Αριστεράς και κατά βάση του ΚΚΕ εσωτερικού). Τέλος, ο Θ. Πάγκαλος διατύπωσε μερικές γενικότερες θέσεις, που στο όνομα της «ρεαλιστικής ανάλυσης» δεν διευκολύνουν την πλουραλιστική ανάπτυξη της ελληνικής πολιτικής ζωής μαζί με τη μεγαλύτερη λαϊκή

νική πολιτική ζωή δεν έχουν πολλές ελπίδες ν' ακουστούν όσοι θέλουν να φέρουν αποχρώσεις απόψεων» ή ότι «ο λαός ενδιαφέρεται για την ουσία και όχι για τις διαδικασίες» και ότι «σε χώρες όπως η Ελλάδα αλλά και η Γαλλία η οργάνωση του πολιτικού κόμματος είναι δευτερεύον θέμα σε σχέση με τη σημασία του πολιτικού αρχηγού».

Από τους τρεις ομιλητές ο διευθυντής του «Οικονομικού Ταχυδρόμου» κ. Μαρίνος, ήταν ο μόνος, που ασχολήθηκε στα σοβαρά και με τα άλλα κόμματα και με την εξήγηση της διαφοροποίησης των αποτελεσμάτων, συσχετίζοντας-την με τη σαφή ευρωπαϊκή πολιτική του ΚΚΕ εσωτ. και του ΚQΔΗΣΟ. Όμως η εξήγηση της διαφοροποίησης των αποτελεσμάτων στις δύο εκλογές, δεν μπορεί παρά να συσχετιστεί και μάλιστα κύρια με τα διαφορετικά εκλογικά συστήματα και το διαφορετικό κλίμα των δύο εκλογών. Έτσι η ενισχυμένη, και το αντίστοιχο κλίμα της πώλησης και του εκβιαστικού διλήμματος της χαμένης ψήφου, αλλοίωσαν σημαντικά την πραγματική προτίμηση των ψηφοφόρων και δεν άφηναν περιθώρια στα μικρότερα κόμματα. Το κλίμα αυτό δεν ίσχυσε στις ευρωπαϊκές εκλογές, παρόλο που τόσο η ΝΔ όσο και το ΠΑΣΟΚ, που συστηματικά προσπάθησαν να υποβαθμίσουν τη σημασία των ευρωπαϊκών εκλογών, στην τελευταία φάση μέσω της τηλεόρασης και του φιλικού-τους Τύπου τόνιζαν ότι «η ψήφος είναι μία και αδιαίρετη» (Παπανδρέου στην τηλεόραση και πρωτοσέλιδος τίτλος την άλλη μέρα σε φιλικές-του εφημερίδες) και ότι «μπορεί να είναι συμπαθείς και οι άλλοι (Πεσμαζόγλου, Κύρκος), καμιά όμως ψήφος δεν πρέπει να χαθεί» (Καθημερινή).

— Στην έκτη και τελευταία ενότητα με θέμα «Πολιτεία και εκλογές», ο Γ. Μαυρογορδάτος έκανε ενδιαφέρουσες προτάσεις για την απλοποίηση και τον εκσυγχρονισμό της εκλογικής διαδικασίας (αυτεπάγγελτη ενημέρωση των εκλογικών καταλόγων, κατάργηση των χωριστών γυναικείων και αντρικών τμημάτων, δημοσιοποίηση των προεκλογικών δαπανών κτλ.), ενώ ο πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου κ. Μαχαίρας, ζήτησε ριζική αναθεώρηση του συστήματος διορισμού, αμοιβής και συνθηκών δουλειάς των δικαστικών αντιπροσώπων. Στις αλλαγές αυτές θα πρέπει ασφαλώς να προστεθούν η καθιέρωση της απλής και άδολης αναλογικής — κάτι που δεν τονίστηκε ιδιαίτερα — και η δικαιότερη κατανομή των εδρών κατά περιφέρειες.

Στην ίδια αυτή ενότητα ο υπηρεσιακός Υπουργός κ. Δασκαλάκης επεσήμανε τα θετικά αποτελέσματα της λειτουργίας της Επιτροπής Υπηρεσιακών Υπουργών και της Διακομματικής Επιτροπής. Τέλος, οι Α. Μανιτάκης και Γ. Πάσχος ασχολήθηκαν με θέματα σχετικά με τη λειτουργία του πολιτεύματος, τα κόμματα και τη συνεργασία οργάνων και εξουσιών.

Ο Α. Μανιτάκης επεσήμανε τη λειτουργία ενός δικομματικού, ουσιαστικά κομματικού συστήματος, και τόνισε ότι η ομαλή λειτουργία του πολιτεύματος, με την οποία συνδέεται η εφαρμογή του προγράμματος του ΠΑΣΟΚ, βασίζεται σε μεγάλο μέρος στην αρμο-

νική συνεργασία των κομμάτων μεταξύ-τους.

Ανάλογες επισημάνσεις έκανε κι ο Γ. Πάσχος υποστηρίζοντας ότι έχουμε σήμερα ένα κυριαρχούμενο δικομματισμό (ΠΑΣΟΚ και ΝΔ έχουν το 96% των εδρών του Κοινοβουλίου), με μια συσσώρευση κυβερνητικών και κομματικών αρμοδιοτήτων, με αποφάσεις που παίρνονται σε εξωκοινοβουλευτικά κέντρα, με μια Βουλή που επικυρώνει και δεν αποφασίζει. Δεν παρατηρείται δηλ. μια ουσιαστικοποίηση του ρόλου του Κοινοβουλίου, όπως επαγγέλταν το ΠΑΣΟΚ, χωρίς την ίδια στιγμή να υπάρχουν για υλοποίηση άλλες προτάσεις άμεσης δημοκρατίας. Στη συνέχεια ο Γ. Πάσχος τόνισε, ότι υπάρχει μια διάσταση του κοινοβουλευτικού δικομματισμού με τον εξωκοινοβουλευτικό πολυκομματισμό, αν πάρουμε υπόψη-μας και το διαφορετικό συσχετισμό δυνάμεων που υπάρχει στις συνδικαλιστικές και άλλες μαζικές οργανώσεις. Έτσι, θεωρεί για την ώρα αβυσσική τη δικομματική κοινοβουλευτικότητα, που με την καθιέρωση της απλής αναλογικής θα κατέρρεε, μια που θα ενισχύονταν το ΚΚΕ, θ' αποκτούσαν κοινοβουλευτική εκπροσώπηση τα μικρότερα κόμματα και θα δυνάμωναν οι χωριστικές τάσεις στη ΝΔ. Και ο ομιλητής κατέληξε πως τελικά ο συσχετισμός κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων μπορεί να αποδειχθεί ευνοϊκός για τη διεύρυνση της δημοκρατίας, πράγμα που δίνει και περιθώρια για την ανάπτυξη της ανανεωτικής Αριστεράς.

Μετά τη συνοπτική αυτή παρουσίαση ενός τόσο πυκνού τριημέρου (η συντομία της έκθεσης των βασικών ιδεών που ακούστηκαν, σίγουρα θα αδικεί πολλές από τις γόνιμες εισηγήσεις), θά 'θελα να επαναλάβω μερικά ερωτήματα, που νομίζω πως θα άξιζε να προσεχτούν, περισσότερο. Τέτοια ερωτήματα είναι:

α) Γιατί στην Ελλάδα παρατηρούνται τόσες μεγάλες μετατοπίσεις ψηφοφόρων από εκλογές σε εκλογές;

β) Ποιά είναι η κοινωνική δομή της εκλογικής δύναμης κάθε κόμματος;

γ) Πώς διαμορφώνεται η «κοινή γνώμη» στη χώρα-μας συνολικά και κατά κοινωνικές κατηγορίες;

Σίγουρα οι σημαντικές συμβολές που ακούστηκαν για το ρόλο του Τύπου και τον τρόπο διεξαγωγής του προεκλογικού αγώνα, θίγουν το ερώτημα αυτό. Όμως και γι' αυτό και για άλλα ανάλογα ερωτήματα, απαραίτητη είναι η διεξαγωγή σοβαρών και λεπτομερειικών δειγματοληπτικών ερευνών, που σπανίζουν στη χώρα-μας.

δ) Γιατί παρατηρήθηκαν τόσες σημαντικές διαφοροποιήσεις στη δύναμη των κομμάτων, ανάμεσα στις εθνικές και τις ευρωπαϊκές εκλογές;

ε) Ποιό είναι και ποιό ρόλο παίζει το πρόγραμμα του κάθε κόμματος στην εκλογική του τακτική;

Τελειώνοντας θά 'θελα να επισημάνω ορισμένα γενικότερα ανησυχητικά φαινόμενα των καιρών που εκφράστηκαν και στην οργάνωση του τριημέρου και σε αρκετές από τις εισηγήσεις. Ένα τέτοιο φαινόμενο είναι η τάση για την καθιέρωση ενός «δικομματισμού στην επιστημονική ανάλυση», σαν επέκταση του κοινοβουλευτικού δικομματισμού, όπου

ρήσης, έρευνας ή αναφοράς (τουλάχιστον πέντε εισηγητές ακολούθησαν αυτή τη «μέθοδο» και βέβαια δεν επαρκεί η δικαιολογία, που προβλήθηκε από ορισμένους, για έλλειψη χρόνου), ενώ δεν πέρασε απαρατήρητη και η απουσία δημοσιογράφων από εφημερίδες της κομμουνιστικής Αριστεράς. Ένα άλλο ανάλογο φαινόμενο είναι και η τάση εξωραϊσμού σήμερα του ΠΑΣΟΚ, μέσα από μια επιλεκτική διαδικασία ανάλυσης των φαινομένων. Μια τέτοια τάση μπορεί να εξηγείται με λόγους πολιτικής ή άλλης σκοπιμότητας, δεν έχει όμως και μεγάλη σχέση με μια σοβαρή επιστημονική ανάλυση της πολιτικής πραγματικότητας. Ένα τρίτο τέλος φαινόμενο, είναι μια τάση απόλυτου χωρισμού της ουσίας των πολιτικών προβλημάτων από τις αντίστοιχες διαδικασίες που οδηγούν στην αντιμετώπισή-τους, πράγμα που εύκολα οδηγεί στη δικαιολόγηση κάθε αυθαιρεσίας. Ίσως η τελευταία φράση του Προέδρου της Εταιρείας καθηγητή Μεταξά ότι «η εκπροσώπηση σε ανάλογες συναντήσεις στο μέλλον θα πρέπει να 'ναι πιο αντιπροσωπευτική», να 'ναι μια ελπίδα ότι τα φαινόμενα που επισημαίνω δεν είναι παγιωμένα και αναντίστρεπτα.

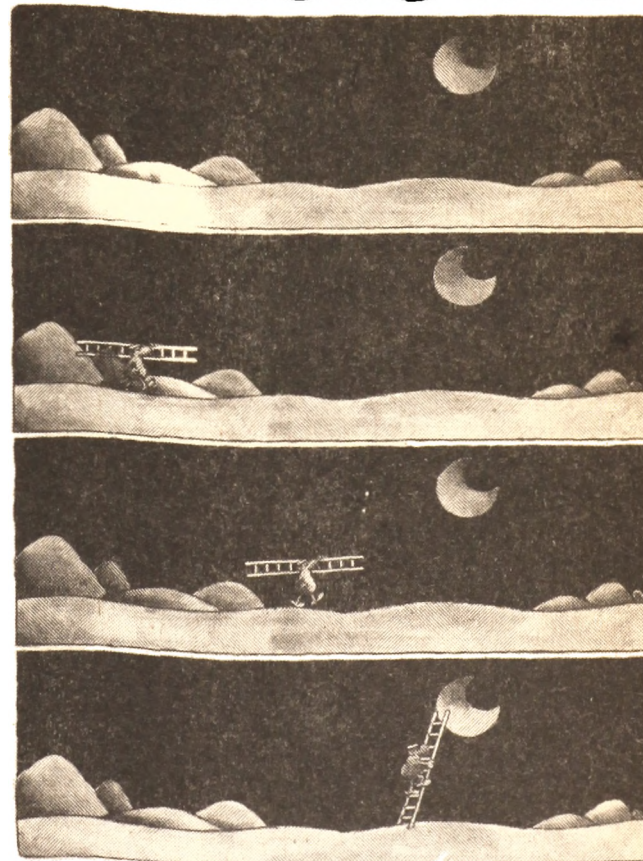
ΚΑΘΕ ΠΡΟΙ

αφραζε
διαβαζε
διαδιδε

την ΑΥΓΗ

modillo

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
ΣΟΛΩΝΟΣ 116 — ΑΘΗΝΑ
ΤΗΛ. 36.19.724

Κτίριο γραφείων στην Ακαδημία.

ΘΟΥΚΥΔΙΔΗΣ ΒΑΛΕΝΤΗΣ

1908 - 1982

Ένας ακόμη δάσκαλος, ένας ακόμη αρχιτέκτονας της προηγούμενης γενιάς έφυγε από κοντά-μας. Και μας θύμησε αυτό που καθημερινά όλοι ξεχνάμε. Τη σημασία της ίδιας της ύπαρξης του ανθρώπου και του έργου-του και, τώρα, τη σημασία της μνήμης και των δύο.

Σαν άνθρωπο πριν από όλα, σαν αρχιτέκτονα και σαν δάσκαλο τιμούμε σήμερα τον Θουκυδίδη Βαλεντή. Αυτόν τον απεριορίστα εργατικό, επίμονο, ακούραστο άνθρωπο που η αγάπη-του για τη δουλειά-του — για τη ζωντανή αρχιτεκτονική και τη διδασκαλία-της — ήταν ο σκοπός της ζωής-του.

Γεννημένος το 1908 στο Κάιρο, ο Βαλεντής σπούδασε, έζησε και δούλεψε στην Ελλάδα. Είχε την τύχη ν' ανήκει στην γενιά εκείνη των αρχιτεκτόνων που σπούδασαν και ανδρώθηκαν μέσα στην ατμόσφαιρα των μεγάλων αρχιτεκτονικών αλλαγών, την ώρα που οι ιδέες του μοντέρνου κινήματος έφταναν και στην Ελλάδα και κατόρθωναν να βρουν έδαφος κατάλληλο για να υλοποιηθούν. Πρέπει να ήταν μια εποχή δύσκολη. Στην Ελλάδα της δεκαετίας του '30 οι αρχιτέκτονες είχαν το καθήκον να δώσουν τη μάχη-τους, να διαφεντέψουν τη δουλειά-τους και να εκφρασθούν με τους καινούριους τρόπους και με τα νέα υλικά της εποχής-τους. Ο Βαλεντής ήταν ανάμεσα στους πρώτους σ' αυτή τη μάχη και, χωρίς αμφιβολία το έργο-του της εποχής ε-

κείνης έχει μια ιδιαίτερη ποιότητα. Είναι ένα έργο που και σήμερα αντέχει, κι έχει περάσει στην ιστορία της νεότερης Ελληνικής Αρχιτεκτονικής, σε μια από τις πιο γόνιμες περιόδους-της. Τα κτίριά-του της εποχής εκείνης, (τα σχολεία, η πολυκατοικία της οδού Ζαΐμη-μελετημένη σε συνεργασία με τον Μιχαηλίδη-) έντονα επηρεασμένα από τις αρχές του μοντέρνου κινήματος, ενσωματώνουν δημιουργικά τις βασικές συνθετικές αρχές-του και δημιουργούν αξιόλογα πρότυπα μέσα στα πλαίσια του ελληνικού αστικού χώρου.

Αλλά ο Βαλεντής εκτός από αρχιτέκτονα, ήταν και γεννημένος δάσκαλος. Πολύ γρήγορα, ήδη από το 1943 τον βρίσκουμε στη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Πολυτεχνείου, επιμελητή στην Οικοδομική, κι αργότερα στην Κτιριολογία. Εκεί, στη δύσκολη μεταπολεμική εποχή τον γνωρίσαμε οι παλιότεροι, σήμερα πια, από τους μαθητές-του και διδαχθήκαμε από αυτά που μας έλεγε, από το πως μας τα έλεγε, από την υπομονή-του και την επιμονή-του, από την ακατάβλητη αντοχή-του, από την αφοσίωση στη δουλειά-του. Διδαχθήκαμε να σκεφτόμαστε, να σχεδιάζουμε, να γυρίζουμε πίσω για να ξεκινάμε από την αρχή. Ο Βαλεντής ήταν αμείλικτος, κυρίως με τον εαυτό-του, που τον ανάλωσε κυριολεκτικά σ' αυτό που πίστευε καθήκον απέναντι στην Αρχιτεκτονική και τους σπουδαστές-του.

Θέλοντας να κάνει συνεχώς και κάτι περισσότερο, γίνεται το 1961 καθηγητής στη νεοσύστατη Πολυτεχνική Σχολή του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης, και παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην οργάνωση της Σχολής και στην οργάνωση του μαθήματος των Συνθέσεων. Δουλεύει με ό,τι μέσο διαθέτει, δουλεύει ασταμάτητα. Συγκεντρώνει τις εργασίες των σπουδαστών-του, τις ταξινομεί, τις εκδίδει και δημιουργεί έτσι ένα πρώτο υλικό αναφοράς. Κι αφού θεωρεί ότι εξετέλεσε το καθήκον-του απέναντι στη Θεσσαλονίκη, ξαναγυρίζει το 1965 στην Αθήνα, στο Πολυτεχνείο, στο γνώριμο κτίριο

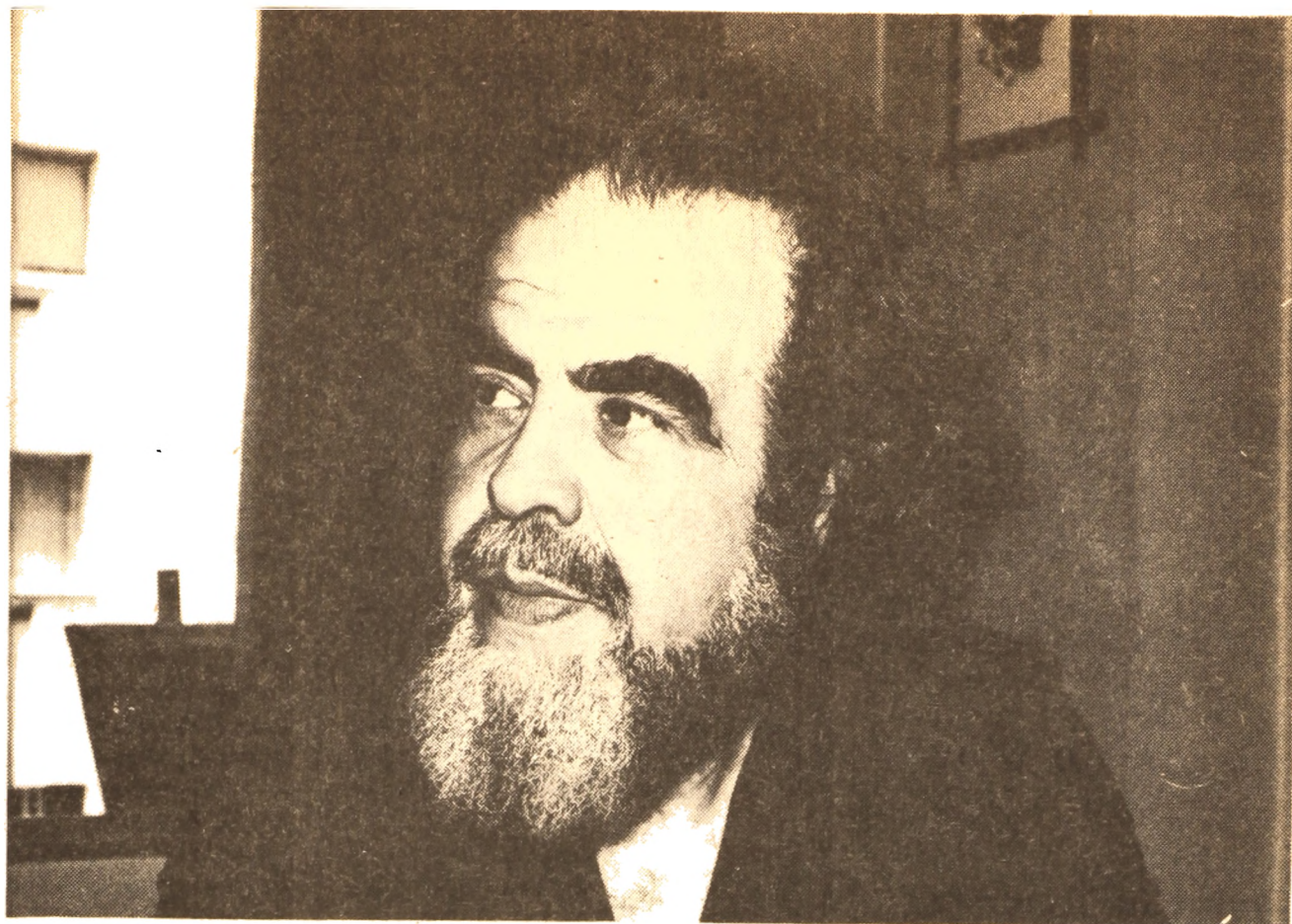
της Αρχιτεκτονικής, για να συνεχίσει, και στη νέα θέση — που στην ουσία είναι βέβαια πολύ παλιά — τη γνώριμη προσπάθεια. Δεν είναι καθόλου περίεργο πως οι σπουδαστές της Σχολής αγαπούν τον Βαλεντή, τον παρακολουθούν και γυμνάζουν το σχεδιαστήριο, όταν είναι κι εκείνος εκεί για να τους καθοδηγήσει, να διορθώσει και να σχολιάσει τα θέματά-τους. Καταλαβαίνουν πολύ καλά πόση σημασία έχει η παρουσία-του κοντά-τους.

Ο Βαλεντής συνεχίζει παράλληλα να μελετά και να κτίζει. Στη μεταπολεμική Αθήνα ορισμένα κτίρια — γραφεία κυρίως — φέρνουν τη σφραγίδα της δουλειάς-του. Στη γωνία της Πανεπιστημίου με την Ομόνοια, στην οδό Πατησίων 4, στην οδό Σταδίου 48, τα κτίριά-του, με την κατασκευαστική και μορφολογική αρτιότητά-τους, δίνουν πάλι απαντήσεις στα προβλήματα της εποχής-του και στέκουν σήμερα, με τη σοβαρότητα και τη σεμνότητα που χαρακτήριζαν πάντα και τον ίδιο. Ο Βαλεντής γνώριζε καλά τη σημασία του ουσιώδους και, αδιαφορώντας για το περιττό και το εφήμερο, ευαίσθητος στα βασικά προβλήματα της οργάνωσης του χώρου, της κατασκευαστικής οργάνωσης, της μελέτης της λεπτομέρειας, προχώρησε σ' ένα δρόμο δύσκολο που με συνέπεια τον ακολουθήσε και σαν αρχιτέκτονα και σαν δάσκαλος. Ένα δρόμο που είχε και πικρίες αρκετές και απογοητεύσεις. Τις ξεπερνούσε χρησιμοποιώντας το πείσμα-του για δουλειά και δημιουργία και τη βαθιά ανθρωπιά που ήταν πίστη γι' αυτόν και τρόπος ζωής. Αυτήν που του χάριζε την αγάπη και τη βαθιά εκτίμηση των φίλων και των μαθητών-του.

Με το θάνατο του Βαλεντή η ελληνική αρχιτεκτονική χάνει έναν καταξιωμένο υπηρέτη-της κι εμείς έναν πολύτιμο φίλο. Η περισυλλογή και η μελέτη του έργου-του ας γίνει τώρα ένα καθήκον και ένα αντίδωρο, στα όσα εκείνος τόσα χρόνια προσέφερε.

Διονύσης Α. Ζήβας

Ελάχιστα για τον Δημήτρη Δούκαρη 1925 — 1982

Θέλω, αλλά μου είναι αδύνατο να μιλήσω για τη δουλειά του Δημήτρη Δούκαρη. Δεν μπορώ — κανείς δεν μπορεί να κάνει την απουσία απτή, να το πάρει απόφαση από τη μια στιγμή στην άλλη, πως τούτος δώ ο άνθρωπος που μαζί-του μιλούσε, αλληλογραφούσε, τσακωνότανε και συμπορευότανε, έτσι ξαφνικά γίνθηκε «ανόργανη ύλη», που ούτε η αγωνία ούτε η ηδονή την αφορούν, όλα τα ανθρώπινα της διαφεύγουν.

Θέλω να μιλήσω για την ποίηση του Δημήτρη. Το πρόσωπό-του έρχεται και μπαίνει μπροστά, μου απαγορεύει την οποιαδήποτε κριτική στάση απέναντί-του, μου επιβάλλει αυτό που θα γίνει «γυμνό χώμα» αύριο και θα χαθεί.

Για τον άνθρωπο λοιπόν θα μιλήσω, έτσι μερικές κουβέντες-μας θα θυμηθώ — αν μπορέσω — κάποιες χειρονομίες-του που είχαν ιδιαίτερη σημασία, τη γενική-του στάση απέναντι στη ζωή, που σε τελευταία ανάλυση επηρεάζει όλο-του το έργο και γίνεται η ουσία-του. Η υπαρξιακή-του αγωνία, αυτό που τόσες φορές έγραψε, δηλαδή πως «τότε μόνο υπάρχουν όταν υπάρχει και η συνείδηση που συλλαμβάνει την υπόστασή-σου» του έκανε το φόβο του θανάτου εφιαλτικό και μεταμόρφωνε σε ηδονή τη συν-παρουσία. Ο Δούκαρης έχει φυσιολογικά, θα έλεγα, την ανάγκη της συνύπαρξης. Το γιό-του τον εγκυμονούσε από πάντα, τον είχε μέσα-του όπως είχε πιστά και αφοσιωμένα την παρουσία κάθε φίλου-του χωριστά.

Σκέφτουμε τις δεκάδες κάρτες του Δημήτρη που 'παιρνα απ' όλα τα μέρη του κόσμου, με την καθαρή-του γραφή και την όλο ζεστασιά και τρυφερότητα μνήμη-του για μένα, για τον άντρα και το παιδί-μου, για την έγνοια-του για ό,τι γινότανε στον τόπο-του, πνευματικό ή πολιτικό, για το πάθος-του προς κάθε πνευματικό κίνημα, την αχόρταγη νεότητά που 'δειχνε προς όλες τις κατευθύνσεις της γνώσης. Μια λέξη του Montaigne που δεν του φαινόταν ακριβής ή μετάφραση, τον βασάνιζε όσο και οι σκληρές καθημερινές δυσκολίες της βιοπάλης, ένα ηλιοβασίλεμα που του θύμιζε την Ελλάδα — που τόσα χρόνια

στερήθηκε — τον βύθιζε σε απελπισία, ένας λόγος θερμός που του απευθυνότανε γινότανε στήριγμα της ψυχής-του.

Ο Δούκαρης ήταν από τους πιο γενναίους πνευματικούς ανθρώπους της γενιάς-του. Είναι γνωστή η στάση-του στη Μακρόνησο. Τον βασάνισαν πολύ περισσότερο από όλους τους διανοούμενους που βρεθήκαν εκεί κάτω, ήταν νέο παιδί, άγνωστο, και φοβότανε. Ακριβώς αυτός ο φόβος κάνει το μεγαλείο-του. Δεν υποτάχτηκε. Έμεινε στην απομόνωση και από τους τελευταίους.

Πέρασε από στρατοδικείο, πήγε και σ' άλλες εξορίες, ήταν φτωχός Μικρασιάτης και δεν εύρισκε δουλειά όταν γύρισε στην Αθήνα. Τότε τον γνώρισα. Μου έκανε εντύπωση η ευγένεια και η αδηφαγία-του για κάθε τι που αφορούσε το πνεύμα, η φανατική-του προσήλωση στην ιδεολογία και στο κόμμα. Αυτή η προσήλωση ακριβώς κάνει τη χειρονομία-του, το 1953, πιο θαυμάσια και σεβαστή. Όπως στο Μακρονήσι ο φόβος δε νίκησε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την ιδεολογία, έτσι και σε μια από τις πιο κρίσιμες στιγμές του κόμματος, όπου η πολιτική ακαμψία συνέθλιβε ανελέητα το ανθρώπινο πρόσωπο, ο νεαρός ποιητής είχε την ευθαρσία να σηκώσει φωνή διαμαρτυρίας για το Νίκο Πλουμπίδη:

*απ' όσες λευτεριές σκαρφάλωναν
στο τιμημένο της ζωής-σου όραμα
η Ελευθερία του Σταυρού
στερνό μίλημα της άφθαρτης γαλήνης-
σου
ενώπιος ενώπιω στη μοναξιά-σου
κι η αχή-σου ν' αντηχεί
εν τη ερήμω
ολούθε σε τυλίγουν οι κραυγές
τον Βαραββάν*

*πάντοτε κι απανταχού οι κραυγές
τον Βαραββάν
όχι εσένα — πρό παντός — όχι ε σ έ ν α
την ιερή πλήρωση του κύκλου-σου
το σιωπηλό δάκρυ του χρέους
την κρυφή αγωνία του σκαμένου
μαρτύριου*

Μόλις κυκλοφορούσε η τρίτη-του λιγοσέλιδη ποιητική συλλογή «Καλλίστη Θήρα» και από κει μέσα μαζί με την υπαρξιακή-του αγωνία εκδηλώνεται και η πολιτική-του ελεύθερη συνείδηση. Αυτό είναι και το στίγμα της ποίησής-του: μέσα από το υπαρξιακό να μιλάει για το πολιτικό.

Το 1956 στη συλλογή-του «Το γυμνό χώμα» ο Θάνατος και η Επανάσταση γίνονται ταυτόσημα της αγωνίας-του.

Τα δέκα ποιήματα με το γενικό τίτλο «Της Έγερσης» και αφιερωμένα «Εις Άγνωστον Εκτελεσθέντα» είναι η εικόνα του ίδιου του Δούκαρη. Ένας από τους άγνωστους εκτελεσθέντες είναι κι αυτός ο ίδιος, και δεν ξέρω γιατί, αυτή τη στιγμή που γράφω, μπροστά στα μάτια-μου ήρθε ξαφνικά η εικόνα από το φιλμ του Αγγελόπουλου «Οι κυνηγοί», του Αντάρτη που βγάζουνε μέσα από το χιόνι ατόφιο και με την κηλίδα του αίματος ακόμα κατακόκκινη. Ίσως κάπως έτσι να σκέφτομαι το Δημήτρη όταν ουρλιάζει:

*«αν είμουνα βέβαιος μέσα στην
Επανάσταση
τότε ίσως ξεχνούσα το θάνατο»
Το θάνατο δεν τον ξέχασε ποτέ, όμως:
«μου μένει ακόμα μια φορά η
Επανάσταση
μοναδική-μου συμφορά κι ελπίδα».*

Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ

«Αρκετά με τη ζωγραφική ριζολαγνεία»

Μια έκθεση του Μηνά

του Γιώργου Βέλτσου

Κι όμως το διαμελισμένο — συνθετικό έργο του Μηνά δεν είναι «d' après Manet». Και δεν είναι ούτε ελληνοκεντρικό. Είναι απολύτως άλλο. Με την έννοια ότι δεν συναντά τον Manet στον καθρέφτη του «γεύματος»-του, δεν απορροφάται απ' αυτόν δεν γοητεύεται αλλά τον ξεπερνά, στην ίδια λεία επιφάνεια του κοινού-τους πίνακα. Τον ξεπερνά στο γυαλί και όχι στο κάτοπτρο. Στην αυτόνομη στιλπνότητα των επιφανειακών χρωμάτων και όχι εξαρτημένη θαμπάδα των σημασιών που θα οδηγούσαν ένα σύγχρονο ζωγράφο να κάνει έργο «d' après...». Όχι, ο Μηνάς δεν παρα-σιτιζείται (και δεν αιχμαλωτίζεται), ούτε στο «γεύμα» του Manet, ούτε όμως και στο ελληνικό νεκρόδειπνο.

Ο Μηνάς αντιθετα, με έναν «Athlétisme affectif» (συναισθηματικό αθλητισμό) κερδίζει και την Ευρώπη και την Ελλάδα. Απογειώνει τις μορφές, μετατρέπει τα σώματα σε «σώμα δίχως όργανα», εξογκώνει τα χρώματα, συλλαμβάνει το βλέμμα του θεατή όχι μόνο με τη θέα του πίνακα, αλλά κι απ' αυτό που μένει μετά. Ένα μετείκασμα που λειτουργεί εμφανώς στα μάτια, όταν έχουμε απομακρυνθεί από το έργο. Ο Μηνάς ξεγλυστρά στον πίνακα, αποφεύγοντας έτσι τον ιθαγενή μανιερισμό. Εισέρχεται, ο ίδιος βλεπόμενος παρατηρητής, εντός του έργου-του, απέναντι στο απρόοπτο ζεύγος και τη φιγούρα της υπαρκτικής - ανυπαρκτής νύμφης. Και από κει από το έργο, άλλος αντι άλλου, αλληγορεί.

Μια αλληγορία για τον Manet,

είναι αυτή η δεύτερη μονοθεματική δουλειά του ζωγράφου, όπως ακριβώς και η πρώτη πριν δυο χρόνια, ήταν νομίζω μια αλληγορία πάνω στον F. Bacon. Και φυσικά δεν πρόκειται για ταυτολογία. Ούτε για ταύτιση με τους κορυφαίους ζωγράφους που ανοίγουν και κλείνουν στα τελευταία εκατό χρόνια τη ζωγραφική του σώματος. Πρόκειται για μια ετέρωση του Μηνά, μια αυτο-ετέρωση-του μέσα από τον Manet και μέσα από τον Bacon, που τους μεταφέρει στη ζωγραφική-τους για να (μας) τους εκθέσει. Να εκθέσει τι; Μα τι άλλο από την κοινή-τους αδιαφορία για τα μηνύματα - περιεχόμενα και συγχρόνως την κοινή-τους τακτική στον «λογαριασμό» του χρώματος, που ζητά να κεντρώνεται και να αποκεντρώνεται ταυτόχρονα, να γίνεται φωτεινό και μαύρο, αγγελικό και διαβολικό σε μια δυναμική όχι μόνο χρωματική, αλλά και σχεδιαστική. Ο Μηνάς κάνει το ίδιο: θέτει και αίρει στα τελάρα-του, αλλά και στην νεοελληνική-μας «σκηνή», όχι συναισθηματικές «ντόπιες ή διαλεκτικές αντιθέσεις», αλλά ένα αδιάλακτο χρωματικό και ένα αισθητικό βίωμα. Μια ταλάντωση και της ζωγραφικής και της ζωής-του προς άσκοπες κατευθύνσεις διόλου «έλληνο» ή «ευρω»-κεντρικές.

Ο Μηνάς ρέει.

Θα ξεφύγει άραγε και από τον θάνατο που παραμονεύει αόρατος πίσω από τα φυλλώματα αυτού του γαλήνιου γεύματος στην εξοχή. Εκεί όπου το πράσινο έγινε κατ' εξοχήν μαύρο.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΗΣ

Το δωμάτιο του γορίλα

Εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1981

Συλλογή διηγημάτων με διάφορη θεματολογία. Συνδέονται ωστόσο με ένα συνεκτικό ιστό που διαπερνά κάποιες κορυφαίες τάσεις της βιολογικής ψυχολογικής και κοινωνικής εξέλιξης του ατόμου.

ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Ιφιγένεια η εν Ταύροις

Εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια

Γιώργου Ιωάννου

Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1981

Μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα παρουσίαση της Ευριπίδειας τραγωδίας, που βρίσκει έναν αξιομεταφραστή, ικανό να δημιουργήσει εκ νέου ένα λόγο ζωντανό και εκφραστικό σε αντιστοιχία με τον αρχαίο λόγο. Το βιβλίο περιέχει και το αρχαίο κείμενο, μια εκτενή εισαγωγή και κατατοπιστικά σχόλια του μεταφραστή.

Ι. ΜΕΣΑΡΟΣ

Η θεωρία του Μαρξ για την Αλλοτριώση

Προβλήματα του καιρού-μας

Εκδ. Ράππα, Αθήνα 1981

Μία διεισδυτική μελέτη του Ουγγαρέζου μελετητή, μαθητή του Georg Lukacs, που μας δείχνει ότι η έννοια της αλλοτριώσης, ήταν θεμελιακή στην όλη ανάπτυξη από τον Μαρξ μιας κριτικής της κοινωνίας. Το ιστορικό υλικό ενσωματώνεται στο πλαίσιο μιας συστηματικής δομικής και εννοιολογικής ανάλυσης των προβλημάτων που εξετάζονται. Η μετάφραση έγινε από την Ελένη Κωνσταντέλλου και θεωρήθηκε από τον Γιάννη Κρητικό.

ΓΟΥΝΤΥ ΑΛΛΕΝ

Πάτσι

Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1982

Με μια διαφορετική γραφή ο Γούντυ Άλλεν ασχολείται με θέματα, όπως ο θάνατος, η παχυσαρκία, το οργανωμένο έγκλημα, η επιμόρφωση των ενηλίκων, οι Λατινοαμερικάνοι επαναστάτες κτλ. Οξύς και διεισδυτικός με έντονη την ιδιόμορφη στάση-του, μπορούμε να πούμε ότι με το «Πάτσι» παίρνει την εκδίκησή-του.

J.M.G. LE CLEZIO

Μαρτίνος και άλλα διηγήματα

Εκδ. Χατζηνικολή, Αθήνα 1981

Ο Μαρτίνος όπως και το Μόντο έχουν για ήρωες-τους το παιδί - άνθρωπο, τον άνθρωπο σε κείνη τη στιγμή της ζωής-του που είναι ακόμα παιδί. Τα διηγήματα του Λε Κλεζιό, όσο και αν φαίνονται ονειρικά, βγαίνουν από τον αιώνα-μας, από την ίδια-μας τη ζωή. Αναγνωρίζουμε τα κλειστά τοπία των πόλεων, νιώθουμε να μας κυριεύει η νοσταλγία για τη θάλασσα, για τον ουρανό, τα βουνά πέρα από οποιαδήποτε κατανόηση ή αγάπη.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Ο κόσμος είναι άλλος

Εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1981

Διηγήματα και αφηγήσεις που γράφτηκαν κατά την τελευταία εικοσαετία. Αρκετά από τα κείμενα που περιλαμβάνονται στο βιβλίο δημοσιεύθηκαν σε εφημερίδες και περιοδικά. Πίσω από τις γραμμές φαίνεται καθαρά η πολυπλοκότητα ενός κόσμου που δεν μπορείς να τον κλείσεις σε ορισμένα πρότυπα. Η έκφρασή-του, όπως δίνεται, αφήνει τις δυνατότητες μιας άλλης εκδοχής-του.

ΜΙΛΙΑ ΡΟΖΙΔΗ

Ο άγγελος με το ποδήλατο

Εκδ. Διογένης, Αθήνα 1981

Συλλογή με διηγήματα, αλλά και μαρτυρίες από την περίοδο της Κατοχής. Με το δικό-της τρόπο δίνει μια ιδιαίτερη εικόνα της περιόδου, των προσώπων και καταστάσεων που σημάδεψαν το σύνολο του λαού-μας.

ΜΙΛΤΟΣ ΠΑΓΤΖΙΛΟΓΛΟΥ

Τα καλύτερά-μας χρόνια

Αθήνα 1981

Δεκαέξι διηγήματα και μαρτυρίες από τον πόλεμο, την Κατοχή και την Εθνική Αντίσταση συγκεντρωμένα σ' ένα τόμο. Είναι φανερό η αγωνία των αγωνιστών για την εκπλήρωση των στόχων-τους μέσα στις σκληρές συνθήκες εκείνης της περιόδου.

ΠΟΠΗ ΓΕΡΩΝΥΜΑΚΗ

Ακόμα και το σλιπ σ' ένα πακέτο Ντάνχιλ

Εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1982

Ένα από τα βιβλία νέων ελληνικών λογοτεχνών που αξίζει να διαβαστεί, τόσο για τον πρωτότυπο τρόπο γραφής-του, όσο και για την αποτύπωση σύγχρονων κοινωνικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει μια ολόκληρη — η νέα — γενιά.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

Παρακείμενα

Εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 1981

Συλλογή ποιημάτων του Γ. Καραντώνη. Ο ίδιος έχει εκδώσει τις ποιητικές συλλογές Πυροτεχνήματα (Δωδώνη 1974) και Προανακρούσματα (Τομές 1978). Επίσης έχουν δημοσιευθεί κατά καιρούς ποιήματά-του και πεζά σε διάφορες ανθολογίες και περιοδικά.

Δείγμα γραφής: Προσωπικό: Όσο για μένα / υπάρχω πάντοτε / με τόσα ακατέργαστα όνειρα πίσω-μου και τόσα αβέβαια δειλινά μπροστά-μου.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

Ιωνίες

Εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1981

Τα πρώτα διηγήματα του Β. Μαργαρίτη. Έχουν ένα λυρικό

προσωπικό ύφος. Διακρίνονται για τη φαντασία, την παρατηρητικότητα και την αισθαντικότητα-τους. Αν και νέος έχει ήδη ένα δικό-του τρόπο γραφής, δύσκολο αλλά εκφραστικό.

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

Προαιρετική στάση

Εκδ: Γνώση, Αθήνα 1981

Είναι η δεύτερη έκδοση της τρίτης και ωριμότερης συλλογής του Τίτου Πατρίκιου, «Προαιρετική στάση» που πρωτοκυκλοφόρησε το 1975. Περιλαμβάνονται σ' αυτή την έκδοση και δύο ποιήματα που δεν είχαν συμπεριληφθεί στην πρώτη. Τα «στεγανά», καινούριο ποίημα της συλλογής, δείχνει τον τρόπο που ο ποιητής συγχωνεύει προσωπικές και κοινωνικές εμπειρίες.

ΣΠΥΡΟΣ ΑΛ. ΓΚΙΝΗΣ

Κώστας Βάρναλης

Ιδεολογία και αισθητική

Εκδ: Γλάρος, Αθήνα 1982

Ο συγγραφέας εξετάζει το έργο του Κώστα Βάρναλη πέρα από τα αισθητικά ρεύματα της εποχής, σε σχέση με το βαθμό ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και κοινωνικών σχέσεων. Εξετάζει ακόμα την ιστορική κίνηση της εποχής με τις αντικρουόμενες φιλοσοφικές κοσμοθεωρίες, τη γλώσσα και τα σύμβολα του ποιητή και τη θέση-του απέναντι στον έρωτα και το θάνατο.

ΡΟΖΕ ΜΙΛΛΙΕΣ

Ημερολόγιο και μαρτυρίες του πολέμου και της Κατοχής

Εκδ: Θεμέλιο, Αθήνα, 1982

Το βιβλίο αυτό αποτελεί μια θερμή συμβολή, από ξένο μάρτυρα και σύμμαχο, στην αναγνώριση της καθολικής και αδιάπτωτης αγωνιστικότητας του ελληνικού λαού, τόσο στην Κατοχή, όσο και στον πόλεμο. Ο ίδιος, καθηγητής στο Γαλλικό Ινστιτούτο της Αθήνας, στάθηκε αυτόπτης μάρτυρας της ιστορικής εκείνης περιόδου. Καταγράφει τις αναμνήσεις-του και μας προσφέρει επίσης και τρεις πιο σφαιρικές μαρτυρίες που τις μετέφερε, παράνομα το 1942, στους αντιστασιακούς συμπατριώτες-του της Μασσαλίας και της Λυών.

ΤΖΑΙΗΜΣ ΧΑΝΤΦΗΛΑΝΤ

Όνειρα και εφιάλτες

Εκδ: Θυμάρη, Αθήνα 1981

Οι άνθρωποι από τις πιο πρωτόγονες φυλές μέχρι σήμερα, προσπαθούν να ερμηνεύσουν τα όνειρα. Οι γνωστές ερμηνείες που υπάρχουν είναι του Φρόυντ που ανέπτυξε τη σεξουαλική θεωρία εκπλήρωσης επιθυμιών, του Γιουνγκ με τη θεωρία των αρχέτυπων που πηγάζουν απ' το ψυδικό ασυνείδητο και του Άντλερ με τη θεωρία της παρόρμησης για υπερίσχυση. Στο βιβλίο ο Χάντφελντ παραθέτει και αναλύει τις παραπάνω ερμηνείες, παρουσιάζει το βιολογικό ρόλο των ονείρων και περιγράφει το μηχανισμό του χαρακτήρα και της

σπουδαιότητας της «ονειρικής» μας ζωής.

ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ Π.Σ. ΔΕΛΤΑ

Δ': Εκστρατεία στη Μεσημβρινή Ρωσία 1919

Εκδ: Ερμής, Αθήνα 1982

Ο τέταρτος τόμος του Αρχείου της Π. Σ. Δέλτα, περιλαμβάνει κείμενα των: Ιάνκου Δραγούμη, Κωνσταντίνου Μανέτα, Κωνσταντίνου Βλάχου, Νεόκοσμου Γρηγοριάδη. Μια εξαιρετικά φροντισμένη παρουσίαση του αρχείου-της που την επιμέλειά-του έχει ο Π. Α. Ζάννας.

Γ. Ε. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

Αμήχανη έξοδος

Εκδ: ΑΣΕ Α.Ε.

Δείγμα γραφής: «Χωρίς αριθμό κλήσεως: Αυτό το σχήμα παραμένει ασχημάτιστο / Κάτι πάει να γίνει / κι ύστερα αδειάζει. / Χωρίς περιγραμμά, απεριγράπτος / στημένος πάνω απ' την τηλεφωνική συσκευή / περιμένω / ξεχνώ πως δεν έχω αριθμό κλήσεως».

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Διηγήματα

Εκδ: Πρόοδος, Θεσσαλονίκη

Συλλογή διηγημάτων της Γ. Καζαντζάκη, όπου αναδεικνύεται η εικόνα της καθημερινής ζωής και των καυτών προβλημάτων που αντιμετωπίζει και αντιμετωπίζει και σήμερα η γυναίκα. Με λιτό και περιεκτικό ύφος θίγονται προβλήματα και περιγράφονται καταστάσεις, όπως οι εξευτελισμοί που υφίσταται μια γυναίκα που προσπαθεί να βρει εργασία, η μοναξιά, ο γάμος, η εγκυμοσύνη, η καταπίεση από τον άνδρα και η ταπεινώσή-της.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΛΕΚΚΟΣ

Το παιχνίδι

Εκδ: Επικαιρότητα, Αθήνα 1981

Είκοσι έξι σχέδια του ζωγράφου Γιάννη Λεκκού που εκτέθηκαν στην Pub «DADA» παρουσιάζονται σε μια καλαίσθητη έκδοση. Συνοδεύονται από δεκατρία κείμενα που εκθέτουν προσωπικές κυρίως εμπειρίες, ενώ ο Γ. Σκούρτης προλογίζει.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ.

ΜΑΝΤΖΟΥΡΑΝΗΣ

Βαλκανική ενότητα και συνεργασία.

Εκδ: Μπουκουμάνης, Αθήνα 1981

Τα Βαλκανικά κράτη από την ανεξαρτησία-τους μέχρι σήμερα, έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στις ευρωπαϊκές πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Οι βαλκανικοί λαοί πέρασαν μέσα από μεγάλες δοκιμασίες μέχρι την τωρινή διαμόρφωση των Βαλκανικών κρατών. Και η προοπτική της συνεργασίας και της προσέγγισης σε επιμέρους τομείς αλλά και σε κεντρικά προβλήματα αποτελεί σήμερα βασικό στοιχείο για το μέλλον και τη διεύρυνση της διαβαλκανικής συνεργασίας.

Η εργασία του Γ. Μαντζουρά-

νη αναλύει τις προσπάθειες των σοσιαλιστών και των κομμουνιστών για την υλοποίηση της ιδέας της διαβαλκανικής συνεργασίας από τις αρχές του 20ου αιώνα μέχρι σήμερα. Ο συγγραφέας δίνει τις ιστορικές καταβολές της ενότητας και συνεργασίας στα Βαλκάνια και καταγράφει τις τωρινές απόψεις, όπως παρουσιάζονται στις μέρες-μας. Τα ντοκουμέντα τέλος που παραθέτει φωτίζουν πολλές πλευρές για την προοπτική αλλά και τις δυσκολίες για μια μόνιμη συνεργασία των βαλκανικών λαών. Είναι μια χρήσιμη μελέτη και ανάλυση για τις πολύπλοκες σχέσεις των κρατών στα Βαλκάνια όχι μόνο για κάποιον και επιθυμεί να ασχοληθεί με το θέμα αλλά και για κάθε αναγνώστη που ενδιαφέρεται για τα κρίσιμα προβλήματα της συνεργασίας των βαλκανικών λαών.

ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΑΙ ΑΥΤΟΜΟΡΦΩΣΗΣ

Κριτική της Εκπαιδευτικής Πολιτικής (1974-1981)

Αθήνα 1982

Το βιβλίο εκδόθηκε με συνεργασία του Κέντρου Μεσογειακών Μελετών και του Κέντρου Μελετών και Αυτομόρφωσης. Είναι μέχρι τώρα γνωστές οι προσπάθειες από τις αρχές του αιώνα για μεταρρύθμιση στην παιδεία-μας και η τελική-τους κατάληξη. Συχνά μάλιστα τα εκπαιδευτικά προβλήματα πήραν πολιτικές διαστάσεις χωρίς ωστόσο να γίνει προσπάθεια αντιμετώπισή-τους με ριζικές λύσεις και μέτρα με συγκεκριμένο περιεχόμενο. Η προηγούμενη κυβέρνηση προσπάθησε να λύσει το γλωσσικό και να θέσει την αρχή του εκσυγχρονισμού στην παιδεία. Σήμερα τα προβλήματα της παιδείας εξακολουθούν να υπάρχουν και ο διάλογος για την αντιμετώπισή-τους είναι αναγκαίος για την επιλογή τελικών λύσεων.

Στο βιβλίο περιλαμβάνονται κείμενα των Δ. Βεργίδη για την παρέμβαση των Διεθνών Οργανώσεων στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, του Α. Κόκκου για τη στροφή στην τεχνική - επαγγελματική εκπαίδευση, της Σ. Μάππα, Ιστορία και ιδεολογία. Τα σχολικά εγχειρίδια της Γ. Ξανθάκου - Νίκα για τα όρια της μεταρρύθμισης και η εισήγηση του Γ. Λιάνη, υφυπουργού Παιδείας, στο Σεμινάριο «Προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας: 1974-1981» που διοργάνωσε το Κ.Μ.Μ. το Σεπτέμβριο του 1981.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ,

Μαουτχάουζεν, Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1981, Όγδοη έκδοση.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΕΙΜΩΝΑΣ, Μυθιστόρημα, Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1982, Τρίτη έκδοση.

Καινούρια
ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ΣΟΥΗΔΙΚΩΝ

πρωί και απόγευμα

για αρχάριους

από 27.4.82

στο Σουηδικό Ινστιτούτο,
Μητσαίων 9 (Μακρυγιάννη),
τηλ. 92.32.102, 9-1 μ.μ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

η θεωρία
της αργοσχολής
ταξής

THORSTEIN VEBLEN

Κλασικό κι επίκαιρο έργο που μαστιγώνει την κενότητα της καπιταλιστικής φιλοσοφίας και την απανθρωπιά των κάθε λογής εξουσιαστών.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ

Αναξαγόρα 1, Αθήνα 112

τηλ.: 52.46.241

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Ιδιαίτερα μαθήματα
καθώς και σε ομάδες
τριών μαθητών

από πεπειραμένο καθηγητή
Τηλ. 726.107

Τροc, είναι πιά γνωστό...

Είναι πιά γνωστά τά καταστήματα TROC. Είναι πιά γνωστό ότι στα TROC ντύνεστε μοντέρνα ή retro με τό δικό σας προσωπικό γούστο. Είναι πιά γνωστό ότι στα TROC ντύνεστε φθηνά...

TROC

στά γνωστά σας μέρη

Ξενίας 17 - Έβρου 24 Πλ Μαβύλη

Βιβλιο-κριτική

**Η Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ
γράφει για το βιβλίο
της Ολυμπίας Παπαδοῦκα
Κεντρικαὶ Γυναικεῖαι
Φυλακαὶ Αβέρωφ
Αθήνα 1981**

Εἶναι ἡ πρώτη φορά που ἓνα βιβλίο — βιβλίο ντοκουμέντο ἀλλωστε — εἶναι γραμμένο τόσο ἀπλά, ἀμεσα καὶ εἰλικρινά, που εἰσάγει μέσα-σου τὴν κραυγὴ, τὴς κραυγές, τὴν αγωνία καὶ τὴς ἐλπίδες ἐνὸς ἔθνους που σακατεμένο ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον σπαραγμὸ, ζεῖ το μισὸ μελλοθάνατο μέσα στὴς φυλακές καὶ το ἄλλο μισὸ ἀπ' ὅ-ξω, χωροφύλακας, χαφιές, παρακολουθῶν ἢ παρακολουθούμενος.

Τὸ βιβλίο ἔχει τὸν τίτλο «Κεντρικαὶ Γυναικεῖαι Φυλακαὶ Αβέρωφ». Τὸ χρονικὸ αὐτὸ τῆς φυλακῆς τοῦ γράφει ἡ Ολυμπία Βασιλικῆς Γ. Παπαδοῦκα καὶ εἶναι τέτοια ἡ ἀκτινοβολία αὐτῆς τῆς γυναίκας που δὲν γίνεται νὰ μιλήσεις γιὰ τὸ βιβλίο-τῆς ἀν' πρῶτα δὲν πεις δυὸ πράγματα γιὰ τὴν ἰ-δία. Καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα ἐκεῖνο που πρῶτη νομίζω τολμάει: ἡ Ολυμπία δὲν εἶναι τοῦ Γιάννη ἢ τοῦ Πέ-τρου, ἀλλὰ τῆς Βασιλικῆς Παπα-δοῦκα κόρη. Χαιρετῶ αὐτὴ-τῆς τὴ χειρονομία, ὄχι φεμινιστικὴ, ἀλλὰ βαθύτατου σεβασμοῦ χειρονομία πρὸς τὴν εὐλογημένη κοιλία τῆς γυναίκας ζωοδότρας.

Ἡ Ολυμπία Παπαδοῦκα θὰ μπορούσε νὰ ἦταν μὴ ἀπὸ τὴς μεγάλες-μας τραγωδούς. Ἡ Μα-ρίκα Κοτοπούλη ἔδωσε ἀριστα σε δυο-τῆς μαθήτριες μέσα στὴν Κατοχή, τῆς Ἑλλῆς Λαμπέτη καὶ τῆς Ολυμπίας Παπαδοῦκα. Τὴς προσέλαβε καὶ τὴς δυὸ ἀμέσως. Πρῶτος ρόλος που μελέτησε ἡ Ο-λυμπία: «Ἡλέκτρα». Δὲν τὸν ἐπαι-ξε ὅμως τὸ ρόλο αὐτὸν τῆς τρα-γωδίας στὸ θέατρο, ἡ ζωὴ τῆς εἶ-χε προετοιμάσει ἄλλον. Γράφει στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου-τῆς:

«Φίλε Αναγνώστη

Ὅτι διαβάσεις σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο εἶναι πικρὴ ἀλήθεια ἀπὸ τὴ ζωῆ-μας στὴς γυναικεῖες φυλακές Αβέρωφ, τὰ ματωμένα χρόνια 1974, 48, 49, 50 που γιὰ χάρι τῆς ἀγάπης στὴν Ἐλευθερία, στὴν Πατρίδα, στὸν Ἄνθρωπο καὶ στὴν Εἰρήνη — ὅσες σωθήκαμε ἀπὸ τὸ ἀπόσπασμα — βρεθήκα-με ἐκεῖ φυλακισμένες μα λεύτε-ρες στὴν ψυχῆ-μας καὶ στὰ ἰδανι-κά-μας».

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀγωνίστρια τῆς Λευτεριάς στὴν Κατοχὴ βρέθηκε με χιλιάδες ἄλλες γυναῖκες φυλα-κισμένη τὰ χρόνια τὰ πιο δισεχτα καὶ ἀποτρόπαια τῆς νεότερης ἱ-στορίας-μας, μίας ἱστορίας που θὰ μπορούσε νὰ ἦναι μόνον μὴ πρὸς τὸ ὕψος πυραμίδα λεβε-ντιάς καὶ θυσίας γιὰ τὴν πατρίδα καὶ που γιὰ μὴν ἀκόμα οἱ ἱ-σχυροὶ ἐπέβαλαν με τὸν τρόπο-τους τὸ νόμο-τους, νόμο ἀφανι-

σμοῦ τῆς φυλῆς τῶν Ἑλλήνων. Γιατί ὁ ἐμφύλιος δὲν ἀφάνισε μόνον ζωές, δηλητηρίασε γενιές με μίσος ἀδελφοκτόνο καὶ ἔθαψε ἕ-ναν ἀγῶνα ἐπικὸ ἐναντίον τοῦ ναζισμοῦ, τὴν εποχὴ που ολό-κληρη ἡ Εὐρώπη ζοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία-τοῦ. Ὁ ἐμφύλιος «ἡ πιο εἰδεχθῆς καὶ ἀποτρόπαια μορφή τοῦ πολέμου» ὅπως γρά-φει στὸν πρόλογό-τῆς ἡ Βούλα Δαμιανάκου, χαντάκωσε τὴν ἰ-δία τὴν ἱστορία-μας. Οἱ ΜΕΓΑ-ΛΟΙ. Πότε θὰ ἐλευθερωθούμε ἀπ' αὐτούς;

Διαβάζοντας αὐτὲς τὴς σελίδες ἐπαναστατεῖς. Διαβάζοντας αὐ-τὲς τὴς σελίδες κλαίς. Διαβάζο-ντας αὐτὲς τὴς σελίδες καταριέ-σαι τὴς Γιάλτες, τὸ ξεπούλημα τῶν λαῶν, καὶ σπαράζεσαι ἀπὸ τὴν ἀθωότητα τῶν ἰδεολόγων ἀ-γωνιστῶν, που μέσα στο φῶς τῆς πίστης-τους σ' ἓνα μέλλον καλ-τερο ολόκληρης τῆς ἀνθρωπότη-τας οὔτε βλέπουν οὔτε καταλα-βαίνουν ἀπὸ ποιοὺς προδίδονται καὶ οδεύουν τραγουδώντας στὸν Κρανίου Τόπο τοῦ μαρτυρίου-τους.

Ἡ Παπαδοῦκα δὲν διηγείται, ζεῖ τὰ γεγονότα καὶ τὰ μεταφέρει με ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης-τῆς πρὸς τὸν ἄνθρωπο. Γράφει πάντα ἡ Β. Δαμιανάκου στὸν πρόλογό-τῆς παραθέτοντας ἓνα γράμμα ἀπὸ μὴ συγκρατούμενη τῆς Ολυμπίας: «Ἦταν τότε μὴ νὰ κοπέλα καὶ ὅμως εἶχε τὸ νου-τῆς γιὰ ὅλα σὰ νὰ ἔτανε μάν-μας γιὰ ὅλες υπεύθυνη. Ἡ ἀγάπη-τῆς ἐβρίσκε χίλιους τρόπους, χί-λια ἀποκλεισμένα καὶ ἀπαγορευ-μένα μονοπάτια νὰ ῥθεῖ νὰ σ' ἀν-ταμῶσει καὶ νὰ σου κάνει καλὸ».

Ἡ Παπαδοῦκα περιγράφοντας τὴν καθημερινή-τους ζωὴ στὴ φυ-λακὴ μας δίνει τὴν πιο σε βάθος ἐκτασὴ τῆς πίστης αὐτῶν τῶν γυ-ναικῶν σ' ἓνα καλύτερο αὐριο, ἀλλὰ καὶ μαζί τὸ σκηνικὸ τῆς τραγωδίας που ζοῦνε. Ἡ μνήμη-τῆς δὲν παραμερίζει τίποτα, θὰ ἔ-λεγα μάλιστα πῶς ψάχνει νὰ βρεῖ μέσα στα σκοτάδια ἔστω καὶ μὴ υποψία ἀπὸ φῶς καὶ νὰ τὴν προ-βάλλει, ἔστω καὶ μὴ χειρονομία τῶν δεσμοφυλάκων, τῶν κατηγο-ρῶν, τῶν δικαστῶν, γιὰ νὰ δι-καιώσει τὴν ἀνθρωπιά.

Αὐτὴ-τῆς ἡ ἀνθρωπιά καὶ ἡ μνήμη, ἴσως καὶ ταῦτισή-της με τὴν πιο ἀξιοπρεπὴ μορφή τῆς ἀρ-χαίας τραγωδίας τὴν Ἀντιγόνη, τὴν οδηγεῖ νὰ βρεῖ — ὅταν βγαί-νει ἀπὸ τὴ φυλακὴ — τὰ οστά τῶν ἐκτελεσμένων κοριτσιῶν, νὰ τὰ συγκεντρώσει, καὶ νὰ τοὺς πη-γαίνει ἓνα λουλούδι στὴν ἐπέτειο τοῦ θανάτου-τους — αὐτὸ τὸ ἔ-κανε καὶ μέσα στὴ δικτατορία — γιὰ τὴν Ολυμπία ξαίρει πῶς ὅσο ἓνας νεκρὸς μένει ζωντανὸς ἔστω καὶ στὴ μνήμη ἐνός καὶ μόνον ἀνθρώπου, δὲν ἔχει πεθάνει.

«Ποῦ θὰ βρισκα δόξα καλύτερη / παρὰ τὸν ἀδελφὸ-μου θάβοντας στο χῶμα / καὶ τοῦτοι δὴ θὰ μο-

λογοῦσαν πῶς τοὺς ἄρεσε / ἀν δὲν τοὺς ἔφραζε τὸ στόμα ὁ φό-βος. / Ἀλλὰ ἡ τυραννία κοντὰ στα ἄλλα καλὰ-τῆς / ὅ,τι θέλει κάνει κι ὅ,τι θέλει λέει»

«Ἀντιγόνη»

Σήμερα, μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίο-τῆς ξαναδίνει ζωὴ σε ὅσους συμ-πορευτήκανε μαζί-τῆς μέσα κι ἔ-ξω ἀπὸ τὴς φυλακές Αβέρωφ, ζωντανοὶ ἀκόμα ἢ νεκροί. Καὶ δὲν εἶναι μὴ ἀπλὴ ἀναφορὰ ὀνο-μάτων ἢ γεγονότων. Ἡ ἀγάπη-τῆς καὶ ὁ σεβασμὸς-τῆς πρὸς αὐ-τοὺς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι τέ-τοιος που τὴν κάνει καὶ βρίσκει τὴ γραφὴ που ἀρμόζει ἀπόλυτα γιὰ νὰ τὰ ἱστορήσει ὅλα αὐτά. Ἀ-πλά, πυκνά, δίχως στολίδια καὶ ἐπιθέτα, προσπαθώντας ἀκόμα καὶ τὸ τόσο πλούσιο συναίσθη-μά-τῆς νὰ τὸ ἀποκλείσει ἢ νὰ τὸ βάλει μέσα σε παρένθεση ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κρύψει. Ὁ τρό-πος που ἀφηγεῖται εἶναι σὰν ἓνας πολὺ ευαίσθητος φακὸς που δὲν πιάνει μόνον τὴν ἐπιφάνεια ἀλλὰ καὶ τὸ βάθος, γιὰ τίποτε ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει δὲν εἶναι τυχαῖο, ἔ-χει πιο πίσω τὴ ρίζα-τοῦ κι εἶναι συνέπεια τοῦ παρόν. Κανένα πρό-σωπο δὲν παρουσιάζεται μόνον με τὴ φυλακιστικὴ ζωή-τοῦ, τὸ πα-ρελθόν-τοῦ συμπαραβρίσκεται, γιὰ τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς, τὸ χτες καὶ τὸ σήμερα, φωτίζουν τὴ συνέπεια καὶ τὴ συνέπεια αὐτοῦ τοῦ λαοῦ.

Ὁ 85χρονος Κρητικὸς γερο-Δροσάκης πολέμισε με τὸ Βενιζέ-λο στὴ Θέρισο, γι' αὐτὸ παραστέ-κει τὰ παιδιὰ-τοῦ που ἀκολουθή-σαν τ' ἀχνάρια-τοῦ στὴ ζωὴ καὶ στὴ θυσία γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴ λευτεριά. Νὰ πῶς τὸν περιγράφει ἡ Παπαδοῦκα:

«Στηρίζεται στὴ μαγκούρα-τοῦ καὶ στα δυὸ ἀνήμπορα πόδια-τοῦ που δὲν τὸν βαστάνε καλά.

Με κοντὰ βηματάκια, γρήγο-ρα, σουρνάμενα πᾶει στὸ τραπέζι του χῶλ, ἀφήνει τὰ τρόφιμα κι ἐρ-χεται στὴ «σίτα». Ἀμίλητος. Βλέπει τὴς δύο-τοῦ κόρες. Τὴν Ὀλγα / υπάλληλο Ὑπουργείου / καὶ τὴν Ἀργυρούλα / Δικηγόρο /. Τὴς βλέπει ἀπὸ τὴ «σίτα» καὶ δε λέει λέξη. Τὴς κοιτάζει μονάχα με τὰ γερασμένα, θολὰ, ὅλο πα-ράπονο μάτια-τοῦ. Σηκώνει τοὺς ὤμους-τοῦ σὰν σε ἀπορία καὶ ἀ-

μίλητος φεύγει. / Ὅποτε θυμάμαι τὴ σιωπηρὴ φιγούρα-τοῦ, τὴν τό-σο γλυκεῖα καὶ πονεμένη, μὴ ῥχονται δάκρυα /.

Φεύγει ὁ Δροσάκης. Πᾶει στὴς πλαϊνὲς φυλακές ν' ἀφήσει καὶ κει «ἐπισκεπτήριο» στὸ γιό-τοῦ. Μετά, σουρνάμενος, στηριγμέ-νος στὴ μαγκούρα θὰ φύγει γιὰ τὸ σπίτι-τοῦ. Εκεί θὰ ετοιμάσει δέ-μα γιὰ τὸ γαμπρό-τοῦ που εἶναι με τὸν ἄλλο-τοῦ τὸ γιό στὴ Μα-κρυνίτσα. Ἐχει ἀκόμα κι ἄλλο γιό. Αὐτὸς πήρε τὰ βουνὰ κι οὔτε ἀκούσε τίποτα γι' αὐτόν. Μονά-χος τώρα στὸ σπίτι ὁ γέρος. Ὅλο τὸ πλούσιο βίος-τοῦ στὴν Κρήτη τὸ πούλησε γιὰ νὰ τὰ βγάλει πέρα σε τούτῃ τὴ συμφορὰ, τὴ μετά τὴν ... «ἀπελευθέρωση» ἀπὸ τοὺς Γερμανούς».

Νομίζω πῶς αὐτὸ φτάνει σὰν δείγμα γραφῆς. Ἡ ρίζα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῆς Κρήτης γιὰ λευτεριά, ἡ συνέπεια στα παιδιὰ-τοῦ, στὸ διάστημα τῆς κατοχῆς, συνέπεια ἡ στάση τῆς αξιοπρέπειας καὶ περιφάνειας ὁλῶν-τους. Ὅμως καὶ ὅλο τὸ δράμα τῶν οικογε-νειῶν που ξεκληρίζονται, τῶν γε-ρόντων που παλεύουν γιὰ νὰ σώ-σουν τὰ παιδιὰ-τους, τῶν νέων που υπομένουν, βασανίζονται καὶ δὲν παύουν ὡστόσο νὰ ἐπι-ζοῦν.

Ἀλλὰ γιαγιάδες ἢ μαθήτριες, χωριάτισες ἢ διανοούμενες, ὅλες φυλακισμένες καὶ ὁ περίγυρὸς-τους, ὁ τρόπος που ζοῦσαν καὶ ἀκουμπούσαν ἡ μὴ πάντῃ στὴν ἄλλη, δὲν εἶναι δυνατό νὰ δοθεῖ σε ἓνα σημείωμα. Αὐτὸ τὸ βιβλίο — ντοκουμέντο πρέπει νὰ διαβα-στεῖ ἀπὸ τὴ μὴ-τοῦ ἀκρὴ ἴσαμε τὴν ἄλλη. Κάθε σελίδα-τοῦ σου ἀποκαλύπτει καὶ κάτι ἀνήκου-στο.

Στὸ β' μέρος ἡ Ο. Παπαδοῦκα καταγγέλλει καὶ ὀνομαστικά. Τοὺς βιαστές, τοὺς ἀνακριτές, τοὺς δικαστές. Τὰ ὀνόματα τῶν γυναικῶν που βιαστήκανε, τρε-λαθήκανε πεθάνανε ἀπὸ μαρτύ-ρια.

Τὸ γ' μέρος εἶναι μὴ ἀναφορὰ στὸν Τύπο τῆς εποχῆς. Τὸ συνο-λο, ἓνας ἐφιάλτης που ἀπὸ τὰ βᾶ-θη τῆς ψυχῆς σε κάνει νὰ ουρλιά-ζεις: Ὅχι πια! Ποτέ πια! Ποτέ! Ποτέ! Ποτέ!

ΚΕΡΑΜΙΚΑ

αντικειμενο

Δημητρίου Γούναρη 30 Θεσσαλονίκη

σταχυ

Ξάνθου 7 Κολωνάκι

ΔΙΚΟΙ ΜΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΙ ΣΑΣ

στη νέα σειρά της ΕΣΤΙΑΣ

ΦΩΚΑΣ

ΔΑΡΑΚΗ

ΜΑΝΙΩΤΗΣ

ΜΟΥΝΤΕΣ

ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ

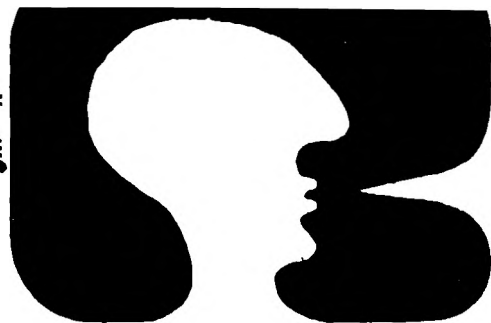
ΜΑΤΕΣΙΣ

ΔΡΑΚΟΝΤΑΕΙΔΗΣ

ΤΣΑΚΝΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» Ι.Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α.Ε. • Σόλωνος 60 • Τηλ.: 3615077

● Άρθρο του Κ.Β. Σακελλαρίου στο τεύχος 198 για τις σχέσεις Εκκλησίας και Κράτους, προκάλεσε σειρά από απαντητικά γράμματα. Τα δημοσιεύουμε στο τεύχος αυτό μαζί με άλλα που αναφέρονται στο θέμα της Εκκλησίας. Σε ορισμένα από τα γράμματα — που του θέσαμε υπόψη — απαντά εκθέτοντας τις απόψεις-του ο συνεργάτης-μας κ. Κ. Β. Σακελλαρίου.

● Από τον Φ. Βάφκη πήραμε το ακόλουθο γράμμα:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Συμφωνώ με τη γνώμη του κ. Κ. Β. Σακελλαρίου σχετικά με τον πολιτικό γάμο, που εξέφρασε με σαφήνεια και τετράγωνη λογική στο «ΑΝΤΙ», τχ. 198. Στο θέμα όμως του χωρισμού Εκκλησίας και Κράτους, που τιτλοφορεί «Ποιόν ωφελεί και ποιόν βλάπτει ο χωρισμός», διαφωνώ απόλυτα με το συμπέρασμά-του, κατά το οποίο τα πράγματα είναι προτιμότερο να μείνουν όπως είναι σήμερα, διότι στην περίπτωση χωρισμού υπάρχει το ενδεχόμενο να αλωθεί η Εκκλησία από τις εξωεκκλησιαστικές οργανώσεις. Ας μου επιτρέψει ο κ. Σ. να του υπενθυμίσω δυο μόνον από τις πολλές — που δεν βλέπουν το φως της δημοσιότητας — περιπτώσεις, οι οποίες συνηγορούν υπέρ του χωρισμού, διότι εμφανίζουν τη στενή συνεργασία παραγόντων της Πολιτείας και της Εκκλησίας για την περιφρούρηση απλώς και μόνον προσωπικών, στην περίπτωση δε της Πολιτείας, και κομματικών συμφερόντων:

1. Κατά το 1980, η Πολιτεία καθ' α είχε δικαίωμα και αρμοδιότητα, εχορήγησε άδεια δημιουργίας στρατοπέδων γυμνιστών στο Σαλάντι - Ερμιονίδος. Επακολούθησαν τα γνωστά επεισόδια, κατά τα οποία η Εκκλησία με εκπρόσωπό-της τον Μητροπολίτη της περιοχής διοργάνωσε διαμαρτυρίες και λιτανείες για τον εξορκισμό του Σατανά (Γυμνισμού), των οποίων φωτογραφίες δημοσιεύθηκαν στο εξωτερικό, κι εξευτέλισαν τη χώρα-μας στα μάτια των ξένων. Στη συνέχεια, ο ίδιος Μητροπολίτης δήλωνε σχεδόν κάθε μέρα, ότι η υπομονή του ποιμνίου-του που δεν ανέχεται τους γυμνιστές, εξαντλήθηκε και, δεν ευθύνεται ο Μητροπολίτης εάν θα συμβούν βιαιοπραγίες στην περιοχή. Αργότερα αποκαλύφθηκε, πως τις ταραχές διοργάνωναν παράγοντες της περιοχής για καθαρούς κερδοσκοπικούς σκοπούς (να αποσπάσουν από τους ιδιοκτήτες του ξενοδοχείου πρόσθετο τίμημα για την αγορά του οικοπέδου από τους παράγοντες αυτούς).

2. Το καλοκαίρι του 1981, α-

φού είχαν ορισθεί οι εκλογές για τον Οκτώβριο, επισκέφθηκαν τον υπουργό Προεδρίας κ. Κ. Στεφανόπουλο τέσσερις Μητροπολίτες και ζήτησαν να απαγορευθεί η λειτουργία στρατοπέδων γυμνιστών, διότι αυτοί ήσαν αντιθετοί με την ύπαρξή-τους. Και ο κ. Στεφανόπουλος αυθημερόν και χωρίς να φέρει το θέμα προς συζήτηση στο Υπουργικό Συμβούλιο, εξέδωσε εγκυκλίους με τις οποίες απαγορευόταν η λειτουργία στρατοπέδων γυμνιστών σε όλην την Επικράτεια. Έτσι, σ' ολόκληρη τη χώρα η απαγόρευση εφαρμόστηκε από το θέρος του 1981 προς μεγάλη ζημία του κράτους, οικονομική και γοήτρου.

Ερωτώ τον κ. Σακελλαρίου: Συμφωνεί να εξακολουθήσει και στο μέλλον αυτή η αгаστή συνεργασία στελεχών κόμματος και Εκκλησίας προς αμοιβαίους προσωπικό όφελος; Η ταπεινότης-μου δεν πιστεύει ότι ο κ. υπουργός προέβηκε στην απαγόρευση από καθαρή ευλάβεια και όχι από επιθυμία υποστηρίξεως του κόμματός-του και προσωπικώς του ίδιου για την εκλογή-του, από τους 4 Μητροπολίτες.

Οι φόβοι του συνεργάτη-σας ότι με το χωρισμό η Εκκλησία θα αλωθεί από τις παραεκκλησιαστικές οργανώσεις δεν είναι κατά τη γνώμη-μου δικαιολογημένοι. Είναι τόσο πολύ σάπιο το εκκλησιαστικό κατεστημένο, ώστε να πραγματοποιηθούν αυτά τα απίθανα, όπως φαίνονται τώρα, ενδεχόμενα; Ο ελληνικός λαός δείχνει μεγάλη προσήλωση προς την επικρατούσα θρησκεία και η αντίδρασή-του σ' αυτά τα ενδεχόμενα θα εκδηλωθεί υπέρ της Εκκλησίας. Αν όμως το σώμα της Εκκλησίας είναι σε τέτοιο βαθμό άρρωστο, νομίζω ότι είναι λογικό και δίκαιο η Πολιτεία να κάνει τον ορθοπεδικό γιατρό και να το στηρίξει με νάρθηκες και δεκανίκια.

Φιλικά
Φιλήμων Βάφκης

● Από το γιατρό Γρ. Λακιώτη:

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Το άρθρο του κ. Κ. Β. Σακελλαρίου δεν διαφέρει από εκείνα που γράφονται καθημερινά σε εφημερίδες που μοναδικό στόχο έχουν να πουλήσουν φύλλα, εξαπατώντας το λαό με το να παρουσιάζουν την αλήθεια διαστρεβλωμένη.

Θα μπορούσα να έλεγα ότι ο κ. Κ.Β.Σ. πραγματικά λασπολογεί κατά του λαού της εκκλησίας γιατί τον παρουσιάζει σαν να εί-

ναι κοπάδι κατευθυνόμενο προς οποιαδήποτε κατεύθυνση από τους Δεσποτες - τσοπάνηδες. Λες και οι πιστοί δεν είναι προσωπικότητες ελεύθερες, αλλά τυφλά όργανα των εκάστοτε Δεσποτάδων. Κάνει ο κ. Κ.Β.Σ. το τεράστιο λάθος, πιστεύω από αγνωσία και όχι από σκοπιμότητα, να ταυτίζει την εκκλησία με την ιεραρχία.

Η ιεραρχία είναι ένα κομμάτι της εκκλησίας, ο λαός είναι εκείνος που παίζει ρόλο καθοριστικό.

Κατά συνέπεια αν τον κ. Κ. Β. Σακελλαρίου ενδιέφερε πραγματικά η αλήθεια δεν θα έκανε το λάθος αυτό, αλλά θα προσπαθούσε να επικοινωνήσει με τα προοδευτικά εκείνα στοιχεία της εκκλησίας, τα οποία υπάρχουν και να ζητήσει τη γνώμη-τους. (Βλέπε εφημ. ΝΕΑ 26-1-82, συνέντευξη 300 φοιτητών - σπουδαστών - επιστημόνων από την ενορία του Αγίου Ανδρέα Αθήνας...).

Ειδικότερα στο θέμα του χωρισμού Κράτους - Εκκλησίας δίνει την εντύπωση ο κ. Κ.Β.Σ. ότι όχι μόνο διακατέχεται από εχθρότητα προς την εκκλησία, αλλά την θέλει να είναι ποδοσφαιρική ομάδα που παίζει όπως επιθυμεί ο προπονητής-της, που στην περίπτωση αυτή θα είναι το κράτος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΣ

Πρέπει να γνωρίζει ο κ. Κ.Β.Σ. ότι ο πιστός προοδευτικός λαός της εκκλησίας έχει απομονώσει τα αντιδραστικά εκείνα στοιχεία, σε ιδεολογικό επίπεδο, θα προσέφερε δε ουσιαστική υπηρεσία στην αλήθεια αν προέβαλε τις θέσεις όλων εκείνων των προοδευτικών παπάδων, θεολόγων, απλών πιστών που παλεύουν στην αφάνεια για την υπόθεση της πραγματικής αλλαγής.

Αφήστε επιτέλους τις αναλύσεις γύρω από την εκκλησία σε στυλ μικροπολιτικής και ασχοληθήτε σοβαρά με το θέμα.

Μετά τιμής
Γρηγ. Λακιώτης - Γιατρός

● Από τον Ανδρέα Αγραπίδη, από την Ανδραβίδα πήραμε το ακόλουθο γράμμα σχετικά με το άρθρο του συνεργάτη-μας Κ. Β. Σακελλαρίου:

Αξιότιμε κύριε Διευθυντά,

Αν το δημοσιογραφικό συγκρότημα στο οποίο χρόνια ανήκει ο κ. Σακελλαρίου, τα τελευταία χρόνια, ζήτησε την αντεκκλησιαστική μανία, το νεοφανές αυτό ρεύμα, άλλων μεγάλης κυκλοφορίας συναδελφικών-του συγκροτημάτων και θέλησε μ' άλλο τρόπο να διακριθεί στον ανιερρό πόλεμο κατά της Αγίας-μας Εκκλησίας, ο κ. Σακελλα-

ρίου έπρεπε να διαχωρίσει τη θέση-του. Γιατι δυστυχώς τα τελευταία χρόνια δίνει την εντύπωση νεοσσού δούλου της αντεκκλησιαστικής δημοσιογραφικής «αρμάδας».

Μέγιστο μέρος - αίτιο της συνεχιζόμενης δραματικής εκκλησιαστικής ζωής (Πορεία μαρτυρίου χαρακτηρίστηκε προ ολίγων ετών από τον μεγαλοφυή ποιμενάρχη της Αλεξανδρουπόλεως κ. Άνθιμο) οφείλεται στην παράνομη και ανατρεχιαστική αντικανονική ανατροπή της Εκκλησιαστικής ηγεσίας από το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967. Δυστυχώς από τότε άρχισαν δεινά και γεννήθηκε ενδοεκκλησιαστικός διχασμός με βαρύτατα βλαβερές επιπτώσεις στο λαό-μας. Ο διχασμός αυτός είναι μια σκληρή τραγωδία όχι μόνο για την Εκκλησία. Γιατι η ηγεσία της Εκκλησίας, ο μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος και οι σεβαστοί Μητροπολίτες, απεδείχθησαν, αποδεικνύονται και θ' αποδεικνύονται οι στοργικοί πατέρες και οι πονόκαρδες μανάδες του λαού-μας. Αυτοί, αν χρειασθεί, θα γίνουν ολοκαύτωμα, θυσία, αυτοθυσία όπως τόσοι και τόσοι Άγιοι εθνομάρτυρες προκάτοχοί-τους. Η ενότητα της εκκλησιαστικής ηγεσίας (οι διαφορές από-

ψεων είναι φυσικό και φιλελεύθερο να δημιουργούνται) πρέπει να είναι η επιθυμία όλων όσων πιστεύουν και ελπίζουν εις τον Χριστό. Δυστυχώς κήρυγμα διχασμού και κίνητρον διχασμού είναι το δημοσίευμα του κ. Σακελλαρίου.

Ο εκκλησιαστικός συνεργάτης του Λαμπρακικού συγκροτήματος δεν έγραψε για τη φρίκη της Βορείου Ηπείρου, ούτε για το φρικτό υβριστή του Θεού το συγγραφέα Βασ. Βασιλικό, δεν έγραψε τίποτα το επικριτικό για το πλήθος των αντιχριστιανικών εκδηλώσεων της εποχής-μας αλλά παρουσιάζει την ελλαδική εκκλησία σαν ένα κράτος με τα κόμματά-του. Γράφει με την αίσθηση του πολιτικού συντάκτη ο οποίος αποκαλύπτει και καταγγέλει συνωμοσίες και σταγονίδια στην Εκκλησία, κατά της ηγεσίας-της, κατά του Μακ. Αρχιεπισκόπου κ. Σεραφείμ. Σ' άλλα σημεία ο Μακαριώτατος εμφανίζεται προστατευόμενος του κειμενογράφου-σας και σ' άλλα ως έχων «τη μεγαλύτερη ευθύνη» για το σημερινό κατάντημα της ελλαδικής εκκλησίας.

Ο κ. Σακελλαρίου κατηγορεί «τη νέα αρχιερατική φατρία» ότι σκοπεύει στην «άλωση» της Εκκλησίας με διάφορες ενέργειες στο χώρο σχέσεων Πολιτείας-

Εκκλησίας. Το περιεργό (μ' έκανε να γελάσω) είναι ότι φθάνει στο σημείο να παρουσιάζει ως συνεργάτες τους Σεβασμιότατους Ιεράρχες Φλωρίνης κ. Αυγουστίνον και Πειραιώς κ. Καλλίνικον, όταν είναι γνωστό ότι ο Σεβασμιότατος Φλωρίνης είναι αυστηρά ανεξάρτητος και ότι η φανατικά φιλική-του εφημερίδα «Εκκλησιαστικός Αγών» πολλές φορές έχει κηρύξει τον πόλεμο εναντίον του Σεβασμιότατου Πειραιώς.

● *Και αφού αναφερθεί στον Ελευθερουπόλεως Αμβρόσιο, συνεχίζει:*

Σχετικά με την «Τρόικα» (όπως αποκαλεί ο κ. Σακελλαρίου τους τρεις συνεπείς προς τις υποχρεώσεις-τους, προς τα ιδανικά, προς τις αρχές-τους ως επισκόπων και ως ελλήνων, καθ' όλα εντάξει Αγίους Αρχιερείς Δημητριάδος κ. Χριστόδουλον, Πειραιώς κ. Καλλίνικον και Καλαβρύτων κ. Αμβρόσιο) και αφού εκφράζω τη θλίψη-μου γιατί (ιδιαίτερα σ' εμάς τους νέους) δεν δίνει καλό μάθημα ο κειμενογράφος χαρακτηρίζων εκ της κομμουνιστικής δημοσιογραφικής ορολογίας τους τρεις εκκλησιαστικούς Πατέρες, θέλω να ερωτήσω τον κ. Σακελλαρίου: 1. Ποιοι Αρχιερείς εψήφισαν τους τρεις ανωτέρω Αγίους Αρχιερείς, για να γίνουν Αρχιερείς; 2. Διεμαρτυρήθητε προ και μετά την εκλογήν-των; 3. Θέλετε τους Αρχιερείς «νεοσσούς δούλους» ή δούλους του Χριστού δηλ. της κατά συνείδηση απόψεώς-τους; 4. Γιατί δεν δημοσιεύετε συγκεκριμένα στοιχεία αποδεικνύοντα την αντισεραφειμική συνωμοσία της «Τρόικας»; 5. Η στήλη-σας εις το «Βήμα» τα τελευταία έτη γιατί είναι αντισεραφειμική; 6. Γιατί δεν αναφέρετε τα «σκάνδαλα αρχιερέα στα οποία ο Μακαριώτατος «έκλεισε τα μάτια»-του; 7. Ποιά είναι η αιτία της μεταβολής-σας από υποστηρικτού του Μακαρ. Αρχιεπισκόπου κ. Σεραφείμ (και μάλιστα ιδιαίτερα την περίοδο των πρώτων-του μηνών επί καθεστώτος του Ταξιάρχου κ. Δημητρίου Ιωαννίδη) σε δυσμενογράφου εναντίον-του; 8. Θέλετε ναι ή όχι να φύγει ο κ. Σεραφείμ;

Δηλαδή θέλετε να έχουμε τρεις πρώην Αρχιεπισκόπους; Και το θεωρείτε αυτό σοβαρό και εποικοδομητικό; Και το θεωρείτε φιλεκκλησιαστικό και ιδιαίτερα για την υπόληψη της ελλαδικής εκκλησίας στο διεθνή χώρο απέναντι στις άλλες Ορθόδοξες και ετερόδοξες εκκλησίες; Και κάτι ακόμα: μεταξύ των φιλοτροϊκών θεωρείτε και τον Σεβασμιότατο Ζακύνθου κ. Παντελεήμονα. Ξέρετε, ναι ή όχι, τις απόψεις του Αγίου Ζακύνθου σχετικά με τον πολιτικό γάμο, τη μοιχεία κτλ. όπως τις εξέθεσε στο έθνος (29.1.82) και οι οποίες είναι αντίθετες με τις θέσεις των Τριών Ιεραρχών Σεβασμιότατων Αγίων κ. Χρι-

στοδούλου, Καλλινίκου και Αμβροσίου;

Με καταπλήσσει η εχθρότητα του κ. Σακελλαρίου κατά των Σεβασμιότατων Αρχιερέων και η προσωπική εμπειρία-μου αρνείται να δεχθεί τις θέσεις-του ή να σιωπήσει.

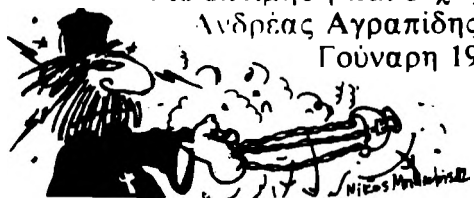
Οι Αρχιερείς-μας είναι αξιοπρεπείς και έντιμοι και δεν πρόκειται για λόγους πολιτικών και μοντερνιστικών σκοπιμοτήτων να ευλογήσουν αντίχριστες ενέργειες. Η πλειοψηφία βέβαια έφερε το ΠΑΣΟΚ στην Κυβέρνηση. Για θέματα όμως σοβαρότατα, όπως, το του «υποχρεωτικού» πολιτικού γάμου και άλλα να γίνει δημοψήφισμα. Δεν είναι άθεος ή αντίχριστος ο ελληνικός λαός — ανεξάρτητα από διαφωνίες ή απορίες, προκαταλήψεις και άγνοιες. Απόψεις αντίθετες με τους «χουντικούς» διετύπωσε και ο σοφός Ιεράρχης Κασσανδρείας κ. Συνέσιος, πρώην μέλος Ιερωνυμικής Συνόδου.

Συμφωνώ ότι δεν πρέπει να χωρισθεί η Εκκλησία από την Πολιτεία. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι οι Σεβασμιότατοι Αρχιερείς θα προσκυνούν και θα υποτάσσονται στις μη χριστιανικές αποφάσεις της Πολιτείας.

Αν χρειασθεί να σας ξανα συζητήσω, τη φιλοξενία βεβαίως θα τη ζητήσω. Είναι τόσα - τόσα πολλά και αποκαλυπτικά είτε ως γεγονότα γινόμενα και μη γνωσθέντα ή αγνοηθέντα και μικροποιηθέντα (εν αντιθέσει προς άλλα μικροπρεπώς μεγαλοποιηθέντα) είτε ως ερωτήματα, τα του εκκλησιαστικού χώρου.

Ελπίζω να με τιμήσετε με τη χάρη ελευθερίας, διαλόγου και αληθείας φιλοξενία της παρούσης.

Με εκτίμηση και ευχές
Ανδρέας Αγραπιδής
Γούναρη 19

● *Ο συνεργάτης-μας δημοσιογράφος κ. Κώστας Β. Σακελλαρίου, απαντώντας στις παραπάνω επιστολές των αναγνωστών-μας, γράφει τα ακόλουθα:*

Για τον κ. Φ. Βάφκη

● Με όσα διατυπώνει ο αξιότιμος κ. Φ. Βάφκης, φρονώ, ότι ενισχύεται το επιχειρημά-μου, ότι δεν πρέπει προς το παρόν — όπως έγραψα — να γίνει χωρισμός Εκκλησίας και Πολιτείας. Κι αυτό, γιατί σε περίπτωση χωρισμού, τα δύο παραδείγματα που αναφέρει ο κ. Βάφκης θα γίνουν αναρίθμητα, αφού η Εκκλησία δεν θα ελέγχεται πια από την Πολιτεία — θα καταργηθεί και το σύστημα της νόμω κρατούσης Πολιτείας — κι έτσι τη δύναμη, που αναμφισβήτητα η Εκκλησία διαθέτει και θα διαθέτει, θα την εκμεταλλεύονται οι πολιτικές δυνάμεις, οι οποίες θα σπεύσουν να την αγκαλιάσουν, για να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντά-τους. Κι αυτές οι δυνάμεις δεν θα είναι

ΝΙΚΟΣ ΓΑΒΡΙΗΛ ΠΕΝΤΖΙΚΗΣ

Ο ΠΕΘΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ

Τρίτη έκδοση

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

ΑΘΗΝΑ 1982

Πλατεία Σταδίου 5, Αθήνα 501, τηλ. 7228-263

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΕΞ ΑΝΘΡΩΠΩΝ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΕΤΟΙΜΑΖΟΝΤΑΙ

Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΕΓΓΡΑΦΕΣ

Δοκίμια

ΕΠΙΛΟΓΗ I

Ποιήματα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΚΩΤΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ
ΣΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΝΤΩΝΗ
ΜΠΡΙΑΚΗ

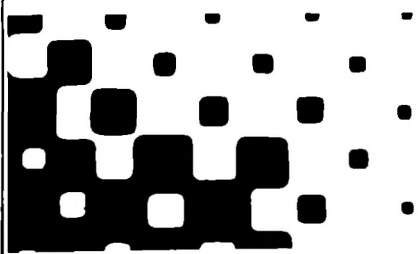
ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ
ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟ
ΚΙΝΗΜΑ

ΔΙΑΘΕΣΗ: «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»
Δεινοκράτους 131
τηλ. 72.29.237 - 72.32.819

ΒΑΣΩ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Gutenberg

GUTENBERG 1982

Gutenberg

Σόλωνος 103 - Τηλ. 3600.127

ICO - ΚΟΝ-ΜΠΕΝΤΙΤ

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΩΝ
ΟΔΟΦΡΑΓΜΑΤΩΝ

(ΜΑΗΣ 1968)

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ

ΤΥΠΟΣ

Ζωοδ. Πηγής 17
τηλ. 36.39.980

άλλες, παρά οι δυνάμεις της αντιδράσης που ζουν και κινούνται και δραστηριοποιούνται μέσα στο χώρο της Εκκλησίας.

Τρανή απόδειξη για το πως κινούνται αυτές οι αντιδραστικές δυνάμεις και πως συνεργάζονται με το εκκλησιαστικό κατεστημένο αποτελούν και τα πρόσφατα γεγονότα για τον πολιτικό γάμο, την αποποινικοποίηση της μοιχείας, την καθιέρωση του αντικειμενικού κλονισμού ως λόγο διαζυγίου κτλ., όπου οι αντιδραστικοί αρχιερείς και ιερείς ξεσήκωσαν τον κόσμο — όσο, βέβαια, μπορούσαν — και κινητοποίησαν τους μηχανισμούς των εξωεκκλησιαστικών οργανώσεων για να επιτεθούν κατά της κυβέρνησης και να τη διαβάλλουν στην κοινή γνώμη.

Απαντώ στον κ. Βάφκη, ότι είναι σάπιο το εκκλησιαστικό κατεστημένο. Γι' αυτό και πρέπει να γίνει η κάθαρσή-του και να συντελέσει σ' αυτήν και η Πολιτεία με τη δύναμη των νόμων. Το πρόσφατο παράδειγμα, όπου η Ιερά Σύνοδος αναγκάστηκε — ύστερα από τις κατάλληλες ενέργειες της Πολιτείας — να απομακρύνει από τη μητρόπολη Κεφαλληνίας τον κ. Προκόπιο Μενούτη και να ικανοποιήσει την αξίωση της συντριπτικής πλειοψηφίας του λαού του νησιού, αποδεικνύει πόσο αναγκαίο είναι — με τις υφιστάμενες συνθήκες — το σύστημα της νόμω κρατούσης Πολιτείας στις σχέσεις κράτους και Εκκλησίας.

Για τον κ. Γ. Λακιώτη

● Πολύ αστοχεί στη διάγνωσή-του ο γιατρός κ. Γ. Λακιώτης γράφοντας, ότι λασπολογώ κατά του λαού της Εκκλησίας, ταυτίζει την Εκκλησία με την Ιεραρχία κτλ. Αυτά, που μου αποδίδει ο κ. Α., είναι εντελώς αντίθετα με όσα υπογραμμίζω στο άρθρο-μου στο «ΑΝΤΙ», όπου καθαρά και ξάστερα καταγγέλλω δεσποτάδες, γιατί σκηνοθετούν τόσα και τόσα σε βάρος του λαού, ξεχωρίζω απόλυτα την Ιεραρχία από την Εκκλησία κτλ.

Μου συνιστά ο κ. Α. να επικοινωνώ με τα προοδευτικά στοιχεία της Εκκλησίας, να ζητώ τη γνώμη-τους κτλ. Πληροφορώ τον κ. Α., ότι 18 ολόκληρα χρόνια είμαι ο υπεύθυνος συντάκτης του «Βήματος» στο εκκλησιαστικό ρεπορτάζ (και στο εκπαιδευτικό) κι έχω δημιουργήσει άπειρες πηγές, υπεύθυνες κι άριστες, με αποτέλεσμα να κατέχει το «Βήμα» τα πρωτεία στην κάλυψη των εκκλησιαστικών. Δεν αμφισβητώ, βέβαια, την ύπαρξη πολύ καλοπροαίρετων ατόμων, που ενδιαφέρονται και δημοσιογραφικά για τα εκκλησιαστικά κι έχουν την επιθυμία να διατυπώνουν τη γνώμη-τους γι' αυτά. Αλλά αυτό δεν σημαίνει, ότι αυτοί αποτελούν και τις καλύτερες πηγές για δημοσιογραφικές πληροφορίες. Με την ευκαιρία παρακαλώ τον κ. Α. να μου αναφέρει συγκεκριμένα

μένα πρόσωπα, ώστε να μάθω κι εγώ — έστω και καθυστερημένα — πού ήταν και τι έκαναν, όταν ο Ιερώνυμος Κοτσώνης αναρριχήθηκε στον αρχιεπισκοπικό θρόνο χάρη στην υποστήριξη και συνεργασία Χούντας και Κωνσταντίνου - Φρειδερίκης, πως αντέδρασαν, όταν οι «άγιοι» Φλωρίνης και Ελευθερουπόλεως με τον καθηγητή Κ. Μουρατίδη υπονόμειαν τον αιμνήστο αρχιεπίσκοπο Κύπρου Μακάριο, τι έκαναν, όταν οι μητροπολίτες Κρήτης πολεμούσαν με λύσσα ενάντια στη συντριπτική πλειοψηφία του κρητικού λαού, που αγωνιζόταν για να επιστρέψει ο μητροπολίτης Ειρηναίος στη μεγαλόνησο, πώς αντέδρασαν στα πρόσφατα σκάνδαλα δεσποτάδων, όπως π.χ. στις παράνομες διώξεις και καταδιώξεις κληρικών από τον «άγιο» Πειραιώς κ. Καρούσο, στην αθώωση του «αγίου» Πρεβέζης επειδή έκανε τον άρρωστο και άλλα πολλά.

Ισχυρίζεται ο κ. Α., ότι στο θέμα του χωρισμού κράτους - εκκλησίας δίνω την εντύπωση, ότι διακατέχομαι από εχθρότητα προς την Εκκλησία.

Φρονώ, ότι, αν ο επιστολογράφος διάβαζε με λίγη προσοχή το κείμενό-μου, θα μπορούσε να καταλάβει, όσα με πολλή σαφήνεια διατυπώνω και όπου επισημαίνω τους κινδύνους, που θα έχει ο χωρισμός, όχι μόνο για την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδας, αλλά και για τα ελληνοορθόδοξα Πατριαρχία Κωνσταντινουπόλεως και Ιεροσολύμων, που αποτελούν τις επάλξεις της Ορθοδοξίας και του Ελληνισμού μέσα σε χώρες αλλόθρησκων.

Γιατί ο κ. Α. διαστρεβλώνει τα πράγματα, γιατί δεν καταλαβαίνει ή κάνει πως δεν καταλαβαίνει τα γραφόμενά-μου, δεν είναι δικό-μου πρόβλημα. Είναι αποκλειστικά δικό-του. Ας φροντίσει να το λύσει.

Για τον κ. Α. Αγραπίδη

● Γράφει ο κ. Α., ότι το δημοσίευσμά-μου είναι κήρυγμα και κίνητρο διχασμού. Του απαντώ, ότι, όσα έγραψα, στηρίζονται και αποδεικνύονται με αναμφισβήτητα γεγονότα. Αν αυτά θέλει να τα αγνοεί ή δεν αρέσουν στον επιστολογράφο, δεν με ενδιαφέρει. Καταλαβαίνω, βέβαια, τη στεναχώρια-του, γιατί τέτοιες αποκαλύψεις ζημιώνουν ανεπανόρθωτα τους φυσικούς και ηθικούς αυτουργούς των σκανδάλων, γκρεμίζουν διάφορα είδωλα, σβήνουν λαμπρά αστέρια — αρχιερείς του βασιλοχουντικού στερεώματος και προκαλούν άφατη θλίψη σε όσους τους συμπαθούν προφανώς λόγω ιδεολογικής τοποθέτησης.

Επόμενο, λοιπόν, είναι να γίνει ο κ. Α. συνήγορος της τρόικας, δηλαδή της παράταξης των «αγίων» μητροπολιτών Πειραιώς κ. Καλλινίκου, Δημητριάδος κ. Χριστόδουλου και Καλαβρύτων κ. Αμβρόσιου.

Ο κ. Καλλνίκος Καρούσος — ο ηγούμενος της «Χρυσοπηγής» και της «Τρόικας» — είναι γέννημα και θρέμμα εξωεκκλησιαστικών οργανώσεων, είναι ο πασιγνωστός ως «υπερεθνικόφρων» και ως διώκτης αθών κληρικών (περιπτώσεις του διάκου κ. Γ. Καλαμάρη και του Ιερέα κ. Κ. Φαφούτη) αλλά και πασιγνωστός, ως παραβάτης Νόμων του Κράτους και Ιερών Κανόνων. Σχετικές καταγγελίες έχω επανειλημμένα δημοσιεύσει στο «Βήμα», χωρίς να τολμήσει ο «άγιος» Πειραιώς να τις διαψεύσει.

Ο κ. Χριστόδουλος Παρασκευαΐδης ανήκει στο ίδιο κλίμα με τον ηγούμενό-του στη Χρυσοπηγή και την Τρόικα, είναι κι αυτός ο υπερεθνικόφρων τιμητής των πάντων και αρθρογραφεί σε χουντικά έντυπα, ως γνήσιος εκφραστής-τους.

Ο κ. Αμβρόσιος Λενής είναι ο υμνητής των βασανιστών, που υπηρέτησαν στα σώματα ασφαλείας κι οι οποίοι με τις πράξεις-τους σε βάρος Ελλήνων πολιτών, που αντιστάθηκαν στο τυραννικό καθεστώς, καταρράκωσαν την ανθρωπινή αξιοπρέπεια.

Και οι τρεις προαναφερθέντες «άγιοι» μητροπολίτες, έγιναν μητροπολίτες χάρη στην υποστήριξη του αρχιεπισκόπου κ. Σεραφείμ. Κι αυτά τα αναμφισβήτητα γεγονότα θέλει να τα αγνοεί ο κ. Α. Όπως δεν θέλει να ξέρει, ότι ο «άγιος» Πειραιώς, που τόσο ευεργετήθηκε από τον κ. Σεραφείμ, θέλει να τον εκθρονίσει, για να γίνει αυτός αρχιεπίσκοπος.

Αν όλα αυτά δεν είναι αλήθεια, προκαλώ τον κ. Καλλνίκο Καρούσο επίσημα κι υπεύθυνα να τα διαψεύσει. Τα ίδια ισχύουν και για τον «άγιο» Κίτρον κ. Βαρνάβα Τζωρτζάτο, τον πνευματικό πατέρα του ηγούμενου και των αδελφών της «τρίκας» που κι αυτός, χρόνια τώρα, μέρα και νύχτα, ονειρεύεται να γίνει αρχιεπίσκοπος και, όταν του δοθεί ευκαιρία — πριονίζει κι αυτός τα πόδια του αρχιεπισκοπικού θρόνου, για να ρίξει απ' αυτόν τον κ. Σεραφείμ.

Ο κ. Α. θέλει ή προσποιείται ότι αγνοεί τα αναμφισβήτητα γεγονότα, ότι ο αρχιεπίσκοπος κ. Σεραφείμ κατάλαβε πια — καιρός ήταν — πως η «τρίκας» του είχε στήσει παγίδα και τον είχε ασφυχτικά εγκλωβίσει κι ότι τώρα ο κ. Σεραφείμ αποσπάστηκε από τον πνιγρό κι επικίνδυνο εναγκαλισμό της «τρίκας» και των καιροσκόπων δορυφόρων-της αρχιερέων. Ο κ. Σεραφείμ κατάλαβε τα σφάλματά-του και δεν θέλει πια ούτε να τους ακούσει. Σ' αυτό συνετέλεσαν και τα σχετικά δημοσιεύματά-μου στο «Βήμα» με τις αποκαλύψεις των σκοτεινών παρασκηνίων της τρόικας και των συνοδοιπόρων-της.

Πληροφορώ τον κ. Α., ότι, όπως αγωνίστηκε και πρωτοστάτησα για την απομάκρυνση του

αρχιερατικού Ιερώνυμου Κοτσώνη από τον αρχιεπισκοπικό θρόνο — και την κάθαρση της Ελλαδικής Εκκλησίας από τους πράκτορες και υπηρέτες των εξωεκκλησιαστικών οργανώσεων — έτσι υποστήριξα ένθερμα τον αρχιεπίσκοπο κ. Σεραφείμ, για να κάνει την κάθαρση της Ελλαδικής Εκκλησίας και τον διαφύλαξα έγκαιρα από τις νάρκες, που του τοποθετούσαν κάθε τόσο ο φίλος-του υφυπουργός Παιδείας κ. Χρ. Καραπιπέρης κι άλλα «εκλεκτά» πρόσωπα, κληρικοί και λαϊκοί. Αν τότε δεν υποστηρίζονταν ο κ. Σεραφείμ κι οι φίλοι-του μητροπολίτες, θα είχε αλωθεί και πάλι η Εκκλησία της Ελλάδας από τους ιερώνυμους μητροπολίτες και τους συνεργάτες-τους εξωεκκλησιαστικούς.

Πληροφορώ τον κ. Α., ότι, με δημοσιεύματά-μου στο «Βήμα», στηριζόμενος σε αδιάσειστα στοιχεία, κατάγγειλα υπεύθυνα παράνομες πράξεις και παραλείψεις ευνοούμενων του κ. Σεραφείμ μητροπολιτών. Έτσι, κατάγγειλα με παρρησία τα αλληπάλληλα σκάνδαλα του ευεργετηθέντος από τον αρχιεπίσκοπο μητροπολίτη Ιωαννίνων κ. Θεόκλητου Σετάκη, όπως π.χ. τα σκάνδαλά-του στον ΟΔΕΠ, τις παράνομες εκποιήσεις ακινήτων της Μονής Βελλάς, τις παράνομες και αυθαίρετες κατακρατήσεις εισοδημάτων που ανήκουν στη Σχολή Βελλάς, την παράνομη σύσταση αφανούς μετοχικής εταιρείας μεταξύ Θεόκλητου Σετάκη και του γεωπόνου Μανίκα για εκμετάλλευση περιουσίας, που ανήκει στη Σχολή Βελλάς κτλ.

Επίσης κατάγγειλα τον κ. Σεραφείμ, γιατί ανέχθηκε το σκάνδαλο των προκατασκευασμένων εκλογών μητροπολιτών, γιατί σκέπασε την υπόθεση του «Αγίου» Πρεβέζης κ. Στυλιανού Κορνάρου και δεν προχώρησε στην οριστική έκπτωσή-του από το μητροπολιτικό θρόνο, αλλά αυτός κι οι φίλοι-του αρχιερείς τον αθώωσαν στο εφετείο, γιατί τέλος ο κ. Σεραφείμ κάλυψε παρανομίες των «αγίων» μητροπολιτών Πειραιώς, Ζακύνθου κτλ.

Γράφει ο κ. Α., ότι ο μητροπολίτης Ζακύνθου διατύπωσε αντίθετες απόψεις για τον πολιτικό γάμο από εκείνες της «τρίικας». Του απαντώ, ότι εκείνο που μετράει, είναι η άποψη που διατύπωσε ο «άγιος» Ζακύνθου μέσα στην Ιεραρχία, όπου συμφώνησε με όλους τους μητροπολίτες, όπως αποδεικνύεται από το ανακοινωθέν της Ιεραρχίας (21.1.1982) που διατυπώνονται και τα κωμικά περί πορνείας, μοιχείας κτλ. Όλα τα άλλα είναι περιττά κι ανάξια προσοχής, αφού γίνονται κατόπιν εορτής.

Κ. Β. Σακελαρίου

● *Αλλά ιδού και οι απόψεις του πρωτοπρεσβύτερου Γ. Πηρουνά-*

κη για τις σχέσεις Εκκλησίας - Πολιτείας, από ένα εκτενέστερο κείμενό-του:

Ως τα σήμερα ισχύει στον τόπο-μας το καθεστώς της «Νόμοκρατουσας Πολιτείας» στα εκκλησιαστικά. Όπως μας τα καθόρισαν οι Βαυαροί που οργάνωσαν το κράτος μετά την απελευθέρωση — κατά τα δικά-τους προτεσταντικά πρότυπα. Αποκόβοντας απότομα την Εκκλησία της Ελλάδας από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, που αναγκάστηκε αργότερα να αναγνωρίσει το αυτοκέφαλό-της, έναντι των άλλων ομόδοξων Εκκλησιών.

Με το σύστημα αυτό η Εκκλησία, εκτός από τα καθαρώς δογματικά-της «πιστεύω» και τα λατρευτικά-της, δεν μπορεί να πράξει τίποτε, ούτε στα διοικητικά-της θέματα, χωρίς την έγκριση της Πολιτείας, που εκφράζεται με απαραίτητη δημοσίευση κάθε ανάλογης πράξης στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Όλοι όμως πια παραδέχονται πως έφτασε ο καιρός να πάμε σε άλλο σύστημα σχέσεων. Μερικοί προτείνουν το σύστημα «συναλληλίας» αυτό δηλαδή που κατά ένα τρόπο ίσχυσε στο Βυζάντιο, που όμως τίποτε το διαφορετικό δεν θα προσφέρει στα «καθ' ημάς», αφού και εκεί δεν ωφέλησε τα λαϊκά συμφέροντα.

Έχει όμως ήδη καλλιεργηθεί η ιδέα να οδηγηθούμε στο χωρισμό της Πολιτείας από την Εκκλησία. Και που φάνηκε πως το υιοθέτησε και η νέα Κυβέρνηση.

Μακάρι να φθάσουμε σ' αυτό το σημείο. Που θα είναι επωφελές και για τις δύο πλευρές.

Νέο πρόβλημα όμως ανακύπτει: Πότε και πώς πρέπει να φθάσουμε σ' αυτά τα σημεία.

Αν απότομα και πρόχειρα επιδιωχθεί ο «χωρισμός» τότε οι ζημιές θα είναι ανυπολόγιστης καταστροφής και στις δύο πλευρές. Γιατί δεν πρέπει να θεωρείται πως το καθεστώς βάστηξε πολύ και έχει γίνει βαθύς εθισμός. Χρειάζεται σοβαρή μελέτη και προσεκτική ενέργεια.

Αν όπως αφέθηκε να εννοηθεί γίνει μόνο διοικητική ανεξαρτησία της Εκκλησίας, τότε τι θα συμβεί; Θα θριαμβεύσει ο «Δεσποτισμός» σε βάρος όχι μόνο του κλήρου των άλλων δύο βαθμών (Πρεσβύτερου και Διακόνου), αλλά και του λαού, που αποτελεί το μέγιστο μέρος του πληρώματος της Εκκλησίας. Και επειδή σχεδόν ταυτίζεται ο λαός της Εκκλησίας, για τα καθ' ημάς, με το λαό της Δημοκρατικής Πολιτείας της Ελλάδας, συμφέρει στο Πολίτευμα και στην κοινωνική-του υπόσταση να διατηρείται το καρκίνωμα του δεσποτισμού - τυραννίας; Δεν θα δηλητηριάζει και το άλλο σύστημα δημοκρατικής τακτικής και αγωνιστικότητας; Γιατί ποιος θα αμφισβητήσει πως οι «δεσπότες» μας θα διατηρήσουν και «ανεξαρτοποιούμενοι» τα ίδια προνό-

μια που τους χάρισε η Πολιτεία (από μικροπολιτική-της αντίληψη — για να έχει στο χέρι-της, δι' αυτών των ολίγων, το σύνολο των πιστών — ελεύθερων προσώπων;). Και από πλευράς Εκκλησίας θα καταντήσει και η επίσημη, όμως και η παλαιομερολογητική με πέντε αρχιεπισκόπους κτλ. Αν δεν ανακληθούν όλες οι νόμιμα ισχύουσες διατάξεις αντιδημοκρατικού πνεύματος και ανελεύθερης τακτικής, που κατά καιρούς μέχρι τελευταία ακόμη επιβλήθηκαν, να μην αποτολμηθεί αλλαγή συστήματος σχέσεων. Θα γίνουν χειρότερα τα πράγματα. Τι προτείνεται: Με μακροπρόθεσμο στόχο την ανεξαρτοποίηση της όλης Εκκλησίας, να τροποποιηθεί πάραυτα ο Νόμος περί Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας, που να προϋποθέτει με ειδικές διατάξεις-του και τις εξελίξεις που θα οδηγήσουν ομαλά στη νέα σχέση. Και γι' αυτή την εργασία, για σωστή μεθόδευση της τροποποίησης να καταρτισθεί ειδική επιτροπή από συνειδητά και υπεύθυνα πρόσωπα, που καταρτίζοντας σχέδιο Νόμου να εισηγηθεί στην Κυβέρ-

νηση την ψήφισή-του και σε συνέχεια να επαγρυπνήσει στις όσες απαραίτητες αναφορές για εφαρμογή των απαραίτητων μέτρων, που θα ιεραρχούν την τακτική των μεταβολών.

Θα το αποτολμήσει η «αλλαγή»; Μα γιατί όχι!

πατέρας Γεώργιος Πυρουνάκης
ακόμη σε απαγόρευση
Πρωτοπρεσβύτερος Ελευσίνας

● *Για το θέμα του πολιτικού γάμου — και συνακόλουθα των σχέσεων Εκκλησίας και Πολιτείας — μας γράφουν δυο φοιτητές της Νομικής από την Κομοτηνή:*

Αγαπητό «ΑΝΤΙ»,

Σαν φοιτητές της Νομικής και σαν προβληματιζόμενοι διαρκώς άνθρωποι - πολίτες, παίρνουμε το θάρρος να σου γράψουμε μερικές σκέψεις για ένα θέμα καυτό, όπως αυτό του πολιτικού γάμου.

Πλην όμως θα θέλαμε να θίξουμε κύρια μια πλευρά που ελάχιστα επισημάνθηκε. Κι αυτή είναι η πολιτική πλευρά του θέματος αυτού. Εξάλλου τις άλλες πτυχές-του τις έθιξαν αξιόλογοι επιστήμονες και αρκετοί κοινω-

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

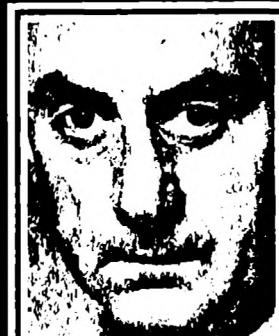
ZAK ΠΡΕΒΕΡ
ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΘΕΩΡΙΑ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

POZE BAGIAN
Ο ΝΟΜΟΣ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΘΕΩΡΙΑ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΕΡΖΥ ΚΟΖΙΝΣΚΙ
ΠΑΡΟΥΣΙΑ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΘΕΩΡΙΑ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΑΡΕΚ ΧΑΤΕΡ
Η ΑΒΕΒΑΙΗ ΖΩΗ
ΤΟΥ
ΜΑΡΚΟ ΜΑΛΕΡ
ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΘΕΩΡΙΑ / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 17, ΑΘΗΝΑ

M. ΚΟΥΝΤΕΡΑ

ΤΟ ΑΣΤΕΙΟ

M. Kountera
MILAN
KOUNTERA

«Σε κάθε σελίδα αυτού του καταπληκτικού βιβλίου ακούγεται η φωνή του ώριμου καλλιτέχνη και πραγματικού ανθρώπου — αυτό είναι μεγάλη τύχη σ' αυτούς τους άτυχους καιρούς».

Glaude Roy,
(Le nouvelle observateur)

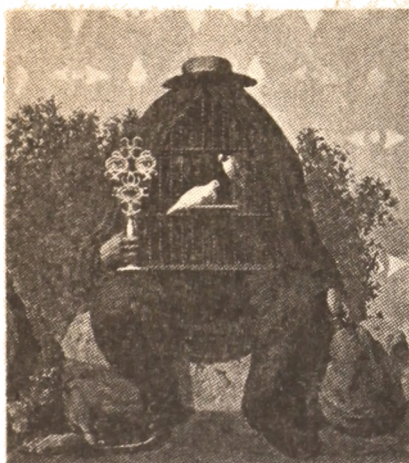
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ
Αναξαγόρα 1, Αθήνα 112
Τηλ: 52.46.241

κυκλοφορούν

προς την ελευθερία
στον εργάτη

ΚΑΡΟΛΟΣ ΤΟΥΡΙΕ

Έκτακτη και προσωρινή έκδοση. Νταντέλ, Γαλλία

ΒΥΤΘΠΙΑ

Άθλητισμός, κουλτούρα
καί καταπίεση

ΦΡΑΝΣΟΥΑ ΓΚΑΝΤΕΡΕ, ΠΙΕΡ ΛΑΓΕΒΕΤΣΟΜΙ
ΖΙΝΕΤ ΜΠΕΡΜΙΟ, ΖΑΝ-ΜΑΡΙ ΜΠΙΡΟΜ

ΒΥΤΘΠΙΑ

Έκδόσεις ΒΥΤΘΠΙΑ
Νικηταρά 8-10, Όρ. 1ος,
ΑΘΗΝΑ, τηλ. 3638.696

νικοί φορείς.

Βλέποντας το θέμα λοιπόν από καθαρά πολιτική σκοπιά, το τοποθετούμε μέσα στο πλαίσιο (σχέσεις Πολιτείας - Εκκλησίας). Για να φτάσουμε κάποτε στον επιθυμητό στόχο του διαχωρισμού Πολιτείας - Εκκλησίας πρέπει η τελευταία να αποδυναμωθεί, να απεκδυθεί απ' τη δημόσια εξουσία από την οποία περιβάλλεται και με την οποία επεμβαίνει στη σφαίρα «κινητικότητας» του κάθε πολίτη. Και για να κυριολεκτούμε σημειώνουμε:

Βάφτιση - Γάμος - Κηδεία. Πέρα από τις ιεροτελεστείες και τα οικονομικά οφέλη της Εκκλησίας αυτά σημαίνουν και άμεση παρέμβασή-της στην οικογένεια. Κι αυτό έχει τη σημασία-του. Τι είναι άραγε η Εκκλησία σήμερα; Ένας ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους (IMK). Ενός κράτους που με την αλλαγή θέλουμε να το αλλάξουμε, να το μεταβάλλουμε. Πώς όμως θα γίνει αυτό αν δεν αποδυναμωθούν ή και εκλείψουν τα γερά και ικανά ερείσματα-του; Τη σημασία όλων αυτών, μπορεί κάποιος να την κατανοήσει μόνο αν αναλογιστεί πως η παρέμβαση της Εκκλησίας στην οικογένεια (γεγονός που συνοδεύεται από κρίση και αμφισβήτηση) αρχίζει από τη δημιουργία-της και περατούται στη φυσική εξαφάνιση των μελών-της. Κι ακόμα αν αναλογιστεί κάποιος την ιδεολογική ηγεμονία της εκκλησίας στο χώρο των χωριών και γενικά της επαρχίας.

Θέλουμε να διευκρινίσουμε πως όταν μιλάμε για εκκλησία εννοούμε κύρια τη δεσποτική ιεραρχία, δηλ. αυτούς που χρησιμοποιούν ασύδοτα την εξουσία που διαθέτουν και φυσικά δεν θέλουν να χάσουν.

Συμπέρασμα: ο διαχωρισμός Πολιτείας - Εκκλησίας ξεκινάει από την αποδυνάμωση της δεύτερης σε θεσμικό επίπεδο και την απέκδυσή-της από την κοσμική εξουσία με την επακόλουθη ιδεολογική-της ηγεμονία.

Απ' αυτή την άποψη θεωρούμε πως ένα τέτοιο βήμα προς την κατεύθυνση αυτή θα ήταν η θέσπιση του πολιτικού γάμου σαν υποχρεωτικού και όχι σαν ισόκυρου με το θρησκευτικό, γεγονός που διακινδυνεύει την υπάρχουσα κατάσταση.

Αναγνωρίζουμε βέβαια την συντηρητικότητα της ελληνικής κοινωνίας και την αδυναμία-της να δεχτεί ένα τέτοιο πρωτοποριακό μέτρο. Αλλά ταυτόχρονα αναρωτιόμαστε πως από κάπου δεν πρέπει ν' αρχίσουμε;

Αυτό εξάλλου θα είναι καλό για την πραγματική, την ουσιαστική Εκκλησία.

«Τα τω Καίσαρι τω Καίσαρι και τα τω Θεώ τω Θεώ»

Αντώνης Συρίγος
Βαγγέλης Σακέλλιος
Φοιτητές Νομικής

ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΧΕΙΑ

Στην κατάληψη της Νομικής το Φλεβάρη του '73 αναφέρεται το γράμμα του Άλκη Κούρκουλα. Άλλα γράμματα είχαν δημοσιευτεί στο προηγούμενο τεύχος σε απάντηση έρευνας του ANTI (τχ. 199).

Το 1970 τα αμφιθέατρα της Νομικής στη Σόλωνος, άρχισαν να αποκτούν συνείδηση της παρουσίας-μας με άλλο τρόπο πέρα από την παθητική παρουσία-μας στις πανεπιστημιακές παραδόσεις. Ό,τι μας περιέβαλλε ήταν μίζερο, άτολμο, φοβισμένο, ανυπόλυτο. Η πολιτεία γύρω-μας ήταν το ίδιο ασφυκτική. Ήταν κυβερνημένη απ' την αυθαιρεσία. Ήταν λοιπόν ζωτικό για μας να βρούμε διεξόδους, να προκαλέσουμε και να αναμετρηθούμε με αυτό τον κόσμο.

Δέκα χρόνια μετά, γυρίζοντας στα ίδια αμφιθέατρα για να γιορτάσουμε αυτή τη φορά «επίσημα» την επέτειο, σκέφτομαι τι έγινε με την αναμέτρηση που άρχισε τότε; Σίγουρα κλονίσαμε την εξουσία της δικτατορίας. Η επίθεση - εκδίκηση εναντίον-μας είναι και η απόδειξη. Στον απολογισμό της πρώτης όμως επίσημης επέτειου δεν θά 'πρεπε να παραλείψουμε την αναφορά στις ουσιαστικές δυνάμεις που προκάλεσαν τη δράση-μας και την έκαναν αποτελεσματική.

Δεν ήμασταν το φοιτητικό τμήμα μιας πολιτικής κίνησης, ενός κόμματος. Πολιτικές απόψεις είχαμε και πολλοί από μας συμμετείχαμε σε παράνομες πολιτικές οργανώσεις. Η παρουσία-μας όμως έδινε ζωή, νόημα και περιεχόμενο στις οργανώσεις αυτές. Όσο κι αν μοιάζει σήμερα επαρμένο, πρέπει να επιμεινουμε ότι κανένα πολιτικό κόμμα δεν ήρθε να στηρίξει τη δράση-μας. Αντίστροφα, η δράση-μας γινόταν το άλλοθι για πολλές πολιτικές κινήσεις. Η ιδιότυπη αυτή ανεξαρτησία-μας δημιουργούσε προστριβές με τις πολιτικές ηγεσίες της αντίστασης. Πολλές φορές ο στόχος-τους έμοιαζε να είναι η πειθαρχησή-μας, η μετατροπή-μας σε μεραρχίες που θα εκτελούν στρατηγικούς ελιγμούς.

Η πίεση των γεγονότων, οι συγκυρίες της μεταπολίτευσης δεν άφησαν να φανεί από το εύρος της φοιτητικής εξέγερσης παρά ο άμεσος πολιτικός στόχος. Οι πδιότητες, τα οράματα που τότε μας ανάγκασαν να συγκρουστούμε για να υπάρξουμε πέρασαν σε δεύτερη μοίρα. Ίσως κυριάρχησαν πολιτικές σκοπιμότητες. Σήμερα όμως δεν έχουμε δικαιολογία να αγνοήσουμε την ουσιαστική αυτή πλευρά-μας. Το τίμημα μιας τέτοιας ολιγορίας θα είναι η ακύρωσή-μας και η μετατροπή-μας σε λείψανα που θα λιτανεύονται στις επίσημες επετείους.

Άλκης Κούρκουλας, 25.2.82.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601
Τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
Αθήνα 601
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
Ιωάννης Δημητρόπουλος
Σπартάκου 9, Καλλιθέα
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
NENH PA'Ι'Σ
- Μοντάζ:
ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΣΠΑΝΟΣ
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑ'Ι'ΤΗΣ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237
- Αναπαραγωγή φιλμς:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 729.237
- Εκτύπωση:
«Εκδοτικοί επιχειρήσεις»
Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ» Α.Ε.
Πειραιώς 52, Μοσχάτο
Τηλ. 48.12.558 - 48.22.779

- Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα-του.
- Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 500 δρχ. - Ετήσια 1.000
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ: 3.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξαμηνή: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 40
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξαμηνή: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 27
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 53
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξαμηνή: απλή δολ. 18
" αεροπ. δολ. 35
ετήσια: απλή δολ. 36
" αεροπ. δολ. 70

- Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601

- ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 40
- ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 60

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Στα γραφεία του «ANTI»
Δημοχάρους 60, τηλ. 7232.713
- για τα βιβλιοπωλεία Β: Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο
Μ. Κοτζιά και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
Θεσσαλονίκη

3 000 000

Ελληνες

τήν

προτιμούν.

Γιατί;

Με τη δυναμική παρουσία της σέ ολόκληρη τη χώρα και τό εξωτερικό, η Εθνική Τράπεζα είναι η σπονδυλική στήλη της οικονομίας τού τόπου και τό στήριγμα κάθε παραγωγικής επιχειρηματικής δραστηριότητας. Τώρα, βοηθά ιδιαίτερα τις αναρίθμητες βιοτεχνικές επιχειρήσεις νά ανοίξουν νέες δημιουργικές προοπτικές και νά πραγματοποιήσουν τούς παραγωγικούς τους στόχους.

Τήν προτιμούν 3.000.000 Ελληνες, γιατί είναι η Τράπεζα τών μεγάλων δυνατοτήτων.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΜΟΡΦΩΤΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Στόχος-μας είναι η προώθηση του παιδαγωγικού παιχνιδιού και στην Ελλάδα. Φέραμε τα ιταλικά παιχνίδια «Danese» γιατί πιστεύουμε πως βοηθάνε το παιδί στην ανάπτυξη της ελεύθερης σκέψης, της δημιουργικότητας της μάθησης. Και αυτό γιατί δεν βασίζονται σε προκαθορισμένους κανόνες ή σχήματα αλλά ελεύθερα το παιδί δημιουργεί και γνωρίζει το περιβάλλον γύρω-του. Ορισμένα από τα παιχνίδια είναι:

ΠΡΟΣΘΕΤΩ - ΑΦΑΙΡΩ: Το παιδί προσθέτοντας και αφαιρώντας διαφανείς κάρτες δημιουργεί εικόνες ή θέματα γύρω από το φυσικό-του περιβάλλον. Ηλικία 3-8.

ΜΠΛΟΚ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ:

5 μπλόκ με διαφορετικό περιεχόμενο δίνουν τη δυνατότητα στο παιδί να εκφραστεί με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι ζωγράφιζε ως τώρα...

ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Με 48 έγχρωμες διαφορετικές εικόνες το παιδί μπορεί να δημιουργήσει ιστορίες ή θέματα γύρω από το φυσικό-του περιβάλλον. Ηλικία 3-7.

ΕΥΛΙΝΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

Τα ξύλινα παιχνίδια "BERO", 200 είδη περίπου, προσφέρονται για παιδιά ηλικίας από 1 έως και 12. Μεγάλη ποικιλία συρόμενων - κατασκευών διαφόρων τύπων, αυτοκίνητα - φορτηγά - τραίνα και πολλά άλλα εκπαιδευτικά, όλα ακίνδυνα, μη τοξικά.

Ανάμεσα στις κατασκευές "bero" ξεχωρίζουν οι στρατιωτικές μηχανές αντίκες πλέον,

ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ:

Αποτελείται από 6 καρτέλες όπου και στις δύο πλευρές υπάρχουν διάφορα θέματα: ζώα, εικόνες απ' τη φύση, φρούτα, ήλιος, φεγγάρι. Με την κατάλληλη σύνθεση και τοποθέτηση των καρτελών έχουμε παραμύθια, εικόνες, ιστορίες...

ΤΟΠΟΘΕΤΩ ΤΑ ΦΥΛΛΑ:

Αποτελείται από δέκα είδη δένδρων με μαύρο χρώμα σε άσπρο φόντο. Επίσης 10 σφραγίδες από καουτσούκ μας παρέχουν τη δυνατότητα να σφραγίσουμε το σωστό φύλλο στο δέντρο που διαλέξαμε. Οι σφραγίδες με τα πουλιά και την φωλιά κάνουν το δέντρο κατοικήσιμο.

ΚΑΡΤΕΣ ΛΟΓΙΚΩΝ ΣΥΝΕΙΡΜΩΝ: Ηλικία 3-7.

ΑΛΦΑΒΗΤΟ & ΦΑΝΤΑΣΙΑ: Με κομμάτια μη τοξικού καουτσούκ μπορεί το παιδί να φτιάξει όλα τα γράμματα ελληνικού ή ξένου αλφαβήτου, εικόνες και διάφορα σχήματα. Ηλικία 4-8.

όπου το παιδί τις συνθέτει μόνο-του κολλώντας ξυλάκι - ξυλάκι δημιουργώντας έτσι κάτι μόνο-του, πύργο, κριό, καταπέλτη. Ηλικία 5-12.

Ανάμεσα στα εκπαιδευτικά της "bero" διακρίνονται:

ΕΥΛΑΚΙΑ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ:

Διευκολύνουν στην εξάσκηση των πρώτων πράξεων αριθμητικής διότι υπάρχουν σε μέγεθος από 1cm ως 10cm αντιστοιχώντας κάθε μέγεθος σε διαφορετικό χρώμα.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΤΡΕΝΟ:

Τα διάφορα αριθμημένα βαγόνια του τρένου αντιστοιχούν σε διαφορετικό χρώμα...

Κεντρική Διάθεση:

GIOCO DEL SOLE

Κ. ΣΠΥΡΙΔΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ο.Ε.

Ιθάκης 32 — Κυψέλη τηλ: 82.33.806 82.31.709

(μεταξύ Πατησίων και Ιω. Δροσοπούλου)